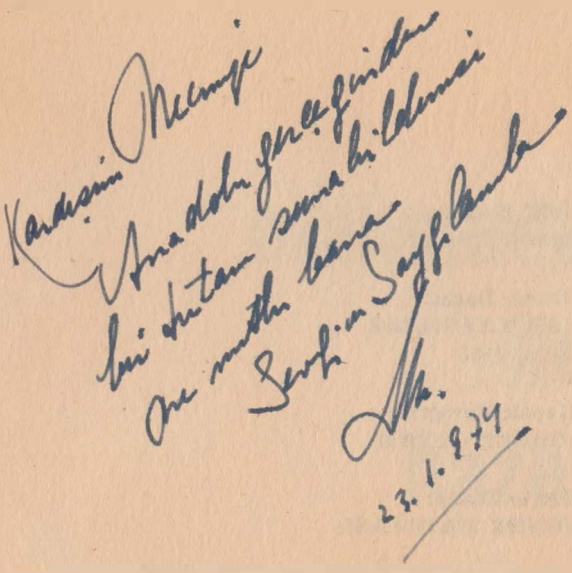
MAHMUDO İLE HAZEL

ömer polat

yar yayınları

mahmudo ile hazel ömer polat
yar

Yar Yayınları : 12
Roman Dizisi : 8

Telif Hakkı:
ÖMER POLAT

Birinci Baskı:
YAR YAYINLARI
Ekim 1973

Kapak Fotoğrafı:
FİKRET OTYAM

Dizgi - Tertip:
YÖNET MATBAASI

Baskı:
DİVAN MATBAACILIK TESİSLERİ

Kapak Filmi:
EBRU GRAFİK

Kapak Baskısı:
TEKİN OFSET

Cilt:
ŞEHİR MÜCELLİTHANESİ

YÖNETİM YERİ:
Ticarethane Çıkmazı,
Bozkurt Han, 25/1
Cağaloğlu - İstanbul

ömer polat

mahmudo ile hazel

YAR YAYINLARI
P. K. 37 - İstanbul

«Sari Hoceye (*) »

(*) Doğuda Dr. İsmail Beşikçi böyle tanınıyor.

birinci bölüm

I

«Öyle üşüyorum ki Hüsni!»

«Bırak üşümeyi de Nazlıyı kaldır. Bak, yağmur geliyor. Tez ol. Tez ol ki yağmur bize ulaşmadan kayalıkları tutalım. Ohoo Cığal... Ohoo Bozo... Ohoo, sana söylüyorum itoğlitin malı. Bak hiç aldırıyor mu?»

«Kurooo Hüsniii! Nazlı kalkmıyor ula.»

«Nasıl kalkmaz Sılo babam. Çubukla. Yada kuyruğunu dişle.»

Sılo, Nazlının kuyruğunu ısırdı. Manda yekindi, kalktı.

«Tez ol ula, bak yağmur Aladağları tuttu.»

«Çok üşüyorum Hüsni.»

«Malları çubukla, ısınırsın.»

«Ohho. Obduvooo. Ho babam ho. Oho Bozo, oho kardaş. Ho Cığal, ho babam. Ho kardaş ho.»

Sırtlarını yağmura döndüler. İki mandayla, iki öküzü çalakamçı önlerine kattılar. Gök kara, geceden beter. Arkalarında sızılı bir rüzgar. İnce, bıçkın. Aladağlardan Saragöle bir toprak kokusu. Burcu burcu. Yele karışan dağ otlarının kokusu. Arkalarında yağmurda yiten dağlar. Saragöl ıssız. Saragöl söngün, ölü. Düşen güzün ilk yağmuru. Gök, ortasından çatlarcasına açılan, ağzında alevleriyle kara bir ejderha. Yutacak gibi Saragölü. Saragöl titremekte.

Sılonun bir eli koynunda. Öbür elinde kalın bir deynek. Ayakları, başı çıplak. Hüsnü daha irice. Onüç yaşında ya var ya yok. Ayakları çatlak çatlak ikisinin de. Üstleri yırtık pırtık. Önlerinde Nazlı camışla Seyran camış. Bir de Cığal öküzle Bozo öküz. Çalakamçı derenin üstüne vardılar. Dik bir bayır. Bayır çıplak, taşlık. Dere boydan boya kayalık. Kayalar sarp, bir birine girmiş. Cin kayası, Helhel kayası (kartal kayası), Karınnı kaya. Uzakta kasabaya yol veren Parmaklık geçidi. Kara göğün ağzında sarı alevler. Alevle yanıp sönen Saragöl ovası. Sonra bir gürleme. Çok uzaklardan gelen ince bir gürleme daha. Ölgün, cılız.

«Bak duydun mu, Sılo? Üryan baba (Bir ziyaret) da gürledi.»

Sılonun bir eli Cığal öküzün kuyruğunda. Gözlerinde bir korku, bir ürkeklik.

«Beli. Duydum. Oho Cığal, oho babam. Az kaldı ha.»

Deli bir rüzgar arkalarında. Ve rüzgara karışıp gelen yağmur. Rüzgar kudurmuş. Gök delindi birden. Canavar Saragöle zehir kusmakta. Kayalıklara yüz adım ya var, ya yok. Sılo birden kapaklandı Cığal öküzün dalında. Eli hâlâ öküzün kuyruğunda.

«Kuro elini bırak, parçalanacaksın.»

Sılo elini unutmuş sanki. Eli kuyruğa bağlıymış gibi. Cığal öküz kurtarmasa kuyruğunu sürüklenip gidecekti dere aşağı. Sılo serili kaldı yerde. Yüzükoyun. Yağmur dökülüyor gökten. Aladağlar kaybolup gitmiş. Saragölde göz gözü görmüyor. Hayvanlar yitti gitti. Hüsnü yetişti Sıloya. Kollarından tutup kaldırdı. Sılonun dizinde kan.

«Birşey olmaz babam. Ben sana öküzün kuyruğunu bırak dedim. Çok mu ağrıyor?»

«Cık.»

Yağmur ağladığını gizlemese Hüsnü de anlayacak dizinin acısını. Anlamasın daha iyi. Anlarsa köyde üstüne gülecek. Cemil dayı da duyacak bir sıyrıktan Sılonun ağladığını. Sonra öküzlerini Sılonun önüne katmayacak daha uşak diye. İşsiz güçsüz kalınca da babası sarılacak sopaya. Bütün yazın acısını ondan çıkaracak. Anası kargışlayacak (beddua edecek). Hem gece gündüz. Ekmek bile vermeyecekler.

«Hiç ağrımadı ki Hüsni, biraz sıyrıldı. Birşey olmaz. Büyüyende unuturum hemi?»

«Tabi unutursun. Haydi biraz gayret et, buyacağız yoksa.»

Sonra Hüsnü Sılonun koluna girdi. Ağır ağır aşağıya indiler. Yağmura aldıracak halleri kalmamıştı. Sılo iyice sarıldı Hüsnüye.

«Ula mallar da hiç görünmüyor.»

«Birşey olmaz, bir kayanın dalına sığınırlar elbet.» diye cevapladı Hüsnü.

«Şimdi sen malları bırak da Karınnı kayanın altına ulaşmaya bakalım.»

Bir kaya. Karın vermiş öne. Gebe kadın gibi. Kaya, kayaya yüklü. Altı oyuk kayanın. Küçük bir

mağara. Güz yellerinin kayanın altına doldurduğu kenger, çaşır, yelkovan kuruları. Ayaklarıyla ezdiler kuruları.

«Ev gibi oldu,» dedi Sılo titreyerek.

Diş dişe vuruyorlardı. Yırtık üstlerinden sular süzülüyordu.

Hüsnü :

«Haydi güreş tutak, ısınırız,» dedi birden.

«Ula olur mu hiç? Sen beni bir tutmada yıkarsın.»

«Yok ula korkma, yıkmam. Boğuşak. Kötü mü, ısınırız.»

Sarmaş dolaş oldular. Alt alta, üst üste. Nefes nefese kalıncaya dek boğuştular. Sonra kuru çaşırların üstüne halsiz düştüler. Sılo sevinçle :

«İyi oldu hemi Hüsni? İyi ısındık hemi? Ah bir kutu da ezvamız (kibrit) olaydı! Yakardık kengerleri, kuruturduk üstümüzü. Ula sen dur, eğer sabahleyin ağamgilden bir kutu ezva çalmasam itin oğlu olayım.»

Karşıda ince, dumanlı, ıslak, kasabaya giden yola dalıp gitmişti Hüsnü.

«He Hüsni, çalayım mı?»

«Neyi çalacaksın?»

«Ağamgilden bir kutu ezva.»

«He çal ki Dırşe hala öldüre seni.»

«Hiç de öldüremez, ...kimi yemiş.»

«He oğlum yürü. Nasıl olsa kayanın altı geniş.»

Sustular. Sonra Parmaklık geçidini bu yana aşan bir yolcu gördüler. Birbirlerine baktılar umutla. Bir kibrit umudu. Sılo yüzündeki acıyı yarasına bakınca daha da artırdı. Al kan, çamura bulanmış dizinden, süzüle süzüle, ince tüyler arasından baldı-

rına doğru iniyordu. Hüsnü de baktı. Diz kapağı yarılmış, ap-ak kemik gözüküyordu.

«Ulaa, yaman yarılmış.»

«Yarılsın Hüsni n'olacak. Hiç ağırmıyor ki!»

Sonra dizini uzattı. Acı yüzüne vurdu yeniden. Belli etmemeye çalıştı. Hüsnü kalktı, kayanın önünde otlara yapışmış bir yaban tezeği aldı. Tezek ıslanmış, cıvıklaşmıştı.

«Aç dizini. Bunu koyalım. Hiç birşey kalmaz sabaha.»

«Olur mu ula?»

«Teu olmazmış. Görürsün. Ferzo dayıgil harpte yaralarına at tersi sararlarmış hep.»

«Ey, o at tersi, bu mal boku.»

Ey ahmak o da bok değil mi? Bok boktur.»

«He ya, bok bokmuş. Hiç de değil. Bok boksa niye şeherliler kermeyi (koyun tezeği) daha çok seviyorlar?»

Hüsnü cevap bulamadı, kızdı :

«Aç aç, büyük sözü dinle ula.»

Sıloyu dinlemeden dizini açtı, cıvımış boku yaranın üstüne koydu.

«Şimdi elinle muhkem tut.»

Sılo, elini bokun üstüne koydu. Yağmur gittikçe artırıyordu hızını. Üşüyorlardı. Yola baktılar. Yolcu da gittikçe yaklaşıyordu. Az sonra gelip yüz adım önlerinden geçecekti.

Sılo:

«O herifi çağıralım. Belki ezvası var. Kötü mü ısınırız.»

«Olmaz ula, ya cendırmeyse! Öldürür bizi. Hem de ne öldürür. 'Ula hayvanları bırakmış niye burda duruyorsunuz,' der. Sonra da öldürür bizi.»

«He, doğru ula. Bakalım eğer cendırmeyse sineriz, yolcuysa bağırırız.»

Ellerini siper ederek yolcuya baktılar. Zor seçiliyordu. Omuzunda bavula benzer birşey vardı. Zorla koşuyordu. Sılo:

«Ula bu asker, cendırme değil. Bak bavulu var omuzunda.»

«Haydi bağıralım.»

«Deli misin ula? O asker ama garip asker. Asker ya, öldürür bizi.»

«Öldüremez ula, tüfıngı yok. Hem o Saragölün askeri. Hiç bizi öldürür mü?»

«Bağıralım öyleyse.»

İkisi birden ellerini ağızlarına siper yaparak:

«Dayıııı, dayıııı,» diye bağırmaya başladılar.

Ses kayalara çarptı, yankılandı. O yağmurda, o dumanda, bavul omuzunda yürüyen adama ulaştı. Adam durdu.. Dört bir yanına bakındı. Sesin nereden geldiğini bulamadı. Tekrar yürüdü. Hüsnü:

«Ula bu bizim buralı değil, garip. Saragöllü olaydı hiç Karınnı kayayı bilmez miydi? Bağırmayalım.»

«Yazık ula. Şimdi o soğuktan donuyor. Bizim köyde de misafir etmezler, yazık. Bağırak gelsin.»

Daha bir hızla ünlemeye başladılar.

«Dayııııını, daayıııını, dayıı.»

Adam durdu, Karınnı kayadan yana baktı. Çocuklar da kayanın altından çıkıp el kol işareti yapmaya başladılar. Yolcu gördü. İkirciklendi. Sonra yoldan saptı. Yokuşa vurunca bavulu öbür umuzuna geçirdi. Çocuklar sevinçle karışık bir korku içinde izlediler adamı. Yüzünü göremiyorlardı. Yağmurdan korunmak için olacak, başını göğsüne dayamıştı. Boynunda ıslak, koca düğümlü bir kravat vardı. Sırtında eski bir ceket, bacağında da bir asker pantolonu.

«Ula bu herifin yarısı memur, yarısı da asker,» dedi Sılo.

Adam ancak kayanın altına girince başını kaldırabildi. Bakıştılar. İnce, kara yağız bir delikanlıydı. Gözleri kara kara ışıldıyordu.

Bavulu omuzundan çaşırların üstüne koyarken: «Selamünaleyküm,» dedi.

Çocuklar önce şaşırıp, sonra da utandılar. Beklemiyorlardı. Adamın yolundan çevrildi diye kızacağını, köpüreceğini umuyorlardı. Hatta hatta öldürülmeyi bile göze almışlardı. Adam da şaşırdı çocuklardan cevap alamayınca. Yüzlerine baktı gülerek:

«Selamünaleyküm arkadaşlar,» dedi bir daha.

Sılo:

«Aleykümselam dayı,» diyebildi titrek bir sesle.

Hüsnü büyüklüğünden utandı. Ancak:

«Böyle buyur dayı,» diye çaşırların üstünü gösterdi.

Adam ceketini çıkardı sıktı. Sırılsıklam olmuştu. Bir yandan da konuşuyordu.

«Yahu hiç böyle yağmur olur mu? Arkadaşlar kaputunu al, dediler, ema ben hâlâ bizim oraların yağmurları başlamaz dedim. Ne bileyim. Erken başlamış bu yıl.

«Doğru dayı, tez başladı bu yıl yağmurlar. Sabahleyin hava açıktı. Biz de bu sebepten malı ta Tüysüzlere getirdik. Ne bilek böyle olacağını.»

«Peki mallar nerde?»

«Bilmiyoruz.»

«Birşey olmaz korkmayın. Bir yere daldalanırlar elbet.»

«.....»

Yolcu sonra başını kaldırdı, kayanın altını gözden geçirdi.

«Ula bura mağara gibi. Nerden buludunuz?»

Sılo:

«Teu biz burayı eskiden bilirdik.»

Oturdular. Yolcu ellerini koynuna soktu, büzüldü. Çocuklar da büzüldüler. Yağmur değil de sanki küleklerle su döküyorlardı gökten. Aşağıdaki kuru dere coşmuş, önüne taşı toprağı katmış, sürüklüyordu Murata doğru.

«Murat taşar bugün. Yanındaki yöresindeki tarlalar da telef olur gider. Yazık.»

Kimse cevap vermedi. Yolcu da sustu. Yağmura daldı gitti. Sılo birden:

«Dayı, senin ezvan var mı? Varsa ver bir koca ateş yakalım burda. Isınak doya doya.»

«Ben sigara içmiyorum ki ezvam ola. Bileydim böyle yağacağını, bileydim buraya geleceğimi, ezvanın böyle kıymetli olacağını, bin tane alırdım. Ne bileyim?»

Hüsnü :

«Dayı, Sılo erişik (şaka) ediyor. Ezvayı ne yapacağız. Üşümüyoruz ki!»

Sustular. Üşüdüklerini birbirlerine göstermemek için sıktılar dişlerini.

Sılo:

«Dayı senin adın ne?»

«Mahmut, yaneku Mahmudo.»

«Benim ki de Sılo, bununki de Hüsni.»

Bir şimşek çaktı. Saragöl ışığa kesti bir an. Sonra tekrar karanlığa boğuldu. İkindi geçmişti belki de. Titriyorlardı. Mahmudo çocukları tuttu, iki dizinin arasına soktu, kollarıyla da sardı. Zayıf ve ince kemikliydiler. Sıktı. Sevindiler. İçleri bir hoş oldu. Görmedikleri ana kucağı gibiydi. Biri sekiz diğeri de

onbir kardeşti. Daha bir sokuldular Mahmudonun göğsüne. Sılo:

«Mahmudo dayı, sen nerde askerdin ki?»

«İzmirde.»

«Uzak mı?»

«Çook uzak, tam tirenlen üç gün üç gece.»

«Vay anasını, amma da uzak.»

«He ya uzak.»

«Peki Mahmudo dayı tren çok hızlı gider mi?»

«Gider ya.»

«Zakiro ağanın yorgasındanda mı hızlı?»

Bilmiyordu Zakiro ağanın yorgasını (at) Mahmudo. Ama cevapladı gene de. Hoşuna gidiyordu. Sılo kendi çocukluğuydu. Ha Sılo, ha Mahmudo. Değişik olan adlarıydı sadece. Kendi de mal otarırdı küçükken. Sılo gibi.

«Beli. Zakiro ağanın yorgasından da hızlı gider... Sılo, bu otardığınız mal kendinizin mi?»

«Yok Mahmudo dayı. Kendimizin malı yok. Cemil dayının öküzlerini otarıyorum. Hüsni de İsmetonun camışlarını.»

Aynıydı. Farkeden birşey yoktu. O da Resul ağanın öküzlerini otarırdı. Aynı. Değişen adları, o kadar. Daha bir sarıldı çocuklara. Hüsnü:

«Mahmudo dayı, sen bizi ısıtıyorsun ema, kendin üşüyorsun. Dur senin dalına da kuru ot yığalım Sıloyla.»

İyi bir fikirdi.

«Yığın ya,» dedi Mahmudo.

Hüsnü:

«Sen öyle dur. Biz kalkar Sıloylan dalını doldururuz, sonra gelir gene kucağına gireriz, hemi?»

«İyi.»

Sevinçle sıçradılar. Kovuğun içinde ne kadar

kenger, çaşır, kuşkonmaz, evelik, yelkovan kurusu varsa yığdılar Mahmudonun sırtına.

«Ohoo, dalım Süphan dağı oldu uşaklar. Yeter, şimdi gelin kucağıma.»

Koşarak geldiler, Mahmudonun kucağına sığındılar. Sılo:

«Sen hangi köylüsün Mahmudo dayı?»

«Dorukdibi köyü.»

«Uzak.»

«He ya, Aladağların dibi.»

«Nasıl gideceksin?»

«Gideceğim işte.»

«Bizde kal.»

«Yok bizde kalsın. Sizin eviniz bir göz. Bizim ahır da var.»

«Ey olsun,» dedi Sılo, «ahırınız var ama, içinde mal yok, birşey yok. Buz gibi.» Mahmudoya döndü: «Bizde kal hemi Mahmudo dayı.»

Güldü Mahmudo içi burkuldu. Daha bir sevdi ikisini de. Tıpkı kendisine benziyorlardı. O da küçükken diğer komşulara geldiği gibi kendilerine de misafir gelmesini isterdi hep. Gelmezdi kimse. Babasını hatırlamıyordu bile. Anasınınsa kimi kimsesi yoktu. Memur kısmıysa... Onlar da Resul ağayı koyup tek gözlü, yataksız, aşsız, çırılçıplak evlerine gelir miydi hiç? Birgün Aladağlara giden bir yolcu görmüştü akşam üstü. Adamın yolunu kesmiş, yalvarmış yakarmış, misafir etmişti evlerine. Birtek yatakları vardı. Anası önce kızmış: «Elin adamını sana mı kalmış yoldan çevirmek» demiş, akşam tandırda çimdiklemiş, sabahleyin de elin adamını çimdirip yola saldığını unutmamıştı.

«Peki Sılo, eviniz tek göz, yatağınız kaç tane?»

«İki. Birinde ano, bao, Seyro, Mısto yatıyorlar, öbüründe de biz.»

«Olmaz öyleyse. Ben köyüme giderim. Hem sizde kalsam Hüsni, Hüsnigilde kalsam sen küsersin. Öyle mi?»

İkisi de sustu. Mahmudoyu kıskanmışlardı birbirlerinden. Kalmadığına da kalacağına da üzüleceklerdi. Tekrar dalıp gittiler. Yağmurla rüzgar Saragölü kasıp kavuruyordu. Bayırlardan akan sular derede birleşiyor, sel olup gidiyordu. Bir gürültü, bir şimşek, yer yerinden oynuyordu sanki. Akşama doğru yağmur azaldı. Daha sonra tek tek atmaya başladı. Mahmudo kalktı. Çocuklar da davrandılar, sonra vazgeçtiler. Tatlı bir uyuşukluk sardı ikisini de. Mahmudo tahta bavulu açmak için anahtarı kilide sokmasaydı uyuyacaklardı belki de. Hayvanları, açlığı unutmuşlardı. Gözlerini tahta bavula diktiler. Kapak açıldı. İçi karıştırıldı. Bir puşu açıldı. Mahmudonun eli bavuldan yumuk çıktı. Sılonun şaşkın bakışları altında avcunu yer fıstığıyla doldurdu. Sonra bir avuç da Hüsnüye. Bavulu dikkatlice kapadı, kalktı. Üstüne başına çeki-düzen verdi.

«Uşaklar haydin, hava mayınnadı (yumuşadı). Haydın mallarınızı bulun, geç kalmayın. Buralarda bir yere daldalanmışlardır elbet. Ben de artık yola düşeyim. Bizim köy uzak. Sabaha doğru ancak varırım. Haydin eyvallah. Kısmetse gene görüşürüz elbet.»

Elini uzattı ikisine de. İkisi de sarılıp öptüler elini. Öylesine içten, öylesine dolu bir sevgiyle. Bayramlarda iğde almak için öptükleri eller gibi değil, bir başka öptüler. Mahmudo da yüzlerinden öptü. Çocukluğunu geride bırakmanın üzüntüsü, Hazeline kavuşmanın hasreti içinde, karmakarışık duygularla,

bavulu omuzunda, bayırdan aşağı yellendi (hızlandı). Karınnı kayanın kovuğunda Sıloyla Hüsnü fıstık dolu elleri göğüslerinde yapışık, bakakaldılar dalından. Bir acı duydular yüreklerinde. İnceden, sızılı. Sırtı aşıncaya kadar gözlerini ayıramadılar Mahmudodan. Mahmudo yitip gitti sırtın ardında. Birden, sanki bir rüyadan silkinip uyandılar. Korkuyla bakındılar dört bir yanlarına. Ağa korkusu, hayvanları kaybetme korkusu içinde, titrediklerine aldırmadan, Karınnı kayadan aşağı, fıstıkları avuçlarında hızla koşup kayboldular.

II

Yağmur Aladağları silip süpürdü. Üstünde yılan, solucan, böcek, kaplumbağa, kertenkele ne varsa. Karışıp sele, yuvarlandılar aşağılara. Ta Saragöle kadar. Tek güçlüler; kurtlar, ayılar, yaban keçileri, ceranlar baş eğmediler. Göç edip gittiler. Süphan dağına, Ağrı dağına. Zavallılar, korkaklar baş eğdiler. Tilkiler, tavşanlar, sansarlar doruklardan daha aşağılara, Saragölü daha iyi gözleyecekleri kaya kovukları buldular. Bir göç, bir sürgün başladı ilk güz yağmuru ile Aladağlardan. Topraktan kovulmuş gibi çekip gittiler. Çaresiz, ölümcül, tutamaksız.

Gök silindi. Ay Aladağların ötesinden, ta İrandan uc verince, Saragöle ölgün, sarı bir ışık yayıldı. Öğleden bu yana kuduran dünya sindi, kabuğuna çekildi. Ay, ölgün ışıklarıyla Katevi dağlarına ulaştı. Sonra Süphan gözüktü karlı, değirmi doruğuyla. Heybetli, yüce. Katevileri bir ana gibi kucaklamıştı.

Zorlu dağdır Süphan. Tarihe baş eğmeyen dağdır. Ne Urartu takmıştır, ne de Godolar. Direnir yüzyıllardan bu yana. İhanet etmez üstünde yaşayanlara. Atmaz zavallıyı sırtından. Saklar böğründe yılanını da, ayısını da, eşkiyasını da. Katevi daha nedir ki! Dünkü çocuk. Aladağlar eşkiya saklamaz. Haindir. Atar sırtından herşeyini güz gelince. Ta bahara dek bürünür beyaz bir yalnızlığa. Ne bel verir, ne ezilir. Ama Katevi? Orospu karı gibidir. Kaypak, her gelene eğilir.

Ay, Aladağların üstünde iri, yuvarlak. Saragöl altına kesmiş. Yıldızlar pırıl pırıl. Mahmudo durdu. Bavulu omuzundan indirdi. Bir iki nefeslendi. Aladağlara baktı. Boynunda yağmurdan bir düğüm olmuş kravatını yokladı, düzeltti, sıvazladı. Saragöle döndü. Ay ışığı sarıya bulamıştı Saragölü. «Mübarek sapsarı. Diyesin ekin baş vermiş. Hey gidi koca Saragöl hey! Nasipte sana kavuşmak varmış he!» dedi içinden. Bavulu omuzladı, yokuşa vurdu. Yorgun, umutlu.

Yokuşun yarısında tekrar durdu. Ayakları titriyordu. Çamur yürümesine engel oluyordu. Durduğu yerde bir uyuşukluk çöktü üstüne. Daldı. Hazelini düşündü. Yüreğinin başından başlayan tatlı bir uyuşukluk bütün vücudunu sardı. Fısıltı halinde «Ula bu gece, bu gece ha!» diye titredi. Bavulunu tekrar omuzladı, yeni bir hızla saldırdı yokuşa. Asker pantolonunun içindeki ince, uzun bacakları çamurla yeni bir uğraşa girdi. Gözleri yeniden çamurlu yola takıldı, daldı gitti. İki yıl gerilerdeydi şimdi. Hazeli görüyordu. Elleri koynunda, boynu bükük, ürkek. Gelin geldiği günki gibi. Utangaç, korkulu gözlü. Uğruna verdiği sarı ineği, al tayı, dişini takıp biriktirdiği bin lirayı hatırladı. «Değer sana Hezal. Canımı versem

gene az.» Hazel hâlâ ürkek ürkek bakıyordu kendisine. «Merak etme Hezalım, geliyorum aha. Hiç korkma, bir ayda bütün eksiğini tamamlar giderim gene askere.» Hazelin kara gözleri ışıldadı, kara kirpikleri açılıp yumuldu. O ilk geceki gibi. Dayanamadı. Sarıldı. Hazel büzüldü, kollarında kayboldu birden. Ürkmüş, yavru ceran gibi. «Kurban olayım Mahmudo, ne olur biraz sonra.»

Mahmudo birden ayaklarını boşlukta hissetti. Dalgınlıktan sıçradı. Tepeyi çıkmış, eniş aşağı iniyordu. Durdu. Saragöle baktı doyasıya. Koca ovanın sonunda bir çizgi gibi Katevi dağları. Ardından baş vermiş koca Süphan. Karlı, dumanlı. Durduğunu unutmuş, doğup büyüdüğü yerlere dalıp gitmişti. Titredi. Birden bedenine binlerce yılanın sarıldığını sandı. Islak, soğuk yılanlar. İrkildi. Ay ışığı Saragöl ovasında parlıyordu. «Mübarek Saragöl, deniz olmuş yahu. Hele bak ki, yazın bir yudum su bulamayız içmeye, mal koyun susuzluktan kırılır da, hele şimdi bak zalim feleğin işine ki, Saragölü ne hale sokmuş.» Ama kurak da olsa, yoksul da olsa gene seviyordu Saragölü. Saragöl herşeyiydi yetmiş seksen köyün. Umutları, namusları, varları, yokları. Bedenini saran yılanlar gittikçe çoğalıyordu. Buzdan yılanlar. Ayağını atacak takat bulamadı bacaklarında. İnişi inecek, Kuştepesini çıkacak, sonra da köyü. Hazeli çok yakınındaydı. Heyecanlandı yeniden. «Ulan askerlik anamı ağlattın.» Daha bir yılı vardı. Kaf dağı gibi. Korkunç, karanlık. Kurtulmak istedi düşüncesinden. Birden kurtulmak istercesine Kaf dağından, bavulu omuzladı, kendini bıraktı yokuş aşağı. Bir türkü tutturdu. İşli, acı. Eski bir eşkiya türküsü. Çok uzaklardan çıkıp gelen bir türkü. Kaf dağı çok uzaklardaydı şimdi. Sesi Aladağlardan inen sele karıştı. Se-

si, kara gök yüzünden Aladağlara inen su yığını gibi şırıl şırıldı.

Aladağlardan, Kuştepesinden inen seller, evlerin arasından, köyün içindeki dereye ulaşıyor, köyü uğultuya boğuyordu. Köpekler kalaklara (tezek yığını) girmiş, köy uyanmamıştı henüz. Çoban yıldızı Aladağların tepesinde parıldıyordu. Mahmudonun alışmış ayakları köyün alt başındaki tek gözlü evlerini kolayca buldu. Kapıya bir iki vurdu. Heyecan doruğundaydı. Kalbinin sesini dinledi. «Gürrpp, gürrpp» İçerden ses gelmeyince, bir daha vurdu kapıya. İçerden bir iki tıkırdı geldi. Sonra:

«Kimdir o!» diye Hazel kapının dalından seslendi.

Mahmudo ancak:

«Aç benim,» diyebildi.

«Sen kimsin?»

«Mahmudo.»

Kapının arkasında bir gürültü koptu. Hazel şaşırdı. Kapıyı açamıyordu. Sürgünün yerini bulamıyordu. Her gün yüz kere açtığı kapı. Sürgüyü buldu. Kapı açıldı.

«Mahmudo. Mahmudo-can. Geldiğin yollara kurban olam Mahmudo.»

Mahmudo cevap vermek istedi. Konuşamadı. Oysa ne hayaller kurarak beklemişti bu anı. Bakıyordu öylece. Hazelin sevinç hıçkırıkları kapı ağzından perde perde çıkıyor, ta aşağılarda çağıldayan derenin sesine kavuşuyordu.

«Ooyy ben ölem Mahmudo-can, sen buymuşsun.»

Bavulu elinden aldı. Mahmudo önde eve girdiler. Ev karanlıktı. Hazel bir zaman kibrit arandı durdu.

«İtoğlitin malını nere koymuşum? Andıra kalası.

Bak hiç bulunur mu? Bulunmaz. Çünkü lazım. Hıh andır, bak nere koymuşum. Elimle koydum yatanda. Kendimi şaşırmışım.»

Direkteki çırayı yaktı. Oda solgun bir ışığa büründü. Mahmudo ayaktaydı. Üstünden başından sular akıyordu. Hazelin üstünde gelinken aldıkları güllü basmadan donuyla, beyaz bezden gömleği vardı. Çıra ışığında ilk kez yüzlerini gördüler. Mahmudo dişlerini sıktı. Titremesinin önüne geçemedi.

«Ooyy ben ölem Mahmudo. Sen donmuşsun kurban olduğum. Sen hele bir yatağa gir, ben ocağı yakana kadar. Sana bir de Murtuğa (un ve yağla yapılan bir yemek) pişireyim, hiç birşeyin kalmaz.»

Mahmudo soyunmaya başladı. Konuşamıyordu. Hazel bir yandan ocağa tezek koyarken:

«Askerlik sana iyi yaramış. Tavlanmışsın. Hem bilir misin dün gece seni düşümde gördüm. Bu sabah da geleceğin allah tarafından kalbime ayan oldu. Sen gelmeden az eveline kadar uyanıktım, sonra yatmışım.»

Ocağa bir tezek koydu. Sonra küçük bir şişeden tezeğin üstüne birkaç damla gaz döktü.

«Andır tezekler hep ıslanmış. Bu yağmurlar evde kuru birşey koymadı.»

Hem konuşuyor, hem ocağa üflüyordu bir yandan da. Ocak yanmaya başladı. Mahmudoya döndü. Mahmudo az önce içinden Hazelin çıktığı yatağa girmişti. Titriyordu hâlâ. Bakıştılar. Mahmudo gülmeye çalıştı. Beceremedi. Hazelin kara gözleri parladı. Ocağın başından kalktı. Koştu Mahmudosuna. Sarıldı, iki yanağından da öptü. Başını göğsüne bastırdı. Göğsü kalkıp iniyordu Mahmudonun. Öylece kaldılar. Sonra Mahmudonun başını aldı iki avucu arasına. Doya doya seyretti.

«Ey tavlanmışsın.»

«.....»

«Ben seni çok özledim.»

«Ben de.»

Hazelin yüzüne bir penbelik geldi gitti. Kalktı birden.

«Dur sana şimdi murtuğe pişireyim.»

Ocağa gitti. Ocak inceden tutuşmuştu. Köşedeki çuvaldan bir kaba biraz un koydu. Sonra geldi, entarisinin cebinden bir anahtar çıkardı. Köşedeki kire, ise bulanmış sandığı açtı. Mahmudo yatakta Hazeli gözleriyle takip ediyordu. Değişmemişti. Yalnız biraz daha incelmişti. Hazel sandıktan bir kaşık yağ çıkardı, tavaya koydu. Tekrar ocağa gitti. Hem yağı eritiyor, hem de konuşuyordu.

«Sen askere gittin gideli tam iki mektubun geldi. Biz de Resul ağanın oğluna bir mektup yazdırdık, aldın mı?»

«Beli.»

«Fadıl ile karısı beni hiç yalnız bırakmadılar. Bacayı macayı hep Fadıl sıvadı. Her gün karısı da kendi de halimi hatırını sormadan etmediler. Duysalar çok sevinirler.»

«Fadıl hâlâ Resul ağanın yanında mı çalışıyor?»

«Beli. Başka nere var ki? O da düneyin senin yolunu çok bekledi. Hele kızı Meyro! Akşama kadar bacadan inmedi. 'Mahmudo dayım gelecek, ben de Hazel ablama müjde verecem,' diye titredi bacada. Ne ettikse indiremedik.»

Yağda kavurduğu un kırmızı bir renk alınca, tavayı ocaktan indirdi.

«Kız hele bak, o bavulda meyva var, çıkart birazını ye, birazını da Fadılın piçlerine sakla. Sabah erken keserler kapıyı, geldiğimi duyunca.»

«Ben zıkkım yiyeyim Mahmudo. Ben yemesem de olur. Şükür sen sağ salim geldin ya! O bana yeter. Meyvayı köyün uşaklarına dağıtırım. Kalk kurban olduğum, kalk. Sen acından öldün. Kalk ye de için kızsın bir.»

Mahmudo yataktan kalktı. Yorganı omuzuna aldı. Yatağın kenarına oturdu. Hazel kara bir tahta getirdi. İki de arpa ekmeği koydu tahtanın üstüne. Mahmudo yatağın kenarına ilişti. Evde, yatağın altına serilen hasırdan başka sergi yoktu. Hazel pişirdiği murtuğayı da getirdi.

«Kusura bakma Mahmudo-can, haydi karnını doyur.»

Hazel, Mahmudonun karşısına oturdu. Mahmudo saldırdı yemeğe. Bir gündür ağzına lokma girmemişti.

«Sen niye yemiyorsun kız?»

«Hiç iştahım yok valla. Sen ye, ben de doya doya seni seyredeyim.»

«.....»

Mahmudo iki ekmeği de, murtugayı da yedi bitirdi.

«Mahmudo-can, doymadıysan gene ekmek getireyim.»

«Doydum.»

«Öyleyse kalk yat, uykusuzsun. Gözlerin kızarmış. Kalk kurban olduğum.»

Mahmudo sessizce yatağa uzandı. Yorganı başına çekti. Hazel sofrayı topladı, yerleri süpürdü. Sonra sessizce çırayı üfledi. Yatağa girerken üstündekileri de çıkardı. Yorgan hışırdadı. Mahmudo Hazele dokunur dokunmaz titredi. Sarıldı hasretine.

«Seni çok göresim geldi Hezal, çok.»

Hazel, ürkek ceran yavrusu gibi Mahmudosuna

sokuldu. Bir müddet dayandı. Sonra bırakıverdi kendini.

Çoban yıldızı Aladağlardan Saragöle göz kırpıyordu.

III

Yaz boyu didinip duran Saragöl insanı, güz gelince doğaya teslim olur. Güze kadar dirliğini toplayamayan yandı demektir. Yanıp kavruldu demektir. Ölmez. Ölmekten beter yaşar. Güz yağmurlarının dalından amansız kış bastırır. O zaman bir mahpusluk çöker Saragölün üstüne. Tam yedi ay. Dile kolay. Umut tezeğe kalır. Saragöl insanı hayvanıyla kapanır içeri. İnsan - tezek, hayvan - saman. İşte budur Saragöl. Kış biter, bahar gelir. Bahara tezek de biter, saman da. İnsanla hayvansa tükenmez, azalır. Yaza binlerce ağıt, binlerce acıyla girerler. Umutsuz, yılgın. Başlar hayın toprakla delice bir uğraşı. O eker, toprak vermez. Yağmur gider bilinmeyen yerlere. Murat. Hayın Murat, vefasız Murat. Akar gider Saragöl ovasından. Yanına, yöresine damlasını kaptırmaz. Yeminlidir yüzyıllardan bu yana.

Bir yaz tek bulut gelmez Saragölün üstüne. Tarlalar, dağlar, insanlar, yanar kavrulur. Güz gelince de çöker kara bulutlar Saragölün üstüne. Yağmur, dolu, yağar da yağar. Harmanları sel götürür, damlar çöker. Evler damlar. Damcı evlerde kuru birşey bırakmaz. Yazın umut olan yağmur, güzün bir afat, bir zulum olur. Bir yazın bütün emekleri, güz gelince talan olur gider. Güz damcıları bir gece «hırrp» diye durur. O zaman da sabah uyananlar her yerin

beyaza büründüğünü görürler. Sonra başlar bir kader birliği tezekle, kış ve Saragöl insanı arasında. Ölen ölür, kalan da bir ilinti gibi kendini atar bahara. Tıpkı hayvanları gibi. Solgun, arık ve suskun.

Hazel ocağın başından kalktı. «Cıpp, cıpp» diye geceler boyu sürüp giden damcı sesi susmuş, ev bir sessizliğe bürünmüştü. Köşedeki yer yatağında Mahmudo uyuyordu hâlâ. Başucuna dikildi kocasının. Bir zaman seyretti. Sakalı azıcık uzamış, rengi uçmuş, ölü gibi uyuyordu. Gözlerinin içi güle güle seyretti Mahmudosunu. Sonra eğildi, hafifçe dürttü.

«Mahmudo, Mahmudo hele kalk. Bak bu gece karlamış. Ayağın uğurlu geldi. Kalk kurban olam.»

Mahmudo gerindi, bu sefer kafasını yorganın altına soktu. Hazel :

«Kalk kurban olam önünde, kalk. Su koydum, kalk bir iyi çimdireyim seni. Şimdi köylüler dolar. Yoksa akşama kadar pis gezersin.»

Mahmudo başını yastığın altından çıkardı. Hazele baktı kısık gözlerle.

«Canım hiç kalkmak istemiyor. Her tarafım uyuşmuş. Haydi sen teşti getir, ben de kalkarım o zamana.»

Hazel ocaktan bir teneke suyu aldı, getirip evin ortasına koydu. Kapıya çıktı. Elinde kara bulanmış bir teştle döndü. Mahmudo çıplak, iki eli önünde, ayakta duruyordu.

«Kar mı yağmış Hezal?»

«Beli, hem de nasıl yağmış. Ey oldu yağdığı. Yağdı da bu cenabet damcıdan kurtulduk.»

Mahmudo teknenin içine girdi, dizlerini karnına çekti. Hazel bir yandan su döktü, bir yandan da yıkadı Mahmudoyu. Kara bir sabuna sürttüğü çorap parçasını sürdü Mahmudonun her yerine. Büyük bir

arzu içinde yıkadı Mahmudosunu. Bu anı olsun bir yıldır o kadar özlemişti ki! Sonra duruladı, dışarı çıktı. Mahmudo abdest aldı, kurulanıp giyindi. Hazelin sabah erkenden ocakta kuruttuğu elbiselerini giydi. Gidip ocağın başına oturdu. Biraz sonra Hazel geldi içeri.

«Köylü hep duymuş gelidiğini. Bana 'Mahmudo kalktı mı?' diye bağırıyorlar köyün içinden. Şimdi dolarlar. Kış günü bundan iyi bahane mi olur.»

«Nerden duymuşlar geldiğimi?»

«Ben sabahleyin Fadılın karısına dedim, o da bütün köye yaymış.»

Mahmudo cevaplamadı. Ocakta saçlarını kurutmaya çalışıyordu.

«Zaten köylüye de hay gerek. İş yok, güç yok. Bir evde tütün tütsün, tamam.»

«Gelmesinler mi Hezal? Tabi gelecekler. Göresmişlerdir beni.»

«He, göresmişlerdir. Seni göresen bir seneden bu yana kapımı bir kere olsun açar; 'Bacım Mahmudo asker, bir ihtiyacın var mı? Bir de öldün mü, kaldın mı?' derdi hiç olmazsa. Fadıl kardaş da olmasaydı, bu damın köşesinde kuruyup gidecektim. Ben bilirim neye geldiklerini. 'Belki boğazım ıslanır,' diye. Ben bu köylüyü bilmiyorum sanki.»

«He, he, yeter dırladın. Bugünden başlama gene. Yatağın yanından kıravatımı getir. Sen de başına birşey al, Fadıl gile git.»

Hazel sustu. Başı önünde kravatı getirdi, başına bir puşi örttü, sessizce çıktı.

Mahmudo, yağmurdan sadece bir düğüm kalmış kravatı dikkatlice boynuna geçirdi. Sonra ceket cebinden çıkardığı aynada kendine daldı gitti.

Köylüler yavaş yavaş dolmaya başladılar Mah-

mudonun evine. Mahmudo kiminin elini öptü, kimiyle sarmaş dolaş oldu. Büyükler odanın üst başına oturdular. Mahmudo, Hazelle gece yattıkları döşeği serdi yaşlıların altına. Gençler ayak altında kuk oturdular (çömelerek oturmak). Fadılın neşesine diyecek yoktu. Gözleri parıldıyordu. Çocukluk arkadaşı idiler. Yetimliğin, yoksulluğun acısını çekmişlerdi yıllarca. Yazın köylünün malını, koyununu gütmüşler, kışın da bir ağanın yanına hulam durmuşlardı. Önce Fadıl askere gitmiş, teskere almadan Mahmudo da gitmişti peşinden. Okuma-yazmaları olmadığından mektup da yazamamışlardı birbirlerine. Ama şimdi? Fadıl Resul ağanın yanında hulam, Mahmudonun da boynunda siyah, ufalmış, kirli bir kravat. Mahmudo:

«Fadıl ocağa çay suyu koy, ben de cigara dağıtayım,» dedi.

Mahmudo bavuldan iki paket asker sigarası çıkardı. Büyüklerden başlayarak herkese dağıttı. Küçük ev bir anda dumana kesti. Fadıl da çay dağıttı. Sonra başladı askerlik hatıraları; Yemen, Dersim, Zilan dile geldi değişik ağızlarda. Güldüler, üzüldüler. Yaşlılar: «Şimdiki de askerlik mi? Biz kavurgaynan harbettik.» dediler. Gençler de şimdiki askerliğin zorluklarından bahsettiler. Çağ çağa inanmadı. Mahmudoya, oralara kar yağıp yağmadığını sordular. Oralarda ekinlerin yeşerdiğine yaşlılar inanamadı, gençler ise doğruluğunu sözle başla tasdik ettiler. Mahmudo başından geçenleri anlattı. Her askerden dönen gibi o da bir yalan hazırlamıştı. Bir gün haksız yere başçavuş Mahmudoya bir tokat vurmuş, Mahmudo da almış yatırmış başçavuşu. Yer misin yemez misin, çalmış başçavuşa. Sonra da başçavuş hastahaneye, Mahmudo da mapusaneye. Ama üsteğmeni Mahmudoyu çok seviyormuş. O duymuş. Gelmiş

Mahmudoyu kurtarmış mapustan. Çok erkek adammış. Vırrek Reşo da albayı nasıl dövdüğünü anlattı. Kimse inanmadı. Yalan uydurmasını beceremezdi. Yaşlılar inanmış göründüler, gençler göz kırptılar birbirlerine. Hatta Cemile karının oğlu Halıso: «He Vırrek Reşo at, nasıl olsa albay buraya gelecek değil ya! Helkera heyi, beri jınahın (Ellere gelince varsın, önce karını döv)» dedi. Yaşlılar göz ağartıp: «Devir gittikçe bozuluyor. Büyük küçük kalmadı artık» dediler. Vırrek Reşo herşeyi duymamazlıktan geldi. Gençler aldırmadılar. Fazla oturmanın artık yersiz olduğunu anlayan yaşlılar namaz bahanesiyle kalktılar. Meydan gençlere kaldı yaşlılar gidince. Geçip üst başa oturdular. Şakalaştılar, gülüştüler. Öğle yaklaşınca da kalkıp ahırlara dağıldılar. Fadıl gitmedi. Odanın sessizliğini ikisi de bozmadı bir zaman. Sonunda Fadıl:

«Öğleden sonra gel, Resul ağanın elini öp. Belki gidene kadar sana bir iş bulur. Şimdi de iş yoktur ya! Resul ağa bulur ema. Ema gelmeği unutma.»

Mahmudo:

«Zati tek umudum Resul ağa. Yoksa bu bılıngaz (biçare, zavallı), bu fakir (Hazeli kastediyordu), bu damın köşesinde, bu kış kıyamette ölür açlıktan.»

«Ölmez. Açlıktan öleni sen hiç gördün mü? Kimseye el açmasın yeter. Ahhh, benim olsaa! Yok. Yokluğun gözü kör ola. Resul ağaya vereceğine bana vereydi de göreydi. Allahın işi. Akıl ermiyor ki!»

Yokluk susturdu ikisini de. Mahmudonun başı önünde bir çöple yeri eşeliyordu. Kapı açıldı, içeri Hazelle Fadılın karısı Zero girdiler. Zeronun kucağında zayıf, rengi uçuk bir çocuk. Omuzları boncukla, muskayla dolu. Zero, çocuk kucağında Mahmudonun elini, Mahmudo da çocuğun yüzünü öptüler.

«Kuro Fadıl, bu ne zaman oldu?»

«Sen askere gittiğin sene.»

Hazel Zeronun oturması için ocağın yanına bir çul koydu.

«Böyle otur Zero bacı. Uşak kucağında yorulursun.»

Zero mindere otururken:

«Andıra kalsın uşağı. Allah bize böyle it sürüşü gibi vereceğine birini de size vereydi,» dedi.

Fadıl yan gözle karısına baktı.

«He, bütün işin tamam şimdi de allahın işine karış. Sen ondan çok mu bileceksin? Elbet bunda da bir hayır var,» dedi.

Hazel gizlice Mahmudonun yüzüne baktı. Mahmudo elindeki süpürge çöpüyle sönmüş ocağın küllerini karıştırıyordu. Gözleri ocağı delecek gibiydi. Hazel kızardı.

IV

Mahmudo, elleri önünde bağlı sedire yaklaştı. Sonra:

«Ağam, ver elini öpeyim.»

Resul Ağanın uzattığı kıllı eli öptü.

«Sağol Kuro, nasılsın?»

«Ellerinden öperim beyim, iyiyim sayende.»

«Otur otur. Durma ayakta.»

Mahmudo gitti, odanın alt başına diz üstü oturdu.

«Ret runi (rahat otur)», dedi, Resul ağa.

Mahmudo dizinin birini altından çıkarıp çenesine dayadı.

«Ey Mahmudo, demek izine geldin. Askerlik sana yaramış ha! Gelinim nasıl?»

«İyidir, ellerinden öper beyim.»

«Onu da hiç arıyamadım. Biliyorsun işten elimiz olmuyor arayıp sormaya.»

Sustular. Yalnız Resul ağanın doksan dokuzluk tesbihi «tak, tak» ötüyordu. Başındaki kara tiftik papak, kırçıl, kalın bıyıklarının rengiyle aynıydı. İri yarı, dağ gibi bir adamdı. Tesbih yakışmıyordu o iri gövdeye. Belki de can sıkıntısıydı elindeki. Bir zaman sonra tütün tabakasını attı Mahmudonun önüne.

«Sar. Muş tütünüdür. Askerlikte nerde içeceksin böyle tütünü.»

«Sağol beyim. Kullanmıyorum.»

Tekrar sustular. Mahmudo odayı seyretti bir zaman. Yerler keçeyle döşenmişti. Duvarlarda kaçak İran halıları. Makatta boydan boya halı yastıklar. Oda kutu gibi. Ağa tesbihine dalmış gitmişti. Mahmudo baktı olacak gibi değil, bir iki öksürdü. Ağa hiç oralı olmuyordu. En sonunda:

«Beyim, ben buraya hem elini öpmeye... - ağa başını kaldırdı - hem de bir ricada bulunmaya geldim,» dedi.

«Hayrola?» dedi Resul ağa umursamazlıkla.

«Hayırdır beyim. Dedim ki bu bir ay için bana bir iş versen, hiç değilse evin eksiğini tamamlarım biraz.»

Resul ağa elini yüzünde gezdirdi, gözlerini kıstı, düşündü. Mahmudo heyecanla Resul ağanın cevabını bekliyordu. Ağa bir zaman daha tesbihini tokurdattı ve nihayet:

«Bu kış günü de iş olmaz ya! Ama hele birkaç gün bekle bakalım. Allah kerimdir. Birşey yaparız elbet.»

Mahmudo yerinden kalktı, Resul ağanın eline sarıldı. Resul ağa önce elini çekti, sonra gene de öptürdü elini.

«Bu bizim boynumuzun borcu oğlum, bir gün de sen benim işime yararsın,» dedi ardından.

«Ben senin hulamınım beyim,» dedi, yüzü ağadan yana odadan çıktı.

Köylüler için batmak bilmeyen güneş, Mahmudo ile Hazel için tam yedi kere aceleyle doğup battı. Derken hasretlik azalmaya, Mahmudo Hazele, Hazel de Mahmudoya doydukça, huzursuzluk da gelmeye başladı yavaştan. Yoksulluğun kara bulutları çoğaldıkça çoğaldı. Mahmudonun geldiğinin altıncı mı, yedinci mi günüydü ne, ilk çekişme oldu evde. O gün Mahmudo dışarı çıkmadı. Kapı açılınca tipi eve hücum ediyordu. Köyün duvarları kara bulanmıştı baştan başa. Komşudan komşuya gitmek her baba yiğidin harcı değildi. «Zemherinin tipisidir,» diyordu yaşlılar. Hallacı Mansur ayaklanmış. Saragölü hallaç pamuğu gibi atıyordu. Evlerin içi titriyordu. Ocak kâr etmiyordu. Tipi, ocağın içine atılan birkaç parça tezeğin ataşını, dumanını, bir anda çekip alıyordu bacadan. İşte o gün Mahmudonun canı hiç dışarı çıkmak istemedi. Bir huzursuzluk vardı içinde bilmediği. Eli kolu bağlı, mahpus damına atılmış gibiydi. İnce bacaklarının üzerinde gezindi öğlene dek. Evin içinde gitti, geldi. Hazel eski bir entari yamıyordu ocağın başında. Halinden memnun muydu, değil miydi, belli olmuyordu. Mahmudo birden ellerini oğuşturmaya başladı. Çizgi gibi kaşlarının altındaki kara gözlerini kıstı. Hazelin başucunda durdu. Birden:

«Ulan ben demesem, bu ocağa bir parça tezek atmak aklına gelmez. Donacağız ulan.»

Hazel işinden başını kaldırdı, Mahmudoya baktı. Gülümsedi. Mahmudo dik dik bakıyordu. Hazel:

«Ben sana, git Fadıllan Resul ağanın ahırında otur, demedim mi? Böyle giderse kışın ortasında tezeksiz kalırız. Nasıl olsa sen de yarın öbür gün gideceksin. Ondan sonra ben onun bunun kapısına mı düşeyim tezeğe?»

Mahmudonun rengi kaçtı, elleri titredi.

«Ula gittin geldin o çingene anana çektin. Demek ben seni tezeksiz koyup gidecek kadar alçaldım ha?»

«Daha düneyin bir, bugün iki. Başladın gene ölen anamın dalından söylemiye. Geberme kalkıp yakayım.»

Entariyi hırsla yanına bıraktı, kalktı. Gitti köşedeki tezek yığınından bir tezek aldı, getirip ocağa koydu. Mahmudo da gitti, ocağa en uzak köşede olan tezeklerin üstüne oturdu. Hazel bir süre eli belinde Mahmudoya baktı. Gülümsedi:

«De gel ısın haydi. Gene tuttu huysuzluğun. Daha geleli kaç gün oldu ki benden bıktın.»

Mahmudo başını kaldırıp Hazele ters ters baktı, sonra yeniden elleri arasına aldı başını. Derinden iç geçirdi. Hazel de ocağın başından kalkıp gitti, öbür köşeye çömeldi. Sanırsın ki oldukları yerde dondular. Ocak yandı kül oldu. Fadıl tipiye bulanmış, kapıdan girmesiyle ikisi de ayrı ayrı köşelerden başlarını kaldırdılar. Fadıl üstündeki karları çırparken, bir yandan da:

«Ohoo! Şimdiden mi başladınız? Biraz geç kalmadınız mı?»

Yüksek sesle güldü. Mahmudo da, gülmüş olmak için güldü. Hazel aldırmadı bile. Donuk donuk bakıyordu. Fadıl Hazele göz kırptıktan sonra:

«Hadi Mahmudo kalk gidek. Resul ağa çağırıyor. Kaçakçı Kemo geldi bu sabah. Resul ağa: 'Git Mahmudoyu çağır, tez gelsin,' dedi. Herhalde seni Kaçakçı Kemonun yanına katacak.»

Gözleri ışıldadı Mahmudonun. Yerinden doğruldu. Titriyordu.

«Sizinki de akıl mı yani?» dedi Fadıl.

Mahmudo, Hazele baktı, başını iki yana salladı, gülümsedi.

«Hadi kız sen de kalk, o kapının karını süpür, canın kızar.»

Çıktılar. Tipi köyü kasıp kavuruyordu. Bacalardan çıkan dumanları usturayla keser gibi alıp götürüyordu. İkisi de ceketlerini başlarına çektiler, damların arasından koştular. Resul ağanın evi köyün üst başındaydı.

V

Saragöl; bir yanını Aladağlara, bir yanını Kılıç gediğine, bir yanını da Katevi dağlarına yaslamış koca bir ovadır. Yetmiş seksen köyün umudu, varı yoğu. Erkeğinin emeği, çocuklarının beşiği, kadınlarının lohusa yatağı, yaşlılarının hatırası, kurdun kuşun umududur Saragöl. Murat nehri ortasından akar gider. Faydasız Murat, hain Murat. Yanına yöresine bir damla kaptırmaz. Birtek yazları çocuklar çimer, hayvanlar sulanır. Kışın yüzünü gören bile olmaz. Buz tutar, kar yağar, kapatır üstünü. Kaybolur. Buzların altında gizlice şarıldar durur. Katevi dağlarını dolanıp Malazgirte ulaşır. Oradan

da Muşa, Bingöle doğru, bazan çılgınca, bazan da sessizce akar gider.

Dört bir yanı dağlarla sarılı kapalı bir kutu gibidir Saragöl. Tek geçit verir: Burnubulak geçidi. Yazın eşkiyanın, kışın karın tuttuğu bir geçit. Katevileri, Aladağlardan ayıran dar bir boğaz. İki yakası sarp kayalarla sarılı. Burnubulak kayalarında demirden koca bir halka durur. Kayalara çakılı. Bu halkanın bir eşi de Katevilerdeki kayalardan birine çakılıdır. Karşı karşıya. Kara, iri halkalar. El ulaşmaz ün çatmaz o halkalara. Dururlar yüz yıllardan bu yana.

Mahmudo yavaşlayan atını mahmuzladı. Sağ kolu arkaya gerili huysuz iki katırı çekiyordu. Burnubulak kayalarının altından geçiyorlardı. Tipi tutmuyordu kayaların altını. Mahmudo hem atın dizginini tutuyor, hem de her kuşun geçemediği sarp kayalara bakıyordu. «İzmirin apartumanlarını üst üste, yan yana yığmışlar sanki» diye düşünüyordu. Kaçakçı Kemonun sigarası ağzında sönmüş, iki eliyle eğere abanmış, dalıp gitmişti uzaklara. Yolunu bilen at, yılların alışkanlığıyla, üstündekine aldırmadan, ince çığırlardan yoluna devam ediyordu. Mahmudo birden kayaların böğrüne çakılı demir halkayı gördü. Atının dizginini çekti. At durdu. Hayretle baktı halkaya. Kol kalınlığında kara bir halka.

«Pehhee, vay anasını! Kemo ağa, Kemo ağa hele oraya bak,» diye bağırdı, eliyle de demir halkayı gösterdi.

Kemo ağa atın dizginine el attı. At durdu. Başını kaldırdı, Mahmudonun eliyle gösterdiği halkaya baktı. Güldü, başını iki yana salladı, atını mahmuzladı.

«Bak ağa, görüyor musun halkayı. Vay anasını

vay! Kim çakmış onu oraya acep. Oraya kim ulaşır ki?»

Baktı, baktı. Başı döndü.

«Ufff, başım döndü,» dedi sonunda.

Kemo ağa arayı epeyi açmıştı. Mahmudo ağaya yetişmek için atı mahmuzladı. Bir yandan da koca halkayı düşünüyordu: Neyin nesiydi acep. Cinler mi çakmıştı, periler mi? Kim bile. «Hukûmatın da eli ulaşamaz. İnsan işiyse hiç değil,» diye söylendi. Sonra cinlere perilere dalıp gitti. Cin kayasının konuşan kedisini, Komikin mezarlığındaki gece yolcuların önünü kesip, onlarla alay eden keçi yavrusunu, hortlakları, cinleri. Anasının küçükken anlattığı korkulu hikayeleri. Hepsini. Kaçakçı Kemonun sesiyle irkildi.

«Kuro Mahmudo, bak şu kayanın böğrüne. Bak gördün mü?»

Katevilerin altına gelmişlerdi. Gördü. Burnubulak kayasına çakılı halkanın aynısı. Katırları çeke çeke, atını mahmuzlaya mahmuzlaya Kaçakçı Kemoya ulaştı.

«Ağa benim aklım ermedi bu işe, neyin nesi bu halkalar? Biri Burnubulakta biri de burda. Ne iştir?»

Kaçakçı Kemo, bıyık altından güldü yavaşça. Dizginini koluna taktı, sonra tütün tabakasını çıkardı. Kalın bir sigara sardı. At başı gidiyorlardı. Mahmudo merak içindeydi. Dönüp dönüp demir halkaya bakıyordu. Kaçakçı Kemo da dönüp baktı kayadaki demir halkaya:

«Çok eskiden bu bizim Saragöl bir gölmüş. Van gölü gibi, dedi. O sebepten bu ovaya Saragöl diyorlar. Bu ova öyle bir gölmüş ki bir ucu Köse dağa, bir ucu Ağrı dağına, bir ucu da Süphan dağına ulaşırmış. Bu Kateviler de bir ufak adaymış gölün

ortasında. Bu adada bir keşiş ile kızı yaşarmış. Kız çok güzelmiş. Aya diyormuş sen doğma ben doğam, güne diyormuş sen doğma ben doğam. Aladağlarda da o zaman meşhur Mir Ahmet beyin aşireti varmış. Bu halkalara da urgan geriliymiş. Kalın mı kalın urganlar. Aladağlardan Kateviye. Yaneku adaya. Keşiş her hafta bir tuluk süt alırmış Mir Ahmedin aşiretinden. Ema bu halattan tutup geçmek her babayiğidin harcı değilmiş. Mir Ahmedin bir çobanı varımış ki ondan başkası geçemezmiş adaya. Haftanın belli bir gününde çoban bir tuluk sütü boynuna takar, halattan tuta tuta geçermiş keşişin adasına. Sütü keşişe verir, altını alır dönermiş geri. Ema bu dinsiz keşiş kızını çobana hiç mi hiç göstermezmiş. Kız ise keşiş babasından başka insan yüzü görmemiş. Çoban sütü hep aynı günlerde götürüyormuş keşişe. Uzatmayalım çoban, bir zaman sonra işkillenmeye başlamış. Acaba adada keşişden başka biri var mı, diye. Bir gün de sütü götürdüğü zamanı değiştirmiş. Mahsusdan tabi. Hava günlük güneşlikmiş. Keşiş o vakitlerde dua ediyormuş kilisede. Kız da bir kayanın başına oturup Aladağları seyrediyormuş. Saragölün üstünde uçan kuşlara bakıyormuş. Çoban da süt tuluğu boynunda, usuldan, halattan çeke çeke geçmiş adaya. Çoban bir de ne görsün? Bir kız. Ayın on dördü. Kayanın başına oturmuş, ayaklarını sallamış aşağıya. Bir türkü tutturmuş, sanırsın Akçadağın cığal turnasıdır. Baldırlar süt beyaz, kaşlar ince hilal, kirpikler ok. N'edeceksin canım, insan değil de sana bir peri. Çobanın ağzı açık, dalmış gitmiş kıza. Aradan ne kadar zaman geçmiş allah bilir, kız da çobanı görmüş. Görmesiyle kayadan sıçrayıp kiliseye doğru seğirtmesi bir olmuş. Ema çoban durur mu?

Durmaz. O da dalından. Yarı yolda ulaşmış kıza, sarılmış beline. Kız çırpınmış boşuna. Bakmış olacak gibi değil vaz geçmiş çırpınmaktan, sığınmış çobanın göğsüne. Yavru maral gibi. Bakmışlar birbirlerine. Baktıkça iç içe olmuşlar. Çoban en sonunda dayanamamış, sormuş kıza:

'Kız doğru söyle bana. Sen in misin cin misin?'

Kız da:

'Ben ne inim ne de cinim, keşişin kızıyım,' demiş.

Konuşmuşlar, gülmüşler bir zaman. Vurulmuşlar bir gönülden bin gönüle. Ayrılma zamanı geldikçe, alev almış ikisininde içini. Anlaşmışlar en sonunda. Kız her gece gelip elinde bir lambayla kayadan işaret verecek, çoban da adada ışığı görende halattan tuta tuta geçecek adaya. Oturacak, konuşup koklaşacaklar, sonra da oğlan dönecek geri.»

Mahmudo dayanamayıp sordu:

«Ey, peki Kemo ağa, bunlar adada konuşurken keşiş görmemiş mi?»

«Oğlum hekayet işte. Nerden görecek, görmemiş. Neyse... Ondan sonra bu keşisin kızıyla, Mir Ahmetin çobanı her gece adada buluşmuşlar. Fakat gel zaman git zaman, keşiş kızından şüphelenmeye başlamış. Bir gece pusuda beklemiş. Gece bir zaman sonra bakmış ki kızı usuldan kalkıp, bir lambayla dışarı çıkıyor. Keşiş de peşinden tabi. Kız gitmiş, keşiş gitmiş. Kız bir kayanın başına çıkmış elindeki lambayla. Biraz sonra da bir adam gelmiş Saragölden. Keşiş osaat tanımış çobanı. Neyse uzatmıyak, keşiş kızıyla çobanı sarmaş dolaş görende aklı başından gidip: 'Ulan çoban, sen ettin benimki kaldı. Ben de bu heyifi sana bırakırsam, haram olsun bu dünya bana.' demiş. Ertesi günü kızı evde gergef

işlediği bir zamanda, keşiş usuldan dışarı çıkmış, doğru halatın başına. Halatı bıçakla öyle kesmiş ki ucunda bir kırtık birşey kalmış. Sonra hiç birşey olmamış gibi gelmiş kızının yanına. Gülmüş, konuşmuş. Kız her şeyden habersiz, türkü söyleye söyleye gergef işliyormuş. Gece olanda tabi kız gene lamba elinde sıyrılmış dışarı. Gene çıkmış o her zamanki buluştukları kayanın başına. Beklemiş, beklemiş. Tanyeri kızaranda bir de bakmış ki halatın yerinde yeller esiyor. Ancak o zaman anlamış sevdiğinin başına geleni. Dövünmüş, saçını başını yolmuş. Yolmuş ema ne fayda. Ölen hiç geri döner mi? Ellerini havaya kaldırmış 'Ey allahım' demiş, 'Kaldır bu Saragölü ortadan, öyle kurut ki benimle sevdiğime mezar ola. Bu koca göl öyle kuruya ki ne ot bite ne ekin.' Demiş, sonra da kendini kaldırmış kayanın başından göle atmış. Saragöl osaat kurumaya başlamış. Gün Aladağlardan doğanda Saragöl de bir kuru ova olmuş. İşte o kızın duasıdır ki Saragöl ot ekin bitirmez. Yoksula düşmandır.

Sabahleyin Mir Ahmetin aşireti kalkmış bakmış ki ne görsün? Koca göl kurumamış mı? Mir Ahmet beye haber ulaşmış, Mir Ahmet bey elini sakalına götürmüş karıştırmış, düşünmüş. Sonra da: 'Gidin keşişin başını vurun, çobanımla keşişin kızını da yan yana kuylayın,' demiş.»

Mahmudo dayanamadı sordu:

«Ey peki Kemo ağa, Mir Ahmet bey nerden anlamış bu işin keşişin başının altından çıkdığını?»

«Hıh, anlamaz mı oğlum, Mir Ahmet bu. Ayan olmuş allah tarafından.»

«Ey sonra?»

«Sonrası da bu işte. Mir Ahmetin atlıları çobanla keşişin kızının ölüsünü kuru ovada sarmaş do-

laş bulmuşlar. Gidip keşişi tutup getirmişler. İki maşuğun başı ucunda boynunu vurmuşlar. Kızlan oğlana da yan yana birer mezar kazmışlar, oraya kuylamışlar.

Şimdi o mezarlar var ya bu Karaköm köyünde bir kayanın dibinde. O köylüler diyor ki: 'Her bahar gelende o mezarlardan iki kırmızı gül biter. Tam birbirlerine kavuşacakları zaman iki mezarın arasından kara bir diken çıkar, koymaz ki onları mezarda da kavuşalar. İşte o diken de keşişin kanından yeşermiş. Kanı sıçramış iki mezar arasına. Ya işte böyle Mahmudo.»

«Pehhe, demek Saragöl bu sebeple ot, ekin bitirmez he? Vay itoğlitin keşişi vay, sana da kalmamış ya! Afferim Mir Ahmet beye. Ne etmiş ya! Helal olsun.»

Kaçakçı Kemo gene dalıp gitmişti atın üstünde. Başındaki kabalağı kara bulanmış, başı önüne düşmüştü yeniden. Tipiyle birlikte aştılar Katevileri. Ovada göz gözü görmüyordu. Keşişin kızının bedduası yaza hazırlıyordu Saragölü. Kaçakçı Kemo atını mahmuzladı.

«Ha davran Mahmudo oğlum davran, ancak iki günlük yolumuz kaldı ha,» dedi.

Sesi tipiye karıştı gitti. Mahmudo Saragölü düşünüyordu.

VI

«Hukûmata elbet satmaz. Satar mı hiç? Hukûmat onbeş, ben yirmi veririm. Tabi satmaz. Ben hukûmat olaydım elliye alırdım, altmışa alırdım. De-

ğer valla. Muş tütünü gibi tütün dünyanın hiçbir yerinde yoktur Mahmudo. Onbeşe satar mı hukûmata Cemil bey? Ema köylü satar. Çünkü köylü fakir. Fakirin yüreği yuka. Çünkü kendi fakir. Bir fakir oldun mu bil ki hiçbir bok değilsin. Fakirin dalı olmaz. Ema kendi dalı olmayan köylü Cemil beyin dalı olur. Çünkü Cemil bey, beydir. Çünkü Muş ovasının yarısı onun. O zaman da korkar mı Cemil bey hukûmattan? Tabi korkmaz. Cendırme onun evinde yatar. Cendırmeye kuzu keser Cemil bey. Ya köylü? Köylü, «İt buldu Heydar kaldı» misali. Cendırme kuzusunu yediği Cemil beyi hiç şikat eder mi? 'Bu adam tütününü kaçakçılara satıyor,' diye. Diyelim etti. Etsin. Cendırme kime şikat eder Cemil beyi?» diye sordu Kaçakçı Kemo.

Mahmudo bilmem anlamında omuz silkti.

«Kime edecek, meb'us beye. Ey meb'us bey kimin meb'usu? Tabi Cemil beyin meb'usu. İt itin ayağına basar mı hiç? Basmaz, bazmaz. Ya işte böyle oğlum! Sen daha gençsin, aklın ermez bunlara. Boş ver. Haydi davran. Davran ki geceye kalmadan Katevileri aşalım.»

Mahmudo tipiye aldırmadan başını kaldırıp Katevilere baktı. Malazgirt ovasının sonunda yer yer bulanık gözüküyordu yavru Kateviler. Tipi sille gibi çarptı yüzüne. Papağını kulaklarına kadar çekti, başını göğsüne indirdi. Bir eli arkada tütün yüklü katırları çekiyordu. Katırlar daha bir huysuz, daha bir inatçı. Aldırmadı. Başka çare yoktu. Dayanmalıydı. Hazelin sözü geldi aklına. «Bugün yarın bırakır gidersin, ben ele güne mi el açayım?» Tipiye tükürdü bir dolu. Cemil bey geldi aklına. Kanı hızlandı. Huysuz katırları daha bir hızlı çekti. Tekrar tükürdü eğerden aşağı. Talihi tipiye karıştı. Atını mahmuz-

ladı. Katırların allahına küfretti. Başını kaldırdı, derinlemesine baktı, göremedi. Kateviler yitip gitmişti tipide. Kaçakçı Kemo önde iz bulmaya çalışıyordu: Atının izini Mahmudo takip ediyordu. On metre uzaklaşmadan tipi dolduruyordu izleri. Kaçakçı Kemonun atı birden tökezledi. Ön iki ayağı yeri öptü, kalktı. Bir dolu küfür savurdu Kaçakçı Kemo. Mahmudo birşey soruyor sandı.

«Buyur beyim,» dedi.

Kaçakçı Kemo attan indi, Mahmudonun ulaşmasını bekledi. Mahmudo atı bir iki dürtükledi. Hayvancağız yan yan yürüyordu. Tipi hepsini beyaza bulamıştı. Mahmudo Kaçakçı Kemoya ulaşır ulaşmaz attan indi. Ayaklarının yere bastığını hissetmedi.

«Beyim, herhalde ayaklarım donmuş.»

«Donmamış, uyuşmuştur. Öyle olur. Zalım tipi fena bastırdı. Ne yapacağız. Yakınlarda köy möy de yok. Şimdi biraz atlar yedekte gidelim. Yoksa donarız o zaman. Bir Cin deresini tutaydık, gerisi kolaydı.»

Atlar yedekte, Kaçakçı Kemo önde, Mahmudonun ayaklarının uyuşuğu açıldı. Önce bir iki sızladı, sonra o da geçti. Kaçakçı Kemonun atı ayağını çeker çekmez açtığı çukura Mahmudo ayağını sokuyordu. Yorulmaktan kurtuluyordu az da olsa. Omuzundaki rus beşlisi ağırlaşmaya başladı. Ayakları üşüyeceğine terliyordu. Nereye, hangi yöne gittiklerini bilmiyordu. Ne gök vardı, ne yer. Herşey bir beyaz toz bulutu. Tek ses, vınlayan tipi. Bir de ara sıra kesik kesik duyulan Kaçakçı Kemonun öksürüğü. Daha sonra bir uyuşukluk çöktü Mahmudonun üzerine. Katırları çeken kolu gevşedi, tutamaz oldu yuları. Yuları koluna doladı. Ayakları ağırlaşıyordu. Bir zaman geldi ki ayaklarını kaldırıp atmak cehennem azabı olmaya başladı. Kemo ağa:

«Mahmudo, oğlum çok yoruldunsa benim atın kuyruğunu tut,» diye bağırdı.

Atın kuyruğuna yapıştı boştaki eli. Hafifledi. Ara sıra katırların inatçılığı olmasa daha da rahatlayacaktı. Katırlar huysuzdu. Tipi fırtınası karşıdan gelip yüzlerine çarptıkça, duralıyor, direniyorlardı. Mahmudo geride kalıyor, çarmıhtaki iki kolundan birini olsun kurtarmayı düşünemiyordu. Kaçakçı Kemo ağa başında kabalığı, gözünde kar gözlükleri, tipiyle boğuşuyordu önde. Buz tutan bıyıklarıyla ihtiyar bir kurda benziyordu. O da bilmiyordu nerede olduklarını, nereye gittiklerini. Bir adım önü kaybolup gitmişti. Ayaklarını boşluğa atıyordu sanki. Korkuyordu. Küfrediyordu talihine. Bir Cemil bey, yada bir Resul ağa olsaydı ne olurdu sanki. Serveti mi azalırdı onu da bir ağa yapsaydı tanrının. Korktuğunu belli etmiyordu Mahmudoya.. Utanıyordu. Bütün bedeni baştan başa tere bulanmıştı. Ayağını atacak derman yoktu dizlerinde. Ama dayanıyordu. Biliyordu azıcık durmakla donacağını. Bildiği bütün duaları mırıldanıyordu sessizce. Sonra da tipiye, talihine küfrediyordu ağız dolusu. Bir küfür, bir dua, bir küfür, bir dua. Çocukları geliyordu aklına. Bir sürü yetim. Aç çıplak. Bir göz dam, bir inek, bir keçi. Onbir çocuk. İlk dördü kız. En büyük oğlu oniki yaşında. Ne nahırcı olur, ne çoban. Karı dersen, yatalak. Tipi dersen, amansız. Tipi hain. Tam onbir çocuk. Karı yatalak. Tarla? Yok. Çayır? Yok. İçinden: «Davran Kemo, davran» dedi. Dedi ve ayağını o hınçla kaldırdı, attı. Attığı ayağı havada kaldı. Atın dizgini elinden çıktı. Boşlukta içi bulandı. Yumuşak karın üstüne sırt üstü düştü. Çabaladı, çırpındı, kalktı. Mahmudo, atlar ve katırlar yukarda kaldılar. Yukarı baktı, Aloşun başını gördü ancak.

Etrafına baktı, gördüğüne inanamadı. Kara bulanmış, bokla sıvalı bir kapı duruyordu önünde. Yumrukladı kapıyı. Kapı açıldı, beyaz bir çocuk yüzü göründü eşikte. Ürkek ürkek bakıştılar.

«Selamünaleyküm,» dedi Kaçakçı Kemo.

«.....»

«Bura nere bao,» dedi Kaçakçı Kemo.

«Gülbiter köyü dayı,» dedi beyaz yüzlü çocuk.

Kaçakçı Kemo gözlerini kırpıştırdı, yüzünü sıvazladı, çocuğa dik dik baktı. Çocuk ürktü. Kaçakçı Kemo bu köyden bu sabah çıktıklarını hatırladı.

«Demek Gülbiter köyü ha,» dedi, gözleri kararddı, düştü.

Beyaz yüzlü çocuk korkuyla kaçtı içeri. Mahmudoyu, atları ve katırları zorla indirdiler damdan. Tipi koymuyordu akşam karanlığı çöksün köye.

İki at, üç katır, iki inekle üç keçi kuru saman, Kaçakçı Kemo, Mahmudo, Devgulle (Kurşun ağızlı demek. Bir köy kavgasında kurşun ağzını delip geçmişti. Yaşlıydı, yoksuldu. Ağzını delen kurşunun sahibi ağanın oğluydu. Birkaç kuruşla ağa ağzını boklaadı Devgullenin. Hükümet duymadı. Adı o olaydan sonra Devgulle kaldı. Asıl adını zamanla kendi de unuttu.), karısı ve yedi çocuğu da torak ekmek yiyip, üstüne de tas tas su içtiler. Sonra da yirmibir canlı bir göz damda uykuya daldılar. Hayvanlar boklarının, insanlar da hasırların üstünde. Şafak kızarmadan Kaçakçı Kemo, Mahmudoyu uyandırdı. Giyinikti. Fısıltıyla:

«Hadi oğlum, yatmanın zamanı değil, dışarda tipi durmuş, haydi yolcu yolunda gerek.»

Mahmudo, üstündeki ağırlıktan zor kurtardı kendini. Hazel olmasa hiçbir şeye aldırmaz, günlerce

uyurdu. Sallana sallana kalktı. Kolunu kaldıracak, ayağını atacak takatı yoktu.

«Ağa, bugün de burda kalıp öbür gün gitsek!»

«Tuu senin gençliğine,» dedi Kaçakçı Kemo. «Ula ben senin zamanında uyku nedir bilmezdim. Siz de genç olacaksınız bana.»

Mahmudo kızardı. Başı önünde atları, sonra da katırları dışarı çekti. Tütün dolu hurçları katırlara yüklediler. Sonra Kaçakçı Kemo tekrar içeri girdi. Kara cüzdanından bir onluk çıkardı Devgullenin baş ucuna koydu. Kadının pörsümüş, çarık memesine bakmadı bile. Sessizce kapıyı çekti, çıktı.

«De davran oğlum, davran ki bu gece Katevileri tutalım.»

Atlara bindiler. Köyün içinden geçtiler. Toprağın içine kazılmış evler karda kaybolup gitmişti. Tek tük kar yığınlarından dumanlar çıkıyordu. Köyün içinde birtek canlıya rastlamadılar. Yol, iz yoktu. Dereler dolmuş karla düzelmişti. Katevilerin dibine yumurta koysan, Gülbiter köyünden görünürdü.

«Oğlum, artık kara düzen gideceğiz mecburi. Nasıl olsa Kateviler görünüyor. Evel allah ikindiye Cin deresini tutarız. Ondan ötesi de iki adımlık yol.»

Kemo ağa önde, Mahmudo, katırlar da arkada yola dizildiler. Yol denilse inanmayın. Kemo ağanın Aloşunun izi.

İkindiye doğru bir rüzgar esmeye başladı Katevilerden. Ölü gibi ovada yatan kar, ağırdan tozutmaya başladı. Katevilerin eteğine ulaştıklarında rüzgar da, tipi de işi iyice azıttılar. Kemo ağa eyerin üstünde bir yarım yaparak geriye döndü. Yüzü, uzun kırçıl bıyıkları, kara papağı beyaza bulanmıştı. İki dudağına sönmüş bir cigara yapışmıştı. Mahmudo büzülmüş iki kat olmuştu atın üzerinde. Bir eli arkada

katırların ipini çekiyordu. Deli rüzgarın yerden kaldırdığı karlar havada dolanıyor, sonra da bir kamçı gibi çarpıyordu atlara, katırlara, Mahmudoya, Kaçakçı Kemoya, kayalara. Bazan dolu dizgin yerden kayıyor, delice akıp gidiyordu vadiye doğru. Binbir zorla ulaştılar vadiye. Kaçakçı Kemo ağzındaki sönmüş sigarayı bir ağız dolusu balgamla birlikte hırsla yere tükürdü. Başını geriye çevirdi, bir süre Mahmudoyu seyretti.

«Kendine gel oğlum, sonra düşersin. Sabret. Az kaldı Cin deresine.»

Mahmudo birden irkildi, irkilmesiyle kendini toparlaması da bir oldu.

«Yok ağam düşmem,» dedi.

Kemo ağa güldü bıyık altından, başını salladı «Hey gidi gençlik hey!» dedi içinden. Atın yelesine dolan karları temizledi eliyle. Katevilere baktı alttan yukarı. Başı duman dumandı Katevilerin. Atın dizginini çekti. Mahmudo ulaşınca:

«Mahmudo, iyi bitirdik işi ha. Tütün de iyi tütün, değil mi? Zati Cemil bey iyi adamımdır. Bana kötü mal vermez. Ben onun rahmetli babası Şamil beyden alış veriş ettiğim zamanlar Cemil bey bir parça uşaktı. Kimbilir belki sen de uşaktın. Kaç yaşındasın ula?»

«Bilmiyorum beyim.»

«Ula adam hiç yaşını bilmez mi?»

«O kıtlık olduğu sene doğmuşum, bizim rahmetli ano öyle diyordu.»

«Şimdi oldu. Desene yirmibeşi geçmişsin.»

«Herhalde.»

Sustular. Kemo ağa konuşmak için birşeyler aradı, bulamadı. Derken Cin deresine ulaştılar. Cin deresi Katevileri böğründen delen bir vadi. Bir ucu Ma-

lazgirt ovasında, bir ucu Saragölde. Yazın kuşburnuların çiçek açtığı, dişbudakların, kayın ağaçlarının, tavşanın, kekliğin kaynaştığı, soğuk suların şırıldadığı, çiçeğin çiçekle konuşup seviştiği bir dere. Kışınsa; bir yığın kayalık. Issız mağaralarda ayıların, kurtların yatağı Cin deresi. Tipi, kar, boran fırtınası. Issız, ürkütücü. Yoksul, çaresiz.

Kemo ağa elleri koynunda, atın dizgini kolunda dalmış gitmiş. Aloşun su yolu Cin deresi. Yılların alışkanlığıyla süzülüp gidiyor vadiden. Tipi daha da kudurmuş. Vadiden bir hızla akıp gelmekte ki, Hasenanlı Ferzandenin kır atı sanırsın. Amanı bilmeden. Zalim, haince.

«Dere sana da güman olmazmış, sen ovadan daha beter bastırdın,» dedi Kemo Ağa.

«Ağaaa,» diye bağırdı Mahmudo, «ağa ayaklarım uyuştu valla. Böyle giderse bir yerimiz donacak.»

«Az daha sabret oğlum, Tiktaşın altında mola veririz biraz sonra. Burada öyle daldalanacak iyi yer yok.»

Mahmudo Tiktaşı merak etmeye başladı. Altının tipi tutup tutmadığını düşündü. Başını kaldırdı yukarılara baktı. Herşey beyaza bulanmıştı. Yer, gök, hepsi. Katırlar artık atlara ayak uyduramıyorlardı. Gittikçe geri asılıyorlar, Mahmudonun kolunu zorluyorlardı. İki dönemeç döndüler. Üçüncüsünde büyük bir kaya gözüktü beyaz kara yaslı.

«Ahha geldik oğlum, hem biz hem de hayvanlar rahatlanırız biraz, zati ondan ötede birşey kalmadı. Tüfınk atsan ses gider Karaköme.»

Atları daha bir mahmuzladılar. Katırlar da hızlandı. Tiktaşı onlar da sezinlediler. Gerçekten kayanın dibini tipi tutmuyordu. Koskoca kayaya «taş» demek Mahmudonun garibine gitti. Ötesini düşüne-

cek halde değildi. Atları, katırları kayanın altına çektiler. Katırların yüklerini indirdiler. Sırtlarındaki yüklerden kurtulan hayvanlar önce gerindiler, sonra ön iki ayaklarını ileri uzatarak silkelendiler. Yüklerin sırtlarından indirildiğine gerçekten inanmak istiyorlardı sanki. Birbirlerine sokuldular ve öylece kaldılar. Kemo ağa kaş göz arasında iri bir sigara sarıp tüttürmeye başladı. Tabakayı kayanın altında, parmaklarının üstünde, durmadan zıplayan Mahmudoya da uzattı. Mahmudo bir yandan parmaklarına üflüyor, bir yandan da zıplayıp duruyordu. Kemo ağa tabakalı eli Mahmudoya uzalı kaldı. Şaşkınlıkla seyretti. Güldü. Başını salladı, «cık, cık» etti.

«Oğlum kendini askerlikte mi sandın? İnsan öyle deliler gibi hopbıldamaynan ısınmaz. Onu sana öğreten yanlış öğretmiş. Al bir cıgara sar evvel. Sonra da çalı çırpıdan bir ateş kalarız (yakarız), o zaman ısınırsın. Öyle maymun gibi hopbıldamaynan ısınılmaz.»

Mahmudo durdu, başını öne eğdi. Donmuş yüzüne bir kızartı geldi, gitti. Acemi, üşümüş parmakları cıgara sarmaya başladı. Kemo ağa bu arada kayanın kovuğunu doldurmuş olan karları önce eliyle, sonra da kovuktan çıkardığı birkaç kurumuş kengerle temizledi. Kovuğu kenger, kuşkonmaz, yelkovan kuruları doldurmuştu. Kovuğu tamamen boşalttı. Kayanın önüne Arıs dağı gibi kuru ot yığıldı. Ellerini beline koydu, önce ot yığınına, sonra da Mahmudoya baktı. Gülümsedi, başını salladı.

«Kurban olam tipiye, sürdü getirdi kapıya. Eskiler boşuna dememişler bunu elbet,» dedi.

Çakmağını çıkardı, bir iki çaktı, önce kuru bir kenger yaprağı tutuşturdu. Yanmaya başlayan kengeri yığının altına soktu. Bir duman çıktı, sonra da

alev. Mahmudo henüz tutuşmayan kısımdan bir iki kucak kenara aldı.

«Hedi hedi (yavaş yavaş) yatalım ağa,» dedi.

Kemo ağa sigarayı tazeledi, omuzunda asılı duran rus beşlisini çıkardı, yanına uzattı. Mahmudo da aynısını yaptı. Kemo ağa, Mahmudoya baktı güldü.

«Aklıma ne geldi bilir misin Mahmudo?»

Mahmudo, ne bileyim anlamında omuz silkti.

«Ayı ile çobanın meseli. Sen bana bakıp tüfıngını omuzundan indirende o aklıma geldi. Bir çobanın sürüsüne zamanın birinde bir ayı musallat olmuş. Daha doğrusu sürüye değil de çobana. Çoban her gece sürüyü yatağa getirip yatırır, sonra da ufak bir ataş yakar başında otururmuş. Bir gün gene ataşın başında oturanda, bir de baksın ki ne görsün? Bir ayı. Ayı değil bir öküz. Ayı ussuldan gelmiş ataşın başına kuk (çömelmek) oturmuş. Başlamış çobanın yüzüne bakmaya. Çobanda şafak atmış, eli ayağı tutmaz olmuş. Tüfıngı baş ucunda, baş ucunda ema kolda kuvvet yok ki uzana ala. Bir zaman sonra ataş sönmeye başlamış. Çoban korka korka elini uzatmış, bir odun alıp ataşa atmış. Ayı da bir odun alıp ataşa atmış. Uzatmıyak ayıylan çoban sabahı beraber etmişler. Şafak kızarmıya başlayanda da ayı çıkmış gitmiş. Ertesi gece çoban gene sürüyü yatağa getirmiş, gene ataş yakmış, oturmuş ataşın başına. Eyni ayı gene çıkıp gelmiş. Bu sefer çoban eskisi kadar korkmamış. Ataşın üstünde süt varmış. Çoban biraz sonra sütü içmeye başlamış. Ayı kalkmış çobanın elinden tası almış, o da sütü içmiş. Çoban bakmış ki, kendisi ne ederse, ayıda aynısını ediyor. Çoban bu sefer tutmuş kaval çalmaya başlamış. Derken gene şafak kızarmıya başlıyanda ayı da kalkmış gitmiş. Uzatmıyalım, bu iş birkaç gün böyle devam etmiş. Çoban uykuya

hasret. Çoban bakmış böyle olmayacak. Böyle giderse uykusuzluktan ölecek. Bir çare düşünmüş. Akşamdan tüfıngı doldurmuş, mermiyi de namluya vermiş. Sürüyü yatırdıktan sonra ataş kalayıp başlamış ayıyı beklemeye. Derken ayı gelmiş, kurulmuş ataşın başına. Mübarek dersin ki çobanın kırk yıllık arkadaşı. Çoban tüfıngı yerden almış lülügünü ağzına götürüp başlamış kaval gibi 'lüll-lüll' çalmaya. Sonra tüfingi koymuş yanına. Ayı bu. Hiç durur mu? Almış tüfıngı yerden, götürmüş lülügü ağzına. Derken ayının pençesi tüfıngın tetiğine dokunmuş. Dokunmasıyla da tüfıng patlamış. Gülle ayının başını delmiş çıkmış. Tabi ayı bir yana, tüfınk bir yana düşmüş. Çoban geberen ayıya bakmış bakmış:

«Bu dağların enişleri,
Enişleri, yokuşları,
Bu feleğin bok işleri,
Ayıya kaval çaldırır.»

Demiş. Şimdi sen oğlum, aynı o ayı. Ben ne edersem sen de onu ediyorsun. Neylersin insanoğlu bu. Ben de öyle, sen de öyle. Bütün dünya böyle. Hiç zalım ağanın oğlu melek olur mu? Olmaz. Çünkü babasından onu görmüş. Ne yapacak? Babasının yaptığını. Hiç hulamın oğlu beğ olur mu? Hiç beğin oğlu da hulam olur mu? Olmaz. Boşuna dememişler 'İnsan oğlu ayıdan azmadır,' diye. Benim oğlum beğ mi olacak, yoksa memur mu? Ben diyeyim; hiç biri. O da olsa olsa benim gibi kaçakçı olacak. Senin baon neciydi?»

«Nahırcı (sığırtmaç),» diye cevapladı Mahmudo.

«Bak, gördün mü? İşte sen de olsan olsan nahırcı olacan. Askere gitmeden evvel ne iş görürdün?»

«Resul ağanın mallarını otarırdım.»

«Ya, gördün mü! Askerlikten sonra paşa olacak değilsin ya! Biraz yükseldin diyek. O zaman da çoban olursun. Neyse oğlum. Sana birşey diyeyim mi?»

«De ağa.»

«Benim bu allahın işine aklım ermiyor. Onun yaptığını biz yapsak deli derler. Ema o yapanda 'allahın işine akıl ermez' deyip çıkıyorlar işin içinden. Neyse haydi toparlan. Bizi de böyle söyleten o mübarek değil mi? Hem söyletir, hem de günah yazdırır. Yoksul eder, hırsızlık yaptırır, dalından da günah yazdırır. Ne bileyim işte. Akıl ermiyor işine.»

Sigarasını hızla, sönmeye yüz tutmuş közün üstüne attı, kalktı. Mahmudo da kalktı. İçinden de «Bu Kemo ağa dinsiz, imansızın biri» diyordu.

«Elbet allahın işine akıl ermez. Akıl erseydi allahın allahlığı nerde kalırdı. İşte böyle dinsizleri gebertmek sevaptır,» dedi.

«Ne oldu oğlum? Nedir öyle daldın gittin. Sürünü kurt mu dağıttı yoksa.»

«Hiç, birşey yok ağa.»

«Öyleyse durma. Haydi hurçları yükleyelim. Yoksa geç kalırız.»

Hayvanlar kayanın dibinde, birbirlerine sokulmuş sesizce duruyorlardı. Katırları hurçların yanına çektiler. Heresi (herbiri) hurcun bir ucundan tutup katırın sırtına kaldırdılar. Hurcu katırın sırtına yerleştirip kalın bir iple iyice sardılar. İkinci hurca sıra geldiğinde, Mahmudo karşı dönemeci bu yana dönen iki atlı gördü.

«Kemo ağa hele bak, bu zamanda kim ola acep?»

Kemo ağa gelenlere baktı. Tipiyle boğuşa boğuşa yol alıyorlardı.

«Kim olacak, cendırmeler,» dedi.

Sönmüş ocağın yanında duran tüfeğini aldı. İri bir taşın arkasına sipere yatarken, şaşkınlıkla kendisini seyreden Mahmudoya bağırdı:

«İtoğli, ne Mamonun ayısı gibi dikildin oraya. Karşıdan gelenler babanın oğlu mu?»

Mahmudo ne bir adım ileri gitti, ne de bir adım geri. Şaşırmıştı. Kaçakçı Kemo elindeki rus beşlisini Mahmudoya çevirdi.

«Ula, tez tüfıngını al. Kaçakçı olduğunu unuttun mu? Durma öyle. Yoksa ilk gülleyi sana atarım.»

Hazel, yaşamak, yokluk, bir anda başını döndürdü Mahmudonun. Hurcun yanından tüfeğini aldı. Kaçakçı Kemonun yanındaki taşın arkasına yattı. Jandarmalar, herşeyden habersiz, başları önlerinde tipiyle boğuşuyorlardı. Kıvrımı dönüp, iyice açıklığa çıktıklarında Kaçakçı Kemo nişan aldı. Öndeki jandarmaya ateş etti. Tüfeğin sesi derede yankılandı, büyüdü. Tepeden bir çığ koptu. Jandarmaların atları ürktü. Katırlar huysuzlandı. Kaçakçı Kemo ikinci kez dokundu tetiğe. Bir:

«Oyyyy, yandım anam,» sesi doldurdu dereyi.

Atlarından atlayan jandarmalar birer küçük taşı siper aldılar. Kaçakçı Kemo döndü, Mahmudoya baktı. Mahmudo tüfeği göğsüne bastırmış sessizce seyrediyordu olup bitenleri. Gözleri korkudan büyümüştü.

«Tüü, tü senin erkekliğine. Ben de adam diye aldım seni yanıma ha. Ula itoğlu kurudun mu? Ula ataş etsene,» dedi Kaçakçı Kemo hiddetle.

Mahmudo tüfeği taşın üstüne koyup ateş etti. Jandarmalar da ateş ediyorlardı. Kurşunlarının çoğu Tiktaşa çarpıyor, katırları huysuzlandırıyordu.

Tüfek sesleri, yamaçlardan kopup gelen çığlar, amansız tipi, atların acı kişnemeleri. Burun delikleri

inip kalkan Kaçakçı Kemo, şaşkın Mahmudo, çaresiz iki jandarma. Ve geçmek bilmeyen zaman. Kaçakçı Kemo:

«Yeter,» diye Mahmudoya seslendi. «Şimdi bekleme zamanı. Bir sigara içimi dayanamazlar. Tipi amanlarını keser şimdi.»

Birden, bir umacı gibi, yokluk gibi bastıran sessizlik. Tipiden başka herşey sustu Cin deresinde. Korkunç, ürkütücü. Çok geçmeden tipiyle boğuşan, ince, yılgın bir ses ulaştı Tiktaşa.

«Teslim olun gayrı,» diye.

Kemo ağa hırsla tükürdü yere. Tetiğe dokundu kinle. Bir, bir daha.

«Ula itoğliitler, siz benim kim olduğumu bilmediniz hele ha? Bana Kaçakçı Kemo demişler. Elimden bugüne kadar hiç cendırme kurtulmamıştır.»

Tipiyi kudurtan sessizlik yeniden başladı. Kaçakçı Kemo, sırtını dayadığı kayanın ardında Muş tütününden kalın bir sigara sardı. Mahmudo büzüldü, başını göğsüne dayadı. Katırın sırtındaki sarılmamış hurç yere düştü. Hayvanlar ürktüler. Tiktaşın altına iyice sokuldular. Korku sessizliği yendi en sonunda. Titrek, korkulu, umutsuz bir ses yeniden ulaştı Tiktaş'a.

«Teslim oluyok. Kıymayın canımıza,» diye.

Kaçakçı Kemo, kırçıl bıyıklarını sıvazladı, sırıttı. Mahmudo önce Kaçakçı Kemoya, sonra da karşıya dikti gözlerini. Beyaza bulanmış küçük bir taşın altından beyaza bulanmış bir adam kalktı. Bir eliyle kolunu tutuyordu. Kolunda ufak bir karalık vardı. Ağır ağır Tiktaşa doğru yürüdü. Döndü arkasına baktı bir. Umutsuzca döndü başı Tiktaşa yeniden. Öbür taşın ardından ikinci bir baş ucaldı. Etrafına bakındı. Yürüdü. Bir kurşun geldi Tiktaştan. Kurşunla bir çığ

koptu karşı yamaçtan. Öndeki jandarma bağırmadı. Usuldan kapaklandı beyaz karın üstüne. Kalakaldı. Sıladan habersiz, yardan habersiz. Çığ, delicesine, umut gibi geldi iki jandarmanın ortasına çöreklendi. Dere yarıdan bölündü. Bir yanında acı, bir yanında da sevinç vardı kopup gelen çığın. Kurtulan koştu geriye. Bir tüfek sesi duydu koşarken. Döndü, geriye baktı. Hiçbir şey göremedi. İki at önünde duruyordu. Kadere bir daha inandı. Mahmudo, gözleri iri iri açılan Kaçakçı Kemoya bakıyordu baş ucunda. Kaçakçı Kemonun eli omuzundan akan kana bulaşmış, Mahmudoya bakıyordu, çaresiz, yalvarırcasına.

Mahmudo:

«Ne için vurdun fakir cendırmeyi? He, ne için. Teslim oldu. Bu mu senin yiğitliğin? Bakma öyle yüzüme. Bakma. Al, geber namussuz!»

İkinci kez dokundu tetiğe Mahmudo. Kaçakçı Kemo titredi, öldü. Mahmudo geri döndü, Tiktaşa sığınmış atlara, katırlara baktı. Yürüdü Tiktaşa. Aloşun gemini tuttu. Aloş huysuzlandı. Sahibini aradı. Mahmudo aldırmadı. Atladı sırtına Aloşun. Döndü bir daha baktı Kaçakçı Kemoya. Başı göğsüde uyuyordu sanki Atladı Aloşun sırtından. Gitti Kaçakçı Kemonun yanına. Durdu bir zaman baş ucunda. Sonra eğildi, elini Kaçakçı Kemonun koynuna soktu. Kara bir cüzdan çıkardı Kaçakçı Kemonun koynundan. Eli kana bulaştı Mahmudonun. Elini karla yıkadı. Cüzdanı açtı paraları çıkardı. Saydı. Tam yedi onluk. Parayı cebine koydu, yürüdü. Atladı Aloşun sırtına. Akşam karanlığı Cin deresine daha yeni bulaşıyordu.

VII

Murat buz bağladı. Yaşmak aldı. Kalın, buzdan yaşmak. Saragölü kasabaya bağlayan köprü ortada kaldı. Faydasız, kimsesiz. Karanlığı çok uzaklardan alıp gelen tipi, kasabayı kara bir soğuğa buladı. Kasaba öldü. İnsanlar mezarlarına sindiler. Tek mezarcı söndürmedi ışığını. Lüks lamba kahveye saçtığı ışıkları altında dumana bulanmış oyun oynayanları seyrediyordu. Biraz sonra onlar da gidecek, mezarcı da el atacaktı düğmesine. Kıymetten düşecek, umutla bekleyecekti ertesi akşamı. Kapılar kapanacak, kahveci Molla da uyuyacaktı onunla birlikte masaların üstünde.

Bir atlı ulaştı iskeletten köprüye. Ağır ağır geçti üstünden. Başı önünde, elleri koynunda. At hastahanenin önünde durdu bir zaman. Bilmişcesine. Üstündeki aldırmadı hiç. Yeniden yürüdü. Kaymakamın evini geçti. Kırmızı kiremitli beyaz evi. Köşeyi dönünce ışığı gördü Mollanın kahvesinde. Umutlandı. Umut hız kattı bacaklarına. Yellendi (hızlandı). Kahveyi geçmeden duraladı. Gürültüleri dinledi. Tekrar yürüdü, karakolun önünde durdu. Acı acı kişnedi. Ön ayaklarını karakolun bahçe kapısına vurdu. Üstündeki düştü yere. Bir yumak gibi. Gençten bir jandarma çıktı karakoldan. Nöbet yerini bırakıp ısınmaya gitmişti. Bahçe kapısında kişneyen bembeyaz atı gördü.

Kimi pijamasıyla, kimi silahlı bir yığın jandarma boşandı karakoldan. Atı tavlaya, Çorumlu Nafizi de hastahaneye götürdüler. Bir jandarma İbrahim başçavuşa, bir diğeri de Kemal binbaşıya koştu. Ve çok

geçmeden Mollanın kahvesinde tavla, domino sesi sustu. Fısıltılar ulaştı masadan masaya.

«Kuro duydun mu, cendırmeler kaçakçilerle vuruşmişler.»

«Yuh yau, nerde?»

«.....»

«Vurulan var mi cendırmelerden?»

«Heyri unbaşi vurulmış.»

«Essah mi kuro?»

«Ettigidir buldi.»

«Ya kaçakçılardan vurulan?»

«Belli değil.»

«Çorumli Nafiz vardi ya, hani geçende bizim Şaboyi düğmüşti karakolde.»

«He he, o sari cendırme.»

«İşde o kurtulmuş, hestehaniya kaldırmışler.»

«Heyri unbaşının yerine o sari itoğliyi vuracahdılar ki o zeman bileydım.»

«O da aynı pohdi.»

«Günahdır yau. Ülenın dalından konuşmah erkeklık degıl.»

●

Çok geçmeden beş-on atlı kahvenin önünden geçti. Gölgeleri Saragöle düştü atlıların. Köprüyü geçtiler sonra. Kinle. Tipi, köprüyü geçmeden sardı atlıları. Jandarmalar mahmuzluyor, atlar sıçrıyor, ilerliyemiyorlardı kahvenin önünden geçtikleri hızla. Kepek kar, atların göğüslerini karşılıyor, tipi «Davran kardaşım dalındayım.» diyordu kepek kara. Küfürler tipiye, tipi küfürlere karışıp gidiyordu. İbrahim başçavuş:

«Ulan anasını arvadını ....., ulan seni bir elime geçiririm elbet,» diyordu. Diyordu ama, ağzından çıkanı tipi alıp götürüyordu kendisine bile ulaşmadan.

«Ulan namussuz memleket, ulan senin tipiden, kaçakçıdan, eşkiyadan başka birşeyin yok mu? Ulan bizim suçumuz, günahımız ne?» diyordu ardından. Kinini sarı kadanaya kusuyordu. Kadana sıçrıyordu ileri. Etrafına küfürlü emirler yağdırıyordu bir yandan da:

«Ulan eşşek oğlu eşşek düzgün dur, düşeceksin. Ulan Mustafa o ne biçim at sürüş. Yavaş ulan, patlatacaksın hayvanı. Bir de senlen uğraşacak halimiz yok. Sonra yaya gelirsin arkamızdan. Salına salına. Çukurovada gezdiğin gibi.»

Jandarmalar aldırmıyorlardı bile. Can kavgası vardı önlerinde. Bir de yaklaşmak bilmeyen Kateviler. Duruyorlardı Saragölün sonunda. Gelenleri umursamadan. Tipi ise Saragölde Hallacı Mansurla ortaklık kurmuştu.

«Dayanın çocuklar,» diyordu İbrahim başçavuş, «dayanın az kaldı Karaköme.»

Karaköm Katevilerin dibi. On ev. Cımşid ağanın köyü Karaköm. Kateviler Cımşid ağanın.

Gece, saatlerde yarıya bölündüğünde, jandarmalar Karakömün altına ulaştılar. Kateviler büyüdü, göğe ulaştı. Atlar Cımşid ağanın evini tanıdı. Kapıya dayandılar. Köyü «Cımşid ağaaa,» sesleri ürkütmedi. Ağa kapısı aralandı. Bir hulam çıktı aralıktan. Sırtında keçe.

«Kimsiz?» diye seslendi.

Bir eli keçenin altındaki tüfeğinin sapında saklı.

«Kim olacak lan, İbrahim başçavuş!»

Hulam kapıdan süzüldü içeri. Birkaç hulam ko-

şuştu jandarmalara. Misafir odasında ölgün bir ışık yandı. Atlar ahırlara, jandarmalar misafir odasına doldu. Bir hulam sobayı yaktı bir çırpıda. Atlar yemlendi. Odanın içi Bit pazarına döndü. Eline üfleyen, ayaklarını oğuşturan, dolaşan. Soba gürültülerle yanmaya başladı. Oda geniş. Duvarlarda İran halıları. Yerler beyaz keçe. Allı, pullu keçeler. Sekide kalın döşeklere yaslı halı yastıklar.

Jandarmaların anlamsız gözleri yorgun, uyuşuk bacakları keçelerin üstünde. Uzandılar sere serpe. Sobadan gelen ince bir sıcak. Cımşid ağanın öksürüğü patladı kapının dışında birden bire. Ev tarafında öksürdüğü gibi. Ağa saygıya muhtaç. Ağaya Kateviler borçlu. Hulamlar el bağladı. Jandarmalar topladı ayaklarını. İbrahim başçavuş bir dizini katladı. Hulamın biri açtı kapıyı. Kapıda kıllı bir ayı. İrice. Kıllı göğsü yarıya kadar açık. Sırtında palto. Kaşları uzun kıllı. Burulmuş. Bıyıklar saçak. Girdi içeri. Haberi yokmuş gibi:

«Vaay, sen mısın gelen. Sen hoş gelesin İbraham begim, gözüm üstünde gelesen, sefalar getiresen.»

Oda ağaya el pençe divanda. Sarıldılar İbrahim başçavuşla. İkisi de kırk yıllık arkadaş. İbrahim başçavuşun anası göbeğini kesmiş Saragölde Cımşid ağanın. Ta Trakyadan uzanarak.

Cımşid ağa odayı gözden geçirdi. Saygıda kusur bulmadı. Bıyığını sıvazladı.

«Oturun, oturun çocuklar. Rehatsız olmayın.»

Jandarmalar oturdular. Cımşid ağa hulamlara döndü: «Kuro sobeyi boş bıhartmayın.»

Geçti sekiye, İbrahim başçavuşun yanına oturdu. Paltosunun cebinde tabakasına el attığında:

«Başım gözüm üsüne geldız. Misefire neye geldiği sorulmez ema, ben gene de sorim. Heyirdir İbra-

ham begim? Bu kışda, bu kıyamatda, gecenin bu vahtinde,» diye de sordu.

«Hayır olmasına hayır değil. Ama sizinle de bir ilgisi yok.»

Cımşid ağa tuttuğu nefesini koyverdi. Bir gülümseme geldi geçti yüzünden.

İbrahim başçavuş devam etti:

«Hani bir söz vardır: 'Elin oğlu koymaz ki dana kapıya gelsin,' diye. Bizimki de aynı. Sizin kaçakçılar, sizin eşkiyalar da koymaz ki biz de bir rahat edelim. Hiç değilse geceleri rahat uyuyalım.»

Kaçakçılar Cımşid ağaya tabakasını hatırlattı yeniden. Çıkardı cebinden. Kaçak sarı Muş tütününden kalın bir sigara sardı. Tabakayı İbrahim başçavuşa uzatırken:

«Yau merah ettım valle. Netmiş bizim kaçakçiler, bizim eşğiyalar,» diye sordu.

«Daha netsinler. Dün iki jandarmayı göndermiştik Temer köyüne. Yolda kaçakçılara raslamışlar. Cin deresinde. Müsademeye tutuşmuşlar. Bizim erlerden biri vurulmuş, öbürü de yarı donmuş bir halde. Hastahaneye yatırdık.»

«Vay namussuziler vay. Ne istemişler fekir cendırmelerden? Vereydiler cendırmelere birez kaçak tütün, temam. Evli evine koyli koyıne. Yazıh.»

«Yazık ya Cımşid ağa,» dedi İbrahim başçavuş başı önünde.

«Peki kaçakçiler kimmiş? Örgenebüldüz mi?»

«Bizim hastahanedeki erin dediğine göre, kaçakçılardan biri: 'Ulan bana Kaçakçı Kemo derler.' demiş müsademe sırasında.»

Cımşid ağa başını kaşıdı.

«Kaçakçı Kemo... Kaçakçı Kemo... Bu olsa olsa Viranyurtlu Kaçakçı Kemodur.» dedi Cımşid ağa.

«Viranyurtlu Kaçakçı Kemo mu?»

«Ele tehmin ediyorım. Çımki bızın mıhtarın dedıgıne bahılırse onbeş gün eveli geşmışler bizim koyden. Gelseydiler behen mısefır olurdular. İstıyorsen mıhtarı çağırdim.»

«İyi olur.»

Cımşid ağa hulamlarından birine:

«Ula çepık get bizim mıhtari çağır, gelsin, - Bir başkasına da - Ula sen de ev terefıne get de yemek hazırlesınler.»

Hulamlar çıktılar. Biri ev tarafına, öbürü de köyün içine yollandı. Tipiye aldırmadan koştu toprağa gömülü evlerin üstünden. Bir kapıyı çaldı. Çok geçmeden açıldı karla sıvanmış kapı. Bir çaput yığını kıpırdadı kapının önünde.

«Hayrola Mahacır?»

«Hayırdır Cezo dayı. Başçavuş geldi, ağa seni istiyor.»

«Neye gelmiş başçavuş?»

«Kaçakçılar bir cendırme vurmuşlar Cin deresinde. Onun için.»

«İyi ama, benlen ne işleri var?»

«Senden Kaçakçı Kemoyu soracaklar. Cendırmenin kurtulanı 'Arkadaşımı vuran Kaçakçı Kemo adında biriydi' demiş. Ağa da Kaçakçı Kemonun onbeş gün evvel sana uğradığını söyledi. Sen söylemişsin ağaya.»

Muhtar Cezo odadan içeri girdiğinde yemek bitmiş, çay faslı başlamıştı. Selam verdi, diz üstü oturdu. Selamını almadılar. Cımşid ağa:

«Ret runi mıhtar,» dedi.

Muhtar ayağının tekini çıkardı altından. Rahat oturdu aklınca. İbrahim başçavuş:

«Sizin köyün muhtarı bu mu Cımşid ağa?»

Cımşid ağa açıklık getirdi başçavuşun sorusuna:

«Beli. Budur İbraham begım. Beşka iş gelmez elınden. İhdiyar edam. İsdedim ki oğul uşağı aj kalmaya.»

İbrahim başçavuş gözlerini kıstı, suratını astı. Her sorguda yapardı bu oyunu.

«Şimdi beni iyi dinle muhtar. Bu yakınlarda sizin köyden hiç kaçakçı geçti mi?»

Muhtar tereğinin altından Cımşid ağaya baktı.

«Beli, geşdi begim.»

«Kimdi?»

«Kaçakçi Kemo geşdi begim.»

«Yanında kim vardı?»

«Resul ağanın koylisi Mahmudo.»

«Peki ne zaman döndüler?»

Cezo sakalını sıvazladı.

«Bılmiyorım begım, dünmediler herhal. Dünseydiler hevarımız olurdi.»

«Bak muhtar, bizi yanlış ize itersen yandığın gündür, tamam mı?»

«Temam begim.»

Oda sessizliğe koyun açtı bir zaman. Hulamlar çay dağıttılar. İbrahim başçavuş Cımşid ağanın tabakasından kalın bir sigara sardı. Yaktı. Dumanını bekletti içinde bir zaman. Ağzından dumanlar çıka çıka konuştu.

«Evet Cımşid ağa. İz belli oldu. Yarın Resul ağanın köyünü tutmak lazım.»

«Ey olır. Ah yerde kalmez. Sıhma canını - konuyu değiştirdi - Geçende kezaya indigimde Kemal binbaşıyi birez sıhıntıli gürdüm.»

«Yok canım onun ne sıkıntısı olacak. Cefayı çeken biz, sefayı süren o.»

«Heklisin. Yau keymakam beg hela aylesini getirmedi mi? Yau şaşiyorum bu ohumuşlara. Bize üş dürt kari idare etmir, o koskoca bir keymakam nasıl edir karisiz.»

«Herkez sen mi Cımşid ağa. Getirsin de ne etsin kaymakam bey karıyı?»

«Nasıl ne etsin İbraham beg. Biz nasi edirik.»

«İyi ama senin karı ahırda da yatar, ya onunki? Sinema ister, apartman ister, tiyatro ister. Var mı bunlar bizim kasabada. Doktor bey karısını getirdi de ne oldu. Kadıncağız bir ay duramadı. Bir günde kaçıp gitti. İzini bulamadı zavallı doktor. Şimdi de ver rakıya ediyor.»

«Sen de heklisin begım. Bizim karilerin ögünü islak tuttun mi temam. Ema onnarınki ele degil.»

Saatı öğrendi İbrahim başçavuştan.

«Ohooo vakıt eyce geçmiş. Yatsaz. Yarın uzah yoluz var.»

Kalktı. Paltosunu omuzuna attı. Oda ayaklandı, saygıya durdu. Mahmur gözler oğlak etine boyun eğiyordu.

«Eh, haydi Ellah rahatlıh vere. - Hulamlara döndü - Ula İbraham begin yatağını sekiye sarın, altına iki döşşek koyun. Obirleri de aşahta yatsınlar,» dedi çıktı.

Muhtar da çıktı sessizce.

Cımşid ağa, aklında küçük karının diriliği haremlik tarafına yollandı. Muhtar sessizce geçti damların üstünden.

Ve çok geçmeden bir at çıktı muhtarın evinden. Suvarisi ince, omuzu tüfekli. Elini öptü muhtarın.

«İyiliğini hiç unutmıyacam. Hakkını helal et,» dedi sıçradı atın sırtına.

Ve Katevilerden Aladağlara doludizgin at koşturan al atlıyı gökten seyreden Terazilerden, Kervankırandan başka kimse görmedi.

VIII

Hazel onyedi akşam bekledi Mahmudonun yolunu. Gün batımına kadar her gün çıktı kapıya, bekledi. Kuştepesinden aşan yol onyedi gün umut vermedi Hazele. Eli koynunda, boynu bükük girdi tek göz damına. Tam onyedi akşam. Bekledi, bekledi. Yalnızlığa türküler koştu. Doğurdu, büyüttü türkülerini. Acıyla besledi. Göz yaşıyla yudu. Hasret bir şafak vakti çaldı kapısını. Onyedinci günün şafağında. «Gürrp, gürrp,» diye çalındı kapı.

«Kimdir o,» dedi yüreği ağzında.

«Aç, Hezal, benim.»

Eli sürgüye gitti titreyerek. Kapı sonuna kadar açıldı. Tipi içeri doldu açık kapıdan. Tipiyle Mahmudo girdi. Omuzunda rus beşlisi, kolunda Aloşun dizginiyle. Hazel yol verdi eli göğsünde. Atı direğe bağladı. Tüfeğini sandığa dayadı. Dalgın, yorgun. Hazel önce Mahmudonun üstünün karını süpürdü süpürgeyle. Sonra Aloşun. Aloş huysuzlandı. Mahmudo evin ortasına çakılmış duruyordu sessizce. Hazel koştu, sarıldı Mahmudosuna. Kıpırdamadı Mahmudo. Utandı Hazel. Kollarını usulca çekti Mahmudonun belinden. Bir Mahmudonun donmuş yüzüne, bir odanın içine «patt, patt,» sıçan Aloşa baktı. Korktu. Eli ayağına dolaştı. Korkuya şaşkınlık bulaştı. Gitti tükenmeye alışmış yığından bir tezek aldı. Eliyle ufaladı. Ocağın önüne yığdı. Gaz döktü, ateşledi. Gitti ürkek

bir ceran gibi Mahmudonun yanına. Elini tuttu. Ocağın başına oturdular. Karşı karşıya. Mahmudonun başı önüne düştü. Aloş kişnedi. Ön ayağıyla evi eşeledi. Hazel, eli koynunda, boynu bükük kalktı ocağın başından. Atın pisliğini, eşelediği toprağı süpürdü. Yatağını topladı. Geldi yeniden ocağın başına oturdu. Ayaklarını karnına çekti. Dirseklerini dizine, ellerini yanaklarına dayadı. Gözleri ocağın alevini deldi, Mahmudoya ulaştı. Mahmudo başı göğsünde, gözleri yanan ocakta çok uzaklardan gelen, ince, yılgın bir sesle konuştu.

«Yolda, Cin deresinde cendırmelerle karşılaştık düneyin. Çatışmıya tutuşduk. Kaçakçı Kemoyu cendırmeler vurdular. Ben de birini vurdum cendırmelerın.»

Araladı sözünü. İşin doğrusu uzak dağların ardındaydı. El ulaşmaz, ün çatmaz. Bilseydi inanacaklar gider getirirdi. Ama kim inanırdı? Kim inanırdı kaçakçının kaçakçıyı vurduğuna. Hem bir jandarma uğruna. Bu kanun Saragöl de bir defa ters çıkmıştı Mahmudonun tüfeğinin ağzından. Buna çocuk inanmazdı. Kaldı ki yüzyıllardır buyruk dağıtanlar inansın. Bu sebepten işin doğrusu uzak dağların ardındaydı. Onu bir Mahmudo getirebilirdi ordan. Dalıp gittiğini görünce Mahmudonun, Hazel yol açtı çaresiz:

«Eyyy!»

«İyisi de kötüsü de bu. Geceyi Karakömde geçirdim. Muhtarın evinde. Hal mesele böyle böyle dedim muhtara 'Ey etmişsin Mahmudo.' dedi 'Eğer Kaçakçı Kemonun kanını yerde koysaydın, seni ben kendi elimle vururdum.' Gece cendırmeler basmışlar köyü. Muhtarı çağırdı Cımşid ağa. Başçavuş biliyormuş benim cendırmeyi vurduğumu. Bugün basarlar burayı.»

Sustu. İlk defa kaldırdı başını göğsünden. Dudaklarını kemiren Hazel'e baktı.

«Hepsi bu. Bahtımız böyle yazılmış,» dedi başı önüne düşerken.

Umutsuzluk sardı tek göz damı. Umutsuzluk tipiye yoldaş. Çaresizlik ağulu bir ok. Ok Hazelin böğründe.

«Açsın,» dedi Hazel.

«Değilim.»

Aloş huysuzlandı. Tipi kamçı gibi çarpıp kapıyı sonuna dek açınca. Kişnedi. Hazel kalktı. Kapıyı kapadı. Dalı dönük Mahmudoya baktı. Gözleri doldu. Ufak ufak ağladı. Gitti tezeklerin üstüne oturdu. Valasını soku ağzına. Dişleri sıktı valayı. Kinle, acıyla. Hıçkırklar yığıldı boğazına. Düğüm düğüm. Birden koyverdi kendini. Sesi gürül gürül aktı boğazından. Hıçkırdı, hıçkırdı. Mahmudo dönüp bakmadı bile. Yedirmedi erkekliğine. Ağlamaktan korktu. Aloş bir daha sıçtı. Hazel sesi tükeninceye kadar ağladı. Sustu bir zaman sonra. Kalktı. Ocağın başına gitti. Mahmudo sönmüş ocağın başında dalıp gitmişti. Başını kaldırıp Hazele baktı. Umutsuz, acılı.

«Ne zaman gideceksin Mahmudom?» diye sordu kısık sesle.

«Gün Aladağlardan uc vermeden Hezalım. Cendırmeler öğlene kalmaz basarlar burayı. Başka çare yok. Umutsuzum, dalsızım.»

«Nereye gideceksin Mahmudom, nereye? Bu kış kıyamette nereye gideceksin umudum?»

«Aladağlara. Umut Aladağların dalında. Benim zorum akşama kalmadan aşmak Aladağları. Ondan oyanısı kolay. Aloşu da götürecem. Beni ne kadar taşısa kârdır. Dediğim Aloş utandıra beni. Dediğim ağlamayasın. Ağlama dalımdan. Bu daha ey oldu.

Hulam olup yaşamaktansa eşkiya olup ölmek daha iyi. Merak etme beni. Yeme kendini.»

Koynundan çıkardığı Kaçakçı Kemonun yetmiş lirasını uzattı Hazele.

«Al bu paraları. Dar gününe sakla. Eğer sağ varırsam Aladağlara, ilk bahar yağmur düşünde Aladağlara, gelir götürürüm seni de. Yok eğer varamazsam... Onu da hiç düşünme. Koy kötü uzağa kalsın.»

Hazelin hıçkırıkları susturdu Mahmudoyu. Başı önüne düştü yeniden:

«Ağlama öyle Hezal, ağlama. Artık benim yüreğim de dayanamıyor. Bilesin ki eşkiya karısı ağlamaz. Sen şimdi git Fadıl'ı çağır bana. Neredeyse gün Aladağlardan uc verecek. Haydi kurban olduğum, durma. Durmak günü değil bugün.»

Hazel çıktı. Çok geçmeden döndü Fadılla. Mahmudo kuşanmış, tüfeği omuzunda Aloşun kolanını sıkıyordu. Fadıl :

«Hayırdır? Bu ne hal lo? Ne işdir'bu?»

«Olan oldu Fadıl. Bir cendırme vurdum Cin deresinde. Cendırmeler de Kemo ağayı vurdular. Cendırme bugün basar burayı. Dediğim köylü kalkmadan tutam Aladağları.»

«Kudurdun mu Mahmudo. Şimdi kuş aşamaz Aladağları. Kaldı sen,» dedi Fadıl çaresizce.

Mahmudo döndü Fadıla. Eli atın eğerinde.

«Var mı başka yol sen söyle?»

Söylenecek söz bulamayınca, Fadıl sustu. Başını eğdi önüne. Canı gülmek istedi. Babası öldüğündeki gibi. Utandı. Gülmek yenildi.

«Peki şimdi mi gideceksin?» diye sordu başı önünde.

«He Fadıl kardaş. Şimdi.»

Mahmudonun da başı düştü önüne. Hazel bir Mahmudoya bir Fadıla baktı. Gözlerinin ta içinden gelen yaşlar, süzüldü kara kirpiklerinde. Duru, ap ak. Sırtını döndü ikisine de. Mahmudo başı göğsünde konuştu sessizce :

«Hezal sana emanet Fadıl. Hezala sahip ol. Darda koyma hiç. Baharın ilk yağmuru yağdığının sabahı buradayım. Resul ağanın tüfngı bende kalsın şimdilik. Veririm borcumu. Bir de cendırmelere, 'buraya gelmedi', deyin.» Atı direkten açtı. Dizgini koluna geçirdi. Fadılla göz göze geldiler.

«Hakkını helal et kardaş,» dedi Mahmudo.

Sarıldılar. Fadılın içinden gülmek geçti. Başı önünde çıktı dışarı. Hazel gözlerini siliyordu Mahmudo yanına geldiğinde. Direniyordu ağlamamaya.

«Ağlama artık,» dedi Mahmudo, «bu son olsun. Söz mü?»

Hazel hıçkırıklar içinde başıyla «söz» diyebildi ancak. Sarıldılar. Zorla koptular. Mahmudo atının dizgini kolunda çıktı. Dönüp ardına bakmadı. Fadıl elleri koynunda, boynu buruk yetim gibiydi kapının önünde. Mahmudo sırtına atladı Aloşun. Fadıla baktı. İçinin bilmediği bir yerlerinde derin bir sızı duydu. Boşlukta uçuyor sandı kendini. İçi bulandı. Hazel göründü kapıda. Elinde bir dürüm ekmek. Uzattı Mahmudoya.

«Al bunu. Açsın. Arasına yağ koydum. Sen yağlı dürümü severdin eskiden,» dedi.

Mahmudo Aladağların eteğine varınca döndü, ilk defa geri baktı. Tipi köyünü çoktan yutmuştu. Saragöl savruluyordu. Yüzünü Aladağlara dönerken «Kudur» diye soluklandı Saragöle. Ayağı boşluğa gelen Aloş tökezlendi. Doğruldu zar zor. Hırladı.

Mahmudo naçar. Mahmudo dönülmez bir yolda. Eli kolu bağlı. Önünde baş vermez dağlar. Aloş yorgun. Aloş aç. Aloş çaresiz. Kar Aloşun göğsünde. Yol iz yok. Yokuşa vurdular. Mahmudo Aloşun boynunu sıvazladı. Umut vermek istedi. Küçük bir dağı çıktılar. Dağlar üst üste yığılmış. Bir başka dağ çıktı önlerine. Başsız bir dağ. Gök kapaklanmış Aladağların üstüne. Tipi kudurdukça kudurdu bu dağda. Aloş birden durdu başsız dağın yarısına varmadan. Mahmudo bir iki dürtükledi. Aldırmadı Aloş. Acı acı kişnedi. Ön iki ayağı büküldü. Mahmudo indi üstünden. Aloş boylu boyunca uzandı beyaz karın üstüne. Tipiye aldırmadan. Mahmudoya baktı. Gözleri yalvardı sanki. Birbirlerine umutsuzca baktılar. Aloş bir daha kişnedi acıdan acı. Başı düştü. Mahmudo eyeri aldı sırtından. Attı aşağılara. Eğer kara gömüldü. Tüfeğini indirdi sırtından. Ve Aloşun anlına dayadı. Gözlerini yumdu. Derinden geldi tüfeğin sesi. Gözleri kapalı döndü geri. Yürüdü Aladağların doruklarına doğru. Hınçla, acıyla. Bir zaman sonra dağ bel verdi Mahmudoya. Ayakları kaydı enişe doğru. Bir hafiflik duydu bacaklarında. Sevindi. Koynundan Hazelin verdiği dürümü çıkardı. Lokma boğazında durdu birzaman. İkinci lokmadan korktu. Tekrar koynuna soktu dürümü. Derede dağ tipiyi tutuyordu. Bir kayaya verdi sırtını. Nefeslendi. Korktu önündeki koca dağa bakmaya. İnce bacaklarına baktı. Umutsuzlandı. İki dağın arasında. Sırtında tüfeği. İçinde Hazelin acısı. Çarnaçar yollandı koca dağa. Başı önünde. Dağın biryerlerinde feri kesildi ayaklarının. Kanı çekildi yukarılara. Yan verdi dağa. Yamaçtan yürüdü. Karın altında bir taşa takıldı. Düştü. Kara gömüldü. Debelendi. Kara bulanmış çıktı. Elleri sızım sızım. Dağın öbür yanına

çıkınca tipi yeniden başladı. Acılı bir tipi. Aladağlar kudurmuş köpek. Yer gök yok. Omuzu ağırlaştı. Diyesin sırtında on godluk (tenekelik) çuval. Terlemeye başladı. Sırtında, anlında tomurcuklar. Tipi kara kamçı. Tüfeğini öbür omuzuna aldı. Yamaçtan aşağılara doğru bıraktı kendini. Düştü, kalktı. Yuvarlandı. Dağın dibinde soluklanmak istedi. Durunca donacağını bile bile. Tipi azaldı derede. Hazel geldi aklına. Eliyle koltuk altını yokadı. Dürüm yoktu yerinde. Açlığı saplandı karnına. Acılı bir hançer gibi Yürüdü. Can karlı dağların ardına umutla yollandı. Umut dağların ardında. Mahmudo naçar. Tüfeği boynuna taktı. İki bacak yürüdü ağırdan. Sahipsiz, başıboş. Önünde dağların en yücesi. Süphandan da yüce. Ağrıdan da. Dağın biryerlerinde çekmez oldu bacaklar ince zayıf gövdeyi. Düştü elleri üstüne kara. Dört ayak oldu. Yaşlı bir kurda benziyordu. Aç, yorgun, umutsuz, zavallı. Emekledi dağın yukarılarına. Göğe çıkıyordu sanki. Kolları, avuçları sızladı bir zaman. Sonra keçeleştiler. Alıştılar kara. Orospu karıdan beter. Kar sıcak geldi. Dağ bel verdi doruğa varmadan. Mahmudo dikeldi baktı bele. Anlamsız gözlerle baktı. İki ayak oldu yeniden. Sahipsiz ayaklar yollandı bele doğru. Bir küçük umuda doğru. Usuldan, kaygısız. Ter sırtını deldi çıktı. Tüfek kurşuna döndü. Kurşun aklına düştü. İndirdi omuzundan. Kurşun tipiyi deldi. Bir çığ koptu sese. Doruklardan geldi hışımla. Ve sustu bir yerde. İlk kez korktu Mahmudo. Görünmeyen dört bir yanına baktı. Korku dağ kadar büyüdü. Çığ gibi aktı içine. Titredi. Teri soğumaya başladı anlında, sırtında. Bel aşağılara yol verdi çok geçmeden. Boşluğa bıraktı kendini. Çırpındı. Vurulmuş güvercin gibi. Emekledi, yuvarlandı. Gözleri kararmaya başladı ufaktan ufak-

tan. Kanayan avuçlarına baktı. Koynuna soktu ellerini. Yürüdü son gücüyle. Elsiz dengesini kaybetti. Düştü. Zorla kalktı. Aloşu gördü az ilerisinde. Aloşun alnında kurumuş kan. Gözleri canlı. Yalvaran gözler Aloşun gözleri. Elini koydu Aloşun başına. Baş küçük bir kaya oldu. Gözleri iri iri oldu Mahmudonun. Etrafına bakındı, göremedi Aloşu. Elini kayanın üstünden çekti. Doğruldu. Bağırmak geldi aklına. Bağırdı. Sesi tipide kaldı. Asılı. Tüfeği düştü aklına. İndirdi boynundan. Bütün kurşunları Aladağlara boşalttı. Uyuşukluk yendi sonunda Mahmudoyu. Tüfeği düştü elinden. Küçük kayanın üstüne oturdu. Bağrışmalar duydu yakınlarında. Tüfeğine uzandı. Eli tüfeğinde kaldı. Kıpırdatamadı kolunu. Bir tatlı uyuşukluk sardı içini. Ocağın sıcağı yüzüne vurdu. Yanında duran Hazele sarıldı. Hazel kan kadar sıcak.

Bağrışmalara köpek sesleri karıştı Mahmudonun yakınlarında.

IX

Mahmudonun gittiği günün ertesi tipi dindi. Hava mayınnadı (yumuşadı). Tezek dumanları kıvrıla kıvrıla çıkmaya başladı bacalardan. Beyaz bulutlar geldi gök yüzüne. Aladağların dumanı çekildi. Doruklar karlı başlarıyla mavi göğe karıştılar. Çöplükler canlandı. Çocuklar kızak kaymaya başladılar köyün içinde. Çeşme başı allandı. Dürüngeler aç doyurdu. Delikanlılar otluk başlarını tuttular. Yüzleri çeşme başından yana. Evlerin önleri şenlendi. Herşey canını güne verdi.

Fadıl ağaç küreği kar yığınına sapladı damın üstünde. Elleri boşadı küreğin sapını. Gerindi. Çöplük başında güreş tutanları seyretti bir süre. Tekrar küreğin sapına el attı. Doldurdu, bacadan aşağı fırlattı. Bir, bir daha. Şafaktan bu yana kar atıyordu. Resul ağanın damları harman yeri. Atmakla bitmiyordu ki! Herkes süpürüp atmıştı karını evlerinin. Bacaları buğu buğu tütüyordu. Tütmeyen bir kendi bacası, bir de Mahmudonun bacasıydı. «Bir bitirsem bu namussuzun işini, gidip bizimkilerinin karını da temizlesem. Damlar çökecek yoksa.» diye söylendi. Tekrar bıraktı küreği. Mahmudonun kapısını gözledi. Kar kapıyı yarıya kadar kapamıştı. «Fakir bacım, zavallı kanayak» dedi, başını salladı. Tekrar sarıldı küreğe. Attı, attı. Yan gözle köyün içine baktı. Köylüler sigara tüttürüyor, güreş tutuyorlardı. «İtoğlitlik bende» diye söylenmeye başladı. «Bende ya! Hiç koca Saragölde benden başka seneliği bin lira para, on teneke buğda, bir kat don gömleğe çalışan kaldı mı? Kalmadı. Dedim ya itoğlitlik bende. Sanki dünya yüzünde hulamlıktan başka iş kalmadı. Kuşinin oğlu Mısto kadar da olamadım. Herifin oğlu garson oldu Mollanın kahvesine. Yüzbaşıya, kaymakama çay götürüyor tepsiylen. Kaymakam, Mustaoğlum bir çay daha getir diyor. Şube katibi Abdurahmanla erişik etmiş geçende. Rızo dayı gözüynen görmüş. Kuşi erkek kaz gibi şişiyor köyün içinde. Haklı. Bana haktır bütün bunlar. Bir Kuşinin oğlu Mısto kadar da olamadım. Benim gibi itoğlite bu bile az. Bak Mahmudo da kurtardı kendini. Bir iş sahibi oldu. Nam salacak Saragöle. Bir ben kaldım ortalıkta. Resul ağa haklı. Ahmak olan ben. Onun ne suçu var. Zorla mı çalıştırıyor beni.»

Küreği kaldırdı attı. Köyün içindekilere baktı

hasetle. Gözü Kuşiyi aradı. «Kuşinin ne işi olacak köyün içinde» diye söylenmeye başladı yeniden. «Niye gelsin ki! Şimdi almıştır karısını yanına, çay içiyordur Allah vekil. Sen de davran Fadıl oğlum, davran ki ağanın damlarının karını bitiresin. Bitir ki ağa sana... ni versin.» Papağanı kaldırdı vurdu yere. Gitti papağanı aldı düştüğü yerden. Gözü Kuştepesini bu yana aşan jandarmalara takıldı birden. Önce kavramadı. Birden hatırladı. Küreği kara sapladı. Aşağı yığılmış karın üstüne bıraktı kendini. Beline kadar saplandı kara. Debelendi, kurtuldu. Koştu. Avluda Resul ağanın üçüncü karısına rastladı.

«Ağam nerede abla?» diye sordu nefes nefese.

Kadın başıyla misafir odasını işaret etti. Fadıl aceleyle açtı misafir odasının kapısını. Resul ağa üstüne bir keçe atmış uyuyordu sekide. Fadıl zorla bir iki öksürdü. Resul ağa, yan değiştirdi. Fadıl usulca yaklaştı Resul ağaya. Elini uzattı, çekti. İkirciklendi. Tekrar uzattı elini, ağayı yavaşça dürtükledi. Resul ağa gözlerini açtı, Fadıla ters ters baktı.

«Ne oldu, ne var gene namussuz?» dedi.

Fadıl :

«Cendırmeler,» dedi.

«Ne olmuş cendırmelere?»

«Geliyorlar.»

«Sen kudurdun mu yoksa eşşek oğlu? Cendırmeler gelirse gelsin. Ne var bunda telaşlanacak? Cehennem ol başımdan.»

Fadıl başı önünde çıktı. Korku gürül gürül akmaya başladı içine. Dama çıktı. Jandarmaların geldiğini köylüler de gördüler. Çocuklar oyunlarını bıraktılar. Çeşme başı boşaldı. Delikanlılar otluklardan indiler. Fadıl küreğe dayanıp kaldı damda. Jandarmalar

köyün içine girdiklerinde sessizlik kol geziyordu duvar diplerinde. Fadıl kar atmaya başladı yalandan. Küreği dolduruyor aşağı diye, dama serpiyordu karı. Gözleri jandarmalarda. Jandarmalar Mahmudonun evi önüne geldiklerinde Fadılda da takat kalmadı. Küreği yere bıraktı. Elleri yanına düştü. Jandarmaların içinde İbrahim başçavuşla Aydınlı Kemal onbaşıyı tanıdı. Jandarmalar Mahmudonun evini geçip Resul ağanın evine yöneldiler. Fadıl içine mahpus ettiği nefesini «ohhhh» diye boşalttı. Sonra da çakılıp kaldı damın üstüne. Jandarmalar Resul ağanın kapısı önüne ulaştılar. Gece kurtlara, gündüz köylülere aman vermeyen ağanın köpekleri sindiler kalak diplerine. Başlarını ön ayaklarının üstüne yaslayarak jandarmaları küşettemeğe (kollamaya, gözlemeye) başladılar. İbrahim başçavuş Fadıla :

«Ne kazık gibi çakıldın oraya eşşoğlu? Görmüyor musun geldiğimizi. Çabuk in, Resul ağaya haber ver,» diye gürledi.

Fadıl damdan aşağı bıraktı kendini. Ayakları üstünde değildi sanki. Adımları ufaldı. İbrahim başçavuş :

«Geberdin mi eşşoğlu, koşsana» dedi.

Fadıl koştu. Misafir odasının kapısında Resul ağayla karşılaştı. Resul ağa Fadılı eliyle yana itip dış kapıya doğru yürüdü. Tesbihi elinde tokur tokur. Resul ağa kapıda göründü. İbrahim başçavuş attan indi. Resul ağa:

«Vay senmiydin gelen İbrahim beyim,» dedi. «Sen hoş geldin, sen benim güzüm üstüne geldin.»

Fadıl koştu atının dizginini aldı İbrahim başçavuşun elinden. İbrahim başçavuş :

«Hoş bulduk Resul ağa,» dedi soğuk soğuk.

Tokalaştılar. Jandarmalar atlarının üstünden

inmediler. Resul ağayla İbrahim başçavuş kimsenin duymayacağı bir sesle konuşmaya başladılar. Fadıl nefesini tutup dinlemeye çalıştı. Bölük pörçük kelimeler duydu. «Vay itoğliti... Ne? Ne zaman... Belki... sardır...» Resul ağa Fadıla döndü.

«Kuro Fadıl,» dedi suratı bir karış, «koş evden paltomu getir.»

İbrahim başçavuş, Kemal onbaşıyı çağırdı. Fısıltıyla birşeyler söyledi. Fısıltı jandarmadan jandarmaya ulaştı. Fadıl palto elinde çıktı. Resul ağayla İbrahim başçavuş önde, jandarmalar arkalarında Mahmudonun evine yöneldiler. Fadıl kapının önüne çakıldı kaldı. İbrahim başçavuş döndü, geri baktı. Fadıla gel diye el etti. Fadıl canlandı. Resul ağa parmağıyla Mahmudonun evini gösterdi başçavuşa. Başçavuş emir verdi. Jandarmalar iki kola ayrıldılar. Mahmudonun evi sarıldı çok geçmeden. Başçavuş tabancasını çıkardı kınından. Resul ağa :

«Kuro Fadıl, git içeri bak bakalım Mahmudo itoğliti evde mi?» İbrahim başçavuş :

«Eğer evdeyse söyle bize boşuna zorluk çıkarmasın. Kendi zararına olur,» diye tamamladı Resul ağanın eksiğini.

Jandarmalar atlarından inip karların üstüne siper aldılar. Resul ağayla İbrahim başçavuş bir kalağın arkasına geçtiler. Fadıl kapıdan içeri girdi. Hazel duymadı kapının açıldığını. Başı göğsünde, elleri koynunda, gözleri sönmüş ocakta oturuyordu kıpırdamadan. Fadıl başucuna dikildi Hazelin.

«Hezal bacı, Hezal bacı,» dedi usulca. Hazel birden başını kaldırdı göğsünden. Gözleri kanlı, korkulu.

«Hayırdır Fadıl kardaş, hayırdır kurban olduğum. Yoksa Mahmudoma birşey mi oldu?»

«Cendırmeler sardılar evi. Mahmudoyu burda

biliyorlar. Şimdi eve gelirler. Ne diyeceksin Mahmudoyu sorarlarsa?»

«Hiçbir şey. Mahmudom gelmedi diyeceğim.»

Fadıl başı önünde kapıyı açtı, çıktı. Başçavuş kalağın köşesinden başını uzatıp seslendi.

«Ulan, evde mi Mahmut?»

«Hayır beğim, yoktur. Gelmemiş. Onbeş gün evel çalışmaya getmiş Mışa.»

Kalağın ardından çıktı başçavuş. Peşinden Resul ağa. İşaret etti jandarmalara İbrahim başçavuş. Jandarmalar siperden kalktılar. Kemal onbaşı koşarak geldi. Selam çaktı, emir bekledi.

«Koş,» dedi İbrahim başçavuş, «yanına gözü açık birkaç er al, gel.» Kemal tabanlarının üstünde yarım döndü. İri iri üç dört adım attı, koştu. Dört jandarmayla döndü. İbrahim başçavuş :

«İçeriyi arayın,» diye emir verdi.

Jandarmalar tüfekleri koltuk altlarında, elleri tetikte kapıyı araladılar. Çok geçmeden Kemal onbaşı çıktı. Koşup selam verdi başçavuşuna.

«Evde bir kadından başka kimse yok komutanım,» dedi.

İbrahim başçavuş tabancasını kınına koydu, yürüdü. Ardında Resul ağa, jandarmalar, Fadıl.

İbrahim başçavuş kapıdan girer girmez, Hazel kalktı ocağın başından. Yaşmak aldı. İbrahim başçavuş baştan aşağı süzdü Hazeli. Resul ağaya döndü.

«Karısı mı?» diye sordu.

«Beli, karisidir begım» dedi.

İbrahim başçavuş Hazele döndü.

«Adın ne?» diye sordu.

«Hezal.»

«Mahmut itinin karısı mısın?»

«Beli, Mahmudo erımdır benim.»

«Nerde şimdi kocan?»

«Bılmiyorsun. Mışa çalışmıya getti.»

«Gelmedi mi?»

«Heyr. Gelmedi.»

«Muşa kimlen gitti çalışmaya?»

«Bılmiyorsun. Getti bir herıfnen.»

«Kaçakçı Kemoylan mı?»

«Tanımıyorsın.»

«Yani sen şimdi, kocam buraya hiç gelmedi diyorsun ha?»

«Beli.»

«Yalan söylüyorsun kaltak.»

«.....»

«Ben seni söyletmesini bilirim.»

«.....»

«Kemal oğlum, tut şu kaltağın kollarını.»

Kemal Hazelin iki kolunu tuttu arkadan. Hazel kıpırdamadı. Fadılın ayakları titremeye başladı. İbrahim başçavuş geçti Hazelin karşısına. İki elini beline koydu. Gözlerini kıstı Hazeli süzerken. Hazel başını indirdi. Birden İbrahim başçavuşun sağ eli kalktı havaya. Tokat bütün hızıyla indi Hazelin yaşmaklı yüzüne. Sonra sol eli kalktı havaya.

«Söyle orospu,» diye gürledi, «söyle kocan nerde?»

Hazel başını kaldırdı. Sol gözünün kirpikleri arasında iri bir damla yaş duruyordu.

«Bilmiyorsun.»

«İnsan kocasının nerde olduğunu, ne bokiar yediğini bilmez mi?»

«Kocam Mışa çalışmaya getti. Gelmedi hâlâ.»

Jandarmalardan birinin ayağı kaydı birden. Önüne baktı jandarma.

«Komutanım,» dedi acele acele, «komutanım hele buraya bak gayrı.»

İbrahim başçavuş jandarmanın işaret ettiği yere baktı. At tesini gördü. Usulca yaklaştı boka. Ayağıyla karıştırdı. Bok buğulandı. Hızla geri döndü. Dönmesiyle tokatının Hazelin yüzünde patlaması bir oldu.

«Peki bu ne orospu dölü?»

Hazelin saçlarından tuttu, sürükledi tesin başına. Başını batırdı. Yüzü bokla karşı karşıya geldi.

«Peki söyle bakim, bu ne boku? Ha, ne boku? Ben mi sıçtım diyeceksin yoksa »

«Beli. Ben sışdım,» dedi Hazel.

İbrahim başçavuş iyice köpürdü. Hazelin başını bastıra bastıra boka yapıştırdı.

«Sen sıçtın ha? Demek sen sıçtın ha? Ye öyleyse sıçtığın boku.»

İyice bastırdı Hazelin yüzünü boka. Hazel çırpınmaya başladı. Fadıl ağladığını göstermemek için sessizce çıktı kapıya. Çöplük başlarına tünemiş köylülere baktı. Yüzünü duvara dayadı, hıçkırmaya başladı.

Resul ağa eğildi Hazelin baş ucuna.

«Soyle kız, soyle de kurtul. İbrahim begim hekli. Erın bir cendırme vurmış. Söyle nerye getti?»

İbrahim başçavuş Hazelin başını kaldırdı bokun içinden.

«Doğru diyor Resul ağa. Ben nasıl olsa seni söyleteceğim. Bunu bilmiş ol. Söyle de bir an evel kurtul.

Hazel kapakları bokla sıvanmış gözlerini zorla açtı. İbrahim başçavuşun yüzüne baktı.

«Sen de bir ergişiyim diyorsun gendine. Bılıngaz. Üldür beni. Üldür de ele kurtulim.»

İbrahim başçavuş bu defa kara düzen girişti Hazele. Vurdu, vurdu. Hazel yuvarlandı yere. Tekmeledi, tekmeledi. Bir zaman sonra yoruldu.

«O namussuz kocanın vurduğu jandarmanın da bir karısı, bir çocuğu vardı. Seni de o kadın gibi dul bırakmazsam bana da İbrahim başçavuş demesinler. Bunu unutma,» dedi soluya soluya.

Hazele bir tekme daha vurdu, kapıdan yana yürüdü. Hazel duymadı. Resul ağa, jandarmalar peşincek çıktılar.

«At binin,» dedi İbrahim başçavuş.

Resul ağa yaklaştı İbrahim başçavuşa. Yavunculandı.

«Getmesez ey olırdi beğım,» dedi, «bişeler yiyeydız. Ajsız.»

«Olmaz,» dedi İbrahim başçavuş. «Olmaz Resul ağa. İşimiz var. Başka zamana. Borcun olsun.»

Bir jandarma atını getirdi İbrahim başçavuşun. At bindiler. Kuştepesine doğru mahmuz vurdular atların karınlarına. Resul ağa arkalarından baktı bir süre.

Duvarın dibine büzülmüş Fadıla döndü.

«Ne dikilmişsin orya namussuz. Bacaların karını ben mi dökecem yoksa?» Fadıl başı önünde yürüdü. Resul ağa tabakasına el attı.

Kadınlar, çocuklar sine sine çıktılar saklandıkları yerlerden. Elleri koyunlarında, kadınlar yürüdüler Mahmudonun evine. Erkekler çöplük başlarında kulak kesildiler. Bir vayşivan koptu Mahmudonun evinden.

Fadıl küreği sapladı kara. Doldurdu küreği. Hırsla savurdu. «Size de kalmaz bu dünya», diye söylendi. «Kalmaz elbet. Ben de sana mal olmam Re-

sul ağa. Olmam. Kuşinin oğlu Mısto benden artık mı sanki.»

Yeniden sapladı kara küreğini. Karısı Zero dizlerini döve döve evlerine doğru koşuyordu.

X

Aladağları boydan boya yalayan acem yeli, doruklardan yıldırım hızıyla ovaya iniyor, mağara evlere, otluklara bir kamçı gibi çarpıyordu. Tipi bütün Aladağları kasıp kavuruyordu. Gökte solgun ay yerine, uzaktan ışıldayan yıldızlar yerine beyaz kar bulutları uçuyordu. Koca Aladağlarda yalnız tipinin «vınnn» lamasıydı duyulan. Bir de ara sıra Arabalının deresinden gelen kurt ulumaları. Zorlu kurtlardır Aladağ kurtları. Yazları sürülere baskın yapan, sessizce sokulup, çobanları en gafil anında avlayan bu kurtlar, sanki o yazın azılı kurtları değildi şimdi. Çaresiz, zavallı, yorgun. Açlık, ağulu bir ok gibi duruyordu karınlarında. Yazın en büyük korkuları olan köpekler, kışın tek avlarıydı Aladağ kurtlarının.

Dişleri dökülmüş, kaburgaları çıkmış, kuyruğu karnının altına yapışmış yaşlı bir kurt başını umutsuzca arkaya çevirdi. Ardı sıra gelen beş on genç kurda baktı. Umutsuz, yorgun. Başını kaldırdı göğe. Öbürleri de kaldırdılar başlarını. Ve hep birden uludular. Gecenin karanlığında salyalı, dökülmüş dişli beş on ağız havada kaldı uzun zaman. Köylere korku salan bu acı ulumalar, oysa ne kadar yoksul ve zavallıydı. Yaşlı kurt dereden ayrılıp, yokuşa vurdu kendini. Diğerleri de peşinde. Tek sıra. Yokuşun yarısın-

da yaşlı kurt tökezledi. İki arka ayağının üstünde nefeslendi bir süre. Arka ayaklar bu uzun zamana dayanamadı. Çöktüler. Uzalı kaldı yaşlı kurt. Diğerlerinin gözlerine sevinç doldu. Yaşlı kurdu iştahla yediler. Kara kızıl kan bulaştı.

Gölgelerin birbirine karıştığı, keçelerin üstünde pirelerin cirit attığı Mısto ağanın odasında, genç, ihtiyar sessizce Mahmudoyu dinliyorlardı. Mısto ağa ağzındaki kehribar ağızlıktan çıkan dumanlarla Mahmudoyu dinliyor, arasıra da kalın, etli göbeğini kaşıyordu. Mahmudo ayaklarını sekinin önündeki leğene sokmuştu. Soğuk su yavaş yavaş parmaklarının uyuşukluğunu açıyordu. Köylüler sere serpe oturmuşlardı odanın içine. İhtiyarlar dalgın ve kederle, gençler hayranlıkla dinliyorlardı Mahmudoyu. İso dayı, Mahmudonun buradan gelip geçen kaçıncı eşkiya olduğunu çıkarmaya çalışıyordu. Kışın gelir, Aladağlarda kışlarlar, yazınsa Saragölden bir daha geri dönemezlerdi. Yalnız öyküleri ulaşırdı Aladağlara. Binbir ağızda büyüye büyüye. Gene bir başkası, bir yenisi gelirdi ertesi kışa. Aladağlara üç kış üst üste gelen bir tek eşkiya olmuştu şimdiye dek: Leto. Yaz dördüncü kışa yaklaşırken o da dönememişti Aladağlara. Sırtında, karnında, bacaklarında, kafasında, yüzlerce kurşunla yığılıp kalmıştı bir küçük kayanın dibinde. Aladağlara ulaşamadan. Mahmudo hikayesini bitirdi. Oda gürültüye boğuldu. Her kafadan bir ses çıkıyordu. İso dayı da uyandı, geçmişten vaz geçti. Kamılo Dayı :

«Demek bir kurşunda düşüremedin öbür cendırmeyi?»

Gençlerden Tefo dayanamadı.

«Vurmuştur elbet. Sen kalbini niye öyle kötüye yoruyorsun Kamılo dayı? Ölmemişse bile sağ gidemez kasabaya.»

İnce, kalın, öksürüklü sesler yeniden karıştı birbirine.

«Ölmüştür.»

«O cendırme yarasız bile gidemez kasabaya.»

«Helal olsun herife.»

«Leto bile bütün eşkiyalığı zamanında ancak iki cendırme vurdu.»

«Mahmudo daha genç bao. Namı daha çok yayılır.»

«Acaba evli mi?»

Kamılo dayı öksürdü, sesini yükseltti :

«Evli misin bao?»

«Beli dayı.»

«Oğul uşak?

«Yok.»

«İyi, iyi. Eşkiya dediğinin uşağı olmamalı. Çünkü, uşağı olursa gözü arkada kalır.»

Sonra Mahmudonun ayaklarını sudan çıkardılar. Parmakları mosmor olmuştu. Kamılo dayı yaklaştı, Mahmudonun bütün parmaklarını tek tek yokladı. Her parmağını tuttuğunda :

«Elimi duyuyor musun Mahmudo?» diye sordu.

Mahmudo da :

«Beli,» diye cevap veriyordu.

Yalnız sol baş ayak parmağını tuttuğunda, Mahmudo :

«Duymuyorum dayı.» dedi.

Kamılo dayı başını kaşıdı, düşündü. «Düşündüğümüz başımıza geldi» der gibi Mısto ağanın yüzüne baktı. Odaya çöken sessizlik, sigara dumanlarıyla birlikte askıda kaldı bir zaman. Gözler Kamılo dayıya dikildi. Kamılo dayı sessizce döndü arkasına. Ayakta bekleyen Mısto ağanın hulamı Feyzoya :

«Kuro Feyzo, tez Cemo karigile git, Bişarın usturasını al gel.»

Başka birine de :

«Kuro sen de ev tarafına git, ablamgile de, çaput yakıp yağlasınlar. Hazır dursun.»

Mısto ağa:

«Ula itoğlit söyle yağını bol koysunlar,» dedi gidenin ardından.

Mahmudonun gözleri çakıldı kaldı sol ayağının baş parmağına. Ne de sessizce duruyordu ya! Kanı gitmiş, bembeyaz kesilmişti onca parmağın içinde. Korkan çocuk gibi. Ürkek. Mahmudo usuldan :

«Kesecen mi, Kamilo dayi?»

«Başka çare yok. Yoksa kankıran olur. O zaman da ayağı kesmek lüzum eder. Çalbaranlı Hamidonun da parmağı ayni senin parmağın gibi donmuştu bundan iki sene evvel. Ettim etmedim kestiremedim. Sonra da işte o parmak yüzünden geberip gitti. Oğul uşağı da perperişan oldu ortada. Biz Urız (rus) harbindeyken bizim rahmetli Adil bey donan parmağı ossaat keserdi. Yaman doktordu. Ben o zaman onun yanında sıhhiye onbaşısıydım. Zaten ne öğrendimse, o rahmetliden öğrendim. Onun sebebine sen hiçbir şeyden korkma.»

Mahmudo :

«Korkmak değil de, yaneku dedim ki, acep kesmekten başka çaresi yok mu?»

Mısto ağa :

«Oğlum, başka bir çaresi olaydı, hiç yapmaz mıydık? Sen bizim aziz misafirimizsin. Bunu hiç unutma.»

«Ellerinden öperim beyim. Altı üstü bir parmak değil mi? O da kurban olsun sizlere.»

Mahmudo içinden de: «Cesur olmak lüzum eder.

Bir eşkiya kurşun yarasına 'off' demez, kaldı ki bir ufak parmağın acısına dayanmasın.» diye geçirdi. Çok geçmeden gidenler döndüler. Feyzo siyah bir çaputa sarılı usturayı uzattı Kamılo dayıya. Ev tarafına giden de yağlı çaputları getirdi. Kamılo dayı Mahmudonun önüne diz çöktü. Parmağı tuttu. Bir yandan emirler yağdırmaya başladı.

«Kuro siz ikiniz bana yardıma gelin. Sobanın üstüne sıcak su koyun. Ula siz de gelin Mahmudonun ellerini, ayaklarını tutun. Çabalamasın. Sonra bir sakatlık çıkarırız.»

Mahmudo :

«Hayır Kamılo dayı, olmaz. Kurşun mu çıkaracaksın ne?»

Köylüler birbirlerinin yüzüne baktılar. Gençler hayranlıkla baktılar. Yaşlılar hayret ettiler. Kamılo dayı ikinci oynaktan tuttu. Parmak sessizce duruyordu Kamılo dayının avucunda. Mısto ağa minderden kalktı, iki eli belinde Kamılo dayının başına dikildi. Köylüler oldukları yerde dizlerinin üstüne dikeldiler.

«Kuro sen leğeni getir. Kuro sen de sıcak suyu hazır et, çaputları sağ yanıma koyun ki, el atanda elime gele,» diye emirler verdi Kamılo dayı.

Denilenler tez elden yapıldı. Kamılo dayı Mahmudonun ayağını boş leğenin içine koydu. Diğer dört parmağı bir bezle sardı. İkinci oynağı tekrar tuttu. Usturayı sıcak suya soktu, bekledi. Oda ölü sessizliğindeydi.

«Dişini bir dakka sık, tamam. Şimdi acı çek ki ilerde cefa çekmiyesin» dedi.

Mahmudo kollarını arkasına dayadı. Dişlerini sıktı. Başını yukarı kaldırdı. Gözlerini yumdu. Vücudu birden dikleşti. Yüreğinde derin bir sızı duydu.

Başı döndü, midesi bulandı. Gözleri karardı sonra. Bir çığlık boğazında düğümlendi. Dişleri alt dudağına saplandı.

Köylüler derinden nefes aldılar.

XI

Tipi, şafağa kadar Aladağları toza dumana kattı. Şafakta kurt ulumaları ile birlikte dondu kaldı. Şafak İranda kızardı. Çok geçmeden kızartı Aladağların doruklarına bulaştı. Yavaş yavaş aşağılara kaydı, ovaya indi. Silik birer resim gibi duran küçük küçük köyler, yavaştan canlandı. Kar ovada kuzu gibi yatıyordu. Beyaz karın üstündeki noktacıklardan tezek dumanları yükselmeye başladı. Horoz sesleri, köpek sesleri, insan bağrışmaları birbirine karıştı. Otluklar canlandı. Dürüngelere ot taşıyanlar göründü. Bağırmalar, gürültüler. Kömlerden boşanan koyun sürüleri; kimi kömden yüzlerce, kiminden birkaç tane. Dürüngelere bir saldırı, bir meleme. Çocuğun memeye saldırdığı gibi. Derken, çöplük başları kaynaştı. Kuyu başı ala, yeşile büründü. Güneşin ilk ışığı ile derelerden çıkan tilkiler, boş bir umut içinde köye yaklaşmaya başladılar. Av kokusu alan tazılar, otluk diplerine sindiler. Ova ışığa kesti. Damlarda toprak tütmeye başladı. Bir duman, bir buğu. Doğa canlandı. Aladağlarda bir köy dirildi.

Mahmudo uyandı. Bir iki sağa sola döndü. Her tarafı uyuşmuştu. Başı ağırlaşmış, demir olmuştu sanki. Parmağını hatırladı birden? Oynatmak istedi nedense. Acı bir sızı saplandı yüreğine. Etrafına ba-

kındı, sekiden aşağıya eğildi, parmağını aradı. Bir mahzunluk çöktü yüzüne. «Belki de çöplüğe attılar, kim bile?» dedi. Daha dün beraberdiler. «Hezalı da böyle kesip koparmadılar mı benden. Heyvah puşt dünya, heyvah!» diye iç geçirdi. Tüfeği baş ucundaydı. Sessiz, mahzun, suçsuz. Mahmudo birden yataktan kalkmak istedi, vazgeçti. Oda buz gibiydi. Tekrar sarındı yorgana. Tavandaki merteklere takıldı gözleri. «Bir, iki, üç...» Şaşırdı sırayı. Yeniden başladı saymaya; «bir, iki, üç, dört...» Gene şaşırdı, vazgeçti. Öbür yanına döndü. Kapı gıcırdadı. Sese gözlerini yumdu; biri içeri girdi. Tek tük çıtıltı duydu. Biraz sonra sobanın kapağı açıldı, biri sobanın külünü çekmeye başladı. Mahmudo yeni uyanıyormuş gibi gerindi, odadan yana döndü. Mısto ağanın hulamı sobayı dolduruyordu. Mahmudonun uyandığını görünce :

«Uyarttım mı beyim?» dedi.

Hulamın «bey» demesi bir hoşuna gitti, bir hoşuna gitti ki, içi uyuştu.

«Eşkiya olmadan bey olunamıyor bu namussuzun dünyasında ha!» diye içinden konuştu.

«Yok bao ben zaten kendim uyandım.»

Dikeldi, pencereden dışarı baktı.

«Ohoo, öğle olmuş yavu. Amma da yatmışım.»

Hulam sobaya tezek doldururken, bir yandan da cevap verdi.

«Ey elbet yorgundun beyim. Koca Aladağları bu kışta kıyamette aşmak dile kolay. Kuş bile nefeslenmeden aşamaz Aladağları şimdi.»

Mahmudo sustu. Yorgana iyice sarıldı. Hulam da sessizce doldurdu sobayı. Sonra küçük bir tezek parçasına birkaç damla gazyağı damlattı. İçini karıştırdı, kirli koynundan bir çakmak çıkardı. Bir iki

«çat, çat» vurdu, çakmak yanmadı. Avcunda çakmak bulunan elini hızlıca salladı bir kaç kere. İsli dumanıyla bir alev çıktı çakmaktan. Alevi gazlı tezeğe tuttu, tezek kızıla büründü o an. Tezeği sobanın önünden içeri soktu. Soba gürledi. Borular canlandı. Hulam aceleyle çıktı odadan. Çok geçmeden isli, kara bir çaydanlıkla döndü. Sobanın kapağını açtı, çaydanlığı sobanın üstüne koydu. Mahmudo yorganın altında olanları ilgiyle seyrediyordu. Bu yapılanların hepsi kendisi içindi. Bunu anlıyor, gururlanıyordu. «Peh, demek bana da hizmet edilecekmiş bu itoğlitin dünyasında ha!» diyordu içinden. Hulam, şimdi de beyaz bir telekle sobanın önündeki külleri süpürüyordu. Süpürdü, kalktı. Mahmudoya baktı. Gülümsedi.

«Beyim sen istirahatına bak. Koy oda iyice kızsın. Nasıl olsa Mısto ağam köyün içine çıktı. Erken kalkman hiç lüzum etmez. Ema gene de keyfin bilir.»

Başını eğdi, sessizce çıktı.

«Fakir herif. Benden farkı ne? Hiç,» dedi Mahmudo kapı örtülüp hulam çıktığında.

Sobanın dört bir yanı kızardı. Çaydanlık ince bir cızıltı tutturdu. İnce, hüzünlü. İnsanın içine dolan. Oda ısındı. Sıcak, Mahmudonun yüzüne vurdu. Yorganı attı üstünden. Gerindi. Kalktı, neşeyle sekiden aşağı atladı. Bir sızı duydu ayağında. Acı içini bulandırdı. Gözleri kararda. Tekrar oturdu yatağın üstüne. Akşam Kamilo dayının sardığı kirli çaput kara kana bulanmıştı. Kaldı öylece. Az önceki neşesi uçtu gitti. Geçten geç kalktı, öbür ayağının üstüne dikeldi. Yaralı ayağının da tabanını bastı yumuşak keçeye. Usul usul yürüdü. Acı, içine akıyordu. Dişleri gıcırdadı. Üstünü giydi. Siyah kravatını düğümünü bozmadan boynuna geçirdi. Dikkatlice sıktı. Yatağını ortadan ikiye katladı, üstüne de bir cacım örttü. Geldi,

sobanın yanındaki mindere oturdu. Dalını halı yastığa iyice dayadı. Çaydanlığın sesini dinledi bir zaman. İçine bir ılıklık doldu. Gevşedi. Gözü karşı duvara, kendi uzaklara, ta Aladağların dalına, daldı gitti. Hazel, elleri koynunda, başı göğsüne yapışık, sönmüş ocağın başında, ölü gibi duruyordu. Suskun, çaresiz. Her zamanki gibi. «Sen de diyecen ki, ben de bu zalım dünyada bir gün gördüm ha!» diye söylendi. Rüyada gibi konuşuyordu. Çaydanlığın kaynaması, kapağını atması, suyun sobaya dökülmesi, Mahmudoyu dalgınlığından uyandırdı. Oturduğu yerden uzanıp çaydanlığı sobadan indirdi. Aklı Hazelindeydi. Deminden beri yüzünü düşünüyor, çıkaramıyordu. «Ula ne tez unuttum şeklini Hezalın,» dedi. Utandı kendinden. Kızardı. «Öyledir Hezal, fakirin dostu bitidir,» diye boşa dememişler elbet. İğrendi kendinden. Birden toparlandı. Dışardan Mısto ağanın sesi geliyordu. Hulamlarına bağırıyordu :

«Ulyooo, yeter itoğli, yeter. Ulyooo, koyunu kıracan dürüngede. Ulyooo, ula getir artık. Bak hele hiç aldırmıyor mu? Ula ben sana demiyor muyum? - Sesini alçalttı, kendi kendine söylendi - Bu itotlitlere ekmek bile çok, ema elden ne gelir. Töbe yarabbi!»

Dış kapı açıldı. Ağa avluda bir iki zorla öksürdü. Mahmudo ayaklarını karnına çekti. Mısto ağa içeri girdi. Mahmudo kalkmaya davrandı.

«Yok, yok oğlum, rahatsız olma. Şimdi ayağın yara. Hele sonra, sonra.»

«Kurşun yarası mı beyim?» dedi, ayağa kalktı.

«Otur, otur oğlum.»

Oturdu. Mısto ağa ellerini sobada ısıttı bir süre. Sonra kapıya seslendi :

«Kurooo, Feyzoo,» diye bağırdı.

Biraz önce sobayı yakan hulam girdi içeri. El bağladı, bekledi.

«Buyur beyim.»

«Zıkkım itoğli. Bu çayı niye demlemedin kuro? Bak kaynaya kaynaya soğulmuş, su dibine inmiş çaydanlığın.»

Feyzo konuşmadan kapıdan çıktı. Az sonra elinde bir paket çayla geri döndü. Çaydanlığa azıcık çay attı, gidip kapının arkasında el bağladı.

«Ne dikildin oraya itoğli, git eve, kahvaltı hazır etsinler de al, gel.»

Mahmudoya döndü.

«Sabahtan beri köyün içinde ona buna bağırmaktan nefesim tükendi. Hayvan bu itoğlitler. O kadar hayvan ki koyun sabahtan akşama dürüngede kalsa demezler ki: Ula koyun karnını doyurdu, içeri götüreyim artık. Yok demez. Çünkü hayvan bunlar. İlle de ben diyeceğim.»

«Cahillik beyim,» dedi Mahmudo.

«Yok oğlum, yok. Anladık, cahillik, ema bu kadar değil. Bu itoğluitler karılarının uşkurlarını nasıl açıyorlar ona şaşıyorum.»

Feyzo elinde bakır bir tepsiyle içeri girdi. Üstünde tandır ekmeği, koyun peyniri, yağ olan tepsiyi odanın ortasına koydu. Sonra bir kalbur getirip tepsinin altına yerleştirdi. Duvara oyulu bir dolaptan toza bulanmış iki bardak indirdi.

«Ula itoğli, o istikanları (bardakları) bir iyi çalkala,» dedi Mısto ağa.

Dediğini yaptı. Sonra da bardakları sarıya çalan çayla doldurdu.

«De buyur Mahmudo oğlum, acıktın.»

Önce kendi oturdu sofraya. Bağdaş kurdu. Son-

ra elini soktu burnuna. Karıştırdı, çıkardı, elinde ovaladı, fiskeyle sobaya fırlattı. Mahmudo da yanaştı sofraya. Sessizce ağanın başlamasını bekledi. Elini ekmeğe uzatmadı. Töreyi düşündü. Mısto ağa bir dürüm yaptı ağzına götürdü. Mahmudo da başladı. «Fırrt, fırrt, barrç, barrç» lardan, bir de Mısto ağanın tıslamasından başkaca ses kalmadı odanın içinde. Feyzo, elleri önünde bağlı, kapının dalında, bir gelin gibi duruyordu. Gözü sofrada, dalıp gitmişti. Genç mi, ihtiyar mı, belli değildi. Tereksiz, yırtık bir kasket vardı başında. Cekete ise, ceket demek için bin şahit lazımdı. Ondan ötesi ise bir yığın çaput. Çoraptan çıkmış kirli, uzun tırnaklı, iri ayaklar. Duruyordu kımıldamadan. Çaresiz, kolu bağlı. Sadece çaylar boşandıkça kımıldıyor, çayı doldurduktan sonra tekrar eski yerini alıyordu. Şaşırmadan, sessizce.

«Ula itoğlu, çayın üstüne su al. Şimdi köylü dolar. Boğazları ıslansın. Mahmudo oğlumun sayesinde. - Mahmudoya - Ben kurtulamıyorum bu itoğlitlerden. Benim köylü itten de aşşağı. Hani eve giren hırsız misali. Ben onları bırakıyorum da, bu itoğlitler beni bırakmıyor. Evime bir misafir gelsin, tamam. Hepsi çöplüktedir sabahın erinden. İt gibi de burunları havada. Koku alıyorlar bizim itler gibi. Misafire sofra koyulsun, tamam. Alırlar yemeğin kokusunu. Dolarlar içeri. Misafire karşı erişikten (şakadan), buyur ederim sofraya. Dururlar mı hiç? Ayıp mayıp bilmezler. Alırlar sofranın dört yanını. Ye babam ye, ye babam ye. Sen yabancı değilsin diye anlatıyorum bunları. Bıktım bu itoğlitlerden. Bir alan çıka da satam bu itoğlitleri de, köyü de. Kurtulam bu namussuzlardan. Ema alan yok. Alan olsa! Satar giderim şehrin birine. Açarım bir dükkan, tamam.»

Kapıda gürültüler çoğaldı. Mısto ağanın itleri ürümeye başladı.

«Ula itoğlit, hele dışarı bak, bak ki bir de itler parçalayıp başıma bela açmasınlar.»

Feyzo dışarı fırladı. Çok geçmeden itlerin sesi kesildi. Gürültüler avluya doldu. Az sonra da lastik ayakkabısını çıkaran girdi, çıkaran girdi. Giren, «Bereketli olsun beyim,» dedi, diz üstü oturdu. Oda tıklım tıklım doldu. Hepsi dizlerinin üstüne oturdular. Saygılı ve talimli. İhtiyarlar üst başı, gençler de ayak altını seçtiler otururken.

«Ret runi,» dedi Mısto ağa girenlere.

Dizlerinin birini altlarından çıkarıp, göğüslerine dayadılar.

«Sofraya buyurun ağalar,» dedi ardından.

Çıt çıkmadı kimseden. Birbirlerinin yüzlerine baktılar. Yorgun, utangaç. Musto ağa üst başa oturanlara döndü :

«Fekki hele gelin, Kamılo ağa, haydi sen de Camo, Tefo, İzo, İso, Memo...»

Yaşlıların hepsini saydı. Gençlere dokunmadı. Feyzoya döndü :

«Kuro Feyzo, eve git bir peşğun daha getir. Genç ler de oraya otursun. Torakda getir. Ula (köylülerden birini gösterdi) sen de Feyzoya yardım et.»

Fekki, Cemo Dayı, Kamılo, İzo, ağa sofrasında oturmanın gururu içindeydiler. Köyün yaşlı ve ileri gelenleri sayarlardı kendilerini. Ağa ne söylerse onu söyler, onu tastik ederlerdi. Bu yüzden de ağa, sofrasına çağırırdı onları. Lokmalarını ufak ufak koparıp, usuldan uzanırdılar ağa sofrasındaki yemeklere. Gene öyle yaptılar. Sofraya çağırılmayanlar, usuldan sigara sarıp sessizce Feyzoyu gözlediler. Kimisi de ağa sofrasına oturamamanın ezikliğini duydu başı

önünde. Feyzo bir peşğunla girdi içeri. Dalından da ağanın yardımına gönderdiği ula. Kucağı boğazına kadar ekmekle doluydu. Ekmeğin üstünde de bir sahan torak (yağsız peynir). Peşğun keçenin üstüne konuldu, ekmekler dizildi. Feyzo torağı da peşğunun ortasına yerleştirdi. Ağa sofrasına çağırılmayanlar, ikinci sofranın başına sessizce oturdular. Elleri usuldan ekmeğe, torağa uzandı. Başları önünde sessizce. Feyzo, kirli dolabın içinden bir sürü bardak çıkardı. Dibi kirden kararmış bardaklar. Herbirinin önüne bir bardak koydu, sonra da çayları doldurdu. Sarı, buğday rengi bir çayla. Ağa bir iki ıkındı. sonra kalktı sofradan. Sekiye çıktı, minderin üstüne bağdaş kurup oturdu. Ağanın kalkmasını bekleyen Mahmudo da kalktı. Köylüler, onların kalktığının farkına bile varmadılar. Çay-ekmekle bir uğraşa girmişlerdi sanki. Herkes varını yoğunu koyuyordu ortaya. Ağa tabakasını çıkardı, sarı Muş tütününden kalın bir sigara sardı. Sonra tabakayı Mahmudoya fırlattı.

«Kullanmıyorum beyim,» dedi Mahmudo sağ elini göğsüne basarak.

«Amma yaptın oğlum, tütün kaçakçısı da hiç tütün içmez mi?»

Mahmudo acemi parmaklarıyla zorla bir sigara sardı. Sonra kalktı. sobadan bir ateş çıkarıp sigarasını yaktı. Boğazı yana yana içti. Gözleri yaşlandı. Utandı, etrafına bakındı. Keçeli odada herkes ayrı bir dünyadaydı.

Mısto ağa, sarı kehribar tütünden derin bir kullep çekti. Köylüsünü seyre daldı. Hepsini tek tek gözden geçirdi. «İyi çalışanlar ağır ağır, tembeller de hızlı hızlı yiyorlar. İtoğlitler yedikleri gibi de çalışsalar, Aladağlarda üstüme gelen ağa çıkmaz. Hele hele iki danayı otaramayan Kel Usufun oğluna bak. İtoğ-

lit, diyesin kıtlıktan çıkmış. N'olacak itten it türer, itten hiç kuzu türer mi? Aynı geberen babası.»

Sonra ihtiyarları geçirdi gözden. «Hele bu kefter (ihtiyar) ler aynı dişi dökülmüş öküz.» dedi içinden. Yaşlılar, lokmaları ağızlarının bir tarafında geveleyip öbür tarafa geçiriyorlar, bir yudum çayla ıslatıp yutuyorlar, tekrar aynı işe başlıyorlardı yeniden. «Ula bu kefterler artık hiçbir işe yaramazlar. Nerden bulayım Nigolayı (Rus çarı II. Nikola) alsın götürsün, sabun yapsın bu kefterleri. Ema de ki bu itoğlitlerden sabun da olmaz. Diyesin yediklerini yel, içtiklerini de sel götürmüş.» Bir derin kullep daha çekti sigarasından. «En eyisi bu Mahmudo itoğlitini elden kaçırmamak lazım.» Birden gözü sofraya takıldı.

«Ula Feyzo kör müsün, bak sofrada birşey kalmamış. Tez git evden torak ekmek getir. Ula sen de çayniga su koy.»

Denilenler tez elden yapıldı. Boşalan sofra yeniden ekmekle doldu. Ara verilen uğraş yeniden başladı aynı hızla.

«Ula sobaya da tezek at, Mahmudo oğlum üşümesin.»

Tabakasını aldı minderden. Tesbihini koluna geçirdi. Kırçıl sakalını, sırtını, etli göbeğini, iki eliyle «harrt, harrt» diye kaşıdı. Kalın bir sigara daha sardı. Odayı yeniden gözden geçirdi. «En iyisi Mahmudoyu aşiretimizin eşkiyası yapmak. Gidip karısını da getirmek. Bir göz dam, bir kaç da canlı, tamam. Bırakmalı Aladağlara Mahmudoyu. Yoksa bu itoğlitlerden eşkiya çıkmaz. Rahmetli dedem Muso Paşa (Hamidiye paşası) dan bu yana eşkiya görmedi bizim aşiret. - Sigarasından derin bir kullep daha çekti - Yanına da birkaç adam verdin mi, tamam.»

Kıtlıktan yeni çıkanları gözden geçirdi. Genç

olanların üstünde hayli zaman kaldı gözleri. Gözü Cevo karının oğlu Tefonun üstünde kaldı bir zaman. «Mesela, biri Tefo. İyi çalışır, az yer. Eline de bir urus beşlisi verdin mi, tamam. Kellonun oğlu Cımşido da fena değil. Etti iki. Bir de yanlarına hırsızlıkta, ot yakmakta, yol kesmekte usta İzoyu kattın mı tamam.»

Bir derin kullep daha çekti Muş tütününden. Mahmudoya :

«Mahmudo oğlum, bizim Tefo da koçak oğlandır ha! Ema Cımşido da Tefodan geri kalmaz, kalmaz ema ikisinin de tecrübesi yok. Yanlarına bizim İzo ağa gibi bir eski kurt katmak lazım. Değilmi İzo ağa?»

İzo ağa bir iki yutkundu, «Gene ne itoğlitlik düşündü, kimbile» diye geçirdi içinden.

«Münasibini sen bilirsin beyim,» dedi yüksek sesle de.

Tefo kızardı, Cımşido şişti. Tefo : «Teu, biz nere eşkiyalık nere. Tüfınk ola, at ola. Nerdeee!» diye geçirdi içinden. Cımşido düşünmedi birşey. Tefo: «Ağa verse bana da bir tüfınk, katsa Mahmudonun yanına. Hani bende o telah (şans).» Cımşido: «Mala alıf verme zemanı da geldi ha, acep Feyzo bir istikan çay daha verir mi?» İzo kırçıl sakalını oğuşturdu. «Bu urusun dölü gene bir pilan kuruyor ya, hayıra tebdil ola.» dedi. Lokması boğazında kaldı.

Sofrada İzo, Tefo, Cımşidodan başka kimse kalmadı. Üçü de dalıp gitmişlerdi sofranın başında. İzoyla Tefonun çayları yarım duruyordu. Birden:

«Ula itoğlit, bak uşaklar doymamışlar. Seğirt eve, bir sahan yağ al, gel,» diye gürledi Mısto ağa Feyzoya.

Bir yığın çaput hemen kapıda kayboldu.

«Allah şen etsin, beyim. Doymuştuk. Ne lüzumu var,» diye İzo cevapladı eli göğsünde.

Üçü de kalkmak için yekindiler. Mısto Ağa :

«Oldu mu ya İzo ağa, hiç yağ yemeden olur mu? Bilirim işten kayfaltı etmeye vakit bulamadınız. Oturun, oturun hele.»

Oturdular. Feyzo yağ getirdi. İnek yağı. Sapsarı, boncuk boncuk. Üçü de birden saldırdılar. Diğerleri hasetle baktılar üçüne. İzo. «Bu yağın altından hele çok bok çıkar ya, dur bakalım.» Tefo: «On gün böyle yağ yesem Aladağları bir günde aşarım.» Cımşido: «İnsan yemeye kıyamıyor mübareği. Acep bal bundan da mı iyi.» diye düşündüler. Yağ da bitti, çay da.

«Biz eksilttik Allah çoğaltsın, beyim,» deyip kalktılar.

Mısto ağanın tabakası bütün odayı dolaştı. Her sigara saran, tabakayı, keçenin üstünden karşısındakine kaydırdı. Oda çok geçmeden dumana kesti.

XII

«Aladağsız Saragöl, Saragölsüz de Aladağlar olmaz.»

Aladağlar; yetmiş seksen köy. Ağaları hariç hepsi çobandır. Ne ekin ekmek bilirler, ne tırpan çekmek. Çayırlarını Saragöl köylüleri biçer. Kışlık yiyecek buğdaylarını Saragölden alırlar. Bulgurdan başka yemek bilmezler. Kağnı tekeri girmemiştir Aladağlara. Yük hayvanı öküzdür. Ağalar ata, köylüleri öküze binerler uzak yola gidince. Ağalar ağa doğar,

ağa ölür. Köylüler ise çoban doğar, çoban ölür. Bunun dışında başka bir yaşam yoktur. Kadınlarıysa; insandan sayılmaz...

Otlar toplanıp, kuzular satılıp, ilk kar da Aladağların başına düşünce, yol görünür Saragöle. Öküzüne hurcu vuran tutar Saragölün yolunu. Dönüşleri günlerce beklenir. Çocuklar tepelerde, kadınlar damlarda, ihtiyarlar duvar diplerinde sessizce, umutla bekler Saragöle gidenleri. Derken, birden öküz kervanları görünür Aladağların böğründe. Çocuklar, yaban keçisi gibi kayalardan seke seke, bir anda ulaştırırlar haberi köye. Yaşlılar duvar dibinden kalkar, gelinler, kızlar damlardan iner, çocuklar önde, kadınlar arkalarında, en sonda da topallayan ihtiyarlar, karşılamaya giderler Saragölden gelenleri. Gidenler, hurçlar dolusu ekmeklik buğday, başlarında yeni şapkalarla dönerler. Gençlere neynik (ayna), tarak, kadınlarına diz donu, çocuklara şekleme (şekerleme), ihtiyarlara da Saragöl ihtiyarlarından selam ve bir de bir kışlık macera getirirler.

Saragöl köylüsü yoksuldur. Yazın Aladağlarda ırgat, kışın ağa kapısında hulam. Hulamlık bulamayan da sabahtan kasabaya, akşam köye. Bıkmadan usanmadan gider, gelir. Kışın borçlanır ağaya, yazın da borca çalışır. Karısı: «Ölse de kurtulsam» der. Der ama sırası gelince de: «Neyleyim anam iyi kötü, gene de Allah eksikliğini vermesin.» demekten kendini alamaz. Yaz gelince Saragöl ihtiyarları: «Eh haydi, ırgat Aladağlara, eşkiya Saragöle, köy de bize» derler. Doğrudur. Eşkiya yol kesmeye, köy basmaya, talana iner Saragöle. Saragöl köylüsü de kışın borcundan kurtulmaya gider Aladağlara. Ama Saragöl ihtiyarlarına köyde, duvar diplerinde bitlenmekten başka birşey kalmaz.

Saragöl köylüleri üstten bakar Aladağlılara. Beğenmez, lağa (alaya) alır. «Vahşi» derler, «Şehir görmemiş» derler, «Dil bilmez, Tanrı tanımaz» derler. Küçümserler ırgatlıkları ile ekmek kapılarını. Ağasını da, köylüsünü de.

«Ağa böyle mi olur? Ağa dediğinin kapısında, iti değil motoru (traktörü), odasında keçesi değil halısı, radyosu, gazocağı olur,» derler. Aladağlılar onların bu iğnelerini, üstten bakmalarını, kendilerini lağa almalarını anlamaz, anlasa bile: «Herifler şehir görmüşler, mamir usulü gidiyorlar,» deyip hoş karşılarlar. Kızlarının gözü, ağa oğluna değil de, başı açık, yırtık ceketinin yakasında beş altı dolma kalem başı bulunan Saragöl ırgatına düşer. Ağalar bile bir başka türlü davranır Saragölden gelen ırgatlarına. Sık sık ev tarafına: «Aman ırgata yemeği iyi yapın. Aman yağını bol koyun. Bol koyun ki Saragöl de iyiliğimiz söylene. Adımız Saragöl beyleri yanında kötüye çıkmaya.» diye emirler verirler. Görülmemiş şey ama, ırgata koyun kestikleri de olur. Irgat da fırsatı kaçırmaz, ağanın bu zaafından «Valla ağam, biz Saragölde üç motoru olan Ferzo beğe bile çalıştık, ema onun kapısında da bulgurdan başka birşey görmedik» diyerek faydalanırlar. Bu yağlar sayesinde, hesap gününde ağadan fazlasıyla bahşiş koparırlar. Saragöle döndüklerinde de gülerler Aladağ ağalarının bu saflığına. Saragöl köylerinde Aladağ ağaları lağa alınır. Anlatır gülerler, anlatır gülerler uzun kış gecelerinde. Güzün de taşlı, topraklı yemlik buğdayı unluk diye satarlar biri beşten Aladağlılara. Evlerinde bile yatırmazlar. Bir keçe sererler harmana, orda yatırırlar. Bir Saragöllü bir Aladağlıyı evinde yatırmasın, evle kan bıçak olur. Köylüsü, uğramaz evine uzun zaman, üstüne başına

bit daraşmasın diye. Ama Aladağlılar anlamazlar bunu. «Şeher usulü gidiyorlar» diye hoş karşılarlar. Hoş karşılarlar, çünkü, bir yığın macerayla da onlar döner Saragöiden Aladağlara her güz gelince. Kışın da bir tüten baca gördüler miydi dolarlar paldır küldür içeri.

●

Resul ağa ve bütün köylüler Kerimo dayıyı dinliyorlardı. Tek huysuzlanan Mahmudoydu. Kerimo dayının Saragöle atması hoşuna gitmiyordu. Her ne kadar eşkiyanın yurdu olmasa da gene de Saragöl onun her şeyiydi. Namusu, aşı, ekmeği, çocukluğu. Ama Kerimo dayının umurunda mı? Anlatıyordu:

«Nasıl anlatayım beyim? Harmanda bir tec (buğday yığını), ben diyem bin teneke, sen de iki bin teneke buğday. Herif tecin bir yanından elli teneke doldurdu bana, tecin başı duymadı. Ağanın bir kızı var, meğer şehirde okuyormuş. Örgetmen olacakmış. Vay ocağın batsın kız! Kız değil su sunası. Beyim kızda bir göt var, iki kolum sarmaz. Nasıl diyem, sizin bu kapıdan sığmaz. Yanaklar kırmızı kırmızı. Kaşlar çatma. Sufat sufat değil mübarek, sanarsın Aladağların beyaz karı. Entari, dizinden yukarı. Tuman muman yok. Baldırlar şöve gibi, parlıyor. Ağanın hulamı bizim hurca buğday dolduruyor, dolduruyor ema, benim gözüm hiç buğdayını görür. Gözümü hiç ayıramıyorum kızdan. Kız? Kız, hiç oralı değil. Ha ben, ha bir it. Hulam da buğda diye taşı torpağı dolduruyor hurca. Benim sanki dilim tutulmuş. Sesim çıkmıyor ki diyem; Bao biraz da tecin üstünden koy. Çık-

mıyor sesim. Gözüm kızın baldırında. Kız ussuldan bir türkü tutturmuş. Şehir türküsü. Gözü uzağa gitmiş. Ema kızda da bir ses var sorma. Bizim dengbej (halk aşığı) Mıho da diyecek 'benim de sesim var.' Dengbej Mıho dayanamadı :

«Elbet olur Kerimo dayı. Onun yediğini içtiğini ben de yesem içsem, o ses bende de olur. Hema be...»

Resul ağa, bir el işaretiyle kesti dengbej Mıhonun sesini.

«He he itoğlit. Kes hele. - Kerimo dayıya döndü - Yau peki, kızın her yeri görünüyor mu?»

«He beyim.»

«Öyle her yeri.»

«Yok. Tam dibi görünmüyor. Ora karanlık. Sonra eğilemiyorum ki, bir iyi bakam. Çünkü ayakta hurcun ağzını tutuyorum.»

«Neyse neyse. Ey, sonra.»

«Sonrası beyim, hurç doldu. Ben başladım hurçların ağzını dikmeye. Kız da kalktı. Elini götüne koydu. Başladı harmanda bir aşşağı, bir yukarı gezmeye. Ben güya hurcu tutuyorum, ema gözüm kızda. İkide bir çuvaldız elime batıyor, batıyor ema töbe duymuyorum acısını. Hulam benim kıza baktığımı görmüş meğer. Geldi yanıma. 'Ape Kerimo çok baktın. Biraz daha bakarsan ağzında su kalmayacak. O sana göre değil. Bu yaz Cemile hanımı Sılo bey istedi oğluna. Bizim ağa da verimkardı yani. Hema Cemile Hanım hiç yanaşmadı. Direndi. «Ben bu kadar okudum da bir köylüye gitmek için mi?» diye. Baktı olacak gibi değil, ağa da vaz geçti.' Ben de baktım ki, yok, iş o iş değil, ağzımı dönderdim. Yo bao, dedim, o benim anam bacım. Neyse uzatmıyak, hurçları öküzlere yükledim. Kız geldi erkek kaz gibi. 'Buğdanın perasını bane ver emuce,' dedi. Parayı çıkardım, saydım avu-

cuna. Avuç değil, sanki kardır itoğlinin kızının avcu. Saydım ema ne saydım bilmiyorum. Sonra, 'bizim hizmetkara bahşiş yohmi emuce? O kader sana yardım etti,' dedi. Olaa, bir lira versem, olmaz. Çünkü kız bakıyor. Tuttum hulama da beş lira verdim. Verdim hema, ciğerim de yandı. Çı fayde (ne çare).»

Mahmudo hariç odadakiler güldü. Tütün tabakaları odada dolaştı yeniden. Mısto ağa bir iki öksürdükten sonra :

«Ula Kerimo, eğer kız tarif ettiğin gibiyse, ben üç yüz koyun veririm, gelsin bana.»

«Hiç gelir mi Mısto ağa, o radyo ister, halı ister, gazocağı ister. Ne bileyim şehir yemeği ister. Önüne hizmetçi ister,» diye Ape Ebdal atıldı.

«İstesin.»

«Ey, doğru, sana münasip, istesen onu kuş süduylen beslersin, ema o şeherli istiyormuş.»

«İstesin. Zor mu? Kasabada bir ev tutarım, bizim karılardan birini de önüne hizmetçi koydum mu, tamam.»

Kerimo dayı :

«Beyim, haklısın. Hema Saragölün ağası bizim ağalara kız vermez. Beğenmemezlikten değil, çekememezlikten.»

Mısto ağa sustu bir zaman. Bir kalın sigara sardı sarı Muş tütününden. Bir zaman da burnunu karıştırdıktan sonra:

«Sen de haklısın Kerimo. Doğrudur. Saragöl ağası bizi çekemez. - Düşündü - Zor mu? Olmaz, Mahmudo oğlumun yanına üç adam katarım, bir gece de alır getirir o kızı. O zaman da Sılo ağanın götünden atıyorsa Aladağları bu yana aşsın. Ha, değil mi Mahmudo oğlum?»

«Münasip görürsen, baş üstüne beyim,» diye cevap verdi Mahmudo.

Sesi soğuk ve yavan çıktı. Bütün oda sustu. Oda sessizlikte boğuldu kaldı. Geçten geç Mısto ağa köstekli saatını çıkardı, baktı.

«Ohooo, gece epey geçmiş, lafa daldık da zamanın geçtiğini unuttuk,» dedi sinirli sinirli.

Bu bir işaretti. Belki de kalk borusu. Köylü sessizce dağıldı. Köylü dağıldıktan sonra Mısto ağa odada gezindi bir zaman. Birden kapının önünde divanda duran Feyzoya döndü :

«Ula itoğlit ille ben diyecem ki aklına gelsin. Ula bak oda soğudu.? Git biraz tezek getir de bu sobaya at.»

Feyzo yel gibi çıktı dışarı. Bu sefer Mahmudoya döndü :

«Bıktım Mahmudo, bıktım bu itoğlitlerden. Geçenlerde yağ getirttiğim o üç adamı çık, geri kalanını suya baş aşşağı at, git suya baş yukarı ara. İşte bir İzo, Tefo, Cımşido var koca bir köyde. Ema üçü de koçak uşaklardır. Hem çalışkan, hem yürekli.»

«Belli beyim,» diye Mahmudo cevap verdi.

«Hele baharın götü bir açılsın, Aladağlara bir alacalık düşsün gerisi kolay. Alırsın İzoyu, Tefoyu bir de Cımşidoyu yanına, gider gelinimi de getirirsin. O zaman da gözün Saragölde kalmaz. Çünkü Saragöl eşkiya düşmanıdır. Aha bu oda da size. Gündüz çıkarsın dağa, gece gelirsin eve. Sana kanım kaynadı ne halse. Oğlum yok, kızım yok. Dört karı aldım, dördü de kısır çıktı. Ta birini bu yaz aldım Alakarga köyünden. Tam onbeş bin lira verdim. O da kısır çıktı. Bu gidişle Muso paşanın kökü kuruyacak. Yanımızda kal. Hiç değilse bizim aşiretin yüzünü ağartırsın.»

«Sağol, ellerinden öperim beyim. Doğrusun, ema cendırme bizi rahat koymaz burda. Sizin köy de Aladağların dibi. Yaz oldu mu cendırme bir günde ulaşır buraya. Sonra «Eşkiyanın durağı olmaz» diyordu Kaçakçı Kemo. Çok görmüş geçirmiş bir adamdı.

«He he görmüş geçirmişti. Öyle görüp geçirendi de ne diye acemi bir cendirmenın güllesiylen geberdi. Belli çok biliyormuş.»

Feyzo, kırılmış bir teneke tezekle girdi odaya. Sustular. Feyzo sobayı doldururken, Mısto ağa eli arkasında dolaştı. Mahmudo da başı önünde düşündü. Odanın sessizliğini bozan işini bitiren Feyzo oldu. Bir iki ıkındıktan sonra :

«Beyim itleri açayım mı?»

Mısto ağa durdu. Başını çevirdi, Feyzoya ters ters baktı.

«Tuuu itoğlit,» dedi. «Ula iyiki seni evlendirmedim. Yoksa gelip karınla yatıp yatmıyacağını da bana soracaktın. Ey itoğlit, biz şimdiye kadar hangi gece itleri açmadık ki, gelmiş açayım mı diye bana soruyorsun - Mahmudoya döndü - Bak görüyorsun Mahmudo oğlum. İşte ben böyle adamların sahibiyim. Sen gel bu itoğlitlerin derdini bana sor. - Tekrar Feyzoya döndü - Haydi git aç.»

Feyzo başı önünde çıktı. Mahmudo birden Fadılı, Resul ağayı düşündü. Dalgınlığından köpeklerin sesi uyandırdı Mahmudoyu. Mısto ağa :

«Ema dediklerimi bir iyice düşün Mahmudo. Nasıl olsa zaman çok. Ben gidiyorum. Hadi gecen hayra kala,» dedi paltosunu aldı çıktı.

Mahmudo ağayı kapıya kadar uğurladı.

Mahmudo her zamanki gibi Feyzonun gürültüsüne uyandı. Feyzo sobayı yakıyordu. Mahmudonun uyandığını görünce de, gene her zamanki gibi :

«Uyarttım mı, beyim,» dedi.

«Yok Feyzo, uyanmıştım zati.»

Mahmudo, Feyzo sobayı yakıncaya kadar yatakta bekledi. Soba odayı ısıtmaya başlayınca kalktı, giyindi. Feyzo :

«Beyim, herhalde ayağının yarası geçti,» dedi.

Mahmudo kesik parmağını Feyzoya göstererek :

«He Feyzo, geçti.»

«Beyim öyleyse bugün biraz köyün içine çıkalım istersen. Geldi geleli içerdesin, iyi olur, açılırsın.»

«Çıkalım Feyzo.»

«Ağa şimdi dürüngede koyunların yanında, öğleye ancak gelir. Ben gidip sana kahvaltı getireyim sonra da köyün içine çıkalım, tamam mı?»

«Tamam Feyzo.»

Feyzo çıktı. Çok geçmeden kapı tekrar açıldı. Kofili (Kofi, üstü altınlarla süslü bir çember) bir kadın başı göründü kapının arasından. Kısa bir an bakıştılar. Kadın ürkek, Mahmudo şaşkınlıkla baktı. Kapı kapandı. Biraz sonra da Feyzo kahvaltıyı getirdi. Mahmudo bir iki lokma aldı ve sofradan kalktı. Feyzo :

«Ne için yemedin beyim, öğleye kadar yüreğin ezilir.»

«İştahım yok, birşey olmaz. Çıkalım.»

Çıktılar. Köyün içine doğru yürüdüler. Mahmudo önde, Feyzo arkada. Mahmudo döndü elleri önünde bağlı arkasından gelen Feyzoya baktı. «He ula puşt dünya! Senin işine akıl erdirene aşk ola. Bir yağar tozutur, bir de kızar kızdırırsın. Kimini tahttan indirir, zuluma boğar, kimini de görmediği güne çı-

kartırsın. Diyelim ki beni. Daha düneyin kuroydum, bugün Mahmudo bey. Eşkiya Mahmudo. Attığını vuran Mahmudo. Dalında hulam, omuzunda sako Mahmudo. Nebileyim, senin işine akıl ermiyor.»

Mahmudonun köyün içine geldiğini görenler hemen başına toplandılar. Sağ elleri göğüslerinde hoşbeş ettiler. Damlarda «eşşekbeli» oynayan çocuklar durdu. Bokla sıvalı kapılar aralandı. Kofili başlardaki yaşlı, iri, genç, çapaklı gözler kolladı Mahmudoyu. Başları puşili, kollarında küleklerle suya gidenler çoğaldı. Ve köy Mahmudoya elpençe divan durdu.

Mısto ağanın evi köyün üst başında. Misafir odası iki pencereli, beyaz sıvalı. Yanına sıralanmış dört tane de tek pencereli küçük oda. Misafir odasının yavrusu gibi. En sondaki yeni yapı. Üçüncü odanın önünde kofili, alaca entarili bir kadın. Genç mi, ihtiyar mı belli değil. Mahmudo «Belki de o!» diye geçirdi içinden. Köylüler daldığını gördüler Mahmudonun. Kamılo dayı :

«Daldırdın Mahmudo.»

«Hayır, köyü seyrediyorum.»

Mısto ağa yamaçta sürünün yanında. Yanında çobanları. Ağanın elleri arkasında. Çobanlar elpençe divanda. Kuyudan su çeken kadınlar. Yaşlı, genç. Su çekiyorlar, duruyorlar, konuşuyorlar.

Rızonun gelini :

«Kız iyi bak, bak o ortada omuzunda sako olan. Gördün mü?»

Cemo halanın kör kızı Şadan :

«Kız, valla görmüyorum. O uzun boylu olanı mı?»

«He.»

Kopponun karısı:

«Ey kör Şado, sen görsen ne, görmesen ne. O seni nasıl görecek?»

Gülüşmeler, iç geçirmeler. Zero kız :

«De he anam ayıptır, ayıp. Bakın, herifler durmuş bize bakıyolar. Sıçım Mahmudonun babasının ağzına. Eşkiyaysa kendine eşkiya, bize ne? Burda durup bakmaylan elinize bokum mu geçecek?»

Reşonun gelini :

«Heu Cero, senin de ...nın suyu akıyor ema, yalandan şişiyorsun.»

«Vırrt, şişecem ha? Sanki Kareli Demo ağa beni hiç oğluna istemedi. Benim gözüm erde olsa ona giderdim. Asıl sizin ...zın suyu akıyor.» Cemo halanın kızı Şado:

«He he. Sen Mısto ağayı gözlüyorsun Zero. Duan taze karısından da uşağı olmaya da belki seni ala.»

«Utan, utan kör keçi. O benim babam yaşında. Sonra hem de ağamız. İstese ona kız mı yok?»

Kuyu başı kavgaya dönüşmeden Cero hala müdahele etti :

«Yeter mırladığınız kancıklar. Hadi suyunu alan gitsin. Elin herifine köyümüzü rezil mi edeceksiniz? Yeter, haydin.»

Kuyu başı dağıldı. Çöplük başı ise habersizdi kuyu başından. Büyükler küçükleri güreştiriyorlardı. Yıkılan çocuk evin yolunu tutuyordu. Ağlaya ağlaya, küfrede küfrede. Yenen sümüğünü koluna silip yeni hasmını bekliyordu hışımla. En son Rızonun torunu Fero bütün eşlerini yıktı. Mahmudo Feronun omuzunu okşadı, askerlikte öğrendiği gibi.

«Ula, söyle bakayım, sen büyüyende ne olacaksın?»

Fero :

«Senin gibi eşkiya olacağım Mahmudo dayı.»

Ape Ebdal :

«Hee, itoğlit. Eşkiya olmak ne de kolay. Bitli baban da zati eşkiyaydı. Hadi eve tilkiden korkanın oğlu.»

Güldüler. Fero, burnunu çeke çeke evin yolunu tuttu. Feyzo usulca:

«Beyim, öğledir. Gitsek iyi olur,» dedi Mahmudonun kulağına.

Mahmudo omuzundaki paltoyu düzeltti:

«Mısadezle,» dedi köylülere.

Çöplük başı da dağıldı. Köy yeniden bir yalnızlığa büründü. Eve geldiler Mahmudoyla Feyzo. Ağa daha dürüngede koyunların yanındaydı. Feyzo hemen sobayı yaktı. Sonra da ahıra, ağanın arap atını yemlemeye gitti. Mahmudo sobanın yanına oturdu. Uzamaya başlayan bıyıklarını burdu. Cebinden bir ayna çıkarıp yüzünü gözden geçirdi. Memnundu halinden. Ne de iyi etmişti eşkiya olduğuna. Teslim olsa iyi mi olacaktı. Kime inandıracaktı jandarmayı vurmadığını. Atacaklardı mahpus damına. Yatacaktı yıllarca. Sonra da unutulup gidecekti. Karısını eller saracak, okşayacak, kendisinin de açlıktan nefesi kokacaktı içerde. Kötü mü etti eşkiya olduğuna. Dalı yastıklı, sırtı paltolu, önü yemekli Mahmudo bey. Ünü Saragöle, Aladağlara yayılacak, beyler önünde ayağa kalkacak. Birden Hazeli hatırladı. Yaşlı gözlerle Aladağlara yolcu etmişti Mahmudosunu «Ahmak karı, eşkiya olduğuma sevineceğine ağladı.» diye söylendi. Kapı sessizce aralandı. O kofili güzel baş gene göründü kapının arasında. Mahmudo ürperdi. Kapı sessizce kapandı. Sobanın sıcağı yüzünü kızartıncaya kadar gözü kapıda kaldı. Sıcak yüzünü acıtınca kalktı sobanın üstünde kaynamakta olan çaydanlığı indirdi. Kapı açıldı. Heyecanla döndü geri. Feyzo elinde

bir dürüm ekmekle içeri girdi. Mahmudonun yüzüne hayretle baktı.

«Beyim noldu, rengin niye kaçmış öyle »

«Hiç bilmiyorum. Herhalde başım ağırıyor biraz.»

Feyzo elindeki ekmek dürümünü Mahmudoya uzattı.

«Zeyno hanım gönderdi. Mısto ağa gelmeden yesin, dedi. Yoksa yüreği çekilir yemek zamanına kadar Mahmudonun. Yağ iyi gelir,» dedi.

Mahmudo dürümü aldı. Zeyno hanım ekmeğin arasına yağ koymuştu.

«Feyzo, bu Zeyno hanım kim?»

«Ağamın karısı.»

«Hangi karısı?»

«Üçüncü.»

Sustular. Mahmudo bir iki diş aldı, dürümü Feyzoya uzattı. Feyzo dürümü aldığı gibi sobanın arkasına geçti, şapırtıyla yemeye başladı. Mahmudo bir zaman gezindi odanın içinde. Zeyno hanımı düşündü. «Ula bu ağalara da hiç akıl ermiyor. Eğer Zeyno hanım kapıdan bakansa yazık karıya. Hiç adam o güzelliğin üstüne evlenir mi?» diye geçirdi içinden. Hazeliyle kıyasladı Zeyno hanımı.

«Hezalın saçının bir teline kurban ederim onu.»

Daldırmış yüksek sesle konuşmuştu. Feyzo :

«Buyur beyim.»

Mahmudo kendine geldi hemen. Utandı, kızardı.

«Hiç Feyzo,» dedi.

Pencereye gitti Mahmudo. Çöplükte bir yığın tavuk, bir de iri bir horoz çöpleniyordu. Horoz durmadan tavuklara saldırıyordu. Çöplüğe bakarken daldı. Şimdi Aladağların dalındaydı.

XIII

Güneşin ne Aladağlardan doğduğu, ne de Katevilerde battığı belli oldu. Saragöl savruldu o gün. Göz gözü görmedi. Tipi, her yanı yaktı, yıktı, düzledi. Saragöl yitip gitti.

Zero şafak kızarmadan kalktı. Tandırı kaladı, sacda çocuklara buğday kavurdu. Yemeyeceğini bile bile bir tas da Hazele götürdü. Hazel günlerdir lal olmuştu. Kimseyle konuşmuyor, sönmüş ocağın başında bir yumak olmuş oturuyordu. Bir çaput yığını. Kalkmıyordu, kıpırdamıyordu yerinden. Melle Hakoun muskası da kâr etmemişti Hazele. Canlı olduğuna tek işaret akşam üstleri tipi demeyip soğuk demeyip bacaya çıkarak Aladağları gözlemesiydi. Ölen adamı gözlemek? Boş bir umuttu köylülerce. Boş da olsa umuttu ya!

Zero kavurga tasını Hazelin yanına koydu. Hazel aldırmadı bile. Başını karnına sokmuş duruyordu ocağın başında. Zero bir süre seyretti Hazeli. Yerden bir yırtık hasır alıp örttü sırtını. Sonra da çıkıp gitti. Alışmıştı buna.

Fadıl, Resul ağanın mallarını suladı, alıf verdi. Atları tımar etti, altlarını fışkıladı. Ahırların sıcağında hayvanların hışırtıyla alıf yemelerini seyretti bir zaman. İmrendi öküzlere, atlara. «Hayvan olmak varmış bu puşt dünyada. Ema biz yanlış gelmişiz.» Kınalı öküzün yerinde olmayı istedi. Üç bin vereceklerdi fiyatna. Resul ağa da: «Kınalı öküz evimin direğidir, onu değil üç bine, bir oğula bile değişmem.» diyecekti. O da boyunduruğa saldıracak, en ağır yükleri sırtına bir çubuk bile vurdurmadan çekip götü-

recekti. Ağa her ahıra gelişinde: «Kuro, Kınalı öküzün otunu bol ver, tımar et.» diyecekti. «He ula, bir Kınalı öküz bile olamadık bu zalım dünyada.» diye konuştu. Gitti, Kınalı öküzün karnına bir tekme savurdu. Vurmasıyla dalgınlıktan uyanması bir oldu. Sağına soluna baktı. Hayvanlar alıflarını bitirmiş, kimi yatmış, kimi de geviş getiriyordu. Karanlık çoktan basmıştı. Papağını başına geçirdi, kapıları dikkatlice kapadı, çıktı. Resul ağanın kalağından (Tezek yığını) iki tezek aldı gizlice. Tezekleri ceketinin altına soktu, yürüdü. Köy baştan başa kara bulanmıştı. Köyün içinde in cin top oynuyordu. Her zamanki gibi önce Hazele uğradı. Kapısı açıktı Hazelin. Karanlıkta çırayı aradı bir zaman. Buldu, yaktı. Hazel her zamanki gibi sönmüş ocağın başında büzülmüş oturuyordu. Fadıl çaldığı tezekleri çıkardı koynundan. Sonra ocağı yaktı. Sonra da geçip Hazelin karşısına oturdu. Çok geçmeden ocağın alevleri Hazelin donmuş gözlerinde oynaşmaya başladı. Yüzü bembeyazdı. Fadıl cebinden bir buğday ekmeği çıkardı. Ocakta ısıttı ekmeği. Böldü, yarısını Hazele uzattı. Çaput yığını canlandı, bir kol uzanıp yarım ekmeği aldı. Gene her zamanki gibi «Sağol Fadıl kardaş.» dedi. Ağır ağır, geveleye geveleye, ekmeği yemeye başladı. Fadıl gene her günkü gibi gece gördüğü rüyasını anlattı. «Bacı, düneyin geceki düşüm bir alamet birşeydi. Mahmudo böyük bir döşeğin üstüne oturmuş. Tüfingı baş ucunda asılı. Cemaat dört yanını sarmış. Mahmudo anlatıyor, onlar dinliyor. Ben de kapının önünde ayakta duruyorum. Beni gördü birden. Çağırdı, yanına oturttu. Cemaata da: İşte benim kan kardaşım Fadıl bu gördüğünüz adam, dedi. Seni sordu. Anlattım. Kaşlarını çattı. düşündü bir zaman. Sonra da: Fadıl, de Hezalım biraz daha sabretsin. Aladağlara

ilk alacalık düşdü mü ordayım dedi. İşte tam o zaman Zero kaldırdı beni. Valla Mahmudo ölmedi. Aşti Aladağları. Bak göreceksin Hezal bacım.» Bu seferkini pek beğendi. «En iyi bugünkü oldu.» dedi içinden. Hazelin inanıp inanmadığını anlayamadı gene. «Haydi kalk yat bacım. Ocak sönmeden gir, yatağını kızdır.» dedi, kalktı. Tipi, dışarda bütün hızıyla devam ediyordu. Evinin önünü tipi doldurmuştu? Kar kapıyı boydan boya kaplamıştı. Karı elleriyle temizledi, kapıyı açtı. Ellerine «ohh» laya «ohh» laya girdi içeri. Ev sıcak geldi. Sarı inek yatmış, geviş getiriyordu. Zero, çocuklarla tandıra sallanmışlardı. Birbirlerine sokulmuş, ufalmışlardı. Kuş balasına benziyorlardı. Zero :

«Hele şükür herif. Nasıl oldu da ev aklına geldi. Neredesin? Açlıktan kırıldık.»

Fadıl aldırmadı.

«Ula piçler hele bana da bir yer açın, soğuktan elim ayağım dondu. Uuuyy, hiç böyle de tipi mola,» dedi.

Çocuklar yer açtılar babalarına. Tandıra girdi, ayaklarını salladı aşağı. Zero kalktı, kirli bir peşğun getirdi, tandırın üstüne koydu. Sonra da belinden kirli bir anahtar açtı, gidip eski bir sandıktan dört tane arpa ekmeği çıkardı. Ekmekleri peşğunun üstüne koyduktan sonra :

«Ula dığalar (enikler) hele bana da bir yer açın, ha ha sığışın biraz,» dedi.

Zorla sığıştı çocukların arasına. Çocuklar ekmeğe saldırdılar. Fadıl iki elini peşğunun üstüne kapatarak engel oldu.

«Durun sıpalar. Bilin bakayım ne getirdim size?»

En küçük kızı Meyro :

«Torak getirdin bao,» dedi.

Fadıl şaşırdı :

«Vay it eniği, vay. Ne bildin kız?»

Büyük oğlu Reco :

«Ey bao bunu bilmeyecek ne var. Sen bugüne kadar toraktan başka ne getirdin ki!»

Fadıl kızardı. Eli koynunda bekledi bir zaman. Sonra koynundan bir kirli çaputa sarılı bir topak torak çıkardı, peşgunun üstüne koydu. Çocuklar saldırdılar. Zero nefretle baktı Fadıla.

«Utan herif, utan. Bak sakalına kır düştü de hâlâ utanmıyorsun hırsızlık etmiye. Ediyorsun bari büyük birşey çal. Nedir bu? Utan utan,» dedi.

Fadıl :

«Dırlama kancık, beğenmedinse yeme.»

Zero arpa ekmeğinin arasına torak doldurdu. Kısa bir zamanda çocuklar sofrada ne var ne yok silip süpürdüler. Meyro ağzını bir iki yaladıktan sonra:

«Bao, ano sana bir kazan su koydu tandıra,» dedi.

Reşo tandırın içinde bir tekme savurdu Meyronun ayağına. Meyro vuranı ararken de gözünü ağarttı. Meyro kusurunu anladı, utandı, başını eğdi. Kısık bir sesle :

«Erişikten (şakadan) dedim bao» dedi.

Çocuklar gülüştüler. Meyro da güldü Zero:

«De haydin, yeter hırıldaştığınız. Kalkın geberin yatın. Sabah size kavurga kavuracağım.»

Sözünü bitirmeden kalktı. Kirli bir döşek getirdi köşeden. Sonra da bir yorgan attı döşeğin üstüne. Kirli, yırtık, sararmış bir yorgan.

«Haydin, kim çabuk yatarsa, sabah en çok kavurgayı ona vereceğim.» Çocuklar üstlü başlı doluştular yatağa. Sindiler yorganın altına. Zero, tandı-

rın üstündeki hurcu da örttü çocukların üstlerine. Sonra da dörtbir yanlarını bastırdı. Fadıl tandıra sallanmış sigara içiyordu. Zero bir döşekle kirli bir yorgan da kendileri için serdi. Çocukların uzağına, köşeye. Sarı ineğin yanından kirli bir sandık tahtası getirdi. Usulca :

«De kalk yat. Bunu tandırın üstüne örtecem. Örteyim ki su sabaha kadar sağumasın.»

Fadıl ayaklarını tandırdan çekti?. Tandırın içinde bir kazan su parıldıyordu. Zero tahtayı örttü. Fadılla göz göze geldiler. Fadıl göz kırptı. Zero kızardı, başını eğdi. Sonra gidip yorganı iyice çocukların başına çekti. Reco horluyordu bile. Fadıl çırayı üfledi. Soyunmadan girdiler yatağa.

Zero :

«Uyy, dondum. Hiç böyle de sağuk ola?» dedi fısıltıyla.

«Yavaş dırla kancık, uşaklar uyanacak.»

Isınmak bahanesiyle sarıldılar birbirlerine. Fadıl soludu. Elini Zeronun aşağılarına kaydırdı. Zero itti Fadılın elini. Soluyarak :

«Patladın mı? Hele biraz dur. Uşaklar yatmamıştır belki.»

Fadıl aldırmadı. Çok geçmeden Zero da koyverdi kendini. Açlık, yokluk, zalimlik dünyasından başka bir dünyadaydılar. Yanlarındaki yataktan üç küçük başın kalktığını görecek halleri yoktu artık. Dışarda tipi uluyordu.

XIV

Büyük bir dere. Mahmudo derenin yamacında. Yukarı tırmanıyor. Derenin dibinde üç jandarma. Üç

kayanın dibinde yatmışlar ayrı ayrı. Mahmudo emekliyor. İki dizinden kan akıyor. Üstü başı paramparça. Jandarmalar tüfeklerini doldurup nişan alıyorlar Mahmudoya. Mahmudo dikeldi. Titredi. Tekrar kapaklandı yere. Davrandı kalkmaya, kalkamadı. Jandarmalar:

«Teslim ol Mahmudo, teslim ol. Artık kurtulamazsın elimizden.»

Sonra da fısıldaştılar birbirlerine. «İtoğliti bir elimize geçirelim de, parçalayalım.» Tekrar bağırdılar :

«Teslim ol Mahmudo. Hükümetin, kanunun önünden kurtulamazsın.»

Mahmudo dinlemedi. Tırmanmaya başladı. Yamaç çıplak. Yamaç bıçak gibi taşlarla dolu. Mahmudonun elleri parça parça. Gözleri iri iri. Tırnaklar yuvasından çıkmış, parmaklarının ucunda sallanıyor. Önünde küçük bir kaya var. Bir yetişse onun arkasına! Jandarmalar durmadan ateş ediyorlar. Bir kurşun daha saplandı bacağına Mahmudonun. Bacak bir iki titredi, öldü. Sonra koptu aşağılara yuvarlandı. Geldi, jandarmanın birinin önüne durdu. Bu sefer jandarmalar üçü birden ateş ettiler. Bu sefer sağ kolu koptu Mahmudonun. Yuvarlandı ikinci jandarmanın önünde durdu. Jandarmalar tekrar ateş ettiler. Sol kolu da koptu. Kopan kol yuvarlana yuvarlana geldi, üçüncü jandarmanın önünde durdu. Jandarmalar tekrar ateş ettiler. Bütün kurşunlar vücuduna saplandı Mahmudonun. Bu seferde vücudu yuvarlandı aşağı. Geldi jandarmaların önünde durdu. Yalvaran gözlerle baktı jandarmalara. Birinci jandarma kalktı sipere yattığı taşın arkasından. Süngüsünü çıkarıp tüfeğine taktı. Ve süngüyü Mahmudonun yalvaran gözüne sapladı bütün gücüyle. Hazel:

«Mahmudooo!» diyerek sıçradı yataktan.

Yorganı ağzına sokarak ağladı bir zaman. Dışarda tipi bütün gücüyle devam ediyordu. Kapıyı kapatmayı unutmuştu akşamdan. Gece tipi kapıyı açmış, bütün karı evin içine doldurmuştu. Hazel kalktı. İçeri dolan karı temizledi. Tırnaklarının ucu sızladı. Ellerini koynuna soktu. Gözlerinden yaşlar boşanıyordu. «Öldü Mahmudom öldü! Fadıl kardaş beni kandırıyon. Öldü Mahmudom. Benim sebebime öldü.» Ağladı, dolaştı evin içinde. Elleri, içi sızım sızım sızlıyordu. Çırayı ocağın üstüne koydu. Fadılın getirdiği öbür tezeği koydu ocağa, ateşledi. Kalktı, yorganı sırtına aldı. Titriyordu. Deliler gibi sağa sola koştu evin içinde. İçi ısınmıyordu. «Bir keçim olaydı hiç değilse. Bir tek keçim. Ona sarılır ısınırdım geceleri. O da yok. Yok, yok, yok.» Dolaştı, dolaştı, ta ocak kızıl bir aleve bürünene kadar. Geldi ocağın başına oturdu. Önünü açtı. Ayaklarını, ellerini ısıttı. Sonra da gömleğini açıp karnını verdi kızıl aleve. Bir tatlı ılıklık doldu içine. Yorganı iyice sardı sırtına. Daldı. Ağzından fısıltılı kelimeler döküldü közün üctüne. Çaresiz, yılgın. «Öldürdüler Mahmudomu! Ya cendırmeler öldürdü, yada Aladağlar. Viran olası, ot bitmiyesi zalım Aladağlar. Bu kaçıncı düştür ki öldüğünü görüyorum Mahmudomun. Biri yalan, beşi yalan, onu yalan, hepside mi yalan? Hiç ölmediğini gördüm mü düşümde? Görmedim. Çünkü öldü o!»

Birden, karnında küçük bir kıpırdama hissetti. İrkildi. İki elini de usulca karnına koydu. Bekledi. Başını karnına yaklaştırdı. Kapı ardından, içeride konuşulanları dinliyordu sanki. Gözleri kırpış kırpıştı. Bir kıpırtı daha. İçi gıdıklandı. Bir tatlı, bir hoş gıdıklanma. Gözleri iri iri oldu. Ağzı açıldı. «Yoksa... Yoksa... Uşaklıyıımm?» diye bağırdı. Kalktı. Baca-

nın altına gitti. Gözünde iki ufak damla belirdi. Durdu, uzun, kara kirpiklerinin arasında. Umut gibi iki damla. Ellerini kaldırdı tipili göğe: «Çok şükür verdiğine. Birini aldınsa birini verdin. Sağol.» Elleri havada kaldı. Yorgan ayaklarının üstüne düştü. Eğildi aldı yorganı. Karnına bastırdı. «Aman küçük Mahmudom üşür.» dedi. Gözleri ışıldadı, büyüdü büyüdü.

Bir türkü tutturdu. Halay türküsü. Attı yorganı, başladı oynamaya. Oynadı, oynadı. Yüzü, gözü tere batıncaya kadar, «Ya uşağım düşerse!» diye korktu. Gitti sönmüş ocağın başına oturdu. Bir iki derinden nefeslendi. «Bir sabah ola, Zero bacıya haber verem, onlar da sevine. Ne bileydim çocuklu olduğumu? Başçavuş dövdü de adetten kesildim sandım. Ne bileydim.» Kalktı gelinlik sandığını açtı. Kara bir çaputa sarılı Mahmudonun verdiği parayı çıkardı. Yedi tane onluk öylece duruyordu. İç içe. Dört tanesini aldı, yastığının altına koydu. Diğer üçünü tekrar sardı çaputa. Sandığa koyarken: «Bu da küçük Mahmudonun,» dedi. Geldi tekrar ocağın başına oturdu. Bir türkü tutturdu. Sesi kısık ve içliydi. Bir eşkiya türküsü. Kalktı köşeden süpürgeyi aldı. Odayı süpürdü bir kaç kere. Süpürdükçe toprak çıktı yerden. Hem türkü söyledi, hem süpürdü. Sonra sandığın üstündeki yırtık hasırı aldı, ocağın yanına serdi. Oturdu hasırın üstüne, gözlerini sürmeledi. Uzun kirpikli, kara gözlerini. Sonra yatağına girdi, iki elini de karnının üstüne koydu yavaşça. Uyudu. Saragöl tipide savruluyordu.

Hazel gün ışımadan kalktı. Yatağını topladı. Gece içeri dolan karlar evi ıslatmıştı. Ocağın külünü serdi yaşın üstüne. Çiğnedi ayaklarıyla. Sandığın yerini değiştirdi. Yatağını sandığın üstüne koydu. Mahmudonun duvardaki askerlik resmini indirdi, camını

sildi, öptü, tekrar asdı yerine. Süpürgeyle duvarların örümceğini temizledi sazlana sazlana. Geleceğini düşündü. Küçük Mahmudosu büyüyecek jandarmalardan, yada Aladağlardan hayıfını alacaktı babasının. Sonra uzun bir türküye daldı. Siyabendin sevdiği Hace üstüne yaktığı türküye. Zeronun bir tas kavurgayla eşikte donup kaldığını görmüyordu bile.

«Uuyy, ano. Eğer bu Hezal aklını oynatmamışsa bütün köylünün boku babamın ağzına» dedi içinden. İkirciklendi. Korktu. Sessizce kapıda kayboldu. Eteğini yellendire yellendire eve yollandı. Tipi, köyü kasıp kavuruyordu. Eve gelir gelmez Recoyu babasına yolladı.

«Ula git, bao'ya de, acele gelsin eve. Aney çağırıyor de. Ne edecek, diye sorarsa, bilmiyorum de. Aha buraya tükürüyorum. İstersen geç git.» dedi.

Yere tükürdü. Reco, kel kalma korkusuyla bir anda kapıda kayboldu.

Çok geçmeden Fadılla nefes nefese girdiler eve. Fadıl:

«Hayırdır karı, ne oldu?»

Zero, Fadılı sarı ineğin yanına götürdü. Çocukların duyamayacağı bir sesle olup bitenleri anlattı. Fadıl bir sigara sardı. Başını kaşıdı.

«Türkü söylemek neyine Hezalın,» dedi fısıltıyla.

«Ben hele gidip bir bakayım. Kimseye birşey söyleme,» dedi çıktı Fadıl.

Çocuklar analarının başını sardılar. Kötü birşey olduğunu sezdiler. Korktular. Zero, başına topladı çocuklarını. Yavrularını helhel (kartal) den koruyan anaç bir tavuğa benziyordu.

«Korkmayın, birşey yok,» dedi sessizce.

Fadıl Hazelin kapısını açtığında donup kaldı olduğu yerde. Hazel sanki düğündeymiş gibi koçeri ce-

kiyordu. Halay türküsünün temposuna uymuş, oynuyordu evin içinde. Alnında terler birikmiş, kendinden geçmişti. Fadıl içinden: «Hey vah, fakir bacım benim. Mahmudonun yüzünden aklını oynattı. Hey vah ki, hey vah!» dedi. Derinden iç geçirdi. Yüreğinin başı yandı sanki. Yavaşça yaklaştı Hazele.

«Hezal bacım, kendine gel hele. Sana ne oldu böyle?»

Hazel durdu. Fadılı karşısında görünce iyice şaşırdı. Utandı, kızardı. Yaşmak aldı.

«Kusura kalma Fadıl kardaş. Geldiğini hiç duymamıştım. Yoksa senin yanında hiç oynar mıyım?»

«Kusuru musuru yok bacım. Hayrola ne duydun?»

«Hayırdır Fadıl kardaş.»

«Mahmudodan haber mi geldi yoksa?»

Hazel boynunu büktü, bir mahzunluk çöktü parlayan gözlerine.

«Yok Fadıl kardaş.»

«Ey, peki, hayır olan ne?»

«Sana demem Fadıl kardaş, sen Zeroyu yolla.»

Fadıl bir «cık, cık» etti, başını salladı, kapıya döndü.

«Hele az dur Fadıl kardaş,» dedi Hazel Fadılın arkasından.

Fadıl durdu. Hazel koşarak gitti, yastığın altına koyduğu paraları aldı.

«Aha, bu paraları al Fadıl kardaş. Bizim köyden, bulamazsan başka köyden bana, kendinize un, torak al. Yetmese gene vereyim,» dedi.

Fadıl parayı aldı. Elinde evirdi çevirdi. İyice şaşırdı.

«Bu parayı nerden buldun bacım?»

«Mahmudo Aladağlara gitmeden vermişti lazım olur diye.»

«Ey, peki paran vardı, bugüne kadar bu azap neyeydi bacım? Bak açlıktan bir deri bir kemik kaldın.»

«Ne bileyim Fadıl kardaş, ne bileyim işte.»

«Peki peki, dediklerini alırım.»

«Kendinize de al emi?»

«Sağol bacım, sağol alırım. Ben şimdi gidip Zeroyu yollıyayım.»

Aceleyle çıktı. Sevinse miydi, üzülse miydi bilmiyordu.

O gün, Hazelin Mahmudodan yüklü kaldığını bütün köy duydu.

XV

«Eh, Aladağların böğrü delindi. Artık baharın götü açıldı demektir. Bugün sabah sana da dağlar görünür Mahmudo,» dedi Mısto ağa.

«Kısmetse beyim. Hele bir bahar gelsin. Bakalım hele. Bakalım ki gün doğmadan neler doğacak.»

«Doğru oğlum, doğru. Dünya işi bu. Belli olmaz hiç.»

Köylüler artık geceleri gelmiyorlardı. Aladağlarda herşey gibi söz de tükenmişti artık. Konuşulanlar, o gün olanlardı. Onlar da yel önü gibi çabuk tükenip gidiyordu. Umut Aladağlara düşecek alacalığa kalmıştı. Aladağ köylerinde, doruğundaydı yoksulluk. Mahmudo bir kış boyu sigaraya alıştı, omuzunda ağanın paltosu, çöplük üstlerinde sigara tüttürdü durdu

köylülerle. Şişmanladı, bıyıkları uzadı. Mısto ağa da geceleri tesbihini tokurdattı, sarı Muş tütünü sardı. Yatma zamanı gelince de burnundan soluya soluya küçük karının kapısını çaldı durdu. Mısto ağa Mahmudonun daldığını görünce.

«Canını sıkma oğul, az kaldı. İki üç gün sonra yanına Tefoyu, İzoyu, Cımşidoyu alır, gider gelinimi bir gecede alır gelirsiniz, tamam.»

Birden hatırladı, kapının önünde duran Feyzoya:

«Kuro Feyzo, sabah erkenden kalk, İzogile, Tefogile, Cımşidogile yağ, bir de un götür. Öyle götür ki, köylüler görmesin, tamahları düşer sonra.»

Tabakasını çıkardı, kalın bir sigara sardı. Sonra da tabakayı Mahmudoya uzattı.

«Gelinimi getirdikten sonra dalı kolay. Katarım İzoyu, Tefoyu, bir de Cımşidoyu yanına, tamam. Gece eve, gündüz dağlara. Nam salarsın Aladağlara.»

Mahmudo sigarasından derin bir nefes çektikten sonra:

«Haklısın, beyim. Haklısın ema, kalabalık dağda daha kötüdür. Yeri tez belli olur. Saklanması zordur. Ne bileyim kalabalık iyi değildir.»

«Düşündüğüne bak hele. Ula oğlum, eşkiya yalnız olur mu hiç? Yalnızlık tek allaha mahsustur. Yanında ne kadar adam olursa o kadar iyidir. Tek adam yol mu kesebilir, ot mu yakabilir, vurgun mu vurabilir? Dedim ya, yalnızlık tek o yaradana mahsustur. De ki, bir dağda etrafımız sarıldı. Eğer cendırme senin tek olduğunu anlarsa işin tamam. Ema beş on tüfınk birden gülle yağdırırsa cendırmenın üstüne, o da çekinir. Çünkü o da can. Ya Mahmudo, ben ne eşkiyalar gördüm. Sen daha gençsin, tecrübesizsin. Leto on atlıynan gezerdi.»

Mahmudo dayanamadı:

«Ey, doğrusun. Ema noldu Letonun sonu? Kendi adamı kalleşlik etti.»

«O Letonun ahmaklığından. Adamlarını seçemedi. Beş aşirete birden yaslandı. Hiç aşiretler birbirini çeker mi? Çekmez. Letonun yanında her aşiretten adam vardı. Brüki vardı, Heyderanlı vardı, Hesenanlı vardı, Spikı vardı. Ne bileyim vardı da vardı. Hiç, bir urız, bir arap, bir alaman, bir acem bir araya gelebilir mi? Gelemez değil mi?»

Mahmudo başıyla tastik etti Mısto ağayı.

«İşte bizim aşiretler de aynıdır. Letonun ahmaklığı bu sebepten işte. Ema bizim Tefo, Cımşido bizim aşiretten. Yalnız İzo bizim aşiretten değil. Zati onu da ağası köyünden kovaladı bundan birkaç yıl önce. Şimdi İzo kendi aşiretine düşman. O da bizim aşiretten sayılır artık. Şimdi anladın mı dediklerimi?»

Mahmudo başı önünde:

«Haklısın beyim, anladım.»

«Neyse oğlum, hele bir bahar gelsin, dalı kolay. - Köstekli saatını çıkardı, baktı, - Ohoo gece yarı olmuş. Konuşmaya daldık da zamanın geçdiğini unuttuk. Eh, haydi allah rahatlık versin,» dedi, kalktı.

Tesbihini, kehribar ağızlığını, tabakasını cebine koydu. Karnını kaşıya kaşıya çıktı odadan. Mahmudo kapıya kadar uğurladı Mısto ağayı. Mısto ağa çıktıktan sonra Feyzo:

«Beyim ben de gidip itleri açayım. Sonra gelirim,» dedi o da çıktı.

Mahmudo, Feyzo gelinceye kadar odanın içinde dolaştı. Hazeli düşündü. Her gece düşünde gördüğü Hazelini. Bir sigara sardı. Feyzo girdi içeri. Feyzo aylardır dert ortağıydı Mahmudonun. İçli dışlı olmuşlardı. Her gece Mısto ağa ev tarafına gittikten sonra, oturup dertleşiyorlardı. Feyzo küçükken ölmüş anası

babası. İkisini de hatırlamıyordu. Bildiği, aklı kestiği günden bu yana Mısto ağanın kapısında hulam olduğuydu. Nüfusta da kaydı olmadığı için askere de gitmemişti. Mısto ağa öyle istemişti nedense. Yaşını bilmiyordu. Büyük küçük herkes onu, Feyzo diye çağırırdı. Ağaya çalışır, ağanın kapısında yer içer, geceleri de ahırda yatardı. Gözü, Zeroya düşmüştü. Yıllardır herkesten saklardı bu sırrını. En son Mahmudoya açmıştı derdini. Mahmudo da ağaya. Mısto ağa: «Hele evlenme vaktine var Feyzonun. O daha dünkü uşak. Karı kadri ne bilir?» demiş geçiştirmişti meseleyi. Feyzo da umudunu «karı kadri» bileceği güne bağlamıştı. Şimdi sobanın yanında durmuş Mahmudoya bakıyordu. Elinde bir dürüm ekmek vardı gene. Mahmudo, Feyzonun elindeki dürümü gördü.

«Zeyno hanım mı yolladı gene?» diye sordu.

«He,» dedi Feyzo gülerek.

Mahmudo Feyzonun gülmesine bir anlam veremedi.

«Niye güldün Feyzo?»

«Hiç beyim, aklıma başka birşey geldi de.»

Feyzo dürümü Mahmudoya uzattı. Mahmudo:

«Yau, bu karı benden ne istiyor?»

«İşte demin senin bu saflığına güldüm beyim. Kusura kalma ema, hâlâ anlamadın mı Zeyno hanımın senden ne istediğini?»

Mahmudo:

«Yoook,» dedi.

«Öyleyse anlatayım Zeyno hanımın senden ne istediğini.»

Oturdu Mahmudonun yanına. Bir sigara sardı. Sonra:

«Zeyno hanım sana sebep ölüyor, dedi. Yanıyor tutuşuyor. Senin derdinden yemeden içmeden kesildi.

Ev tarafında beni tek buldu mu hep seni soruyor. Ben de, Mahmudonun gözü de sana düşmüş, diyorum. Biliyorum senin gözün Aladağların dalında. Ema ne edeyim, Zeyno hanıma çok yazığım geliyor. Fakir, bahtsız karı Zeyno hanım. Ağa bu yeni karıyı almadan evvel paltoyu hep Zeyno hanımın odasına asardı.»

Mahmudo sözünü kesti Feyzonun.

«Paltoyu onun odasına asmak ne demek?»

Feyzo hafifçe tebessüm etti:

«Yaneku o demek ki, bu gece senin odanda yatacağım. Öyleydi de. Hep Zeyno hanımın odasında yatardı. O zaman da öbür karıları çırpınıp dururlardı. Kimi kömde çobana, kimi de çayırda Saragöl ırgatına uşkur açardı. O zaman hanım Zeyno hanımdı. Ema şimdi? Şimdi de palto her gece yeni karının odasına asılıyor. Ema Zeyno hanım ağanın öbür karıları gibi asılsız değil. Zeyno hanım ne çobana yüz verdi, ne de Saragöl ırgatına. Sana yandı o kadar. Öyle yanıyor ki sorma. Alav düşmüş içine seni gördüğü günden bu yana. Bir alav ki, Aladağlara düşse, Aladağlar yanar, bir günde kül olur.»

Mahmudo gülümsedi:

«Peki, diyek Zeyno hanım haklı. Ey, peki, benim evli olduğumu bilmiyor mu?»

«Biliyor.»

«Ey, daha benden ne umuyor?»

«Çok cahalsın beyim,» dedi Feyzo. «Ne umacak senden? Koynuna girmeyi umuyor. Ey, koynuna girmekle de senin karını elinden alacak değil ya!»

Mahmudo düşündü. Bir sigara sardı:

«Olmaz Feyzo,» dedi. «Hezalın düşüne girer. Hezal o zaman da kendini asar. Ben de Hezalsız ha varım, ha yoğum.»

«Valla sen bilirsin beyim. Ben sana olanı dedim.»

Mahmudo konuyu değiştirmek istedi.

«Yau hele onu boş ver. Ne olacaksa olur. Kancık yalanmasa, köpek dolanmaz. Günahı boynuna. Benim dediğim o değil. Benim diyeceğim o ki, bu Mısto ağa gerçekten bu İzoyu, Tefoyu, Cımşidoyu çok mu seviyor?»

Feyzo başını iki yana salladı.

«Hıh, Mısto ağa mı seviyor onları? Mısto ağa bu dünyada iki şeyi sever; bir malı, iki uçkurunu. O herşeyi bunlara göre sever. Benim ömrüm geçti onun kapısında. O bana «hele uşak» diyor ema, koy desin. Bak saçıma kır düştü. Onu söyleten dedesi Muso paşa. Ben baomun adını bile bilmirim. Ne edersin puşt dünya. Ema onun felini (numarasını) anlamak zordur. Cendırme onu dostu bilir. Eşkiya da Mısto ağayı dostu bilir. Irgat dost bilir onu, çoban dost bilir onu. Sayarlar öyle. Ne bilsinler. Herkesin yüzüne güler işi düşende. Kaz gelen yerden, Mısto ağa tavuk esirgemez. Ema işi düşmeden işi düşenin hali haraptır. Ahh, sen bir Ape Keçelonun başına getirdiklerini bir bilecen ki, o zaman anlayasın Mısto ağanın zalımlığını. Ape Keçelo aynı benim gibi doğdu büyüdü. Mısto ağanın kapısında çobandı. Ema nasıl çoban? Çobanların padişahı. Onun gibi kaval çalan daha dünya yüzüne gelmedi. Ben Ape Keçelonun gençliğinde bir parça uşaktım. O zaman Mısto ağanın danalarını otarırdım. Diyorlar ki, Ape Keçelo kaval çalanda koyunlar ağlarmış. Herif tam kırk yıl çobanlık etti Mısto ağanın kapısında. Tam kırk yıl Mısto ağanın koyununun dalına dolandı. Hem de boğaz tokluğuna. Yaz demedi, kış demedi çobanlık etti. Onun zamanında koyun hastalık nedir bilmezdi. Tanımadığı ot yoktu. Her otun dilinden anlardı Ape Keçelo. Onun zamanında ağanın koyunları hep ikiz doğururdu.

Şimdiki ağanın bu sürülerinin hepsinin ebesi Ape Keçelodur. Kuzulama zamanında aylarca indirmezdi sürüyü Aladağlardan. Dönende de bir sürü yerine, iki sürüylen inerdi Aladağlardan. O zamanda Ape Keçelo, Mısto ağanın göz bebeğiydi. Mısto ağa 'kardaşım' derdi Ape Keçeloya. Herşey gibi zamanla Ape Keçelo da ihtiyarladı. Koyunun dalından gidemez oldu. Dağ havası dokunur oldu. Bir gün de yardımcıları Ape Keçeloyı kucaklarında getirdiler dağdan. Ağır hastaydı. Mısto ağa kardaşını alıra attırdı. Üstüne bir keçe attılar o kadar. Ne şeyhe götürdüler, ne başka bir yere. Ape Keçelo, o haliyle gene çobanlara sürünün halını sorar, 'bugün sürüyü Buzoluğa, yok bugün Sallıgözeye götürün' diye nasihat ederdi. Sonra dilden düştü Ape Keçelo. Aylarca işaretlerle konuştu yanına gidenlerle. Mısto ağa bir defa olsun uğramadı yanına. Vebali günahı boynuna. Mısto ağa bir gün de şimdi baş çobanı olan Kor Recoyu çağırmış yanına. 'Git gebert o kalıgı (ihtiyarı). Bundan sonra baş çobanım sensin' demiş. Kor Reco sonradan anlatmış öbür çobanlara. 'Ema ben ağanın sözüne kanıp öldürmedim Apek Keçeloyu' demiş. Demiş ema, Ape Keçelo öldüğünde yüzü mosmor olmuştu. Köyün içinde 'Ape Keçelo eceliyle ölseydi yüzü ap-ak olurdu. Mübarek adamdı. Karıncayı bile incitmedi. Hem çobanlık peygamber zenaati,' diye söylenti de çıktı. Çıktı ema, Mısto ağanın korkusundan fazla yayılamadı. Ya, Mahmudo beyim, işte böyle bu hekat. Sen bunun ne hin oğli hin olduğunu bilmezsin. Sana hep, 'Oğlum Mahmudo' dedikçe, benim içim 'cızzzz' ediyor. Ediyor ema, elden ne gelir? Hiç. O ağa, ben hulam. Kendini kolla o zalımın şerinden. Başına bir iş getirirse kıyamete kadar yanarım.»

Sustu. Derinden iç geçirdi. Kalın bir sigara sar-

dı. Yaktı, tütüne boğuldu. Dizlerini büktü, ufaldı. Mahmudo gözlerini kıstı, bir zaman düşündü. Geçten geç:

«Merak etme Feyzo kardaş, ben Ape Keçelo değilim. Bana Mahmudo demişler. Bir kalleşlik etsin, burnundan getiririm Mısto ağanın.»

«Orası öyle beyim. Dediğim tedbirli olasın.»

«Yook, ben de işkilleniyorum ema, bu kırbozun (saçına ak düşmüşün) bu kadar zalım olduğunu düşünmemiştim hiç. Bana bunları anlattığın çok iyi oldu. İyiliğini hiçbir zaman unutmayacağım Feyzo kardaş.»

Feyzo:

«Sen sağ ol yeter beyim,» dedi. «Senden tek istediğim, bu anlattıklarımı o zalım duymaya. Ne bileyim, yerin kulağı deliktir, diyorlar.»

«Merak etme Feyzo, biz kardaşız.»

«Eh, artık bana müsade beyim, geç oldu. Sabah erken kalkmak lazım. Sana allah rahatlık vere,» dedi başı önünde çıkarken.

«Sana da,» dedi Mahmudo.

Yalnız kaldıktan sonra bir zaman dolaştı odanın içinde. Ape Keçeloyu, Hazeli, Zeyno hanımı, Mısto ağayı düşündü. Soyundu, yatağına girdi. Yarı uykuluyken ince bir gürleme işitti Aladağlardan tarafta. Gözleri açıldı, yeniden kapandı. Lambayı söndürmeyi unuttu. Cama tek tük yağmur damlaları düşüyordu.

●

Kapıdan yana döndü Zeyno hanım. Gözü kilitsiz kapısında kaldı. Umut eski bir türkü. Yıllarca evvel çağırıp, şimdi de unuttuğu bir türkü. Çaresizlik Aladağlar. Hırsla attı yorganı üstünden. Güllü donu ap-

ak. Kalktı yataktan. Halhallı ayaklar çıplak hasıra bastı. Hasır soğuk. Dolaştı soğuk hasırın üstünde. Soğuk şerbet oldu. İçine doldu. Doldukça yürüdü. Bir it uludu karanlığa. Durdu Zeyno hanım. Memelerinin ucu titredi. Sonra bacaklarına indi. Ihık, iç kaynatan. Kapı açılmadı gene. «Kaç gecedir ki hep aynı düş.» dedi soluklar arasında. Lambayı yaktı. Oda sarı ışığa bulandı. Perdesiz pencere Aladağlara açıldı boydan boya. Diri memelerini tuttu avuçlarında. Mahmudoyu düşledi. Kara saçlarını yüzüne dağıttı oba çadırı gibi.

Yere attığı entarisine uzandı eli. Küçük bir ayna çıkardı cebinden. Penbe yüzüne baktı. Uzun kirpikleri elmacık kemiklerini yaladı bir kaç kere. Pürçeklerini kıvırdı al yanaklarına doğru. Kalın dudakları aralandı aynada. Ayna utandı Zeyno hanımın güzelliğinden. Entarilerini giydi üst üste. Kirmanşah kuşağını beline doladı. Kofisini yan koydu başına. Lambayı söndürdü, çıktı. Umut bir türkü. Türkü dudaklarında oynaştı Zeyno hanımın. Başını göğe kaldırdı. Yağmura gebe kara bulutlara yapıştı kara gözleri. «Sensin umudum, yardım et,» dedi yürekten. İki damla yağmur yanaklarında eridi. Köy derin uykularda. Köpekler umutsuz düşlerinde. Ağa çoktan horlamaya başlamış ondörtlüğün kollarında. Hınç, yalın bir hançer gibi şavkılandı Zeyno hanımın gözlerinde. Parmakları yumruk oldu yağmura yüklü kara bulutların altında. Misafir odasından yana yürüdü. Gökten düşen damlalar çoğaldı. Şimşek çaktı. Işık Aladağları boydan boya yaladı. Zeyno hanım misafir odasının önünde durdu. İkirciklendi. Döndü ondörtlüğün odasına baktı. Eli misafir odasının penceresine uzandı. Mahmudonun uykusu bölündü, pencere dövüldüğünde. Eli duvara asılı tüfeğine gitti.

«Kimdir o!» dedi eli tetikte.

«Aç, benim,» diye soludu Zeyno hanım.

Mahmudo duymadı Zeyno hanımın soluklu sesini. Daha bir yaklaştı pencereye. Kofisinden yağmurlar sızan, Kirmanşah kuşaklı Zeyno hanımı seçti şimşek çaktığında. Ape Keçelonun acısı, Hazelin aşkı, Mısto ağanın evinde yediği ekmek dolandı birbirine. Hazelin aşkı Ape Keçelonun acısına yenilmedi. Az sonra kapı açıldı. Zeyno hanım karanlığın içine süzüldü. Mahmudonun göğsüne yaslandı iri memeleri. Mahmudo Aladağların doruğu. Doruklar buz.

«Sana geldim Mahmudo, sana. Yanıyorum,» dedi göğsü gümbürderken.

«İyi etmedin Zeyno bacı, iyi etmedin,» dedi soğuk soğuk.

Vuruldu Zeyno hanım. Kanı çekildi. Kolları düştü Mahmudonun boynundan. Umut Muratta boğuldu.

«Niye iyi etmedim kurban olduğum. Niye? Benim derdimin bir kertiği de mi ulaşmadı sana. Kötü mü ettim sana geldiğime?»

«Kötü ettin ya! Ben Mısto ağanın ekmeğini yiyorum bir kıştır. Onun helalına el atmak yakışır mı bana. Hem bekleyenim var Aladağların dalında. Gözü yaşlı, yüreği taşlı bir fakir. Bil ki senin küçük bacın. Olmaz Zeyno bacı olmaz,» dedi acımaklı.

«Mısto ağa bana er oldu mu ki! Kapımı kimse açmaz aylardır,» diye umut aradı Zeyno hanım.

«Merak etme o da bir gün allahından bulur elbet. Onun da yanına kalmaz. Ne sana ettikleri, ne Feyzoya ettikleri, ne de Ape Keçeloya ettikleri. Haydi git odana bacım. Bir gören, bir duyan olur. Ben Aladağların karı gibiyim. Bugün varım, yarın yokum. Sana yazık olur bacım. Bak dışarda yağmur yağıyor. Sabah Aladağlar gırç (Baharın yağan yağmurları karı

ıslatır. Hava ayaz ettiğinde de kar sertleşir, donar. Atlı geçse üstünden batmaz. Karın bu haline 'gırç' denir.) tutar belki. Bana da yol görünür. Haydi git bacım. Ne sen beni görmüş ol, ne de ben seni.»

Büzüldü. Ufaldı Zeyno hanım. Utanç öldürdü kanlı yüzünü. Yüzü ap-ak kesildi. Sessizce çıktı karanlıktan. Kapı ardından kapandı. Durdu eşikte bir zaman. Yağmur damlaları yüzünü yudu. Üşüdü. Ayaklarını sürüye sürüye yürüdü evine doğru. Kirmanşah kuşağı açıldı belinden. Düşerken ayaklarına dolandı. Kapısını açarken bütün umutları bitti, tükendi.

Yağmur şafak kızarana kadar dövdü Aladağları. Tan yeri aka dönüşende de gitti bulutlar acemeline. Günle haberliymiş gibi. Gök duruldu gün doğmadan. Ay soldu Aladağların üstüne ulaşmadan. Üşüdü, ufaldı. Aladağlar ayaza kesti. Güneş, Acemelinden uc verdiğinde de gırç tuttu. Bacalar tüttü. Dürüngeler canlandı çok geçmeden.

Feyzo, sobayı yakmadan önce Mahmudoyu dürtükledi bir iki.

«Kalk beyim. Kalk hele. Kar gırç tutmuş. Bu gece ilk yağmur düşmüş Aladağlara.»

Mahmudonun uykulu gözleri ışıldadı.

«Essah mı Feyzo?»

«Essah ya beyim.»

Mahmudo kalktı. Aceleyle giyindi. Dışarı çıktı. Feyzo sobayı yakıyordu. Mahmudo ayaza çıkınca uykudan iyice uyandı. Ayağıyla karı yokladı. Ayağı batmadı karda. Tekmeledi. Kar duymadı bile.

«Tutmuş, tutmuş oğlum,» diye Mısto ağanın se-

sini duydu ardında. Mısto ağa palto omuzunda köyün içinden geliyordu.

«Beli beyim. Kar gırç tutmuş,» dedi gözleri ışıl ışıl.

«Tabi tutar,» dedi Mısto ağa, «o tutmasın da ben mi tutayım. Bu sabaha kadar yağmur döğdü Aladağları. Gözüme sabaha kadar uyku girmedi gök gürültüsünden.»

Mahmudo, Zeyno hanımı geçirdi aklından. Kızardı. Başını önüne eğdi.

«Hem öyle tutmuş ki üstünden kervan geçse gene de duydum demez,» dedi karı iri gövdesiyle yoklarken.

Sustular. Mısto ağa dürüngeye, Mahmudo da Aladağlara döndü yüzünü. Alacalık düşmüştü Aladağların böğrüne. Hazeli düştü aklına. İnce, sızılı bir hasret saplandı yüreğinin başına.

«Demek bana da yol göründü beyim. Gelinine; ölmez sağ kalırsam Aladağlara ilk yağmur düştüğü günün akşamı yanındayım, dedim. Bugün onun da gözü yoldadır. Senin yanında da yüzüm kara ema, çok çekti o fakir de benim yüzümden. Bir gün olsun yüzü gülmedi bu ölümlü dünyada,» dedi sesi soluklaşırken.

«İyi olur oğlum, iyi olur. Ne de olsa acının dalı tatlıdır. Artık eşkiya karısı oldu ne de olsa,» diye umut verdi Mısto ağa.

«Oldu da iyi mi oldu. Gene yersiz, gene yurtsuz.»

«Yok yok,» dedi Mısto ağa, «ben ne güneyim. Aha bu köy hep senin. Hele bir sağlığınan git gelinimi getir, ondan ötesi kolay.»

Basmaya (Tezek yapılması için, hayvan pisliğinin harmanlandığı yer) sepetle bok taşıyan gençten birine bağırdı Mısto ağa:

«Ulyoo, bırak o sepeti burya gel.»

Bok taşıyan önünden başını kaldırdı, ağayı gördü. Mısto ağa eliyle gel işareti yaptı. Ula sepeti sırtından yere bıraktı, koştu. Bir eli göğsünde, soluk soluğa durdu ağanın önünde.

«Ula git,» dedi Mısto ağa, «bana İzoyu, Tefoyu, birde Cımşidoyu çağır, çabuk gelsinler. Anladın mı?»

«Beli,» dedi Ula saygıyla, «anladım beyim. Gidip İzo dayıya, Tefoya, bir de Cımşidoya diyecem ki: Ağa acele sizi çağırıyor.»

«Öyleyse seğirt bakayım.»

Saygıyla geri döndü. Ağır ağır yürüdü. Adımları sıklaştı. Koştu. Mısto ağa Mahmudoya döndü.

«De haydi oğlum, şimdi gidip kahvaltı edelim. Birazdan uşaklar gelir. Hazırlığınızı yapar, öğle olmadan da yola çıkarsınız.»

Eve doğru yürüdüler.

«Ema hele şimdi cendırme müfrezeleri çıkmaz Saragöle. Tehlike yoktur ema. Ema tedbir de iyidir. Hele bir eşkiyaya.»

«Haklısın yerden göğe kadar,» diye hak verdi Mahmudo.

Feyzo kapıyı açtı. Misafir odasından gelen sıcak ikisinin de yüzlerini yaladı. Mısto ağa sobanın yanındaki mindere çöktü. Mahmudo da sobanın önüne. Dizlerinin üstüne oturdu. Ağa izin verdi, dizinin birini çıkardı altından. Rahat oturdu.

«Ula Feyzo,» dedi Mısto ağa, «hele tez dışarı çık. İzogil gelecek. İtlere sahip ol.»

Feyzo çıktı. Mısto ağa sigara sardı. Mahmudonun gözleri duvarda asılı duran tüfeğine gitti. Dostça baktı. Güldü.

«Yah yah, hayırdır, ne için gülüyorsun kendi kendine,» diye sordu Mısto ağa.

«Hiç.»

«Elbet, boşa gülmedin?»

«Hiç valla. Öyle duvarda boynu bükük duran tüfıngıme baktım da!»

Kızardı, başını önüne indirdi.

«Doğrudur,» dedi Mısto ağa elinin içini dizinin üstüne şaplatırken, «hem de çok çok doğrudur. Tüfıngın de canı var, o da boynunu büker. İyi tüfınk küheylan gibidir. Sahibini darda koymaz iş başa düşende. Tutukluk yapmaz, tıkanmaz. Ölümlerden kurtarır sahibini. Bazı tüfınk de beygir misali. Bir atar, bir tutulur. Sonra da şişer. İyi tüfınk ne avrada benzer, ne de arkadaşa. - Birşey hatırladı birden. Başını salladı, güldü.- Avrat dedim de rahmetli Letonun sözü geldi aklıma. O tüfıngı avrada benzetirdi. 'Tüfınk karı gibidir,' diyordu. 'Unutursan paslanır, karıncalanır. Tüfıngınen karı unutulmaya gelmez. İkisine de ne edersen et, ema, unutma. Çünkü karıylan tüfınk herşeye dayınırlar, ema unutulmaya danamazlar.'»

Tabakasını açtı, kalın bir sigara sardı. Mahmudonun yüzüne baktı anlamsız, anlamsız. Sözü uzaklardan getiriyormuş gibi ağırdan devam etti:

«Ema Leto tüfıngını unutmadı, ne yazık ki karısını unuttu. Karısı da bir başı açığın dalına düştü gitti Leto dağlardayken. Beş uşak koydu bir göz damda anasız babasız. İşte Letonun başını o karısı yedi. Ölüme attı kendini en sonunda. Yoksa Leto dört cendırmıye av olacak eşkiyalardan değildi. Karısı belini büktü Letonun.»

Sustu. Nefesini bir zaman tuttu içinde, derinden iç geçirdi. Mahmudo bozdu sessizliği:

«Dediklerin kitabın ortasından beyim. Kaçakçı Kemo da: 'Eşkiyanın gözü dağda olacak. Gözü hem dağda, hem bağda olan eşkiyanın ömrü kısa olur,'

diyordu. Haklı. Gözün dalda kalmıyacak, kalmıyacak ki nam salasın dağlardan bağlara.»

Yeniden bir sessizlik çöktü odaya. Sessizliği Mısto ağa bozdu en sonunda:

«Senin tüfıngın sınaklı mıdır (denenmiş midir),» diye.

«İyi bilmiyorum beyim, herhalde.»

«Herhalde olur mu oğlum. Ben sana anla ki karın nasıl diyorum, sen bana: 'Herhalda iyidir,' diyorsun. Şüphen mi var?»

«Beyim anlayacağın tüfınk benim değil, bizim Resul ağanın. İyi bilmiyorum bu sebepten.»

«Haa, şimdi oldu. O zaman benim babo yadigarı tüfıngımı verem sana. Sınaklıdır. Darda koymaz sahibini.»

«Ellerinden öperim beyim. İyiliğini unutmam.»

Kapı açıldı. İzo, Tefo, Cımşido önde, Feyzo da arkalarından girdiler içeri.

«Selamünaleyküm,» dedi İzo.

Resul ağa selam aldı. Oturdular. Mısto ağa izin verdi, ayaklarının tekini çıkardılar altlarından. Feyzo ayakta kaldı. Mısto ağa tütün tabakasını kaydırdı İzonun önüne. İzo kalın bir tütün sardı. Tabakayı Tefoya uzattı. Tefo da sardı bir sigara başı önünde. Sonra Cımşidoya uzattı.

«Kahvaltı etmediniz herhal,» diye sordu Mısto ağa.

Sessizlik cevap verdi. Feyzoya:

«Ula Mamonun ayısı gibi ne dikildin kapının önüne. Gidip kahvaltı getirsene evden.»

Feyzo kapıdan süzüldü. Çok geçmeden döndü dumanlı odaya. Peşğunu sobanın yanına koydu. Üstüne ekmekleri, bir sahan peynir, bir sahan da yağ koydu. Dolaptan beş bardak indirdi. Yıkanmamış, kirli bar-

daklar. Ağa buyur etti. Buyurdular. Mahmudo, İzo, Tefo, Cımşido sofranın başında Mısto ağanın başlamasını beklediler bir zaman. Ağa ağırdan aldı bugün işi. Geçten geç eli uzandı sofraya. Lokmayı iriledi, ağzına soktu. Öbürleri de uzandılar ekmeğe, yağa. Mısto ağa bir zaman sonra lokmalarına ara verdi.

«Sizi çağırdım ki,» diye başladı, «bugün Mahmudonun yanına katayım. Mahmudo Saragöle gidecek. Gelinimi getirmeye. Yalınız gitmesi iyi olmaz. Hem bizim şanımıza da yakışmaz. Sonra: 'Aladağlarda adam kıtlığı var,' derler Saragölde. Kara çalınmasın yüzümüze sonra. Siz üçünüz de Mahmudo oğlumlan berabar gider, gelinimi de alır, öbür gün dönersiniz. Ha, ne diyorsun bu söze İzo ağa?»

İzo ağa başını önüne indirdi.

«Münasibini sen bilirsin beyim. Nasıl istiyorsan öyle olsun,» dedi nefesi daralırken.

«Sen ne diyorsun bu işe Tefo oğlum,» diye soran Mısto ağa şişkin gözlerini Tefoya dikdi.

Bir kızartı geldi geçti Tefonun tüysüz yüzünden.

«Emrin başım üstüne beyim,» dedi titreyen bir sesle.

Yağ, ekmek, çay ve peynirle zorlu bir uğraşa giren Cımşidoya döndü Mısto ağanın şişkin gözleri.

«Sen ne dedin bu işe Cımşido oğlum?»

Cımşido ağzındaki iri lokmayı zorla yuttu. Üstüne bir iki yutkundu. Etrafına bakındı. Yüzü ap-ak oldu.

«Beyim,» dedi kısılan sesiyle, «emrin başım gözüm üstüne ema... Bizim ano çok ağır hasta. Bugünden sabaha ya çıkar, ya çıkmaz. Diyordum ki bugün anoyi Şolveran şeyhine götürem dalımda (sırtımda). Bana musa...»

Sözü ağzında mahpus kaldı. Mısto ağanın kamçı

gibi tokatı inende suratına. Tokatla birlikte papağı fırladı başından. Sofraya düştü. Yağ sahanının üstüne. Bir yanağı mora döndü o an.

«Kalk itoğlit,» diye gürledi Mısto ağa, «kalk cehennem ol. Gözüm bir daha görmesin seni. Kalk anoni de al git buralardan. Bir daha dönme bu köye. Kalk gebermiş Bişonun artığı. Gebermiş babon neydi ki sen ne olasın. Senin gibi adamım olacağına, hiç olmasın. Namussuz.»

Cımşido usulca kalktı sofradan. Gözüne iki damla yaş geldi, durdu. Çilesiydi duran yaş yerine. Papağını sofradan aldı, gözünün üstüne indirdi. Elleri önünde bağlı, yüzü odadan yana, geri geri yürüdü. Kapıyı usulca açtı, çıktı.

Mısto ağa kullep üstüne kullep çekti sigarasından. Şiş gözleri kısıla kısıla çuvaldız deliği oldu. Sessizlik kudurdu odada. Ekmek ağu oldu sofrada. Sofradan çekildi üçü de. Birden sessizlik ortadan yarıldı Mısto ağanın sesiyle.

«İşte böyledir bu itoğlitler. Sen ona; adam ol dedin mi, o: 'Yok ben cüdam olacam,' diyor. Bir de diyorlar Mısto ağa kötüdür. Şimdi siz hak verin. Bu işte ben mi haklıyım, yoksa o babasının gornuna (mezarla ilgili) sıçtığım mı? Oh ne güzel, sen benim dağlarımda koyununu otar, benim toprağımda barın, bir işim düşende de: 'Yok benim anom hasta.' Ne güzel, ne güzel. Diyesin ben bu itoğlite diyorum ki, git kendini kayadan at. Ema benim ona adamlığın yolunu gösderdiğimi bile bilmiyor. Böyle adamım olacağına, olmasın daha iyi. Anosi hastaymış. Ula itoğlit senin anon ölse ne olur, kalsa ne olur. De şimdi git anoni kurtar. İitoğliti... Namussuz... Pezevenk.....»

Kalktı bir zaman da odanın içinde dolaştı Mısto ağa. Mahmudo, Feyzonun anlattıklarını düşünüyordu.

İzo ile Tefo da Cımşidonun gününe düşmediklerine şükrediyorlardı. İzo kovulduğu günü düşündü Kaso ağanın köyünden. Ekinler baş verende. Ağalıkta kovulmanın zamanı yoktu. Ne gündüz bilinir, ne gece. Ne kış bilinir, ne yaz ağalıkta. Zamanı ağanın keyfi seçer. Ya canı sıkılınca, yada işine öyle gelince. Ak düşmüş sakalını kaşıdı. Mısto ağanın sesiyle uyandı dalgınlığından:

«Gözünle gördün işte Mahmudo oğlum», diyordu, «kimin haklı, kimin haksız olduğunu gözünle gördün işte. Artık ben ne diyeyim».

Sofraya çöktü yeniden. İri bir dürüm yaptı. Arasını yağ, peynirle doldurdu. Tıslaya tıslaya yemeye başladı. Mahmudoya döndü:

«Niye yemedin Mahmudo oğlum?» diye sordu.

Mahmudo:

«Beyim, allah şen etsin. Ben bir yola çıkmadan evel hep böyle olurum,» diye cevap verdi.

«Anlıyorum, anlıyorum,» diye söylendi Mısto ağa lokmaların arasından.

Bardaktaki son yudumu da ağzına boşalttıktan sonra, sofrayı eliyle itti.

«Ula haydi kaldır sofrayı,» dedi Feyzoya, «beklemesin boşuna günahtır. Bir de eve, de, silahlıktan benim baba yadigari onluyla, bir de ırız beşlisini yollasınlar al, gel.»

Feyzo çok geçmeden iki tüfek, dört aşırtma da fişeklikle döndü. Hepsini Mısto ağanın önüne koydu. Mısto ağa:

«Ula bir de git, de, azık (yiyecek) koysunlar birşeye al, gel.»

Feyzo tekrar çıktı.

Mısto ağa kundağı gümüş işlemeli İngiliz onlu-

sunu aldı eline. Surati gururlandı. Evirdi, çevirdi. Yağına baktı, namluyu gözledi.

«Rahmetli babam: 'Ben bu tüfıngı bir köye değişmem,' diyordu. Dediği gibidir. Bu tüfınk adamı hiç darda koymaz. - Tüfeği Mahmudoya uzattı. - Al, senin olsun. Bendense sana layıktır. Sen de tüfıngını İzo ağaya ver. Bu urız beşlisi de bizim Tefoya,» dedi.

Tefo beşliyi alırken yüzü penbeleşti.

«De haydin kuşanın,» dedi Mısto ağa, «kuşanın ki gün dönmeden Aladağları yarılıyasınız.»

Feyzo, bir acem kuşağına sarılı azıkla girdi içeri. Mısto ağa:

«Ula söyleyeydin, yağı bol koyaydılar.»

«Koydular beyim,» dedi Feyzo.

Mahmudo, iki aşırtma fişekliği çaprazlamasına omzuna attı. Bir aşırtmayı da beline bağladı. İrileşti, heybetleşti. Mısto ağa baktı, baktı:

«Tüfınk de, fişeklik de yakıştı sana. De şimdi davranın. Davranın ki, ğırç düşmeden Zozan belini aşasınız.»

Tefoyla İzo da tüfeklerini aldılar. Mısto ağa da kalktı. Önce Tefo öptü Mısto ağanın elini. Sonra İzo. Mahmudo yaklaştı Mısto ağaya. Başını eğdi.

«Beyim,» dedi, «elini öpmeden birşey istiyecem senden. Yaparsan iyiliğini hiç unutmayacağım.»

«Dediği söze bak,» dedi Mısto ağa gülerek, «ben senden hiçbir şey esirger miyim? Söyle bakayım.»

«Beyim, benim hatırıma, bu seferliğine Cımşidoyu bağışla. Bir cahillikti etti,» dedi başı önünde.

Mısto ağa bir zaman düşündü. Kıllı yüzünü kaşıdı. Elini Mahmudoya uzatırken:

«Merak etme onu. Hele bir sağlığınan gidin gelin siz, o iş kolay,» dedi. Mahmudo ağanın uzalı elini öptü, başına götürdü. Başı yukarda çıktı kapıdan. Tefo

penbeleşmiş yüzüyle, İzo başı önünde, kederli, elleri göğsünde, yüzleri Mısto ağadan yana, geri geri çıktılar Mahmudonun ardı sıra.

Dürüngelerden geçtiler, Zozan beline doğru uzaklaştılar. Köy iyice küçülmeye başladığında, Mısto ağanın birinci karısı dizlerini döve döve çıktı Zeyno hanımın odasından.

«Ulaaşın, ulaaşın anolar,» diye bağırıyordu, «ulaşın Zeyno hanım kuşağıylan kendini asmış odasında. Ulaşın anolar bu ne işti başımıza gelen.»

Sesi dürüngeleri geçmiyordu.

XVI

Güneş Aladağların üstüne çakıldığında, Mahmudo, İzo, Tefo, Zozan belini aştılar. Güneş durmadı yerinde. Enişe döndü. Ğırç düşmeye başladı ağırdan. Önce ayaklarının altını geçmeyen kar, derken derken topuklarına ulaştı. Zozan belinden sonra büyük bir dereye indiler. Derede kar iyice cıvıdı. Artık bata çıka yürüyorlardı. Tefonun tüysüz yüzünde domur domur terler. Mahmudoysa yorulduğunu belli ettirmemeye çalışıyor, bu yüzden de hep önde yürüyordu. İzo ara sıra duruyor, iki elini beline bastırarak geriniyor, tekrar yürüyordu en arkada. Kırçıl sakalının arasından süzülen kire bulanmış terler, sivri çenesinden yakasına damlıyordu. Kar, yıldız yıldız parlıyordu. Gökteki bütün yıldızlar Aladağlara inmiş sanırsın. Göz kamaştıran yıldızlar. Pırıl, pırıl. Güneşe inat. Bir zaman dereden yürüdüler. Dağa vurmayı göze alamıyorlardı. Güneş Aladağların kuzey yakalarını yaktıkça, kar da yumuşadıkça yumuşuyordu. Sabahleyin kervan geçse batmayan kar, şimdi, İzonun cılız göv-

desi altında bile eziliyordu. İzo durdu. İki eli belinde derin derin soluklandı. Kardan çıkmış kara bir taşın üstüne oturdu. Mahmudo ile Tefoyu seyretti bir zaman. Arkalarından bağırdı:

«Böyle gidersek sizin köyün yerine Arabalı deresine çıkarız Mahmudo. Ondan oyanı da iki günlük yol sizin köye,» diye.

Mahmudo durdu. Tefonun başı omuzu üstünde yarım döndü. İzo kalktı ağır adımlarla yanlarına yürüdü. Mahmudo:

«Haklısın İzo dayı,» dedi, «yorulduk herhalde. Dağı göze alamıyoruz. Kolay mı? Bir kış Mısto ağanın evinde tavlandım buğa gibi. Koşulmamış ham bir buğa. Şimdi de şiştim.»

İzo güldü, tüfeğini omuzundan indirirken:

«Dünya böyle Mahmudo,» dedi başı önünde, «biri tavlanırken biri de arıklar. Bu böyle kurulmuş. Sen Mısto ağanın evinde bir kış boyu dağ otu yedin, biz de evimizde kuru saman. Şimdi de sen hamlıktan, biz de açlıktan yorulduk.»

Sustu. Etrafına bakındı.

«Bir mağara bulup da akşamı beklesek. Hem yorgunluğumuz çıkar, hem de kar o zamana kadar yeniden ğırç tutar. Kervankıran çıkmadan da sizin köyü tutarız,» dedi.

Onlar konuşurken gözleriyle dereyi kolaçan eden Tefo, dağın böğründe bir mağara gördü.

«Bakın,» dedi eliyle gösterirken, «bakın orda bir mağara var. İsterseniz oraya çıkarız.»

İzo, Mahmudoya baktı cevap bekleyen gözlerle. Mahmudo:

«Kar iyi cıvıdı,» dedi, «yola devam etsek hem takattan düşeriz, hem de yol alamayız. İyisi mi çıkalım o mağaraya. Hem karnımızı doyururuz, hem de yor-

gunluğumuzu alırız, sonra da yola düşeriz.»

Dereden sapıp dağa vurdular. Nefeslene nefeslene mağaranın önüne vardılar. İri ağızlı mağaranın önündeki taşların üstüne oturdular. Mağaranın önünün karları erimiş, kar çiçekleri çıkmıştı. Tefo taşların arasından uc vermiş çirişleri gördü.

«Teu, bura bahara ulaşmış. Hele çirişlere (Çiriş, parmak genişliğinde karın altından çıkan, iç içe beş on yapraklı bir dağ otu. Çorbası yapılır.) bakın,» dedi.

İzo mağaraya girdi. Çok geçmeden çıktı. Geldi Mahmudonun yanına oturdu.

Mahmudo:

«Mağara büyük mü İzo dayı?» diye sordu.

«Büyük de söz mü,» dedi İzo dayı, «içine bir köyün koyununu doldursan, gene de bir yanı duymaz. Herhalde içinde ayı mayı da vardır.»

Mahmudo tütün tabakasını uzattı İzoya.

«Boş ver ayıyı İzo dayı, hele gel bir sigara sar.»

Mağaranın üstünden bilek kalınlığında kar suyu akıyordu. Şırıl şırıl. Ap-ak. Tefo avucunu suya tuttu. İzo sordu:

«İçecek misin Tefo?»

«He İzo dayı.»

«Kudurdun mu oğlum,» dedi İzo endişeyle, «terli terli hiç su içilir mi? Vaz geç oğul. Hele gel bir otur, bir sigara sar, boğazından bir kaç lokma geçsin, sonra şişene kadar iç.»

Tefo bir zaman daha tuttu elini suya.

«Su değil buz mübarek.»

Elini çekti sudan. Belinden kuşağı açtı. İçindeki ekmekleri, yağı, peyniri kuşağın üstüne dizdi.

«De buyurun,» dedi, «valla benim içim çekiliyor artık»

Mahmudo güldü. Göz ucuyla İzoya baktı.

«Sen hele gençsin Tefo, ema açlığa dayanmak da lazım böyle zamanlarda.»

İzo da güldü:

«Teu Mahmudo. Tefonun adam olması için, en azından yedi yıl kangal otlaması gerek,» dedi.

Tefo kızardı. Mahmudo, bıyık altından güldü. Kuşağın başına oturdular. İştahla yediler. Ne var ne yok silip süpürdüler. Konuşmadan, soluklanmadan. Kana kana içtiler kar suyundan. Güneşe karşı oturdular. Sigaralar sardılar. Tellendirdiler. Bir zaman karşı dağları seyrettiler dalgın dalgın. Sessizliği Mahmudo bozdu:

«Sen hangi aşirettensin İzo dayı,» diye.

İzo gözünü karşı dağlardan ayırmadan cevapladı.

«..... aşiretinden.»

«Haaa, tamam,» dedi Mahmudo aklıma geldi Misto ağa söylemişti.»

Sustular. Tefo mağaranın üstünden şırıltıyla akan suyun başına gitti, oturdu. Mahmudo:

«Peki ne için ayrıldın aşiretinden,» diye yeniden sordu.

«Ayrılmadım Mahmudo-can, ayırdılar.»

«Ya,» demek ayırdılar. «Peki ne için, kim ayırdı?» diye sordu gözleri meraklanırken.

«Kaso ağa... Bizim aşiretin beyi Kaso ağa... Bir beni ayırmadı hem. Tam onbeş evi.»

«Hella hella,» dedi Mahmudo hayretle, «yau böyle iş ne görülmüş ne de duyulmuş bir iş. Her bey aşiretini büyütürken, Kaso ağanın aşiretini zayıflatması niye? Aklım almadı valla İzo dayı. Peki neden ayırdı sizi?»

«Ayırmadı Mahmudo-can, ayırmadı. Kovdurdu. Hem ekinler boyun bükende.»

«Peki neden? Suçunuz neydi?»

«Suçumuz mu? Suçumuz ağamıza, aşiretimize sadık olmak.»

«Ey, peki niye kovdurdu?»

«Boş ver Mahmudocan, boş ver. O iş bir uzun hekat.»

«Olsun uzun. Nasıl olsa hele yola çıkmaya çok vaktimiz var. Anlat sevdiklerinin başı için.»

İzo kalın bir sigara sardı, yaktı. Gözü dağların ta ötesine gitti. Tükürüğünü yuttu. Sesi çok derinlerden geldi.

«Şu altımızda uzanan vadinin bir ucu Arabalı deresine ulaşır. Arabalı deresi de Murata karışır. Alabalığıyla, taşıyla, kokusuyla. Dere boydan boya bizim aşiretindir. Yaneku beyimiz Kasonun. Çaşır dağı, İşğın dağı da onun. Dağlardan başka iki köyü daha var Kaso ağanın. O köylerde de kardaşları Alay beyle, Kazo bey oturur. Aşiretimiz geniş, aşiretimiz namlıdır Saragölde.»

Mahmudo:

«Sözün doğrudur İzo dayı. Duydum sizin aşiretin namını.»

«Bizim aşiretin nami, diye devam etti İzo dayı, Saragölü bile aştı. Nami ta Almalı deresine, Malazgirte, Ankaraya ulaştı. Neden diyeceksin. Çünkü koca Saragölde bizim kadar aşiretine sadık hulam yoktu da ondan. Hem aşiretine, hem de beyine. Geceler boyu elde tüfink beyimizin otluklarını, evini beklerdik, Kaso beyimize bir zarar gelmesin diye. Kimimiz çobanıydık, kimimiz nahırcısı. Hep beraber de hulamıydık. Ekerdik tarlalarını. biçerdik çayırlarını. Ne gece bilirdik ne de gündüz. Büyük memurlar gelirdi Kaso ağamıza konuk. Tahsildarlar, başçavuşlar, mal müdürleri. Biz eli silah tutan-

lar konuklar gidene dek inmezdik Çaşır dağından, İşğın dağından. Çil keklikler vurur yollardık bir yandan da Kaso beyimizin evine. Günlerinen kalırdı ağamızın konukları köyümüzde. Koyunlar kesilirdi. Alabalık vururduk Arabalı deresinden. Ak ederdik ağamızın yüzünü ele güne karşı. Ağamızın göğsü kabarırdı aşiretimizin sayesinde. Elpençe divan dururduk önünde. Kaso beyimiz kasabaya inen de en azından yirmi atlı giderdik dalıncak.

Onun işlerinden fırsat buldukça da kendimize bir parça tarla eker, birkaç koyun besler, geçinir giderdik gül gibi. Biz onu sayardık, o da bizi severdi. Yaşlıların gönlünü hoş tutar. Uşaklarımızın başını okşardı.

Söz vaktine çeker. Hiç unutmam gene bu zamanlardı. Saragöle daha yeni yeni alacalık düşüyordu. İşte böyle bir gündü dalında yirmi atlıylan inmişti Kaso bey kasabaya. Dalında sıra sıra hulamlarıylan döndü akşam olanda. Bıyıklarını bura bura. Altında Urfadan getirdiği doru küheylan oynaya oynaya. Geçti köyün içinden. Geçti küheylanının üstüne çakılmış gibi. Çocuklar ulaştırdı ağamızın döndü haberini. Selama çıktık oğul uşak. Yüzü güle güle geçti köyün ortasından. Yaşlılara selam, ufaklara avuç avuç şekleme dağıttı. Konağına kadar eli atının terkisindeki heybeden çıkmadı. Açlığımızı, yorgunluğumuzu unutturdu. Böyle bir ağamız vardı ya, yeterdi bize. O günün akşamı bekçi Koppo tek tek dolaştı evlerimizi: 'Kaso ağamız sizi çağırıyor,' diye. Ağamızın emri başımız üstüne. Gittik. Namusumuzdan başka neyimiz var ona kurban. Canımız, malımız, uşaklarımız. Konak

tıklım tıklım doldu çok geçmeden. Çaydanlıklar doldu boşandı. Yapılı sigaralar (Tekel sigarası) tellendirdik. Dengbej Mıho lavik (türkü) söyledi, Siyabend ile Hacenin hekatını anlattı. Keyfimiz Aladağlardan ucaydı. Dağılma zamanı Kaso ağa: 'Sizi çağırdım ki iyi bir haber verem,' diye başladı söze. 'Bugün banka müdürü çağırtmış beni. Gittim çayını kahvesini içtim. Söz döndü dolaştı gene motor (traktör) meselesine geldi. İki senedir dalıma düşmüştü bir motor al diye. Ema ben hep başımdan savuyor, aşiretim varken motor benim ne işime diyordum. Bu sefer de: 'Ya Kaso bey kötü mü, alırsın motoru; sen de, aşiretin de rahata kavuşursunuz. Aşiretinin işini motor görür, hulamların da keklik vurur dağdan, balık tutar dereden. Kötü mü olur?' dedi. 'Düşündüm ki adam haklı. Hem size, hem de bana iyi olur. Motor bu, bir ayda hem benim, hem de sizin tarlalarınızı eker bitirir.' 'Hayırlı, uğurlu olsun,' sesleri doldurdu konağı bir zaman. Kaso ağa: 'Motor kapıma geldi mi satın öküzlerinizi de. Çünkü o zaman öküz ot yemekten başka işe yaramaz. Satın, bir derdinize verin. Bilirsiniz bizim hiçbir farkımız yoktur. Ha benim, ha sizin. Bir motor hepimize yeter de artar bile.' Hak verdik ağamıza. Sevindik bütün aşiret.

Baharın götü açılır açılmaz motor geldi köye. Mavi boyalı, uzun arabalı bir motor. Hiç unutmam bütün aşiret bayram yaptık o gün. Oğul-uşak, gelin-kız, genç-ihtiyar. Koçeri çektik gece yarısına kadar. Kaso beyimiz bayaz bir koç kurban kestirdi motorun tekeri önünde. Melle Mirzo bir dua okudu anlamadığımız. So-

nunda 'Amiiin,' dedi. Biz de uyduk Melle Mirzoya. Köy uğuldadı bir zaman. Kaso beyimizin kasabadan tuttuğu şoför bütün oğul-uşağı bindirdi motora, köyü dolandırdı. O bahar ağa da dahil bütün öküzlerimizi sattık. Şehirden gelen şoför onbeş günde öğretti Feronun oğlu Şakıroya motor sürmesini. O yaz Şakıro bütün köyün tarlalarını sürdü. Keyfimiz keyfti. Hafta demeden biniyorduk motora, haydi yallah kasabaya. Ağamız minderin üstünde en uçta. Biz de dört yanında. Baktık faydası yok atlarımızın da, sattık güz gelmeden. Öyle ya, binilmeyen at ne işimize yarardı? Kaso beyimiz de sattı doru küheylanı kaçakçılara. Yok pahasına. Uzatmıyalım, o yazın nasıl gelip geçtiğini, güzün ne tez geldiğini anlayamadık. Güz gelince tohum attık kara toprağa. Sonra indik kasabaya. Elimizde para kum gibi. Aldık bütün ihtiyaçlarımızı çoktan çok. Ve bir kış geçirdik ki tadı hâlâ damağımda. Oğul everdik, kız everdik. Düğünün biri bitmeden biri başladı. Ucuca ulandı düğünler.

Ertesi bahar gün ışığından tez geldi. Bir de duyduk ağa şimdi de döver-biçer alıyor. Bu sefer üç gün üç gece Koçeri vurduk. Öyle ya, bize artık birtek iş kalıyordu, o da ağamıza hizmet etmek. Tarlayı motor sürecek, döver-biçer biçip dövecek, bize de ağamıza Çaşır dağından keklik, Arabalı deresinden alabalık tutmak kalacak. Bir de geceleri ağamızın otluklarını sırayla beklemek. Uzatmayalım Mahmudo-can iyice sevindik. Sevinç sevince ulandı. Derken döver-biçer geldi. Küçük bir dağ gibi birşey. Uzatmayalım motorün sürdüğü tarla-

lar yeşerdi dağlardan tez. O yaz bir ekin oldu akıllara durgunluk. Motor motor buğday gitti ofise. Ekin su gibi aktı o yaz. Para dersen, yer bulursan koy. Kaso bey taştı devrildi. Güz gelince de koydu cebine destelerle para, tuttu Ankaranın yolunu. Gideceği gün bütün köy çıktık yoluna. Kurbanlar kestik ayağının altına da. Muskalar taktık dalına. Takmaz olaydık. Gide gelmez olaydı. (Kalın bir sigara sardı, yaktı. Derinden nefeslendi.) Uzatmayalım Mahmudo-can. Bir de duyduk ki Kaso bey tel vermiş, geliyormuş. Geleceği gün gelinler kızlar bezendiler. Kaftanlar çıktı sandıktan. Gözler sürmelendi, kofiler süslendi. Allı pullu puşi örttüler. Bizler de bayramlıklarımızı giydik. Tıraş olduk. Sabahın erinden indik köyün altındaki ziyaretin önüne. Uşaklar tepeyi tuttular. Gözleri kasaba yolunda. Kaso beyimiz gelecek. Kaytan bıyıklı, körüklü çizmeli Kaso beyimiz. Bir de uşaklar bağırdı ki 'Yoldan bir makine geliyor,' diye. Sıraya dizildik yol boyu. Yaşlı, genç, gelin, kız. Birden tepenin dalından küçük bir makine çıktı. Kaymakam beyin cipi kadar. Ama bu daha süslü. Pencereleri var ufak ufak. Önde şoför, dalda bir foterli. Çok büyük bir memur belledik. Erkekler hazırol olduk. Kanayaklar yaşmak aldılar. Makine önde, uşaklar dalında bize ulaştılar. Yanımıza iyice yaklaştıklarında bir de baktık ki ne görelim? İçindeki Kaso ağamız değil mi? Bıyıksız, çizmesiz. Vurdu geçti önümüzden. Dönüp bakmadı bile. Şaşırdık kaldık. Taksinin dalından biz de yola düştük. Başımız önümüzde, ağızlarımız suskun girdik köye.

Gece ev büyükleri köyün içinde toplandık.

Hoşgeldine gittik ağamıza. Şoför Şakıro çıktı kapıya. 'Ağamıza hoşgeldine geldik,' dedik. 'Olmaz,' dedi Şakıro. 'Ağa, ben rahatsızım diyor,' dedi. Başımız önümüzde döndük gerisin geri. Rahmetli Amer dayı: 'Ağamız haklıdır çocuklar. Elbet yorulur, elbet rahatsız olur. Hiç biliyor musunuz bura nere, Ankara neredir?' Askerlik edenlerimiz hak verdik Amer dayıya. Dağıldık. Kuşluk vakti yeniden toplandık köyün içinde. 'Haydın gidip hoşgeldin diyelim ağamıza. Hoşgeldin dememek yoktur törede. Küserse haklıdır ağamız,' dedik. Gittik konağın önüne. Bu sefer de şoför Mısto çıktı kapıya. 'Ağa daha uyanmadı,' dedi. Döndük. Ve daha biz evlerimize dağılmadan ağanın ufak makinesi vurdu geçti ortamızdan. İçinde de Kaso ağamız. Bize bakmadı bile. Ondan sonra da Kaso ağa oldu yaban ördeği. Bir battı bir çıktı, bir battı bir çıktı. Sabah gider kasabaya, akşam döner oldu. Selamsız sabahsız. Vaktimiz bozuldu. Kimin yüzüne baksan yaslı sanırsın. Sakal uzattık Küfrevi tekkesinin müritlerinden beter. Yemez içmez olduk. Gülmez oynamaz olduk. Baktık böyle gitmekle ağamızın düzeleceği yok, oturduk çareler düşündük Amer dayının evinde. Melle Mirzo: 'Bu muska işidir. Ema benim gücümün üstünde bozulması. Çok uğraştım bozmaya, bozamadım. Büyük bir elden çıkmış. Bizim aşirete düşman bir aşiretin işi olacak,' dedi. Aklımız yattı Melle Mirzonun dediklerine. Ömrümüzde ilk defa bir karar aldık ağamızdan gizli. İlk defa. Bir adam Berdav şeyhlerine, bir adam Küfrevi şeyhlerine, bir adam Şolveran şeyhlerine, bir adam da Mir Hasani Velinin tekkesine yolladık. Gidenler mus-

kalarla döndüler birkaç gün sonra. Muskaların kimini geçtiği yola, atladığı eşiğe kuylattık. Kimini de içtiği sulara attırdık gizlice. Ne ettiysek bir çaresini bulamadık. Aşiret yasa büründü. Gama kedere battık. Ne oğul everdik, ne de kız verdik ere. Kirva olmadık kimselerle. Ağamızın derdinden kendi derdimizi unuttuk.

Biz ağamızın derdindeyken bahar geldi geçti. Dağlar bozlandı. Keklik palaz döktü. Ekinler kızardı. Bir gece gene akşamdan evlerimize çekilmiştik ki Koppo kapı kapı dolandı. Bir kara haber ulaştırdı her eve. 'Ağa en geç iki günde köyümü terk etsinler diyor,' diye. İnanamadık. O gece toplandık Amer dayının evinde. Doluya koyduk almadı, boşa koyduk dolmadı. Haklı, köy onun. Birşey demeye de hiç hakkımız yok, yok ema ne kötülüğümüzü gördü de bize bu zulumu yağdırıyor, anlayamadık. Bir zamanlar iyiyken, şimdi niye kötü olduk? Ne kusur ettik? Bir yakaya çıkaramadık. Belki de birşeye canı sıkıldı da o yüzden böyle bir haber yolladı, dedik. Boşa umutlandık, dağıldık.

İki gün, derken üçüncü gün de geçti kuşkular içinde. Ağadan bir ses çıkmadı. Tam sevinecektik ki sevincimiz kursağımızda kaldı. Bir başçavuş dalında on cendırme girdiler köye. Koppo topladı hepimizi köyün ortasına. Başçavuş bir taşın üstüne çıktı. 'Hakkınızda şikayet var. En geç iki gün içinde köyü terk edeceksiniz,' dedi. Başka şeyler de söyledi, söyledi ama duymadık. Şaşırdık kaldık. Boynumuz bükük, elimiz koynumuzda kaldı. Köycek yasa bulandık. Gidelim, gidelim ema nereye? Hukûmata şikat delim, edelim ema nasıl edelim? Hem de aşireti-

mizin başı olan Kaso ağamızı. Şikata gittiğimiz, derdimize dermana gittiğimiz ağamızı şikata gitmek elin hukûmatlarına. Yakışır mı? Var mıydı böyle kalleşlik törelerimizde? Yoktu.

Başçavuşun geldiği günün gecesiydi, tüfınk sesleri böldü uykularımızı. Uykudan uyanan, tüfıngını alan çıktı kapıya. Köyümüzü eşkiyalar bastı belledik. Bir de dışarı çıktık ki ne görelim? Derenin yamacındaki ağamızın otlukları alav alav yanmıyor mu? Bir yandan da karşı yamaçtan gülle yağıyor ki bahar yağmuru sanarsın. Dere tüfınk sesleriyle inim inim inlemekte. Otların yandığını görünce unuttuk kendi derdimizi. Kaso ağamızın derdine düştük. Kimimiz yanan otluklara seğirttik, kimimiz sipere yattık. Verdik gülleyi ağamızın evini gülleleyenlere. Bir zaman sonra köyün karşı yamacındaki gülle sesleri kesildi. Bu sefer de tüfınklerimizi boynumuza asıp otlukları söndürenlerin yardımına. Oğul - uşak, kimimiz küleklerle, kimimiz avcumuzla, kimimiz ağzımızla su taşıdık dereden. Çok geçmeden söndürdük otlukları da. Sabaha kadar uyku girmedi gözümüze. Hayınlar bir daha basarlar köyümüzü diye korktuk. Aşiretimizin üstüne bir uyku yüzünden kara çalınsın istemedik. Sabah oldu. Gün Çaşır dağının üstünde oynaştı bir zaman. Kuşluk vaktine kadar ağamızın bizi çağırmasını, 'sağolun,' demesini boşuna bekledik. Gönlümüzü alacağını, yeniden yüzümüze güleceğini, bıyık bırakıp körüklü çizme giyeceğini boşa bekledik. Öğleden sonra o başçavuşla cendırmeler gene geldiler. Beni, rahmetli Amer dayıyı, Sıroyu, Şafoyu tuttular. Ellerimize kelepçe vurdular. Kattılar atlarının önüne. Doğru kasa-

baya. Nutkumuz tutuldu. Öyle tutuldu ki tek birşey soramadık başçavuşa. Sorgusuz sualsız tam üç gün bekledik karakolda. Dövdüler bizi üç gün üç gece. 'Ağanın otlarını niye yaktınız,' dediler. Dalımızdan, ayaklarımızın altından zoğlar çıkıncaya kadar dövdüler. İfadeye çağırdılar sonunda. Sürünerek çıktık başçavuşun karşısına. Yemin ettik, inanmadı. Sustuk, dövdüler. Biz ağamızın otunu niye yakaydık? Hangi aşirette görülmüştü böyle iş? Kabul etmedik. Öldürün bizi, ema yüzümüze böyle bir kara sürmeyin, dedik. Başçavuş baktı kabul etmeyeceğiz bu karayı, bıraktı bizi en sonunda. Üç gün sonra döndük köyümüze. Başımız önümüzde. Geldiğimiz günün gecesi Kaso ağamız gülleletti evlerimizi. Şoförleri, çobanları sabaha kadar verdiler gülleyi evlerimize. El atmadık tüfınklerimize. Uyduk töreye. Ema ağamız uymadı. Çocuklarımız sabaha kadar sızım sızım sızladılar. Acımadılar, merhamet etmediler. Bar bar bağırdılar: 'Çıkıp gitmezseniz hepinizi öldüreceğiz,' diye. Sabah oldu. Alev kusan geceden kurtulduk. Ama dertten kurtulamadık. Uyduk ağamızın emrine. Boyun büktük töremizin önünde. Başka ne gelirdi ki elimizden.

İşte böyle Mahmudo-can. Baktık olmayacak, sattık koyunlarımızı, öküz aldık yerine. Yükledik varımızı yoğumuzu arabalarımıza, düştük Saragöl ovasına. Tam ekin biçimi zamanı. Tam buğday kelleleri kızarıp gangallananda (boyun bükmek). Dağıldık Saragölün dörtbir yanına. Hangi köye sürdükse arabalarımızı, ta köyün dışında aldılar önümüzü, 'İyi adamdınız ağanız niye kovdu sizi? Bizim köyde yer yoktur

size,' dediler. Kızardık, utandık. Dönderdik öküzlerimizin başını başka köye. Kızarmış ekin tarlalarından geçtik. Yüreğimiz yana yana. Aç, susuz. Kapısında üç motoru olan Saragöl beylerinin kapısını çaldık. Önümüze iki gagala (Değirmen tandır ekmeği) atıp: 'Kusura kalmayın adama ihtiyacımız yok,' dediler. Bir ay deli koyunlar gibi Saragölde dolandık durduk. Baktık olmayacak, baktık Saragöl bize düşman. Dağıldık, kaçtık Saragölden. Kimimiz Almalı deresine, kimimiz Mılazgerte, kimimiz de Aladağlara. Aladağlara araba gidemez bilirsin. Aladağlara gelenlerimiz sattı öküzlerini yok pahasına. Sırtladık eşyalarımızı oğul-uşak, attık kendimizi Aladağlara. Sığındık bir ağanın koltuğu altına.

Kaso ağa da taştı devrildi. Sığmaz oldu Saragöle. Sonradan duyduk ki ağanın otlarını yakan da kendi adamlarıymış. Pilan kurmuş bize meğersem.»

«O pilan yiğit pilanı değil, kancık it pilanıymış,» dedi Mahmudo.

Mağaranın önüne ağır bir sessizlik çöreklendi kaldı bir zaman. İzo kalın bir sigara sardı.

«Elbet ona da kalmaz,» dedi gözleri yerde.

Mahmudo topraktan yeni çıkmış bir kar çiçeği kopardı. Parmakları arasında ezdi. Tefo yerden küçük bir taş aldı dereye aşağı fırlattı. İzo kalktı mağaranın ağzına gitti. İki elini de koltuk altlarına soktu, büzüldü. Bir sazak çıktı. Sızılı. Mahmudo kalınca bir sigara sardı. Elleri üşüdü, vaz geçti. Tabakayı cebine koydu. Kalktı.

«Yavaş yavaş yola düşsek mi?» dedi İzoya doğru yürürken.

«Hele erken,» dedi İzo ayağıyla karı yoklarken, «biraz daha beklesek iyi olur.»

Mahmudo sustu. Aşağılara baktı. Küçük bir taşın dibinden alaca bir tavşan kalktı. Mahmudo usulca tüfeğine uzandı. Nişan aldı tavşana. Tavşan tüfekten habersiz. Baharın eşiğinde umutlu. Tetiğe dokundu Mahmudo. Tavşan sıçradı. Kayaların arasında kayboldu. Tefo korkuyla sıçradı. İzo:

«Vuramadın mı?» diye sordu.

Mahmudo kızardı. Utandı. Erkekliğine yediremedi.

«Neyi?» dedi.

«Tavşanı.»

«Tavşan mavşan değildi, kayaya attım.»

Sustular. İzo bıyık altından güldü.

«Fena sazak çıktı,» dedi İzo, «haydın en iyisi mağaraya girelim.»

Tefo yerdeki kuşağı topladı. İzo kayaya yaslı tüfeğini aldı. Mağaraya girdiler. Karanlık, sıcak mağaraya.

Güneşi çalakamçı önüne katan gece çok geçmeden Aladağlara çöreklendi. Yıldızlar çıktı. Dağlar aklığa büründü. Üç kişi dağın böğründeki iri ağızlı mağaradan çıkıp aklığın içine kaydılar. Sessizce, usuldan. Dağlar bel verdi, dereler geçit. Kervankıran, Teraziler Aladağların üstünden ucaldığında Mahmudolar da Dorukdibine ulaştılar. Hazelin kapısını çaldılar yıldızlı gecenin altında.

XVII

«Ulaşın anolar, ulaşın. Bu ne afattı başımıza ge-

len. Uuuuuy, uuy. Uuuyyy ben öleydim Zeyno. Nasıl kıydın bu genç canına.»

Saçı-başı darmadağın ev tarafına doğru koşuyordu Mısto ağanın birinci karısı. Kızı gibi severdi. Zeyno hanımı. Eliyle gelin getirmişti Mısto ağaya. «Ano» demişdi o gün bu gün kendisine. O da «kızım» derdi Zeyno hanıma. Mısto ağanın birinci karısının saçını-başını yola yola koşduğunu gören köylüler çöplük başlarına tünediler. Sessizce gözetlemeye başladılar Mısto ağalarının evini. İlkin Feyzo çıktı evden. Ardından saçı başı dağılmış kadınlar, hizmetçiler. Feyzo iri iri açılan gözleriyle baktı Zeyno hanıma. Kofisi başından düşmüş, yerde duruyordu. Al Kirmanşah kuşağının bir ucu boynunda, bir ucu tavandaki merteğe düğümlü. Çıplak ayak bileklerinde mavi boncuklar dizi dizi. Kara saçları dört bir yanında pervane. Kirpikler örtmüş kara gözlerini. Odanın içi vayşivan.

Feyzo odanın ortasındaki sandığın üstüne çıktı. Sandığın üstünde Zeyno hanımın çıplak ayaklarının izi yok. Yerde yan düşmüş boş bir teneke. Tenekeyi sandığın üstüne koydu Feyzo. Çıktı tenekenin üstüne. Boyu merteğe ulaştı. Kuşak merteğe kilitli. Feyzo kuşağı mertekten açarken, kadınlar Zeyno hanımı tuttular. Zeyno hanım incinmesin diye. Kuşak mertekten kurtuldu. Düşdü kadınların kollarına. Uzattılar Zeyno hanımı odanın ortasına. Saçı hasırın üstüne yayıldı. Ağzı aralık. Yüzü penbe penbe. Köyün kadınları doldu içeri çok geçmeden. Erkekler dışarda bekleştiler. Kadınlar aldılar Zeyno hanımın dört bir yanını. Mısto ağa evinin önüne bir kalabalığın yığıldığını görünce, şaşırdı. Ot yiyen koyunlarını dürüngede bırakıp hızlandı eve doğru. Bir anlam veremedi. Herşey geldi aklına. Kapıda bekleşenlere:

«Hayırdır, ne oldu?» diye sordu.

Başlar öne eğildi. Mısto ağa Zeyno hanımın odasına girdi. Ağıtlar kulaklarında uğuldadı. Damı delip çıkan ağıtlar. Acı, ürkütücü. Kalakaldı odanın ortasında. Herşeyi gözden geçirdi. Gözü Zeroya ulaşanda, Zero yaşmak aldı. Birinci karısının gözü de Mısto ağayı gördü. Kalktı dizlerini döve döve.

«Astı ağam... Astı kendini Zeyno kızım... Kıydı taze canına... Kıydı Zeynom... Uuuy, uuyy.»

Mısto ağa tükürür gibi baktı saçı ağarmış karısına. Odanın ortasında boylu boyunca yatan Zeynoya baktı. Sonra sandığın üstündeki gaz tenekesinde kaldı gözleri.

«Susuuun itoğlitin karıları,» diye gürledi, «susun. Çıkın dışarı. Cehennem olun.»

Ağıt «hırp» diye kesildi. Yaşlı gözler, dağınık saçlı başlar Mısto ağaya döndü.

«Cehennem olun namussuzlar. Çıkın dışarı. Çıkın.»

Titreyen eliyle kapıyı gösterdi.

«Çıkın. Tez çıkın. Kesin ağlamayı. Benim şerefimi on paralık eden bir kancığın dalından ağlamayın bir de.»

Başları önde çıktı kadınlar. Oda iç çekmelerden kurtuldu. Mısto ağa derinden soluklandı. Zeyno yıllardan sonra ilk defa yalnız kalıyordu ağasıyla. Mısto ağa bir adım daha attı. Zeyno hanımın baş ucunda durdu. Ağız dolusu tükürdü. Balgamlı tükürük Zeyno hanımın güllü entarisine yapıştı göğsünde. Geri döndü, çıktı. Kapıya yığılmış kalabalığı süzdü.

«Dağılın, birşey yok. Kancığın biri kendini asmış o kadar,» dedi susan kalabalığa.

Sessizce döndüler geri. Ufak ufak yürüdüler ev-

lerine. Mısto ağa iki eli belinde arkalarından baktı bir zaman. Sonra ev tarafına:

«Kuroooo, Feyzooo,» diye bağırdı.

Feyzo koşarak geldi, el bağladı Mısto ağanın önünde. Ağlamaktan kızaran gözlerini sakladı Mısto ağadan. Başı göğsüne yapışık.

«Buyur beyim,» dedi.

«Ula seğirt Kerimoyu çağır, yanına da birkaç adam alsın. Götürün bu kancık iti bir çukur eşin kuylayın.»

Feyzo köyün içine doğru yürüdü. Kızarmış gözleri yeniden sulandı. Yanaklarından süzülen yaşlar kırçıl sakalında kayboldu.

Çok geçmeden Kerimo yanında birkaç kişiyle Mısto ağanın kapısı önüne geldi. Ellerinde kürekler, kazmalar vardı. Feyzo içeri girdi. Mısto ağa göründü eşikte.

«Geldiniz mi,» dedi soğuk soğuk.

Gelenler cevap vermeden baktılar Mısto ağaya. Mısto ağa:

«Kerimo,» dedi kısık gözleriyle, «şimdi gidin derenin yamacına bir çukur kazın, sonra da gelin bu kancığı götürün içine atıp üstünü korlayın.»

Kerimo bir iki yutkundu, başı önünde konuştu.

«Mezarlığa kuylanmıyacak mı?»

«Hee,» dedi Mısto ağa hiddetle, «ya bir de mezarlığa kuylayın o kancığı. Dedem Muso Paşanın yanına. Olmaz. Mezarlığı da battal etmiyek. Zati gendini asanın namazı mamazı da kılınmaz. Götürün üstlü başlı atın çukura. O kancığa çok bile.»

Sonra döndü tekrar misafir odasına girdi. Kerimo yanındaki delikanlılarla çar naçar yola düştü. Az sonra, derenin yamacında, beyaz karın üzerinde kara bir toprak buğulandı. Olup biteni köylüler çöplükler-

den, kapı aralarından seyrediyorlardı. Köy derin bir sessizliğe gömülmüştü. Ne öten horoz, ne ürüyen geveze finolar, ne de oynayan çocuklar vardı damların üstünde. Bilmeden Zeyno hanımın yasını tutuyorlardı sanki. Yeteri kadar çukur kazıldıktan sonra, kazanlar tekrar geldiler Mısto ağanın kapısına. Ellerindeki küreklere dayandılar. Başları önlerinde. Feyzo girdi misafir odasına. Misafir odasının penceresi açıldı. Açıktan Mısto ağanın başı çıktı.

«Kerimo,» dedi, «şimdi de hırzele (Hırzel, ahırlardan bok taşımak için kullanılan, iki kişinin kollarından tuttuğu etrafı iki karış yüksekliğinde geniş bir sandık) koyun götürün üstlü başlı atın çukura. İbreti alem olsun karılarımıza.»

Kürekleri duvara dayadılar. Mısto ağanın başı pencerede kayboldu. Feyzo delikanlılardan biriyle bir hırzel çıkardı ahırdan. Hırzeli Zeyno hanımın odasının önüne koydular. Zeyno hanımın ölüsü de Kerimoyla başka bir delikanlının kollarında çıktı dışarı. Zeyno hanımı hırzelin üstüne koydular. Saçları boka bulandı. Kolu sarktı hırzelden. Feyzo ön kollarından tuttu hırzelin. Arkası Zeyno hanıma geldi. Arka kollardan da delikanlılardan biri tuttu. Birinci karının odasının önünden geçerken bir inleme duydu Feyzo. Gözleri yaşlandı yeniden. Ta çukurun başına kadar pınar oldu gözleri Feyzonun. Yumuk gözlü, morarmış yüzlü, saçı boklu Zeyno hanımı incitmeden koydular çukura. Herkes bir dua okudu içinden. Birbirlerinden saklıyarak. Çok geçmeden de buğulu toprak kapadı Zeyno hanımın üstünü. Bahtı gibi kara bir toprak.

Feyzo iki gün bekledi Mahmudoların yolunu. Zeyno hanımın acısı yüreğine vuruyordu. Ne yapıyor, ne ediyor bilmiyordu. Başı kesilmiş tavuk gibi dolanıp duruyordu. Ahırların diplerinde oturuyor, düşünüyor, düşünüyordu. Çıkaramıyordu bir yakaya. Dama çıkıyor, saatlerce gözlüyordu Aladağları. Ne gelen vardı, ne giden. Ağanın pullu kıratını tımar ediyor, boynuna sarılıp konuşuyordu. «Ya, işde böyle kıratım. Gitti Zeyno hanım. Gitti. İyi etti belki de. Her gün bin kere ölmektense bir kere öldü kurtuldu. Biz kaldık iyi mi oldu? Her gün azap, çile. Her gün öbüründen daha bir afat, daha bir zulum. Ama gene de asmasaydı kendini keşke. Kim bile belki günün birinde Mahmudonun da içine düşerdi bu ataş. Düşerdi ya kıratım. Atardı senin sırtına bir gün Zeyno hanımı, düşerdi dağlara. Yel ulaşamazdı dalından. Yaa, işte böyle kıratım! Kim bilecek Zeyno hanımın derdini? O da öbür karıları gibi çobana, hulama uşkur açaydı iyi olurdu. Geçinir giderdi ölümlü dünyada. O ağaya boynuz taktırmadı. Yatmadı çobanın hulamın altına. Bir eşkiya sevdi. Adı çıksaydı bile yüzü kararmazdı Mısto ağanın. Ne ettiyse kendine etti. Yazık etti. Kendi kurtuldu, kurtuldu ema beni yaktı gitti Zeyno bacım.»

Üçüncü günün gecesi delice bir bahar yağmuru sardı Aladağları. Gece yarıya bölünende bir silah sesiyle uyandı Feyzo. Aceleyle şalvarını geçirdi bacaklarına. Peykeden atladı. Karanlıkta ineklere, mozıklara çarpa çarpa ahırın kapısını buldu. Dış kapının sürgüsüne el attığında bir silah daha patladı. Daha yakından geldi sesi. Kapıya çıktı. Yağmur kamçı gibi çarptı yüzüne. Mısto ağa da üçüncü karısının penceresinden uzattı başını. «Kimdir oooo,» diye karanlığa ünledi. Feyzo dürüngeden yana sesler duydu.

«Ağa sesler dürünge tarafından geliyor,» dedi.

«Hele bir bağır,» dedi Mısto ağa.

Feyzo:

«Ulyooooo, ulyooo, ulyoooooo,» diye ünledi.

«Feyzooo, ula biziiik, biiiz,» diye cılız bir ses geldi dürüngelerden yana.

Mısto ağa da duydu sesi.

«Ula Feyzo seğirt, bunlar bizim Mahmudogil.»

Feyzo deli yağmurun altında koştu dürüngelerden yana. Bir yandan da:

«İzo dayıı nerdesiniz,» diye bağırıyordu.

Yamaca vurdu. Ayağı bir tümseğe çarptı. Kapaklandı. Küfür dolu kalktı. Tefonun sesi yakından geldi.

«Bu tarafa gel Feyzo, bu tarafa,» diye.

Az sağa saptı. Beş-on adım sonra da yanlarına vardı. Hazel sırt üstü yatıyordu yerde. İzonun eli kolu yanına düşmüş soluyordu. Yüzleri seçilmiyordu. Hazel inliyordu yattığı yerde. Mahmudo:

«İyi ulaştın Feyzo kardaş,» diye soluklar arasında konuştu, «hem de çok iyi ulaştın. Hiç birimizde takat kalmadı Zozan belinden bu yana. Hezalın sancısı yaman tuttu yolda. Dalımızda getirdik buraya kadar. Artık bundan o yana adım atacak halimiz kalmadı. Umut sende şimdi. Kurtar Hezalımı.»

Yağmur kudurdukça kuduruyordu. Feyzo Hazelin önüne diz çöktü.

«De haydin Hezal bacımı dalıma kaldırın,» dedi.

Üç kişi Hazeli doğrulttu. Hazel:

«Uyyy, öldüm ano... Uyyy ano bu ne acıdır böyle... Kurban olam... Mahmudocan... biraz yavaş kaldırın... Takatım kalmadı artık... Ihhh... Ihh...»

Hazeli Feyzonun sırtına yüklediler. Feyzo yorgaya (atın eşkin yürümesi) kalktı. Ne Mahmudo, ne

İzo, ne de Tefo Feyzoya ulaşacak gücü kendilerinde bulamadılar. Ayaklarını sürüterek, yağmura aldırmadan yürüdüler ardınca.

Feyzo misafir odasının önünde durdu. Işık vardı odada. Kapı tabanına kadar açıktı. Feyzo, sırtında acı çeken Hazelle girdi içeri. Mısto ağa odanın ortasında duruyordu. Giyinik.

«Ula Feyzo bu ne hal? Hayırdır! Ne oldu bacıma?»

«Hayırdır beyim,» dedi Feyzo Hazeli usulca sekiye indirirken, «hayırdır. Hezal bacımın yolda sancısı tutmuş. Buraya kadar dallarında getirmişler.»

Mısto ağa Hazelin yuvasından çıkmış gözlerine, irileşmiş karnına baktı bir çırpıda. Hazel titriyordu sekide. Mısto ağa:

«Ula itoğli tez ev tarafına haber ulaştır. Halı hal değil yoksa bacımın.»

Feyzo uçar gibi çıktı. Ardından da Mahmudo, İzo, Tefo girdiler içeri. İnsanlıktan çıkmış bir halde. Sanırsın üçünü de üstlü başlı suya sokup çıkarmıştılar. Diş dişe vuruyorlardı. Mısto ağanın elini öptüler tek tek.

«Sağolun, hoş geldiniz, dedi Mısto ağa, «çabuk üstünüzü başınızı çıkarın.» Birden Hazeli hatırladı. Ve:

«Kuroooo, Feyzoooo,» diye ünledi.

Mahmudo Hazelin yanına gitti. Elini başına koydu. Alev alev yanıyordu başı Hazelin. Mahmudo, damarların atışını hissetti avucunda.

«Ölüyorum, beni kurtar Mahmudocan... Dayanamıyorum...»

«Az daha dayan Hezalım, az kaldı. Kurtulacaksın,» dedi fısıltıyla. Feyzo girdi içeri soluk soluğa.

«Tamam beyim,» dedi, «Hezal bacımı ev tarafına götüreceğim.»

Sekinin önüne diz çöktü. Mahmudonun yardımıyla Hazeli sırtına aldı. Hazel gözlerini araladı, Mahmudoya baktı. Feyzo çıkar çıkmaz Mısto ağa:

«Hezal bacım gitti, artık soyunun yoksa setılcem (zatürre) olursunuz. - Mahmudoya - Merak etme oğlum. Ablangil çaresine bakarlar, hiç canını sıkma,» dedi.

Feyzo sırtında Hazelle girdi aşhanaya. Mısto ağanın birinci karısıyla ikinci karısı, uyanıp gelmişlerdi. Birinci karısı:

«Feyzo böyle tandır başına getir,» dedi.

Feyzo kadınların da yardımlarıyla Hazeli tandır başına indirdi. Mısto ağanın ikinci karısı tandırın üstündeki değirmi sal taşı kaldırdı. Hazelin ayaklarını tandıra salladılar. Ilık, tatlı bir sıcaklık bacakları arasına doldu. Ağanın birinci karısı:

«Feyzo öyle dikilme oraya, tez koş Miyese kariya haber ver gelsin. Yoksam bacının halı yaman.»

Feyzo yel gibi çıktı. Kadınlar Hazelin üstünde başında ne var, ne yok çıkardılar. Anadan üryan koydular tandırın başında. İkinci karısı koştu beyaz bir gömlekle güllü bir don getirdi. Hazelin yuvasından çıkan karnı kıpır kıpır kıpırdıyordu. Giydirdiler aceleyle. Üstüne kalın bir keçe örttüler. Mısto ağanın ikinci karısı:

«Yolda mı tuttu kızım,» diye sordu.

«He ano,» dedi Hazel ıhlaya ıhlaya.

«Bileydin yola çıkmazdınız.»

«Biliyordum ano... biliyordum. Ema... bizim köylüler... 'Cendırmeler... Saragöle çıkmışlar,' dediler... Mahmudoyu arıyorlarmış... Bu sebebe... duramadık...»

«Gene de iyi ulaştınız kızım,» dedi ağanın birinci karısı «ya yolda uşak gelmeye başlasaydı halın ne olurdu? Gene allah yüzüne bakmış kızım.»

«Çok mu sancılanıyorsun,» diye ikinci sordu.

«He,» dedi Hazel.

Miyese karı önde, Feyzo arkasında girdiler içeri. Miyese karı dev anası. Bir gözüne ağ gelmiş. Elleri iri iri. Yaşı ellinin üstünde. Sağlam yapılı. Leçeğini silkelerken, bir yandan da:

«Vıy ano, hiç böyle de yağmur mu ola? Sanırsın mümbarek gök delinmiş,» diye söylendi. Hazele baktı, Feyzoya döndü.

«Ula de haydi çık,» dedi, «artık senin işin kalmadı.» Feyzo utandı. Pembe yüzü kapıdan yana döndü, çıktı.

«Şimdi mi tuttu sancı?»

«Yok ano. Dediğine göre akşamdan tutmuş,» dedi ağanın birinci karısı.

«Yok canım kız bilmiyor öyleyse,» dedi Hazeli süzerken, «akşamdan tutaydı Aladağlara ulaşmadan doğardı valla,» dedi Miyese karı. Sonra eğildi, Hazelin karnını yokladı eliyle.

«Kızım ne zaman tuttu sancın,» diye sordu.

Hazel gözlerini araladı. Dalgın dalgın baktı Miyese karıya. Miyese karı tekrarladı sorusunu.

«Kızım, beni duyuyor musun, ne zaman tuttu sancın diyorum.»

Hazelin kuru dudakları aralandı.

«Akşamdan, akşamdan ano,» diyebildi.

Miyese karı başını iki yana salladı.

«Hella Hella,» dedi elini Hazelin donunun içine sokarken, «ema kız haklı. Açılmış.»

Mısto ağanın üçüncü (Zeyno ölmeden evvel dör-

düncüydü) karısı girdi aşhanaya. Taze, alımlı. Don gömlek katına. Gözleri kırpış kırpış.

«Uuuyy, bu ne?» diye sordu.

Birinciyle ikinci kötü kötü baktılar üçüncüye. Miyese karı:

«Ne olacak, Mahmudonun karısı. Sancısı tutmuş yolda.»

Üçüncü iyice yaklaştı Hazele. Önce pembe yüzüne, sonra da karnına baktı Hazelin. Seçemedi yüzünü. Çıraya baktı.

«Durun gidip lambayı getireyim. Yoksa bu ışıkta göz gözü görmez valla,» dedi.

Kapıdan çıkarken bir eliyle de karnını yokladı. Kaygan, dümdüz karnını. Dış kapıda bir yumruk vurdu karnına.

Miyese karı:

«Haydın bacılar durma zamanı değil. Hazo bacı sen dört tane çatı (danaları bağlamak için kullanılan iki üç metre uzunluğunda kalın ip) getir,» dedi birinciye.

Hazo çıktı. Hazel gözlerini araladı, yumdu. Acıyla inledi. Dudakları aralandı.

«Zor mu ano,» diye sordu zor duyulur bir sesle.

«Ne zoru,» dedi Miyese karı, «ne zoru olacak kızım. Benim tam onüç uşağım oldu. İlkinden sonra hep kendim doğurttum kendimi. Kimini kömde, kimini çayıra ekmek götürende, kimini de ekmek pişirende.»

Mısto ağanın ikinci karısı:

«Korkma bacım,» dedi, «Miyese halanın eli yukadır (hafifdir). Biz görmedik, ema görenler öyle diyorlar.»

Miyese karı:

«Senin de olur Cemo bacı, senin de. Daha yaşın ne ki!»

Cemo kızardı, bozardı. Mısto ağasız geçen gecelerini düşündü. Hazo elinde bir deste çatıyla girdi içeri.

«Şimdi siz bana yardımcı olun,» dedi Miyese karı.

Üçüncü bir gaz lambasıyla açtı kapıyı. Çıra utandı. Önce Hazeli tandırdan çıkarıp kenara çektiler. Bağırtılarına aldırmadan. Sal taşı tekrar tandırın üstüne çektiler. Taşın üstüne de beyaz bir keçe serdiler. Hazeli tekrar tandırın üstündeki keçenin üstüne uzattılar. Miyese karı güllü donu sıyırdı Hazelin bacaklarından. Sonra çatılardan birini Hazelin bir el bileğine, diğer çatıyı da öbür el bileğine bağladı. İki çatının boşta kalan uçlarını da Hazelin başının arkasına düşen direğe sardı iyice. Hazelin kolları gergide kaldı. Sonra iki çatı daha aldı desteden. Onları da ayak bileklerine bağladı Hazelin. Sonra da iki eliyle Hazelin karnına bastırdı. Hazel inim inim inledi. Baş ucunda duran ağanın karılarına döndü.

«Hazo bacı sen bu ayağa bağlı çatıyı tutacaksın, Cemo bacı sen de bu çatıyı, diye emir verir gibi konuştu, «ben çekin diyende ikiniz de bütün kuvvetinizle yanlara doğru çekin. Nazo (üçüncü) sen de onlar çekmeye başlayanda kızımın karnına bas, anlaşıldı mı?»

Üçü de anladık dediler başlarıyla. Miyese karı kollarını çemredi. Dirseklerine kadar. Kalın bilekleri, iri elleriyle ahenk tuttu. Korkulu gözlü Hazele baktı. Gülümsedi.

«Hiç korkma kızım,» dedi, «korkacak hiç birşey yok. Kendini sıkma hiç, rahat bırak canını. Rahat bırak ki uşak tez gele. Şimdi sancı gelende bana haber ver.»

Hazel alt dudağını dişleri arasına aldı. Olur, di-

ye gözlerini yumdu, açtı. Miyese karı Hazelin iki bacağı arasına diz çöktü. Nazo bir bez ıslattı, getirdi. Hazelin alnına koydu. Miyese karı:

«Nazo kızım, bir bez daha ıslat getir, kızımın ağzı kuruyanda ıslatırsın,» dedi.

Nazo bir bez daha ıslattı, getirdi. Hazelin dudakları ıslandı. Morarmış, çatlamış dudakları. Nazo daha yanına diz çökmeden de dikleşti bütün vücudu.

«Sancı... geldi... ano...,» dedi zorla.

Miyese karı:

«Çekin,» diye bağırdı, «sen de karnına bastır Nazo.»

Hazel kollarıyla, bacaklarıyla çarmıha çekildi. Nazo iki eliyle yüklendi Hazelin karnına. Kinle. Hazoyla Cemo da bütün güçleriyle çatıları yanlara doğru çekmeye başladılar. Miyese karı sağ elini Hazelin bacakları arasına soktu. Hazel bağırdı boğazı delinircesine. Çığlık çığlığa ulandı. Hazel bağırdıkça Nazo bastırıyor, Hazoyla Cemo çatılara asılıyor, Miyese karı da karıştırıyordu.

Hazelin çığlıkları misafir odasına ulaştı. Mahmudo yanan sobanın başından kalktı. Pencereye gitti, sobaya sırtı dönük durdu. Dişleri gıcırdadı ağzında. Öbürleri başlarını öne eğdiler. Hazelin çığlıkları dalga dalga yayılıyordu odanın içine. Odada acı kol gezdi bir zaman.

Miyese karı:

«Bırakın,» dedi yüzünü ekşitirken, «bırakın. Uşağın başı elimin ucuna değdi, değdi ema tutamadım. Biraz beklesek iyi olacak.»

Nazo ellerini çekti Hazelin karnının üstünden. Elinin yerleri bir zaman kaldı Hazelin karnında. Tam on parmağın yeri. Nazoyla Cemo da çatıları bıraktı-

lar. Nazo ağzını ıslattı Hazelin. Yüzündeki domur domur terleri sildi.

«Suuu,» dedi Hazel acılar içinde.

Nazo su getirmeye kalktı. Miyese karı eliyle durdurdu Nazoyu.

«Olmaz Nazo kızım,» dedi, «olmaz. Su iyi gelmez. - Hazele döndü - Biraz daha sabret kızım, az kaldı. Kurtulacan. Hem sen bir eşkiya karısısın. Böyle acılar vız gelmeli sana.»

Hazel:

«Suuu,» diye inledi yeniden.

Miyese karı:

«Nazo kızım bir yudum su ver. Bir yudumdan birşey olmaz.»

Nazo terekten aldığı tası küpten doldurdu. Hazo, Hazeli düzeltti. Hazel dudaklarına deyen su tasını dişleriyle tuttu. İçti. Nazo tası çektikçe, Hazel sıktı tası dişleri arasında. Miyese karı:

«Bırak içsin,» dedi, «içsin. O ki o kadar istiyor koy içsin.»

Hazel bir tas suyu dibine kadar içti. Hazo yeniden sırt üstü yatırdı Hazeli. Miyese karı:

«Şimdi kalın bir yorgan getirin örtün üstüne. Nefeslensin,» dedi.

Nazo koşarak gidip kalın bir yorgan getirdi. Usulca Hazelin üstüne örttüler. Yorgan pembe yüzünü örttü. Yağmur bıkmadan usanmadan dövüyordu damı. Hazel yeniden bağırmaya başladı yorganın altında.

«Mırım mırım! Uuyy day mın hışlakın! (Öldüm, beni kurtarın), Uyyyyyy, uyyyy,» diye.

Miyese karı yorganı açtı yüzünden Hazelin. Üstüne eğildi.

«Sancın mı geldi kızım?»

«Heeee, anoooo,» diye sızlandı.

«Gelsin gelsin,» dedi Miyese karı. «Hele birkaç kere daha gelsin koy. Hele erken.»

Yorganı tekrar örttü Hazelin yüzüne. Durmadı inlemeleri Hazelin. Acı, ürkütücü inlemeleri. Miyese karı hiçbir şey yokmuş gibi Hazoya:

«Mahmudogil ne zaman geldiler?»

«Ben de bilmiyorum Miyese hala,» dedi Hazo, «işte biraz evvel Feyzo çaldı kapıyı. Kalktım geldim ki Cemo da yeni kalkmış gelmiş. Biraz sonra da Feyzo dalında getirdi fakiri.»

«Ben hiçbir şey duymamışım,» dedi Nazo.

Cemo kinle baktı Nazoya.

«Elbet duymazsın anam, sen nazlısın, seni ağam hiç kıyar da uyandırır mı? Gül bedenin solar sonra.»

Nazo başını indirdi önüne. Hazo eliyle tersledi Cemoyu.

«Şimdi bunların sırası mı Cemo,» dedi.

Miyese karı sözü değiştirdi:

«Adı ne bu kızın Hazo,» diye fısıltıyla sordu.

«Valla bilmiyorum Miyese hala,» dedi Hazo. «Hani hiç sormaya vakit bulduk mu ki!»

Hazel yeniden başladı bağırmaya.

«Mırım mırım uuyy day mın hışlakın, bu ne acıydı anooooo, oyyyyyy!... öldüüüüüüm! Kurtarın beniiiii!... Kurtarıınnn!»

Miyese karı ağanın karılarına parmağıyla sus işareti yaptı. Hazelin başucuna eğildi.

«Az daha dişini sık kızım, sık ki az kaldı. Şimdi dayan, sonradan unutursun. - Ağanın karılarına döndü. - Siz de hazır olun. Üçüncü sancıda tamam.

Hazelin çığlıkları iniltiye döndü. Miyese karı kalktı. Hazelin üstündeki yorganı kaldırdı. Ap - ak bacakları titriyordu Hazelin. Yer yer de aklığa kara-

kan bulaşmıştı. Miyese karı yeniden Hazelin bacakları arasına girdi, diz çöktü. Karnını, bacaklarının arasını yokladı Hazelin.

«Hazır durun bacılar,» dedi ağanın karılarına.

Nazo kalktı, Hazelin başucuna oturdu. Cemoyla Nazo da Hazelin ayak bileklerine bağlı çatıları tuttular. Hazelin gözleri aralı aralı duruyordu. Yüzü pembe pembe. Miyese karı: «Ölmeli ne de güzel.» dedi içinden. Hazel yeniden düşürdü çığlıklarını odanın içine. Miyese karı:

«Davranın bacılar,» dedi.

Davrandılar. Nazo yeniden kuvvetini yükledi Hazelin karnına. Cemo bir yana, Nazo bir yana çekti çatıları. Çarmıha gerdiler Hazeli yeniden. Çığlıklar perde perde yükseldi aşhananın içinde. Bacadan yağmura ulaştı. Miyese karı elini bileğine kadar soktu Hazelin bacakları arasına. Hazel:

«Mırım mırım! Uuyy day mın hılaşkın!... Mahmudooooo!.. Öldüm anooooo!» diye bağırdıkça Miyese karı zorluyordu.

Bir zaman uğraştıktan sonra Miyese karı kolunu çekti çıkardı.

«Bırakın,» dedi sinirli sinirli.

Bıraktılar. Hazelin çığlıkları hıçkırık oldu. Miyese karı:

«Nazo kızım, bir leğene su koy getir de kolumu yıkayayım,» dedi.

Cemo:

«Olmayacak mı acep Miyese hala?» diye sordu.

«Olacak olacak,» diye cevap verdi Miyese karı, «olacak ema bizi de çok uğraştıracak.» - Sesini alçalttı - Elim uşağın başına ulaşmıyor. Yeter ki elim bir uşağın başına ulaşa. Çeker çıkarırım. Ema elim ulaşmıyor. Uşak daha çok gerilerde.»

Nazonun getirdiği su dolu leğende kolunu yıkadı. Su kana kesti. Kolunu entarisinin eteğinde kurularken:

«Kızı tandırın üstünden biraz bu yana alın,» dedi.

Ağanın karıları Hazeli tandırın üstünden yana aldılar. Miyese karı da tandırın üstündeki sal taşı kenara çekti. Hazel yeniden başladı vayşivana.

Mahmudo sigara sardı. Mısto ağa tesbihine el attı. İzo, Tefo, Feyzo da başlarını önlerine indirdiler.

Miyese karı yerden zorla kaldırdığı sal taşı Hazelin karnının üstüne koydu.

«Anooo! Mırım mırım! Uuyy day mın hışlakın!» diye bağırdı Hazel.

Hazonun gözleri yaşlandı. Nazo sevindi kısırlığına. Cemo evlat acısını düşündü. Miyese karı:

«Ne durdunuz bacılar,» diye gürledi, «davranın.»

Davrandılar. Hazel çırpınıyor kurtaramıyordu çarmıhtan. Dört yanı Hazelin çığlıkları kapladı. Kömlerde koyunlar melemeye başladı. Bir horoz öttü ahırda. Miyese karı o zorlu uğraş içinde gene de duydu horozun sesini. «Hayra tebdil ola. Bu vakit horoz ötmesi hiç de iyi değil.» dedi içinden.

Hazelin sesi birden «hırrp», diye kesildi güz damcısı gibi. Başı yana düştü. Nazo ellerini birden Hazelin karnının üstündeki taştan çekti.

«Uuuuy öldü ano!» dedi korkuyla.

«Bastır,» diye bağırdı Miyese karı, «Ne ölmesi, bayıldı.»

Nazo tekrar sal taşın üstüne abandı. Kolları titriyordu. Miyese karı:

«Davranın bacılar,» dedi, «davranın ki başını tuttum uşağın.»

Birden geriye doğru attı vücudunu. Sağ kolu ge-

rildi. Bir zaman öylece gergide kaldı. Ve birden sırtüstü düştü Miyese karı.

Nazo sevinçle:

«Şükür kurtuldu!» diye bağırdı.

XVIII

Hazelin çığlıklarının susmasıyla etraf derin bir sessizliğe büründü yeniden. Sessizlik zulum oldu. Feyzo gözlerini kaçırdı Mahmudodan. Mısto ağa horlamaya bile başlamıştı. Tefoyla İzo da uyuyorlardı. Aladağlar üstlerine yığılmıştı sanki. Büzülmüş, kıvrılmışlardı oldukları yere. Mısto ağaysa dev anası gibi ağzından burnundan soluyordu. Misafir odasının kapısı ufaktan vuruldu. Feyzo kapıyı açtı, baktı, dışarı çıktı. Mahmudo tütün sardı. Feyzo biriyle konuştu kapının ardında. Mahmudo kulak kabarttı, duyamadı. Pencereye gitti. Yağmur azalmıştı. Tek tük vuruyordu pencere camına. Köy ışıklanmaya başlamıştı yavaştan. Feyzo girdi içeri. Kapının önünde durdu. Mahmudo yanına koştu.

«Hayırdır Feyzo?» diye sordu yavaştan.

«Hayırdır beyim,» dedi Feyzo başı önünde, «hayırdır. Hezal bacım kurtuldu. Kurtuldu ema... Uşağınız size ömür.»

Mahmudo geri döndü başı önünde. Pencereye gitti. Umut suya düştü. Bir zaman sonra:

«Kız mıymış, yoksa oğlan mı,» diye sordu Feyzoya.

«Kızmış beyim.»

Bir sevinç dalgası Mahmudonun içini yaladı geçti. Ardından da sevinç, acı, birbirine karıştı.

«Hezal nasılmış, Feyzo?»

«İyiymiş beyim, pek merak edilecek birşey yokmuş.»

Feyzonun cevabı doyurmadı Mahmudoyu. Üstelemedi. İçine attı. Hazelin acılarına, görmediği günlere, jandarmaların Hazele yaptıklarına daldı gitti. Feyzo da Zeyno hanımı düşündü. Mahmudo duymamıştı daha olanları. Açsa mıydı, açmasaydı mı. İçinden: «Eskiler, acı acıya, su sancıya, demişler», diye geçirdi. Pencerenin yanında duran Mahmudonun yanına gitti.

«Beyim,» dedi fısıltıyla.

Mahmudo birden döndü. Korkulu gözlerle sordu:

«Hayırdır Feyzo, yoksa Hezalıma birşey oldu da benden mi saklıyorsunuz?»

«Yok beyim, yok. Allah bir de o acıyı mı göstersin. Ema... Diyordum ki... Bir bilmediğin daha var.»

Mahmudonun gözü elinde olmayarak tüfeğine gitti. Gözleri büyüdü.

«Nedir bilmediğim Feyzo? Tez söyle.»

«Mahmudo beyim... Siz Saragöle gittiğiniz günün bir evel gecesi Zeyno hanım kendini astı.»

Mahmudonun elleri yanına düştü. Başını yukarı kaldırdı. Gözleri kapandı. Feyzo devam etti:

«Öldü ya beyim! Kuşağıynan asmış kendini. Mısto ağa bir kefeni bile çok gördü Zeyno bacıma. Mezarlığa bile kuylattırmadı. Kendi gibi mezarı da garip oldu. Bir çukur eştirdi, içine attırdı üstlü başlı. Tabut yerine hırzel üstünde gitti. Üzme kendini. Olanlan ölene çare olmaz. Nasıl olsa duyacaktın, hiç değilse biran evel duy dedim. Acı acıya ey gelirmiş.»

Feyzo başını öne eğdi. Gitti sobanın arkasına çöktü. Mahmudo kalktı odanın içinde dolaştı bir za-

man. Horlayan Mısto ağanın baş ucuna dikildi. Gözleri kin kustu Mısto ağanın üzerine. Döndü pencereye gitti. Işıklanan köye baktı. Tüten bacalara, ot getirenlere, sepet sırtında otluğa gidenlere. Kuyu başını dolduran allı yeşilli, kofili kadınlara. Zeyno hanım geldi gözlerinin önüne. O kapıyı ilk gün açıp kapadığı gibi. Başı kofili, kudretten sürmeli gözleriyle. Sonra son geldiği geceyi hatırladı. Yağmurda ıslanmış yüzünü, perişanlığını. Gözlerine yaş doldu Mahmudonun. Ufaktan ufaktan ağladı. Yüreği çekildi. Bağırmak geldi içinden. Feyzo ağladığını anladı Mahmudonun. Usulca kalktı. Kapıyı sessizce açtı, çıktı. Dürüngelerin üstündeki yamaca gitti gözleri. Akşamdan yağan yağmur sabaha kadar silip süpürmüştü Zeyno hanımın üstündeki kara toprağı.

«Hey gidi zalim felek,» dedi. «Bir avuç toprağı da mı çok gördün Zeyno bacıma.»

Otluklardan yana yürüdü.

XIX

Bütün köyün erkekleri Mısto ağanın kapısına toplanmıştı. Gün ancak bir mızrak boyu yükselmişti Acemelinden. Gece kuduran yağmur yerine bulutsuz, pırıl pırıl bir sabah bırakıp gitmişti uzaklara. Tefo başına toplanan köyün gençlerine maceralarını anlatıyordu sessizce. Bire on katarak. Cımşido herkesten ayrı, küçük bir taşın üstüne oturmuştu başı önünde. Elindeki bir çöple yeri eşeliyordu. Mahmudo aşırtma fişeklikler omuzlarında çapraz, elinde tüfeği, yaşlıların ortasında ayakta duruyordu. Sigara içi-

yorlardı konuşmadan. Yan taraflarındaki iri saltaşın üstündeki minderlerde Mısto ağayla Melle Nadır oturuyorlardı. Tesbih tokurdatıp kalabalığı süzüyordu Mısto ağa. Melle Nadırın anlattıklarını dinler gözükerek. Kerimo yanındaki birkaç gençle Mısto ağanın samanlığından çıkıp kalabalığa doğru ilerlediler. Ellerinde kazmalar, kürekler. Feyzo da arkalarından bir kucak ot ve merteklerle geliyordu. Kalabalık onlardan yana döndü. Mısto ağa, Kerimoya seslendi.

«Kerimo ağa, Kerimo ağaa.»

Kerimo, Mısto ağanın yanına yöneldi. Mısto ağanın Kerimoya dediklerini herkes duydu. Çünkü:

«Kerimo ağa! Mahmudo oğlumun uşağına dedem Muso paşanın yanında mezar kazın. Tez olun,» diye bağırdı.

Kerimo da:

«Emrin başım gözüm üstüne,» diye cevap verdi.

Kerimo ağa önde, ardında gençler kazma küreklerle Yolboyun mezarlığa yöneldiler. Mezarlığa yönelenler birden gür bir sesle irkildiler. Tüfeğine dayanarak bağıran Mahmudonun gür sesiyle. Mahmudo arkalarından:

«Kerimo dayı, Kerimo dayı!» diye bağırıyordu, «hele durun. Yanlış gidiyorsunuz. Benim uşağımın mezarını Zeyno bacımın mezarı yanına eşeceksiniz.»

Kerimo dayı ve yanındakiler durdular. Mahmudo devam etti.

«Ölü benimdir. Dediğim yere eşin mezarı. Zeyno bacımın mezarı yanına.»

Kerimo bir ağaya bir Mahmudoya baktı. Mısto ağa bir iki öksürdü. Bütün emekleri boşa gitti Mısto ağanın. Yüzüne güleçlik verme emekleri. Zalımlığını atamadı kıllı yüzünden. Sesi yüzüne, sözü içine uydu konuşurken.

«Peki Kerimo! Madem Mahmudo öyle istiyor öyle olsun.» «Peki gidin o kancığın yanında mezar eşin uşağına.»

Kerimo ve mezar kazıcılar yamaca yöneldiler. Mahmudo altında kalmadı Mısto ağanın kancık sözünün.

«Zeyno bacım kancık değildi,» diye cevap ulaştırdı.

Mısto ağa duymamazlıktan geldi tabakayı Melle Nadırın önüne sürerken.

Mahmudoya bakan yüzlerden bir sevinç dalgası geldi, geçti. Geldi geçti. Fısıltıya kucak aştı kalabalık. Mısto ağa sal taşın üstünden bir iki yekindikten sonra kalktı. Kalabalığa karıştı. Tabakayı İzoya uzattı. Fısıltı kesildi.

Zaman geçmek bilmedi Mısto ağanın kapısı önünde. Mezar kazıcılardan biri gelinceye kadar çakıldı kaldı olduğu yerde. Sonra Feyzo geldi. Melle Nadır:

«Feyzo oğlum,» dedi. «Hele bir bak bakayım cenaze tamam mı?»

Feyzo eve gitti. Çok geçmeden de kucağında Mahmudonun adsızı çıktı. Çocuğu işlemeli bir yastığın üstüne koymuşlardı. Beyaz bir beze sarılı olarak. El kadar bir şeydi. Feyzo kapıda durdu. Kalabalık ortadan ikiye bölündü Feyzonun önünde. Feyzo yürüdü açılan yerden. Melle Nadır Feyzoya ulaştı, yastığı aldı kucağından. Melle Nadırdan Mısto ağa aldı. Derken yastık elden ele, bir yarış içinde yamaca ulaştı. Küçük bir mezar kazmışlardı Mahmudonun adsızına. Ufacık, kutu gibi bir mezar. İçi buğu buğu. Yanı başında Zeyno hanımın düzlenmiş çukuru. Kendi gibi toprağı da sahipsiz. Melle Nadır çocuğu yastıktan alıp usulca mezarın içine koydu. Mertekleri üstüne dizdi. Feyzo da bir kucak otu koydu merteklerin üs-

tüne. Melle Nadır bir kürek tüten toprak attı onun üstüne. Sonra Mısto ağa, ardından Mahmudo. Kürek durmadan el değiştirdi sonra. Küçücük bir mezar peyda oldu Zeyno hanımın yanında. Melle Nadır: «Amiiiin», dedi. Eller havaya kalktı yığınla. Umut dilendi gökten bir zaman. Umudu küçük mezara üflediler sonra. Başları önde, her biri ayrı bir düşünce içinde geri döndüler. Yeniden kalabalık oldular Mısto ağanın evi önünde. Başları gene önlerinde tek tek sıra oldular. Mahmudonun eline sarılıp: «Başın sağolsun, allah sabır versin beyim,» dediler, dağıldılar.

XX

Mahmudo gece gündüz demedi, oturdu Hazelin başucunda. Yemedi, içmedi. Mısto ağa da sanki yer yarıldı içine girdi. Bir kere olsun gelip de: «Kızım nasılsın?» demedi. Mahmudo, Ape Keçeloyu hatırladı her günün akşamı. Hazel dördüncü gecenin şafağında araladı kara gözlerini. Su istedi. Miyese karı süt verdi su yerine. Beşinci günü açtı gözlerini. Arandı. Mahmudo:

«Neye baktın Hezalım?» diye sordu.

«Hiç... Uşağıma baktım da!»

«Neydek Hezalım, kader böyleymiş. Allah bir uşağı da çok gördü bize. Sen kurtuldun ya, yeter.»

İnce ince ağladı Hazel. O ağladı, Mahmudo gözlerini kuruladı. Sessizden ufak ufak yaşlar süzüldü kirpikleri arasından. Gözleri kuruyana kadar ağladı. Altıncı gün yatakta oturdu. Nazonun getirdiği mur-

tugeyi sildi süpürdü. Altıncı gün de gelmedi Mısto ağa. Yedinci gün Hazel:

«Üstümü ver Mahmudo-can,» dedi içtenlikle. Cemo üstünü getirdi, giydirdi.

«Bugün iyiyim,» dedi.

«Şükür olsun saklayana. Sen kurtuldun ya! Daha çok uşağın olur,» diye Cemo umut verdi.

Sekizinci günü misafir odasına taşındılar aşhanadan. Hazel odanın içinde yürüdükçe, Mahmudonun içine sevinç aktı gürül gürül. O günün akşamı Mısto ağa geldi odaya. Kuru bir «geçmiş olsun,» dedi. «Kusura kalmayın işim çok. Bu sebebe yanınıza gelemiyorum. Siz keyfinize bakın.» dedi, çıktı. Mahmudo ağanın yol değiştirdiğini anladı iyice. İyiliğini görmüştü. Kötülüklerini duymuş, görmüştü. Tutup atamıyordu Ape Keçeloyu, Zeyno hanımı, Cemşidoyu, Feyzoyu bir çırpıda. Buralarda duramıyacağını da kestiriyor, bu yüzden Hazel yürüdükçe içi içine sığmıyordu. Hazeli bir daha jandarmaların eline düşsün istemiyordu. Jandarmaların Hazele yaptıklarını düşündükçe gözleri kısılıp kin akıyordu yüreğine. Sızılı, zalım.

Burdan gitmek. Ama nasıl? Mısto ağanın ekmeği karnında, silahı omuzunda. Düşünüp taşınıp bir yakaya çıkaramıyordu. Hazeli bırakıp dağa çıksa! Olmaz. Hazel er geç düşer jandarmaların eline. En iyisi Hazeli de alıp götürmek dağlara. Çocuğunun öldüğüne bu sebepten seviniyordu. Ama Mısto ağa vardı karşıda geçilmez kale kapısı, aşılmaz dağ. Üstelik namlı tilki Mısto ağa. Bir kış boşuna yedirip içirmemişti. Umut tutmuştu o da. Dedesi Muso paşanın ruhu vardı geceleri düşlerine girip: «Yüzümü kara etme torunum,» diyen. Mahmudo ak edecekti Mısto

ağanın, Muso paşanın yüzlerini. İçinden çıkamadığı derdini, düşüncesini ömründe ilk defa Hazele açtı.

«Hezalım,» dedi, «bilirsin bugün yarın cendırme buraları da taramaya başlar. Bende heyfleri var üstelik. Benim de heyfim var onlarda, hema belimi büken sensin Hezalım. Ben ellerine geçmem kolay kolay. Ema seni bulurlar er geç. Hayın çok, fesat salahana it sürüsü. Korkarım bu sebebe. Hem artık Mısto ağanın gözü de tutmuyor beni. Anlayacağın burda her yanımız kıraç. Niyetim odur ki seni de kendimlen berabar çıkaram dağlara.»

Ömründe ilk defa bir erkeğin düşüncesine ortak oluyordu Hazel. Hem de kocası olan bir erkeğin. Sevindi. Güç doldu içine. Hazel:

«Burada mı kalacaktım yoksa,» dedi. «Sensiz olmak daha mı iyi. Sensizlik zulum, afat. Ölsek de beraber, kalsak da. Sana ayak bağı olacağımdan korkarsan hiç korkma. Benim de iki elim iki ayağım var, senin de. Beni bu garip ellerde yalnız başıma bırakacaksan, anlıma bir gülle vur daha iyi. Hiç değil gözün dalda kalmaz. Zati bundan sonra evde oturmak bana haram it kanı olsun.»

Yedi yıllık hasretler gibi sarıldılar birbirlerine. Ayrılmak acı geldi. Mahmudo tütün sararken bir yandan da konuştu.

«İyi, Hezalım. Şimdi iş kaldı burdan kurtulmaya. Nasıl etsek? Bir de Feyzoya danışsak nasıl olur acep?»

«Sen daha iyisini bilirsin. Bilmem ki! Nasıl adamdır Feyzo iyi bilir misin?»

«Sana diyeyim mi nasıl adam olduğunu. Ha bizim Fadıl, ha Feyzo. Öyle bil işte.»

«Öyleyse bir de ona aç. Akıl akıldan üstündür demişler,» dedi Hazel.

Mahmudo sardığı sigarayı tabakasına koydu, kapattı. Çakmağını aldı, çıktı. Bir ucu ahırlara ulaşan büyük avludan geçti çakmağın yardımıyla. Cırıldatmadan açtı ahırın kapısını. Ahırın sıcağı bok kokusuyla karışık vurdu suratına. Çakmağını çaktı. Sesini kısarak:

«Feyzoo, Feyzo,» diye seslendi ahırın içine.

«Kimdir o,» diye bir ses geldi karanlığın içinden.

«Benim Feyzo, ben. Mahmudo.»

Feyzo şalvarını dolaştıra dolaştıra taktı bacaklarına. Peykeden atladı. Alışmış ayakları kolay buldu Mahmudoyu kapı ağzında.

«Hayırdır,» diye sordu.

«Hayır sayılır,» dedi Mahmudo. «Hele odaya gel biraz konuşak seninle.»

Çıktılar. Odaya girince Mahmudo lambayı söndürdü bir üflemede. Hazel sekide kaldı.

«Bu vakit burda olduğunu kimse görmesin.»

Çakmağın yardımıyla sobanın arkasına oturdular. Feyzo fısıldadı:

«De anlat Mahmudo beyim, valla meraktan çatlıyacağım nerdeyse.»

Mahmudo:

«Bilirsin Feyzo,» dedi fısıltıyla, «Mısto ağanın gözü artık beni tutmuyor. Bugün sabah cendirme tarar Aladağları. Maksadım tezinden kurtulmak buradan. Ema nasıl? Biz düşündük taşındık bir yakaya çıkaramadık. Sen ne buyurursun bu işe?»

Feyzo:

«Ben bu meseleyi o günden bu yana düşünüyorum. Yaneku sen Mısto ağaya karşı geldiğin o günden bu yana. Mısto ağa o günden bu yana kara kara düşünüyor. Belki sen de farkındasın. Hiç bir kere olsun Hezal bacımın yanına geldi mi? Ama Hazo bacı

söyledi düneyin. Yemin ettirdi size söylemiyeyim diye de. Ema söylemek boynumun borcu. İşte o gün Nazo, Hezal bacıma murtuge pişiriyormuş, Mısto ağa görmüş, «Kime pişiriyorsun onu?» diye soranda Nazo da: «Hezal bacıma» demiş. Mısto ağa da: «Kuru ekmek neyine yetmiyor hulam kızının.» diye söylemiş. İşte bu sebebe Mısto ağanın kara kara düşünmesi hayra tebdil değil. O böyle düşündü mü bil ki pilan kuruyor. Onun kurduğu pilanı anlamak da bir allaha mahsus. Bir gece cendırme evi sararsa hiç şaşma. Yada odaya ateş düşerse. Bu benim aklıma gelenler. Bunlar kolay belki de. Çünkü aklımız eriyor. Onun kurduğu pilana akıl ermez hiçbir vakit. Unutmadınsa sana bir gün, Hezal bacım gelmeden çok evvel, gene böyle bir gece konuşuyorduk da: 'Mısto ağa bir uşkurunu, bir de menfaatını sever,» demiştim. Aklında mı?»

Mahmudo:

«Beli, aklımda.»

Feyzo:

«İşte Mısto ağa şimdi senden menfaat geleceğini hiç sanmıyor. Bir kere sansaydı, az bir menfaati olduğunu anlasaydı, sofran gene yağlı ballı olurdu. Umudu yok senden. İşte tehlike de burda.»

«Haklısın,» dedi Mahmudo, «haklısın. Ema şimdi ne yapmak lazım. Buna çare bulmalı.»

Feyzo:

«Onu da düşündüm Mahmudo beyim,» dedi, onu da düşündüm. En iyisi gece herkes yattıktan sonra karının elinden tutup çıkmak dağa. İzini kaybet bir zaman. Bundan başka bir çare de yok herhalde.»

«İyi ema, nasıl? Dediğin güzel, güzel ema benlen allahın arasında bir tüfıngım var. İtten çıplağım anlıyacağın. Bir de bu kanayak. Nereye gidebilirim?

İyi, iş bir ağaya yaslanmakla olacaksa zati Mısto ağaya yaslanırım. Daha başkasına niye yaslanayım. Diyek yaslandım Mısto ağaya. Ne yapacak Mısto ağa? Zulumkar olacak. Ataş, alev yağdıracak dört bir tarafına. Başka aşiretlerin otlarını yaktıracak, mallarını çaldıracak. Böyleliğinen de hem aşiretinin gücünü arttıracak, hem de dedesi Muso paşanın yüzünü ak edecek mezarında. O zaman da benim bir dediğimi iki etmiyecek. Öyle değil mi?»

«Öyle.»

«Yaneku, ben gene hulam kalacağım. Sen ağanın sobasını yakacasın ömür boyu, ben de bekçiliğini yapacağım, gülle atacağın, iş bitince ikimizi de atacak Ape Keçelo gibi, Zeyno bacım gibi, Cımşido gibi. İşte Feyzo kardaş ben bunu istemiyorum. Bir yanım hulam, bir yanım kaçak olsun istemiyorum. Ya hulam olurum, ya kaçak. Zati eskiden hulamdım. Tadını iyi bilirim hulamlığın. Bir de dağların tadına bakacağım. Böyle öleceğine, öyle öl. Biraz evvel Hezalla konuştum. O da: 'Ölürüm gene senden ayrılmam. Sen nerde, ben orda. Ölsek de beraber, kalsak da beraber,' diyor. Haklı da. Ben de gözüm dalda kalsın istemiyorum. Nasıl olsa günün birinde, bir cendırmenin kurşunu nasibim olacak. O zamana kadar da Hezalım yanımda olur. Ey, kendini dağa vermek için de en azından bir katır lazım. Ey, bizim canlı bir bitimiz bile yok.»

Bir zaman konuşmadılar. Karanlıkta Feyzonun sesi seçildi:

«Bak Mahmudo beyim,» diyordu, «tek bir çare var. O da Mısto ağanın atını alıp gitmek. Mırın ku mırıne, va çı hırıne (Ölüm ölüm hırlamaya ne gerek.) Ema o zaman da benim de bir şartım olacak: Beni de götüreceksiniz yanınızda. Böyle ölmektense öyle öl-

mek daha iyi. Gülleylen ölmek, ahır köşesinde ölmekten bin kere daha iyi. Zaten götürmezseniz sabah olanda sizin, atının gittiğini bilecek. Bu da benim ölümüm demek. Haberim yok desem de inanmaz. İnanmaz, çünkü ben atın yanında yatıyorum. O zaman da beni doğram doğram doğrar.»

«Olsun,» dedi Mahmudo, «olsun. Sen de bana bir kardaş. Zararım olmaz bir gülle daha çoğalmaylan. Kabul. Ölsek de beraber, kalsak da.»

Karanlık Feyzonun ışıldayan gözlerini kapadı. Sesi titredi.

«Peki, öyleyse ne zaman?» diye sordu Mahmudoya.

«Ne zamanı var mı? Öyle bu gece. Şimdi,» dedi Mahmudo.

Mahmudonun eli karanlıkta Feyzonun omuzunu buldu, dostca sıktı. Feyzo:

«Öyleyse ben atı hazırlıyayım,» dedi soluk soluğa. «Hayvanın ayaklarına keçe bağlamak lazım. Yoksa ayaklarının sesi yeri göğü tutar. Ha, bir de ağzını bağlamak lazım. Sen de dışarı çık Mısto ağayı yokla bir. Nazo hanımın odasında yatıyor. Sonra da hazır olun, beni bekleyin. Misafir odasının penceresini tıkırdattım mı dışarı çıkın. Haydın allah yardımcınız ola.»

Feyzo sessizce kapıyı açtı, çıktı. Mahmudo da dışarı çıkmadan Hazele:

«Hezalım ben gelene kadar sen de hazırlan,» dedi.

Ilık bir bahar gecesi vardı dışarıda. Mahmudo ayaklarının ucuna basa basa Nazo hanımın penceresi altına geldi. Mısto ağanın horlaması pencereden dışarı taşıyordu. Bir zaman dinledi Mısto ağının horultularını. Geri döndü. Çomo kuyruğunu sallaya sallaya yanaştı Mahmudoya. Yavunculandı (yağ çekti). Mah-

mudo içeri girerken eğildi başını okşadı Çomonun. Karanlığa seslendi odaya girer girmez:

«Hezalım hazır mısın?»

«Hazırım Mahmudo-can.»

Mahmudo da hazırlandı. Fişekliklerini çapraz taktı omuzlarına. Mısto ağanın hediyesi gümüş işlemeli İngiliz onlusunu duvardan indirdi el yordamıyla. Sekiye oturdu. Hazelin eli ulaştı eline. Sarıldılar. Sevinçle. Bir zaman sonra pencere vuruldu. Ayaklarının ucunda çıktılar dışarı. Pullu kırat huysuzlanıyor, kişneyemiyordu. Ağzına bir telis sarmıştı Feyzo. Tepindikçe ayakları yeri dövüyordu: «Pat, pat», diye. Sesi kendine ulaşmıyordu pullu kıratın. Yakıştıramıyordu bunu şanına. Gemi koparıp almak istiyordu Feyzonun elinden. Feyzo usulca:

«On çuval arpa kudurttu namussuzu bu kış. Ema hamdır iyice. Bir kış üstüne eyer vurulmadı. Biraz sonra düşer kulakları.»

Mahmudo boynunu okşadı atın. Yelesi göğsünü dövüyordu şahlandıkça. Mahmudo bindi önce. Binbir zorla.

«Hezal bacım da köyün altında binsin,» dedi Feyzo fısıltıyla.

Mahmudo atın üstünde. Feyzonun eli dizginlerde, Hazel önlerinde yola düştüler. Çomo bir zaman gitti arkalarından. Sonra bir taşın üstüne işedi. Arka ayaklarının üstüne oturup baktı arkalarından. Gidenler gözden yitene kadar kalkmadı oturduğu yerden.

XXI

Aşılmaz dağ olmuştu Mahmudo. Bel vermez, başı

bulutlarda. Oysa ne düşler kurmuştu Mısto ağa. Mahmudoyu salacaktı Aladağlara. Mahmudo vuracak, yakacak, kıracak, talan vurup getirecekti Mısto ağaya. Aşiretler baş eyecekti önünde Mısto ağanın. Tek tek. Diz çökecekti bütün beyler. Kirvalığa gidecekti aşiretler aşırı. Hangi aşiret beyinin kapısına at sürse, gurur duyacak, koyunlar kesecekti kapı sahibi. Şişecek: «Bu gece Mısto ağa misafirimdi,» diyecekti aşiretine. Düğünlere yüz atlı dalında gidecekti. Baş köşelere oturacaktı. O işaret etmeden başlayamıyacaktı dengbejler türkülerine. Yirmi, belki de otuz atlıyla inecekti kasabaya. Hangi dükkana girse kapıda karşılanacaktı. Kasanın başına buyur edeceklerdi. Hal hatır soracaktı kasabalıdan. Bir de parti tutacaktı. Adı dile kolay bir parti. İşte o partinin durumunu soracak, havadis alacaktı. Mollanın kahvesine girecekti eli götünde. Dalında otuz hulam. «Herkese çay ver benden ula Molla,» diyecekti. Kalkarken bütün kahve ayağa kalkacak, o da çıkarıp bir yüzlük atacaktı Mollanın önüne. «Üstü kalsın oğlum,» deyip yürüyecekti gene eli götünde. Hulamlarına: «Siz biraz çarşıda dolanın benim işim var biraz kaymakam beyle,» diye ayrılacak, hükümet binasına girecekti. Oturup bir çayını içecekti nüfus memuru Veysel beyin. «Senin yağ hazır Veysel bey. Ne zaman istiyorsan göndereyim bizim motornan,» diyecek, sonra da kaymakam beyin, yüzbaşının, savcı beyin halini hatırını soracaktı Veysel beyden. Aladağlarda herkes: «Kaymakam bey Mısto ağanın iyi adımıdır,» diyeceklerdi. İşi hükümet kapısına düşen önce Mısto ağanın kapısına gelecekti Aladağlarda. O da Veysel beye yollanacaktı bir selamlan. «Oğlum,» diyecekti hükümet kapısına gidene «bu bir teneke yağı da Veysel beye ver kaymakam beye yollasın.»

Partisine yol yaptırtacaktı Aladağlara ulaşan. O zaman da ardında uzun bir arabası olan bir traktör alacaktı. Mavi boyalı. Saragöl beyleri gibi. Dolduracaktı aşiretini içine arabanın. Kendi de en öne binecekti. Şoförün yanına. Kasabaya inecekti anlı şanlı. Birde foter şapka alacaktı mavi traktörüne uysun diye. Saplı bir radyo da alacaktı. Feyzo yanında taşıyacaktı her zaman. Köstekli saatını sandığa koyacak, bir kol saatı alacaktı yerine. Bir Nacar kol saatı. İkide bir ceketinin kolunu sıyırıp saatına bakacak «Ohooo, daha haberlere tam bir saat var. Ula Feyzo hella radyoyu getir bakim ne var radyoda?» diyecek, radyoyu açmasını bir o bilecekti koca Aladağlarda. Şarkılar çıkınca radyonun düğmesini tekrar döndürüp kapatacak ve: «Birşey yok radyoda hella, şarkı var,» diyecekti. Haberler başlayınca da saatını ayarlıyacak ve: «Namussuz bugün tam birbuçuk dakka ileri gitmiş» deyip sonra da haberleri dinleyecekti. Haberler bitince de köylülere olup bitenleri anlatacaktı.

Bu umutları, köylüler Mahmudoyu dürüngelerin üstünde, yarı donmuş bir durumda bulup getirdikleri gün tomurcuklanmaya başladı. O gün bu gün de dal budak verdi durmadan. Mahmudo su verdi bu umutlara. Bir kış çabucak geçti böylesine tatlı düşler içinde. Ama şimdi, şimdi anlıyordu Mahmudonun kendisine yar olmayacağını. Sulayıp dal budak verdirdiği umutlarını gene Mahmudo kesip koparmıştı o gün. Mahmudo o gün sıçıp batırdı herşeyi. Adsızının öldüğü gün. Mısto ağaya da kara geldi o gün. Mahmudo tarumar etmişti umut bağını. Hoyrat Acem yeli gibi kırıp dağıtmıştı ne varsa. O günden sonra uykuları kaçtı Mısto ağanın. Ne gündüzler yetti düşünmeye, ne geceler. Kolay değildi. Mahmudo o gün baş

kaldırmıştı. Baş kaldıranın başını vururlar. Yoksa töre bozulur. Törede ağalık da var. Töreyi bozan, ağalığa baş kaldıran hayındır artık. Katli vacip olur. Baş gitmezse, baş kaldıran çoğalır. Ne yapmalıydı?

Gecenin birinde içeri adam sokup uykuda mı bastırsaydı? O olmazdı. Sonra başçavuş: «Bize neden haber vermedin? Bu işler devletimizin işidir, Mısto ağanın değil,» diyecekti. Elinin içi gibi biliyordu bunu. Kaş yaparken göz çıkaracaktı. Hem vurdursa bile kime vurduracaktı Mahmudoyu. Öyle yürekli adamları olsaydı, Mahmudo gibi elin itine niye umut bağlıyaydı bu güne kadar. İzoyu, Tefoyu desen Mahmudoyla yağlı ballı. Cımşidoyu desen, tavuk vuramaz. Boştu o iş. En iyisi ihbar etmekti. Ama kimi göndermeliydi ihbar etmiye. İhbara gidecek hem bu işin ustası olmalıydı, hem de ağzı sıkı biri. Günlerce böyle bir adam düşündü. Kendi adamlarından hiçbiri yapmazdı bu işi. Canlarını verir gene de ihbar etmezlerdi bir eşkiyayı. Çünkü törelerde eşkiyayı ele vermek de yoktu. Düşündü, taşındı günlerce. En son Çalbaranlı muhbirler başı Ali Gizmeyi (Çizme Ali demek. Yaz kış hep körüklü çizme giydiği için bu lakabı takmışlardı.) hatırladı. Gündüzden pilanını kurdu. Kor Recoyu gizlice yollayacaktı Ali Gizmeye. Eski suç ortağı olan baş çobanı Kor Recoyu. Sır çıkmazdı Kor Recodan. Ape Keçelodan bilirdi. Ali Gizme geldikten sonrası kolaydı. O bu işlerin ustasıydı nasıl olsa. Ağzını da bokladımıydı, tamam.

O gece karar vermenin mutluluğu içinde sarıldı Nazoya. Ezdi, hurdahaş etti ondörtlüğü altında. Sonra da yorgunluktan baygın düştü. Nazo lambayı söndürene kadar da horlamaya başladı. O gece Mahmudo penceresinin altına geldiğinde de üçüncü uykusundaydı.

Erkenden uyandı. Giyinirken gözü yatağın yanında duran Nazo'nun güllü donuna ilişti. Güldü. «Senin karının donunu da başına geçirmesem bana da Mısto ağa demesinler,» dedi sesli sesli. Nazo gözlerini açtı. Mısto ağa:

«De kalk Nazom,» dedi gülerek, «de kalk. De kalk gözümün nuru, kalk. Kalk ki bireler dırlanmasınlar.»

Nazo güllü donunu süt beyaz bacaklarına geçirip giyininceye kadar Mısto ağanın ünlemesi dışardan geldi bile:

«Kurooooo, Feyzooooooo. Öldün mü ula itoğlit,» diye.

Feyzodan ses çıkmayınca ahıra yöneldi Mısto ağa. «Gebermiş namussuz, böyle itoğlitleri tekmemin altına alıp gebertmek lazım,» diye söylene söylene. Ahırın kapısını açarken: «İnşallah yatıyordur itoğlit. Bir dayak çekem o zaman. Belki aklı başına gele namussuzun,» diye geçirdi aklından. Feyzonun yattığı peykeye yaklaşıp gürledi:

«Kalk ula itoğlit. Ulan sen ağa mısın, yoksa hulam mı?»

Feyzodan ses çıkmayınca üstündeki keçeyi çekti aldı. Keçenin altındaki bok kürekleri sanki güldüler Mısto ağaya. İyice köpürdü. Ahırları aradı. Pullu kıratın da yerinde yeller esiyordu. Gözlerini oğuşturdu. Yeniden baktı. Kıratın yuları sallanıyordu ahırlıktan. Misafir odasına koştu ordan. Mahmudoların yattıkları yatak yığılı duruyordu sekide. Eli ayağına dolaştı. Şaşırdı. bir zaman çabalamadan durdu olduğu yerde. Sonra kapıya koştu. Binek taşının önünü kontrol etti. Sanki kürekle dövmüşlerdi yeri. Otluklara yollandı. Ot kesen hulamlarına sordu Feyzoyu.

Görmediklerini söyleyince daha bir kudurdu kudurmuş itten azgın. Kapının önünde:

«Kuroooooo, Feyzooooo,» diye yeri göğü inletti sabah sabah. Köylüler kapılara döküldüler. «Vay fakir Feyzonun haline» dediler. Mısto ağa deli koyunlar gibi bir zaman daha dolandı kapıda. Sonra içeri girdi. Misafir odasına. Duvarda her zaman asılı duran baba yadigarı tüfeğini aradı gözleri. İri bir çivi gülerek baktı sanki duvardan. Arsız arsız güldü Mısto ağanın yüzüne. «Vay ne ettin Feyzo! Haklısın. Besle kargayı oysun gözünü. Ulan itoğlitler, eğer ben de bu heyfi sizin yanınıza koyarsam bütün Aladağlar sıçsın dedem Muso paşanın ağzına!» diye mırıldandı. Elleri yana düştü. Bir vakit öylece kaldı. Tabakası düştü aklına. Kalın bir tütün sardı. Bir yandan da düşünüyordu. Şimdi ne yapmalıydı? Birden kafasında şimşek gibi fikirler çaktı. Kalktı. Ot kesen hulamlara doğru bağırdı.

«Ulyoooo, Mehroooo, ula tez gel burya itoğlit,» diye.

Ot kesenlerden biri ağaya doğru koşmaya başladı. Geldi önünde el pençe divan durdu. Başını önüne eğdi.

«Buyur beyim.»

«Ula itoğlit bak şimdi beni iyi dinle. Bundan sonra Feyzonun işine sen bakacaksın. Feyzonun yerinde yatacaksın, tamam?»

«Tamam beyim,» dedi Mehro gözleri ışıldarken. «Feyzo ne olacak ya?»

«Kes sesini itoğlit. Bir daha da bana sual sorma. Feyzo öldü o kadar. Şimdi doğru Cımşido itoğlitinin evine git. De ki bugün köyü terk etsin, tamam? Yoksa gelir evini başına yıkarım sabaha kalırsa. Seğirt bakim.»

Mehro köyden yana koştu. Mısto ağa da eli götünde dolaşmaya başladı kapının önünde. Çomonun kuyruk sallamasına aldırmadı. Çomo da vaz geçti kuyruk sallamakdan. Gitti arka ayağını kaldırıp binek taşına işedi. Mehro döndü nefes nefese köyün içinden.

«Dedin mi ula?»

«Beli beyim.»

«Şimdi git misafir odasının sobasını yak, bir de ev tarafına de, iyi bir kahvaltı hazırlasınlar. Sonra da buraya gel,» dedi Mısto ağa sinirli sinirli.

Ardından baktı Mehronun. «Bu itloğlit de bugün sabah sivrilttiğim kazık olur,» diye mırıldandı. Cımşido geldi aklına. Dönüp Cımşıdonun tek göz damından yana baktı. Kimseler yoktu kapısında. «Hatırımaymış. İtoğlit. Kansız namussuz. Bizde suç ki seni adam yerine koyduk. Ne olacak Saragölün piçi. Ancak o kadar olur. Eğer bu heyfin yanına kalacağını bekliyorsa, boşuna... Burnundan getirecem ula Mahmudo iti... Fitil fitil... Dul karını da ben alacam... Görürsün...»

Kapının önünü bir zaman daha arşınladı. Feyzonun Zero kıza gözü düştüğünü hatırladı. Dişlerini gıcırdattı. Çomoya bir tekme savurdu.

«Kuroooo, Mehrooo, ula itoğlit,» diye bağırdı.

Mehro elindeki soba küreği ile çıktı kapıya.

«Ula tez git bana Kerimoyu, İsoyu, bir de Melle Nadırı çağır gelsinler.»

Kapının önünü yeniden arşınlamaya başladı. Mahmudonun ilk geldiği günü hatırladı yeniden. Kerimonun Saragöllü Cemile hanımı anlattığı geceyi düşledi. Mahmudoyu gönderip Cemile hanımı kaçırtacaktı. Sonra da sarılacaktı Cemile hanımın kapıdan sığmayan beline uzun kış gecelerinde. «Evel Fezdo-

dan başlamalı işe. Önce Feyzo namussuzunun Zerosunu sokmalı yatağa. Duymalı Feyzo. Ciğerinin başı sızlamalı. Sonra da Mahmudoyu kollamalı. Fırsat düştü mü binmeli boynuna, göstermeli Mısto ağanın kim olduğunu. Ulan Mahmudo... Ulan eğer ben senin dul kalan karını sokmazsam koynuma.. Durun hele...» diye düşündü.

Çok geçmeden Mehro yeni mesleğinin verdiği şevkle soluk soluğa döndü. Feyzonun yaptığı gibi başını önüne indirip, bekledi. Mısto ağa:

«Söyledin mi ula?»

«Beli beyim,» dedi Mehro gözleri yerde.

«Öyleyse şimdi git sofrayı hazırla.»

Mehro hızlı adımlarla eve girdi. Peşinden Çomo havladı. Mısto ağa döndü baktı. Kerimo, Melle Nadır, İso kendisine doğru geliyorlardı. Yüzüne güleçlik verdi onları görünce. Çomoya bağırdı:

«Oşşşşt, defol itoğlit,» diye .

Melle Nadır:

«Selamünaleyküm,» dedi elini göğsüne bastırırken.

«Aleykümselam ağalar, buyurun. Buyurun içeri gidek,» dedi yürüdü.

Mısto ağa önde, Melle Nadır, Kerimo, İso dalında misafir odasına girdiler. Melle Nadır:

«Mahmudo nerde beyim,» diye sordu.

Mısto ağa sekiye oturdu. Yüzüne zalimlik yeniden bulaştı.

«Mahmudo itloğliti mi? Kaçmışlar bu gece. Bir kış sakladık, doyurduk, besledik, o da bütün iyliğimizin içine sıçtı kaçtı. Feyzo iti de onlan beraber. Bu bizim aşiretin şansı. Hem gidende baba yadigarı işlemeli tüfıngımi, pullu kıratı da alıp kaçmışlar bu gece.»

Kerimo:

«Akıl alacak gibi değil beyim. Peki bu namussuzlar bizim ne kötülüğümüzü gördüler? Aklım almadı valla,» dedi hayrete bulanmış çapaklı gözleriyle.

«Benim de aklım almadı Kerimo,» dedi Mısto ağa, «benim de aklım almadı. Alana da aşk olsun.»

Melle Nadır:

«Sen darlanma hiç beyim. Azan belasını, arıyan da mevlasını bulur elbet,»

Mısto ağa:

«Beni meraklandıran ne onların gittiği, ne de atımlan tüfıngımi götürdükleri. Benim zoruma giden, bu meselenin başka aşiretlerde duyulması. Siz aşiretimizin ileri gelenlerisiniz. Cahillerin ağzına sahip olun, başkaları duymasın. İyi olmaz,» dedi kalın bir tütün sararken.

Melle Nadır:

«Sen hiç meraklanma beyim. Biz o işi halledeiz. Hem aşiretimize ne için söz gelsin? Biz Mahmuda itoğlitine kötülük mü ettik? Yedikleri burnundan gelir allahın izniyle.»

Kerimo:

«Gelir tabii. Sen o şirin canını hiç sıkma beyim. İşin o yanını bize bırak.»

Mısto ağa:

«Bir de köylüye Mahmudo gece kaçmış demek iyi olmaz. İnsanoğlu. Herkesin aklına başka birşey gelir. En iyisi biz yollamış olalım. Siz köylüye: 'Mahmudo bizim aşiretin eşkiyası oldu deyin. Dün gece biz yolladık dağa. Mahmudonun yanına da Feyzoyu kattık,' diye köyün içine yayın. Koyun aşiretimiz gam çekmesin. O acı dördümüzün içinde kalsın.»

Melle Nadır:

«Çok iyi düşünmüşsün beyim,» dedi. «Öyle ya,

aşiretimiz boşu boşuna itin biri için neden yasa gama batsın. Sen o işi bize bırak, gerisine hiç karışma.»

Bu sırada Mehro elinde bir peşğunla girdi içeri. Sonra da peşğunun üstünü yağla, peynirle donattı. Dördü de kuruldular sofranın başına. Mehro çayları doldurdu. Çekildi kapının ağzında divan durdu.

Yediler, içtiler. Mehro sofrayı kaldırdı. Mısto ağa tabakayı attı Melle Nadır'in önüne. Sigaralar sarıldı. Mısto ağa:

«Yau,» dedi, «insanoğlunun çare bulamıyacağı hiç birşey yok dünya yüzünde ölümden başka. Sabah o namussuzların gittiklerini anladığımda sanırsın bir kazan kaynar suyu tepemden aşağı döktüler. Gözüm kararadı. Ema şimdi? Öyle rahatım ki! Allah sizin gibi adamları aşiretimizden eksik etmesin. Unuttum derdi gamı. Şimdi bir de başka bir iş var. Biliyorsunuz, o geberen kancığın odası da boş kaldı. O odayı doldurmamak aşiretimize kara getirir. Düşündüm o işi de. Bir aşirete kız istemeye gidip yüz iki yüz koyun vereceğime kendi aşiretimden birini sevindiririm daha iyi. Şimdi siz gidin Zeroyu isteyin bana. Otuz koyun da başlık götürün. Bilirsiniz bizim yeni karı da kısır çıktı. Belki kendi aşiretimizin kızı yüzümüzü güldüre. Ema öyle bu gece düğün kurulsun. Aşiretim çalsın oynasın.»

●

Bir zaman daha sağdan soldan konuştular. Melle Nadır, Kerimo, İso, Mısto ağadan izin isteyip kalktılar. Ağa kapıya kadar uğurladı üçünü de. Döndü, Melle Nadırlar gittikten sonra tekrar misafir odası-

na. «Şimdi sana geldi sıra Mahmudo itoğlit!» dedi sekiye kurulurken. Mehro girdi içeri, el pençe divan durdu kapının önünde. Mısto ağa:

«Şimdi beni iyi dinle ula,» dedi. «Burada duyduklarını burdan çıktın mı unutacaksın, tamam? Burdan bir laf çıktı mı dışarı, öldüğün gündür. Ona göre haaa! Şimdi git bana bizim Kor Recoyu çağır.»

Mehro çıktı. Mısto ağa pencereye dayandı. Melle Nadır, Kerimo, İso, Zeronun evine gidiyorlardı. Cımşido evini yüklüyordu Keleş öküzünün üstüne. Köyün çocukları başına toplanmışlardı Cımşidonun. Anası bir taşın üstüne çökmüş, dövünüyordu dizlerine vura vura. Mısto ağa sinirle ayrıldı pencereden. Kapıya çıktı. Mısto ağanın kapıya çıktığını gören köyün kadınları dağıldılar Cımşidonun anasının başından. Kor Reco önde, Mehro da arkasında otluklardan geliyorlardı yelli yelli. Mısto ağa tekrar içeri girdi Kor Recoyu görünce. Sekiye çıkıp kuruldu. Tesbihini, tabakasını çıkarıp minderin üstüne koydu. Kor Reco, Mehroyla girdi içeri. Mısto ağa:

«Ula Mehro şimdi git ahırları süpür. - Mehro çıktıktan sonra - Gel bakim Reco oğlum, böyle yanıma gel.»

Kor Reco iri, dağ gibi bir adamdı. Bir gözü kör, sol ayağı da aksıyordu hafiften. Yüzü kıldan gözükmüyordu. Fırça bıyıkları alt dudağını örtüyordu. Yaklaştı Mısto ağanın elini öptü. Dizüstü oturdu ağa izin verene kadar. Mısto ağa tabakayı uzattı Recoya.

«Al da bir sigara sar Reco oğlum,» dedi sesini yumuşatarak. «Bugün yarın yaylaya çıktın mı hasret kalırsın böyle tütüne. İç de ciğerlerin sevinsin.»

Kor Reco kalın bir sigara sardı, yaktı. Dumanını önüne üfledi. Mısto ağa:

«Reco oğlum, sen Çalbaranlı Ali Gizmeyi tanır mısın?»

«Beli, iyi tanırım beyim.»

«Güzeeel,» dedi Mısto ağa, «hem de çok güzel. Bak şimdi beni iyi dinle Reco oğlum. Bilirsin ki Ali Gizme muhbirler başıdır. Saragölde Cımşido ağadan sonra yüzbaşının en iyi adamı Ali Gizmedir. Aladağlarda kuş uçsa Ali Gizmenin haberi olur. Geçimi de muhbirlik üstüne kurulmuştur. Babası da zamanın en iyi muhbirlerindenmiş. Belki dedesi de. Yaneku Ali Gizmeye bir on lira verdin mi babasını bile ihbar eder hukûmata. Şimdi sen bu Ali Gizmenin yanına gideceksin bu gece. Gittiğinden hiç kimsenin haberi olmıyacak. Gidip Ali Gizmeye selamımı söyliyeceksin. Diyeceksin ki: Mahmudoyu muhbirleyip cendırmelere vurdurduğu gün, gelsin benim yanıma. Sürülerimin içinden elli koyunumu seçsin götürsün. Tamam?»

Kor Reco:

«Tamam beyim,» dedi. «Yeter ki sen emret. Hem Ali Gizme benim iyi adamımdır. Ema ben bu cin herifi çok iyi bilirim. Evvelden ağzını boklamazsan işe iyi sarılmaz.»

«Orası kolay,» dedi Mısto ağa, «hem de çok kolay.»

Elini koynuna soktu bir deste para çıkardı. İçinden bir yüzlük, bir de yeşil bir onluk seçti, aldı.

«Al bunları,» dedi Kor Recoya. «Bu yüzlüğü Ali Gizmeye ver. Bu onluk da sana. Tamam? Şimdi koyunların başına git. O itoğlitlere güven olmaz. Gece karanlık düşende de yola düş. Davran ki sabah erden burda olasın. Yüzümü kara etme.»

Kor Reco kalktı Mısto ağanın elini öptü, çıktı.

Akşam erken indi Aladağlara. Yıldızlar pırıldamaya başlayınca da Dengbej Mihonun sesi yükseldi Zeronun evinden. Boşalmış Cimşidonun evinden de halay çeken köy kadınlarının sesi karıştı Dengbej Mihonun sesine. Çocuklarsa iki evden hiç birine kabul edilmediler. Ay Aladağların dalında kaybolunceya kadar koşup durdular iki ev arasında.

XXII

Aladağlar altı ay çırpındı durdu beyaz karın altında. Bir ağır yükten kurtulmanın rahatlığına kavuştu sonunda da. Buğu buğu nefeslendi günlerce. Önce kar çiçekleri uc verdi kara topraktan. Ardından nevruz çıktı. Dağlar, ovalar mor bir renge bulaştı. Derken Keçi memesi sökün etti toprağın altından. Mavi, mavi. Yeşil bir halı sardı Aladağları boydan boya. Binbir çiçek nakış döktü halının üzerine. Laleler, papatyalar, dağ gülleri, kurt kulakları, keçi memeleri, kanteperler. Kırmızı kırınızı, mor mor, al al, sarı sarı. Mayıs çiçekleri doldurdu ovaları öbek öbek.

Bir göç başladı ovalardan dağlara. Aşiret aşiret. Kıl çadırlar kuruldu yaylalara. Türküler döküldü gelin ağızlarından, kız ağızlarından. Koyuna kuzu karıştı. Bollandı kaymaklar, çoğaldı yağlar. Sevdalar kıpırdadı ufak ufak. Keklikler yumurta döktü kaya aralarına. Bıldırcınlar tus yattı kanteper diplerinde, çaşır aralarında. Tarla kuşları, toylar, kucakladılar baharı tatlı çığlıklar içinde. Ak bulutlar geldi göğe. Gölgeler bıraktı Aladağların üstüne kıpır kıpır. Alabalıklar takla vurmaya başladılar sularda. Resmi suya düştü Aladağların. Allı, penbeli, yeşilli. İşkın (Uzun saplı, ekşimsi, dağ doruklarında yetişen bir

bahar otu.) yaprak açtı doruklarda. Çaşır (Bir dağ otu. Yemeği ve turşusu yapılır) yoksul sofrasında misafir. Deli çaşır (Yenmez, acı bir ot.) diplerinde mantarlar teker teker. Bahar meltemiyle dağdan ovaya, ovadan dağa bir çiçek kokusu. Selam selam.

Arabalı deresi de coştu. Dişbudaklar filiz verdi yamaçlarında. Kuşburnu çiçeğe durdu. Alıç beyazlandı. Yaban gülü sardı dereyi. Al al, penbe penbe.

Feyzo dereye bir taş daha attı. Su bulandı. İrili ufaklı bir sürü balık derinlere gittiler ok gibi.

«Namussuzlar,» dedi Feyzo iki kolu da yanına düşerken, «diyesin haberliler. Ben daha elimi havaya kaldırmadan onlar kaçıp gidiyorlar.»

Mahmudo kıratı otlatıyordu çimenlerin üstünde. Kırat memnun memnun kuyruğunu sallıyordu. Hazel, kıyıda bir diş budak kümesinin dibinde uyuyordu. Gün çakılmıştı derenin üstüne. Mahmudo:

«Hiç bol suda taşla balık vurulur mu Feyzo? Vaz geç o işten. O işi bırak yukarı çık. Biraz yemlik, biraz da kuzukulağı topla. Yüreğim çekildi gene. Yoksa bu iş iş değil.»

Feyzo derenin yamacına doğru tırmanmaya başladı. Bir iri taş yuvarlandı ayağının altından. Geldi dereye düştü gümbürtüyle. Küçük bir alabalık vurdu su yüzüne. Başı kopuk. Hazel sıçradı sese. Gözleri iri iri açıldı. Mahmudo, atın dizgini kolunda, gülüyordu.

«Korktun mu Hezal?»

«He,» dedi Hazel kısaca.

«Hiç adam bir taşdan da korkar mı?»

«Ne bileyim, uykuda cendırmeler bastı sandım.»

Mahmudo elinde olmadan derenin yukarılarına baktı. Feyzo kayaların arasında eğilip eğilip kalkıyordu.

«Bak,» dedi Mahmudo Hazele, «iyi bak yukarı. Gördün mü cendırmeyi?»

Hazel dizlerinin üstüne dikeldi. Baktı. Feyzoyu gördü. Güldü, başını salladı. Solmuş yüzü kızardı. Tekrar uzandı gölgeye. Mahmudo kıratın dizginini bir meşe dalına doladı. Kırat uslu uslu kuyruk sallıyordu durmadan. Diyesin o üç gün evvel gemleri parçalayan kırat o at değildi şimdi. Mahmudo sırtını sıvazladı.

«Fakir hayvan,» diye mırıldadı, «üç gündür neye uğradığını şaşırdı.»

Hazel duydu Mahmudoyu.

«Sanki biz hiç şaşırmadık da,» dedi.

Mahmudo atı sıvazlamayı bıraktı. Geldi Hazelin yanına çöktü. Yana kaymış kofisini düzeltti Hazelin.

«İyi olur Hezalım,» dedi, «iyi olur elbet. Her darlığın sonu varlıktır. Az daha dişini sık. Bu gece Karahalıt köyünü buluruz. Ondan o yanı da Çalbaran bir saatlik yol. Burda akşamı beklemek lüzum eder. Yiğitliğin yarısı tedbirdir.»

Hazel başını indirdi. Yüzü yeniden soldu. Feyzo, kucağı dolu yemlik ve kuzukulağı ile indi aşağı. Elinde bir de mantar vardı. Teker gibi.

«Hezal bacının şansı varmış valla. Bakın ne irilikte bir mantar. Yoksa bu zamanda bu derede hiç mantar olur mu? Buldum işte.»

Yemlikleri, kuzukulaklarını önlerine boşalttı kucağından.

«Ben bu mantarı pişirene kadar siz onları yiyin. Beni merak etmeyin. Ben hem topladım, hem de yedim.»

Mahmudo beş on yemliği dürüp birden ağzına soktu. Avurdunun bir yanı kurbağa avurdu gibi şişti.

Hazel bir kuzukulağı yaprağı aldı, yedi. Yerken yüzünü buruşturdu. Feyzo da sal taşlardan küçük bir ocak yaptı. Güzden kalmış bir kucak da kuru çalı topladı. Ocağı yaktı sonra da. Ocak közlendi çok geçmeden. Mantarı közün üstüne koydu.

«Ahh, ahh,» dedi, «şimdi burda biraz da tuz olaydı, sen keyfi o zaman seyredeydin.»

Mahmudo:

«Unutma da Karahalıtdan tuz, ezva, bir de küçük bir bıçak alalım.»

Feyzo:

«Unutmam Mahmudo beyim,» dedi pişmiş mantarı közün üstünden kaldırırken, «sen hiç merak etme. Hiç telaşlanma. O işler bana. Aklımda tutarım hepsini. Mısto ağadan, tek akılda tutmayı öğrendim.»

Mantarı Hazelin önüne koydu.

«Bak bacım, bunun hepsini sen yiyeceksin, tamam mı? Kaç gündür ot yemekten kursağın koyun kursağına döndü.»

Hazel mantarın ucundan koparıp bir lokma ağzına koydu. Çiğnedi, tükürdü.

«Yemem vallahi,» dedi ağzını buruştururken, «siz yiyin. Tuz olmadan hiç birşeyin tadı yok.»

Mahmudo üstelemedi. Mantara da el uzatmadı. Feyzo kalktı. Dere yukarı, suyu taşlaya taşlaya uzaklaştı. Hazel ayaklarını uzattı. Ayağı gölgeden kurtulur kurtulmaz gün vurdu çıplak, boncuklu ayaklarına. Kalktı suyun başına gitti. Akıp giden suyu seyretti bir zaman. Sonra bir taşın üstüne oturdu. Elinin birini akan suya karşı tuttu. Kalktı tekrar Mahmudonun yanına geldi.

«Dupduru su,» dedi, «gömleğini çıkar da yıkıyayım. Hiç değilse üstün başın temiz olsun. Canın günlerdir su görmedi.»

Mahmudonun dişleri göründü bıyıklarının altından. Sapsarı. Kravatını dikkatlice çıkardı. Düğümünü bozmadan. Sonra gömleğini sıyırdı sırtından. Hazel gömleği aldı suyun başına gidip, çömeldi. Gömleği bir taşın üstüne koyup sulamaya başladı. Terledi tezden. Alnını koluyla silerken döndü Mahmudoya baktı. Mahmudo sırt üstü uzanmıştı güne karşı. Kadınlığı teprendi. Canı Mahmudoyu istedi. Ağzını suyla doldurdu. Kalktı, ayaklarının ucuna basa basa Mahmudonun başucuna geldi. Soğuk suyu birden Mahmudonun çıplak göğsüne püskürttü. Mahmudo sıçradı. Hazel kaçtı. Mahmudo da peşine. Dışbudakların sık bir yerinde de Mahmudoya tutuldu. Otların üstüne attı Mahmudo Hazeli. Kurtulmak istedi yalandan. Sonra bıraktı kendini. Eridi Mahmudonun altında. Mahmudo birkaç kere ayıldı bayıldı Hazelin üstünde. Sonra da Hazelin yanına yattı. Öylece kaldı. Hazel kalktı geçten geç. Suyun başına gitti. Elinin kanını suya verdi. Sonra da gömleği oğuşturmaya başladı. Ap-ak oldu gömlek. Ardından güllü donunu soktu suya. Kurumuş kanları döve döve çıkardı güllü donundan. İkisini de çimenlerin üstüne serdi. Güne karşı. Gidip yeniden suyun başına çömeldi. Yüzünü gördü suda. Pürçeklerini yanaklarına doğru kıvırdı. Kofisini yana eğdi. Olmadı. Öbür yana eğdi. Tekrar düzeltti. Arkaya kaydırdı kofiyi. Kızdı. Kofisini çıkarıp attı çimenlerin üstüne hırsla. Örüklerini açtı birer birer. Saçlarını dağıttı dört bir yanına. Sudaki şavkına baktı, gülümsedi. Soğuk suyu avuçladı. Yüzüne vurdu. Kara kirpikleri ıslak ıslak kırpıştı. Şavkı dalgalandı suda. Su duruluncaya kadar bekledi. Su duruldu. Güldü. Şavkı da güldü. Elini saçlarına götürdü. Şavkı da götürdü elini saçlarına. Hazel ne yaptıy-

sa, sudaki şavkı da onu yaptı. Şavkıyla bu oyuna daldı gitti.

Feyzo dönemeci bu yana döndü.

«Vurduuuum, vurduuuum,» diye bağırıyordu.

Hazel irkildi. Şavkı suda kayboldu. Gitti dişbudak dibine sindi. Mahmudo sıçradı, kalktı. Tüfeğe el attı. Dikeldi baktı. Güldü.

«Tühhh,» dedi, «beni de korkuttun Hezal. Feyzoymuş bağıran. İyi de bir balık vurmuş.»

Feyzo kafası ezilmiş koca bir alabalıkla geldi yanlarına.

«İri bir kayanın arkasına sindim,» dedi gururla, «başladım beklemeye. Su balıkla dolu. Kaynaşıyorlar, oynaşıyorlar. Namussuzlar. Bu da suyun altında iri bir salın üstünde takla atıyor. Tabi benden habersiz. Taşı nasıl yapıştırdımsa kafasına, çıktı suyun yüzüne.»

«Valla aferin sana Feyzo,» dedi Mahmudo, «sonunda muradın oldu. Hem de iyi bir balık ha! Haydi çabuk pişir de yiyip kalkalım. Nerdeyse akşam karanlığı çökecek.»

Feyzo ocağı yeniden yaktı. Eliyle balığın karnını yırttıktan sonra götürüp suda temizledi. Ocağın üstüne bir sal taş yerleştirdi. Balığı taşın üstüne koydu. Ateş taşı kızdırdı. Balık canlandı sanki. Hazel de kalktı ocağın başına geldi. Yüzünü elleri arasına aldı. Balığın önce suları kurudu. Sonra renk değiştirdi. Feyzo ters çevirdi balığı. Ve çok geçmeden de balık pişti taşın üstünde. Yediler. Feyzo balığın kaburgalarını bile sorudu. Hazel:

«Valla üç günden bu yana şimdi karnıma birşey gittiğini anladım. Sağol Feyzo kardaş. Sayende oldu,» dedi dişlerini tırnağıyla temizlerken.

Güne sırt veren kayalar gölge saldılar suya. Ba-

lıklar derinlere gittiler. Akşamın soluğu duyulmaya başladı derede. Mahmudo atı eğerledi.

«Haydi davranın,» dedi Mahmudo, «davranın ki karanlık çökmeden dereyi çıkalım.»

Feyzo derenin başına oturmuş kıpırdayan gölgeleri seyrediyordu suda. Mahmudo:

«Feyzo,» dedi, «orda ubanacağına (oyalanacağına) gel atın başını tut. Ben de gömleğimi giyem o zamana kadar. Yoksa geç kalacağız.»

Mahmudo «gömlek» deyince Hazel de donunu hatırladı. Donunu aldı çimenlerin üstünden. Bir kanteper tumunun dalına sıvıştı. Feyzo dizgini aldı. Mahmudo gömleğini giydi. Dişbudak dalına asılı kravatını alıp düğümünü bozmadan boğazına geçirdi. Kuşandı. Tüfeğini aldı eline. Gözleri Hazeli aradı. Hazel kanteper tumunun dalından saçlarını öre öre çıktı.

«Haydi düş öne Hezalım,» dedi, «ata dereyi çıktıktan sonra binersin.»

Yokuşa vurdu Hazelle Feyzo. Mahmudo ayağıyla ocağı dağıttı. Bir kucak ot yoldu sonra. Ocağın üstünü korladı otlarla. Arkalarından yokuşa vurdu. Çaşırların, yaban güllerinin akşam kokusu doldu dereye. Kurbağalar avurtlarını şişire şişire ötmeye başladılar. Üç çilli keklik kalktı Hazelin önünden. Hazel korkuyla sıçradı. Mahmudo nişan aldı keklikle re. Ne düşündüyse vazgeçti. Keklikler derenin karşı yamacına vurdular, kayboldular. Çok geçmeden de başka keklikleri çağırmaya başladılar kendi dilleriyle. Bir ayı mangıldadı derenin bir yerlerinde.

Üçnefeste çıktılar dereyi. Aladağlara vurdular. Güneşin korkusu gitti ayın yüzünden. Ay ışık saldı Aladağlara. Aladağlar göğe ser çektiler. Bir dağ yeli yaladı yüzlerini. Sıcak, çiçek kokan bir yel. Mahmudo tütün tabakasına el attı. Eli cebinde kaldı. Tütü-

nün dün bittiğini hatırladı. Adımlarını sıklaştırdı, Feyzoya ulaştı.

«Kuro Feyzo,» dedi, «unutma da Karahalıtdan tütün de alalım.»

«Meraklanma beyim,» dedi Feyzo, «Unutmam.»

Hazel en önde dağ keçisi gibi seke seke gidiyordu kanteperlerin, kuşkonmazların arasından. Çiçeklere basmaya kıyamıyordu. Mahmudo eliyle Hazeli işaret etti Feyzoya.

«Bizimki köy sesi duyanda fena hızlandı,» dedi fısıltıyla, «hele bak nasıl sekiyor namussuz.»

Hazeli seyrettiler ayın altında. Mahmudo:

«Hezalım,» diye seslendi ardınca, «haydi gel ata bin. Yorulursun sonra. Karahalıta daha çok var.»

Hazel durdu. Bekledi. Mahmudo ulaşır ulaşmaz Hazeli kucakladığı gibi atın sırtına attı. Kırat unutmuştu huysuzluğunu. Hazelin yüküne kuyruk çırptı sadece. Feyzo:

«Mahmudo beyim,» dedi, «dağın yarısından sonra yamacını dolanır, Karahalıtın üstüne ineriz. Dereden gidersek çok çeker.»

«Ben buraları çok iyi bilmem,» dedi Mahmudo. «Sen biliyorsun nasıl olsa. Ben Aladağların bu taraflarına hiç gelmedim. Atın dizginini şimdi sen bana ver. Haydi öne düş.»

Mahmudo dizgini koluna geçirdi. Feyzo öne düştü. Önünden bir sürü bıldırcın kalktı gürültüyle. Feyzo sıçradı gerisin geri. Hazel gülmesini tutamadı. Utandı Feyzo. Mahmudo:

«Bu namussuzlar da hep böyle birden kalkarlar,» diye Feyzonun utancını çalmaya çalıştı.

Dağın yarısından sonra yamaçtan yürüdüler. Feyzo:

«Dua edelim de köylü yaylaya çıkmamış ola.

Yoksa köyde ihtiyarlardan başka kimse bulunmaz. O zaman da ihtiyaçlarımızı Çalbarandan görürüz.»

«Hele bir Karahalıta varalım, o yanı sonra düşünürüz,» dedi Mahmudo.

Konuşmaların yerini hışırdayan otlar aldı. Hafif bir rüzgar evelikleri, deli çaşırları, tilki kuyruklarını birbirine vuruyor, hışırdatıyordu. Kanteperler ıslık çalıyordu ufak ufak. Sular şırıldıyordu uzakta, yakında. Aladağlar gece demeden, gündüz demeden coşuyordu baharda. Üçü de bu coşkuya tutuldular. Hazel adsızını düşündü. Mahmudo gelecekteki anlı şanlı günlerinin düşlerine daldı. Feyzo, Zeroyu düşündü. Altında oynaşan küheylanı, omuzundaki rus beşlisiyle Zeroyu kaçırmaya gideceği günlere daldı. Yüreği taştı. Güzel günler çağıldadı içinde gürül gürül. Birden, bir sesle dağıldı üç düş. Yorgun, yaşlı bir ses ezan okuyordu aşağılarda. Ses yorgun argın çıkıyordu doruklara doğru. Sonra da daha yukarılara çıkamadan doruklara bulaşıp kalıyordu.

«Tamam geldik, dedi Feyzo, köy altımızda.»

Yamaçtan aşağı döndüler. Biraz yürdükten sonra birkaç söngün ışık göz etti aşağılardan. Işıkları tuşlayıp (hedef tutmak) gittiler. Hazeli attan indirdi Mahmudo.

«Herhalde küçük bir köy,» dedi Mahmudo.

Feyzo:

«Onbeş, yirmi hane.»

Aralıklarından ışık süzülen bir kapıyı çaldılar. Öksürük sesi geldi önce içerden. Geçten geç kapı açıldı. Don gömlek katına bir ihtiyar göründü kapıda. Elindeki çırayı yukarı kaldırıp önde duran Mahmudonun yüzüne tuttu. Seçemedi.

«Cendırmeyseniz muhtarın evi aşağıda,» dedi soğuk soğuk.

«Hayır apo. Cendırme değiliz,» dedi Mahmudo.

«Yoksa eşkiya mısınız?» diye kendi diliyle sordu.

«Beli apo,» dedi Mahmudo.

İhtiyarın gergin suratı gevşedi, gülümsedi. Sakalını oğuşturdu. Kapıdan yol verdi.

«Buyurun, gözüm üstüne geldiniz. Kusura bakmayın sizi önce cendırme sandım,» dedi.

Mahmudo atın dizgini kolunda girdi önden. Ardından Hazel, Feyzo girdiler. Tek göz, toprağın içine kazılmış odayı doldurdular beşi birden. Mahmudo atı odanın ortasındaki direğe bağladı. Hazel köşedeki ayı postunun üstüne oturdu. Mahmudo kirli bir döşeğe dayadı sırtını. Feyzo ayakta kaldı. Apo:

«Sen de böyle buyur oğlum,» diye Hazelin yanını gösterdi. Feyzo oturdu. Apo, Mahmudoya döndü.

«Kusura kalma oğlum seni cendırmeye benzettiğime. Gözüm görmüyor artık. İhtiyarlık işte. Gençken yüzükten kurşun geçirirdim yüz metreden. Ema şimdi? Şimdi değneksiz gezemiyorum,» dedi.

Gitti döşeğin altından tütün tabakasını çıkardı. Mahmudoya uzatırken:

«Senin adın ne bao,» diye sordu.

«Mahmudo.»

«Haaa! Demek Mahmudo dedikleri sensin. Cin deresinde Kaçakçı Kemoyla bir cendırmeyi vuran Mahmudo. Öyle mi?»

«Beli,» dedi Mahmudo başı önünde.

«Bundan üç gün evvel cendırmeler geldi köye. Muhtarı sordular. Köy hep yaylaya çıktı, muhtar da köylüylen gitti, dedik. Seni sordular. Valla böyle birini ne duyduk, ne de gördük, dedik. Siz en iyisi Mastakalara doğru gidin diye savdık başımızdan. Aladağları aştılar herhalde.»

Elini Mahmudonun dizine vurdu.

«Demek Mahmudo sensin ha? Görkemin de yerinde. Allah bağışlasın. Açlıkla aranız nasıl,» dedi.

Feyzo açlığın derin boşluğunu duydu içinde. Unutmuştu oysa.

«Biraz, apo,» dedi.

Apo iki dizinden destek alarak kalktı. Köşeden üç kara arpa ekmeği, bir çanak da yoğurt getirdi. Önlerine koydu.

«Buyurun,» dedi, «yoğurt tazedir. Ama ekmekler biraz kerti (bayat). Gençsiniz, birşey olmaz. Ben sizin zamanınızda taştan yumuşak ne bulsam yerdim.»

Üçü de çanağın başına çöktüler. Delice bir iştahla yemeye başladılar. Apo:

«Valla beni de iştaha getirdiniz çocuklar,» deyip Foyzonun ekmeğinden kopardı, yoğurda uzandı.

Mahmudo, Hazel bir de Feyzo ne var ne yok silip süpürdüler. Apo üç günlük azığının bitip tükenmesine sevindi. Hazel boş yoğurt çanağını götürüp köşeye koydu. Kırıntıları topladı. Mahmudo ile Feyzo birer kalın sigara sardılar. Kırat sıçtı evin ortasına «pat, pat» diye. Hazel kıratın buharlanan bokuna doğru gitti. Apo anladı Hazelin fikrini. Kalktı.

«Dur kızım,» dedi, «o benim işim.»

Hazel geldi Mahmudonun yanına büzüldü. Apo atın tersini iki avucuyla alıp dışarı çıktı. Feyzo:

«İyi bir adama benziyor apo,» dedi.

«Beli,» dedi Mahmudo, «görmüş bir kalığa (ihtiyara) benziyor.»

Apo içeri girdi. Elinin bokunu kirli bir çaputa sildi. Tabakayı uzanıp aldı Mahmudonun önünden. Tütün sararken sordu:

«Bu kışı nerde geçirdiniz bao,» diye.

«..... aşiretinden Mısto ağanın köyünde,» dedi Mahmudo.

Apo:

«Haaa,» dedi, «iyi bilirim o zalımı. Bir kışta geçmez o malyemezlen.»

«Geçirdik çarnaçar,» dedi Mahmudo, «iş başa düştü bir kere. Baharın götü açılır açılmaz da kaçtık gecenin birinde.»

Apo:

«Dört gün evvel Mısto ağanın bir çobanı geçti buradan. Gene böyle gece vakti. Ekmek istedi bizden. Bir gözü de kör bir kırboz (orta yaşlı.)»

«Kor Recodur,» dedi Feyzo. «Acep nereye gidiyormuş?»

«Sordum da söylemedi. Ekmek verdim çıktı gitti.»

Feyzo başını kaşıdı papağının altından. Hazel dolu dolu esnedi. Mahmudo tabakaya el attı. Apo:

«Yorgunsunuz. Siz kalkın yatın şimdi. Ben dışarıda beklerim sizi. Gözlerim görmez ama kulaklarım iyi duyar. Aklınıza da başka birşey gelmesin. Siz burdan geçen ilk eşkiya değilsiniz,» dedi, öksüre öksüre çıktı.

Mahmudolar da ışığı söndürdüler ardınca. İhtiyar bir köpek kart kart havladı. Feyzo: «Her şeyin ihtiyarı kalmış köyde. İtin de, adamın da,» diye düşündü ayı postuna sarılırken. Gece tez geçti üç ayrı düş içinde. Aponun sesi böldü düşleri ortadan ikiye.

«Kalkın baolar, kalk ano,» diyordu baş uçlarında.

Kalktılar. Mahmudo:

«İyi yatmışız. Sağol apo. Sen çağırmasan öğleyi bulurduk en azından.»

«Şimdi kalkın ekmeğinizi yiyin, vurun dağa. Si-

ze komşudan yoğurt getirdim. Gün eşkiyanın üstüne dağda doğmalı. Haydın.»

Yoğurtlarını yiyip, ağızlarını sildiler kol ağızlarına. Mahmudo kuşandı. Feyzo atı direkten açtı. Apo:

«Şimdi yola düşmeden beni iyi dinleyin,» dedi. «Buralarda istediğiniz kapıyı korkmadan, çekinmeden çalın. Ema Saragölde yok. Çünkü Saragölde ne ağa kaldı, ne de aşiret. Bizim bildiğimize bir ağa konak sahipliği ile, beslediği adam sayısı ile, aşiretinin büyüklüğü ile tanınır. Ema Saragölde? Saragölde bunlar kalmadı. Şimdi Saragölde ağa, motorunun sayısı ile, sattığı buğdayın azlığı çokluğu ile tanınıyor. Saragölün adamı da, ağası da bozuldu. Nasihatım olsun size. Aman aman Saragöllüye inanmayın kolay kolay. Güven kalmadı Saragöllüye. Yarısı muhbir oldu çıktı. Geçimini muhbirliğe bağladı çoğu. Hayınlığa verdiler kendilerini. Dalınızı berk yerlere verin. Ağanın motorlusuna değil, motorsuzuna güvenin. Bir de çobanlarına. Tüfıngınizi üçleyin, güllenizi çoğaltın. Vuracak yerde vurun, kaçacak yerde kaçın. Fakir fukaraya dokunmayın. Allahın vurduğunu bir de siz vurmayın. Ben rahmetli Hasenanlı Kaçak Ferzandenin yanında vuruştum dağlarda. Ferzande adam soymazdı. Soyanda kervan soyardı. Siz de öyle yapın. Gerçi şimdi kervan mervan kalmadı ya. Siz de otobüs, kamyon soyun. Neylersin devir değişti. Ama erkeklik değişmedi. Yara alırsanız sıcakken üstüne işeyin. Sonra da üstüne at tersi bağlayın bir zaman. En son da bağa yaprağı sarın, bağlayın. Şeyh duasından da, doktor ilacından da iyidir. Bunu unutmayın. Bunu unutmayın, ema beni gördüğünüzü unutun. De haydi şimdi yolunuz açık olsun.»

Elini öptüler aponun. Apo çıkarken arkalarından seslendi.

«Oğlum bir de Çalbarandan azık almayı unutmayın. İhtiyaçlarınızı ordan görün. Çünkü Eşkiyanın halı belli olmaz.»

Aponun anlattıklarını düşüne düşüne yola düştüler. Gün Aladağlardan uc verdi. Tarla kuşları göğe çakıldıkları yerlerde kıpırdadılar. Uzun gölgeleri önlerinde kısala kısala yol aldılar Saragöle doğru. Çalbaranın üstündeki kayalıklarda mola verdiler. Gün enişe devrildi. Açlık yeniden başladı sancı gibi. İşgın (ekşimsi, uzun saplı, yenen bir dağ otu) topladılar. Yemlik yediler dürüm dürüm. Ağızları yeşile boyandı. Kıratla yarışırcasına otladılar. Dördü de doydu. Kıratı bir kuşburnu dalına bağladılar. Kırat, penbe çiçeklerine dokunmadı kuşburnunun. Hazel iri bir kayanın gölgesine daldalandı. Mahmudo da gitti yanına oturdu. Feyzo ayakta kaldı. Yüzü Saragöle. Mahmudo:

«Feyzo,» dedi, «sen şimdi yüksek bir yere çık aşağıları kolla. Nöbeti sıraylan tutalım. Bir sen, bir ben.»

Hazel uzandığı yerden dikeldi. Ters ters Mahmudoya baktı.

«Beni adam yerine koymuyor musunuz,» dedi. «Hani Mısto ağanın evinde böyle konuşmamıştık.»

Mahmudo başını önüne indirdi.

«Peki Hezal, kızına. Sen de tut.»

Feyzo aşağılara doğru yürüdü. Yüksek bir kayanın üstüne çıktı. Başını Saragöle doğru uzattı. Koca bir ova aşağılara doğru uzanıp gidiyordu. «Demek Saragöl dedikleri bu ova ha!» diye düşündü. İlk defa görecekti Saragölü. Rüyalarına giren Saragölü. Aladağlara gelip Mısto ağaya çalışan Saragöl ırgatlarından az mı duymuştu Saragölü. Dinleye dinleye bir Saragöl yaratmıştı kafasında. Ağasıyla, ırgatıy-

la, traktörüyle bir Saragöl. Tek traktörü düşleyemiyordu kafasında. Hiç görmemişti. Güneş gibi yanan lambalarını, canavara benzeyen sesini, iri gövdesini, otluk büyüğündeki tekerlerini yığamıyordu bir araya kafasında. Aklı duruyordu orda. «Ben de göreceğim traktörü. Zeromu dağlara alıp kaçırdığımda ona da anlatacağım traktörü. Şaşırıp kalacak. Beni büyük adam belleyecek. Sevinecek bana vardığına. Zeromu da indireceğim Saragöle. Şaşırıp kalacak traktörü gördüğünde. Belki de korkacak. Korkma Zerom diyeceğim. Bak ben yanındayım. Bak, korkma deyip gidip çıkacağım üstüne traktörün. İyice şaşıracak Zero. O da sevecek traktörü,» diye geçirdi içinden.

Saragöl mavi bir deniz gibi uzanıp gidiyordu. Duman, duman. Gözleri dumanı delemedi. Taradı gözleri Saragölü. Aradığını bulamadı. Canavarı. Gün Katevilerin doruğundan o yana kaydı, kayboldu. Duman iyice çöktü Saragölün üstüne. Onbeş yirmi ev Çalbaran diye duruyordu az aşağıda. Kayadan kayarak indi. Hoplaya hoplaya geldi Mahmudoların yanına. İkisi de uyuyordu. Unutmuşlardı nöbeti. Feyzo dürttü Mahmudoyu. Mahmudo sıçradı.

«Ne oldu Feyzo?» dedi çabuk çabuk.

«Hiiç,» dedi Feyzo, «nerdeyse karanlık çökecek, gitsek iyi olur.»

Mahmudo, Hazeli uyandırdı. Hazel sıçradı, doğruldu. Etrafına bakındı. Mahmudo güldü.

«Korkma Hezalım,» dedi, «korkma. Yola çıkacağız da!»

Kıratı kuşburnundan açtılar. Feyzo dizgini koluna taktı. Aşağılara doğru, kayaların, çiçeklerin arasından kayarak uzaklaştılar. Çalbaranın üstünde onbir oniki yaşlarında bir çocuğa rastladılar. Çocuk korkmadı.

«Dayı, siz eşkiya mısınız?» diye sordu.

«Nerden bildin?» dedi Mahmudo.

«Tüfeğinizden anladım.»

Feyzo:

«Sizin köy daha yaylaya çıkmadı mı?» diye sordu.

Çocuk önündeki kuzulu koyunları kışlarken:

«Bizim köyün yaylası yok,» diye cevap verdi Feyzoya.

Mahmudo:

«Bu koyunlar sizin mi?»

«Beli, bizim.»

«Peki, adın ne senin?»

«Orhan.»

«Kuro o ne biçim ad?»

«Ne biçim olacak. Şehirli adı.»

«Peki, babanın adı ne?»

«Ali Gizme.»

«Niye gizme?»

«Ne bileyim.»

«.....»

«Şimdi nereye gidiyorsunuz eşkiya dayı?»

«Sizin köye.»

«Kime?»

«Kim misafir ederse ona.»

«Bize.»

«Baban kızar sana.»

«Kızmaz, sevinir.»

«İyi. Öyleyse de çubukla koyunlarını.»

Akşamın karanlığıyla girdiler köye. Köyün içinden Ali Gizmenin evine vardılar. Koyunlar meledi kapıya ulaşınca. Bir kadın çıktı. Mahmudoya baktı, içeri girdi eteklerini yeldire yeldire. Çok geçmeden elinde el feneri Ali Gizme çıktı kapıya.

«Kimsiniz, ne istiyorsunuz?» diye sordu sinirli sinirli.

«Kim olacak, tanrı misafiri.»

«Eşkiya mısın?»

«Beli.»

«Buyurun öyleyse.»

Feneri Mahmudonun yüzüne tuttu. Sonra Feyzonun yüzüne. Hazele aldırmadı bile.

«Adın ne beyim?»

«Mahmudo.»

«İyi, çok güzel. Durmayın kapıda. Buyurun içeri, buyurun.»

Orhan sokuldu babasının yanına. Yavunculandı. Mahmudolar girdiler karanlık kapıdan. Ali Gizme oğlunun kafasını ovdu.

«Aferin oğlum,» dedi, «sen adam olacaksın.»

Çocuk daha da bir yavunculandı.

«Haydi şimdi koyunları içeri al. Anana da de, yemek hazırlasın.»

Avluda kapanıp kalmış Mahmudolara yol gösterdi fenerle. Atın dizginini Feyzodan aldı.

«Siz şöyle misafir odasına buyurun, ben de atı bağlayıp hemen geleyim.»

Hazel önde odaya girdiler. Oda karanlıktı. Kapı ağzında durup beklediler Ali Gizmeyi. Çok geçmeden Ali Gizme elinde bir gaz lambasıyla girdi içeri. Oda sarı ışığa kesti o an. Feyzo sarı ışıkta ancak Ali Gizmenin körüklü çizmelerini bir de burun kanatlarına doğru kıvrılmış sarı bıyıklarını görebildi. Yüzünü seçemedi.

«Siz hele şöyle buyurun, ben lüksü yakayım. Yoksa bu lamba ışığı insanın gözünü kör eder.»

Geçip minderlere oturdular. Sırtlarını halı yastıklara dayadılar. Ali Gizme uzandı, lüx lambasını

indirdi çengelden. Odanın ortasında boş kalan çengel sallandı bir zaman. İspirto döktü hazneye. Yaktı. Mavi bir alev yükseldi lambanın içinde. Feyzo şaşkınlıkla baktı mavi aleve. İlk görüyordu alevin mavi olanını. Mavi ışıkta Ali Gizmenin çuvaldız deliği gözlerini, iri çengel burnunu seyretti. İçi ısınmadı. «Saragöle geldiğimiz adamından belli oluyor,» diye geçirdi içinden. Ali Gizme pompa vurdu lambaya. Oda günlük güneşlik kesildi. Gaz lambası da utancından küçüldükçe küçüldü. Feyzo şaştı lambanın ışığına. «Bu lambanın ışığı böyle olursa, göresin traktörün ışığı nasıldır,» diye düşündü. Ali Gizme lambayı yeniden çengele astı. Cebinden bir Yenice sigarası çıkardı. Önce Mahmudoya, sonra da Feyzoya uzattı. Feyzonun eli titredi sigarayı kutudan alırken. Bir sigara düşürdü yere. Elindekini kutuya koyup, yerdekini aldı.

«Bırak bırak,» dedi Ali Gizme, «bırak onu. İçilmez, pis oldu. Bırak kalsın. Yenisini al.»

Feyzo almadı. Kutudan yenisini aldı. Ali Gizme:

«Siz sigaralarınızı içene kadar müsadenizle ben de ev tarafına bir uğrayayım. Biliyorum açsınız,» dedi, çıktı.

Feyzo halının üstünde duran sigarayı alıp koynuna koydu. Mahmudo bıyık altından güldü. Feyzo duvarları süsleyen resimlere daldı. Bir duvarda Acem halısına işlenmiş Şahla Süreyyayı, karşısına düşen duvarda renkli Fevzi Çakmağın resmini, onun yanında da Mustafa Kemalin Kocatepedeki resmini uzun uzun seyretti. Sigarası söndü parmaklarının arasında. Hiçbirini tanımadı. Birtek Fevzi Çakmağın resmi altında duran Ali Gizmenin resmini tanıdı. Askerlik resmini. Eli çenesinde yan dönmüş onbaşı rütbesi gözüküyordu. Çenesine dayadığı kolunda iri bir saat.

Feyzo:

«Bunlar hangi padişahlarımız,» diye sordu.

Mahmudo güldü.

«Bu karşıdaki Mustafa Kemal, bu da Şah ile karısı Süreyya. Onu (Fevzi Çakmak) ben de tanımıyorum.»

Feyzo padişahlarımızın çok görkemli olduğunu düşündü. «Allah bunları başımızdan hiç bir zaman eksik etmesin,» diye yakardı. Ali Gizme girdi içeri. Fevzi Çakmağın bulunduğu duvarın dibine minderin üstüne oturdu. Feyzo ayaklarını topladı.

«Ehh, artık hoşgeldiniz. Kusura kalmayın geç oldu ama temiz oldu,» dedi.

«Hoşbulduk,» diye yalnız Mahmudo cevap verdi.

Hazel yaşmak aldı. Feyzo başını indirdi.

«Yorgunluğunuz yüzünüzden belli. Herhalde uzun zamandan beri yoldasınız.»

«Beli,» diye cevap verdi Mahmudo, «dört beş gündür.»

«Sorması ayıp ama, nerden gelir, nereye gidersiniz?»

«Valla kışı Aladağlar da geçirdik, şimdi de Saragöle iniyoruz.»

«Ehh, hayırlısı. Zaten büyüklerimiz: 'Eşkiyanın durağı olmaz,' demişler. Öyledir de. Kışı hangi ağanın yanında geçirdiniz sorması ayıp?»

«Mısto ağanın yanında,» dedi Mahmudo.

«Tanımam,» dedi Ali Gizme kısaca.

Feyzo şaşırdı iyice. Demek Mısto ağayı da tanımayan vardı bu dünyada. Ayaklarını iyice topladı. Ali Gizme bunu farketti.

«Rahat otur kardeşim,» dedi, «rahat otur. Burası Aladağlar değil, burası Saragöl sayılır. Burda

ağa beylik para eylemez. O iş Aladağlarda kaldı. Herhalde türkçe de bilmiyorsun. Değil mi?»

«Beli, bilmiyorum,» dedi Feyzo utana utana.

«Anlamıştım zaten,» dedi Ali Gizme, «ben adamı gözünden tanırım.»

Feyzo kızardı. Mahmudo, Ali Gizmenin böyle çok soru sormasına kızdı. Kızdığını belli etmedi. Ali Gizme:

«Sizin adınızı duymuştum,» dedi Mahmudoya, «bu güz Cin deresinde Jandarmayla müsademeye tutuşmuştunuz. Değil mi?»

«Öyle,» dedi Mahmudo soğuk soğuk.

«Çok yazık oldu Kaçakçı Kemoya. İyi adamımdı.»

«Öyle,» dedi Mahmudo, «beli yazık oldu.»

«Sen de canını sıkma Mahmudo,» diye ekledi, «nasıl olsa bugün yarın af çıkar. Sen de kurtulursun.»

«Belki.»

Odaya bir sessizlik çöktü bundan sonra. Dördü de ayrı ayrı düşüncelere daldılar. Ta yemek gelinceye kadar Ali Gizme, Mısto ağanın vereceği elli koyunu, Mahmudo bu adamı gözü tutmadığını, Feyzo vahşiliğini, Hazel de adsızını düşündü. Orhan bir bakır siniyle içeri girince dördü de düşlerinden uyandılar. Ali Gizme buyur etti, sofranın başını aldılar. Yumurta kaygânasını, çaşır kavurmasını yiyip üstüne buz gibi su içtiler. Sonra da: «Allah şen etsin,» diyip kalktılar sofradan. Ali Gizme cebinden çıkardığı mendile elini sildikten sonra:

«Birşey değil,» dedi İbrahim başçavuşun ağzıyla.

Feyzo da Hazel de hiçbir şey anlamadılar. Feyzo ayaklarını dizinin altına aldı. Ali Gizmenin dedik-

lerini hatırladı. Ayağının tekini çıkardı altından. Ali Gizme:

«Kuro sen hiç rahat oturmak nedir bilmez misin?» dedi. «Çıkar öbür ayağını da altından. Peki sen eşkiya olmadan evel ne iş görürdün?»

«Mısto ağanın hulamıydım.»

«Hımmm,» dedi Ali Gizme, «belli. Ama artık hulamlık Aladağların dalında kaldı. Artık şimdi eşkiyasın. O bu sana değil, sen ona buna 'rahat otur' diyeceksin. Değil mi ya!»

Feyzo kızardı. Ali Gizme sigara tuttu yeniden. Mahmudo aldı. Feyzo elini göğsüne bastırarak 'içmem beyim,' dedi. Ali Gizme kutuyu kapayıp cebine koydu. Feyzo rahatladı.

«Yüzünüzden yorgunluk akıyor,» dedi Ali Gizme, «kolay değil günlerdir dağlardasınız. Benim gerçi uykum yok. Zaten geceleri geç yatıyorum. Gündüzleri de uyanmam öğleyi buluyor. Ben şimdi yataklarınızı sereyim, siz keyfinize bakın.» Cevap beklemeden kalktı. Yüklüğün üstünden cacımı aldı. Ayrı ayrı üç döşek serdi yere. Üç de yorgan attı üstlerine.

«Haa,» dedi birden, «belki yarın erkenden yola çıkarsınız da unuturum. Neye ihtiyacınız varsa söyleyin sabahleyin bizim oğlana, getirsin. Ben şimdi eve tenbihlerim zaten. Eh, haydın size iyi geceler. Ben belki yarın erken kalkamam. Şimdiden yolunuz açık olsun, güle güle gidin.»

Tam çıkacakken Feyzo ezile büzüle:

«Beyim bunu biz mi söndüreceğiz,» diye sordu Ali Gizmeye.

«Aferin sana kuro,» dedi, «iyi ki aklıma düşürdün. Belki de siz bilmezsiniz lambayı söndürmeyi.»

Önce gaz lambasının fitilini yukarı verdi. Sonra da lüx lambasının hava düğmesini çevirdi. Lam-

badan çıkan fısıltı bir hoşuna gitti ki Feyzonun! Ossuruklu Kuş Memoyu hatırladı. Güldüğünü sakladı. Ali Gizme kapıyı açtı, çıktı. Mahmudo:

«Haydın yatalım. Erkenden yola düşmemiz lazım,» dedi.

Kalktılar. Üstlü başlı yataklarına girdiler. Mahmudoyla Hazel tez elden uyudular. Feyzo bir zaman daha yatakta döndü durdu. Saragölü düşledi. Traktör denen canavarı. Zeroyu hatırladı. Düşünce yoruldu sonunda. Nefesi Mahmudonun horlamalarına uydu. Daldı. Uyudu. Ali Gizmenin yorgasını kapıya çekip, üstüne atladıktan sonra karanlığa karıştığını duymayacak kadar derin uyudu.

Hazel ortalık ağarmaya başlarken uyandı. Yanı başında uyuyan Mahmudoyu seyretti sessizce. Feyzonun başı yastıktan kaymış horluyordu kötü kötü. Yatağını topladı. Döşeği kaldırmak isterken bir sancı saplandı göbeğinin altına. Vazgeçti döşeği kaldırmaktan. Mahmudoyu dürttü. Birden açtı gözlerini Mahmudo.

«Kalk Mahmudo-can,» dedi gülerek, «kalk geçtir.»

Mahmudo etrafına bakındı uykulu uykulu. Yorganı attı üstünden. Feyzoyu örseledi bir iki. Feyzo zorla açtı gözlerini.

«Ne oldu?» diye sordu.

«Ne olacak geciktik,» dedi Mahmudo.

Kalktılar. İki erkek yatakları yüklüğe yığdılar. Feyzo:

«Ben bir dışarı çıkayım. Kimseyi görürsem söyliyeyim azığımızı hazır etsinler,» dedi.

Çıktı. Avluda Orhana rastladı. Orhan sırıttı.

«Kalktınız mı dayı?» diye sordu.

«Beli, kalktık bao. Baban bizim yol azığımız ha-

zır edecekti. Hazırsa getir de yola düşek. Geçtir,» dedi.

«Ohooo,» dedi Orhan, «babam daha öğleye kalkmaz. Ne lazımsa söyle ben hazır edip getireyim.»

«Biraz tuz, kibrit, ekmek, torak, bir de bir bıçak,» diye Feyzo sıraladı.

«Tamam dayı, sen odaya git, ben şimdi hepsini alır getiririm.»

Feyzo odaya girdi. Mahmudo:

«Aldın mı?» diye sordu Feyzoya.

«Yok, Ali Gizme yatıyormuş daha. Oğluna söyledim, getirecek.»

«Tütünü unutmayaydın,» dedi Mahmudo.

«Tühh, valla unuttum.»

«Neyse çocuk geldiğinde isteriz.»

Mahmudo kuşandı. Tüfeğini kucağına alıp mindere oturdu. Feyzo duvardaki resimlere daldı yeniden. Karanlık sökülüyordu odanın içinde. Az sonra da koyun, kuzu, dana, inek, çocuk, kadın, horoz, tavuk sesleri doldurdu köyün içini. Hazel:

«Bu köylü yaylaya çıkmıyor mu Mahmudo-can?» diye sordu.

«Bilmem,» dedi Mahmudo kısaca.

Sessizlik yeniden çöreklendi odanın içine. Mahmudo gözlerini kapıdan ayırmadan sordu.

«Feyzo, hele çık bak o ermeni dığası(çocuğu) nerde kaldı? Geleceği yok herhalde,» diye.

Feyzo kapıyı açtı, eşikten bağırdı.

«Orhoooo!»

Hazel:

«Öyle bağırma Feyzo kardaş, köyü ayağa kaldıracaksın nerdeyse.»

Geçten geç Orhan bir kuşak arası azıkla geldi.

«Kusura kalmayın, dayı,» dedi sırıtarak, «bizim

anoyi ancak buldum. Malı nahıra katmaya gitmiş köyün içine.»

«Sağol Orho,» dedi Feyzo, «bir de bize birkaç paket tütün getir. Demin söylemeyi unuttum.»

Orhan Feyzonun kendisini «Orho» diye çağırmasına kızdı. O kızgınlıkla:

«O zaman niye söylemedin,» dedi, «ne bileyim babam tütününü nereye koymuş. Ema ben gene de anoya sorayım,» dedi çıktı.

Hazel mindere iyice büzüldü. Mahmudo odayı arşınlamaya başladı. Feyzo resimlere daldı yeniden. Karanlık çekildi odadan. Orhan üç paket tütünle girdi odaya.

«Ano zor buldu tütünleri, babam sandıkların arasına saklamış meğer.»

Feyzo tütünleri alıp kuşağın arasına yerleştirdi.

«Sana zahmet bao,» dedi Feyzo, «bir de bizim atı çek dışarı.»

Orhan çıktı. Yeniden garip bir sessizlik çöktü odaya. Mahmudo pencereye gitti. Köyün sığırları, koyunları toplanıyordu köy meydanına. Kıratın nal sesleri duyuldu avluda. Mahmudo:

«Haydi Hezalım, davran,» dedi usulca.

Feyzo azık kuşağını sırtına bağladı. Mahmudo tüfeğini omuzuna geçirdi. Çıktılar. Mahmudo atın dizginini Orhanın elinden aldı, kıratın boynunu aşırtı, bindi.

«Feyzo, yardım et de Hezal da terkime bensin,» dedi.

Feyzonun yardımıyla Hezal terkiye attı kendini. Mahmudoya sıkı sıkı sarıldı.

Mahmudo:

«Babana çok çok selam söyle bizden taraf,» dedi Orhana.

Atın başını çevirip sürdü. Mahmudolar önde, Feyzo da arkada geçtiler köyün içinden. Çalbaranlılar işlerini bıraktılar ellerinden. Hayvanlarını nahıra katan hayvanlarını, basmalara bok taşıyanlar sepetlerini, su dolduranlar küleklerini, inek sağanlar ineğin memesini. Sessizce seyrettiler Mahmudoları.

Köyün altında Feyzo önüne çıkan bir mal cığırına (hayvanların iz yaptıkları ince yol) saptı. Mahmudolar da peşine. Cığır, Saragöle doğru uzayıp gidiyordu. Feyzo yel gibi gidiyordu. Mahmudo baktı baktı başını salladı. Feyzo bir türkü tutturdu. Gerilerden akıp gelen bir türkü. Bir eşkiya türküsü. Yanık ve içliydi sesi. Şimdiye kadar, olduğundan bu yana duymadığı bir sevinç duyuyordu içinde. Bilemediği, anlayamadığı, pırıl pırıl bir sevinç. Gün arkalarından doğdu. Aladağlar mor bir renge büründü. Kateviler ışıdı uzakta. Aladağlar gölge düşürdü Saragöle.

«Bizim köy hangi tarafta kaldı Mahmudo-can,» diye sordu Hazel.

«Bizim köylü mü? dedi Mahmudo. Uzakta kaldı. Ta Köse dağa doğru.»

Hazel başını çevirdi, baktı Köse dağdan yana. Mahmudo atı mahmuzladı.

Mal cığırı bir zaman düzlükten gittikten sonra bir dereye indi. Feyzo daha da bir hızlandı dere aşağı. Cığır çok geçmeden birkaç çizgiye bölündü, kayboldu Feyzonun önünde. Feyzo aldırmadı. Keseden vurdu dere aşağı. Sivri kayalar irili ufaklı serpilmişti derenin dört bir yanına. Kayaların diplerinden dikenli kuşburnular, dişbudaklar, alıç, at götü ağaçları çiçeğe durmuşlar, dereye binbir çeşit kokular salıyorlardı. Mahmudo ile Hazel derenin başında attan indiler. Mahmudo atı yedeğine aldı.

Feyzo durdu. Dere yukarı baktı. Mahmudoları gördü. Kayaların, ağaçların arasında bir kaybolup bir çıkıyorlardı. Yaban ördeği gibi. Feyzo ağırdan yürümeye başladı. Zorla tutuyordu kendini. Bir kuvvet onu Saragöle doğru itiyordu durmadan. Yol derede iyice bozuldu. Ağaçların arasından yürümek daha da zorlaştı. Derenin ilerisinden bir sürü keklik kalktı. Geldi üstünden geçti Feyzonun. Birkaç alıcı kuş durmadan dönüp duruyordu derenin üstünde. Feyzo harman büyüklüğünde bir genişliğe çıktı. Durdu. Geriye baktı. Kimseyi göremedi. Beklemeye başladı. Bir halay türküsü döküldü dudaklarından. Zeronun yüzü geldi gözlerinin önüne. Mahzun, güzel. Birden on adım ötesindeki dişbudak tumu kıpırdadı. Türkü dudaklarının ucunda kaldı Feyzonun. Korktu. Ayı sandı. Usuldan geri döndü. Birden bir ses duydu ardında.

«Teslim ol,» diye.

Başı döndü. Gözleri karardı. Birden koşmaya başladı gerisin geri. Koşmasıyla tüfek seslerinin dereyi doldurması bir oldu. Feyzo kara bir taşı kucakladı. Kayayı tırmıkladı, çırpındı, sonra da kalakaldı. Sırtı Saragöle dönük. Traktöre hasret.

Kırat ürktü tüfek seslerinden. Mahmudo zorla zaptetti. Tüfeğini indirdi omuzundan. Mermiyi hazneye verdi.

«Sen ata bin Hezalım,» dedi çabuk çabuk, «dere yukarı git gidebildiğin kadar. Bir yer bul saklan. Olmazsa atı bırak gitsin saklandıktan sonra. Beni bekle. Üç kere ıslık sesi duymadan da çıkma saklandığın yerden. Hakkını helal et... Durma... Durma ki Feyzo dardadır. Umudu bendedir bılıngazın.»

Hazeli kucakladığı gibi atın sırtına attı. Gözleri doldu Hazelin. Konuşamadı. Boğazına birşeyler yı-

ğıldı kaldı. Mahmudonun çakmak çakmak yanan gözlerine baktı. «Gel Mahmudom, gel beraber kaçalım!» demeye korktu. Kıratın başını çevirdi dere yukarı. Döndü döndü baktı. Mahmudo tüfeği elinde yaban tekesi gibi sekiyordu kayadan kayaya. Birbirine bağlı iki yürek. Biri dere yukarı, biri dere aşağı uzaklaşıyorlardı birbirlerinden. Yürekleri̇nden kan aka aka.

Mahmudo kayalardan seke seke, ağaçların arasından süzüle süzüle uzaklaştı. Kulağı seste, eli tetikte dereye indi. Dere boyunca daha dikkatli yürümeye başladı. Feyzonun vurulduğunu düşündükçe yüreği sıkışıyor, ayaklarını daha zor zaptediyordu. «İnşallah birşey olmamıştır Feyzoya,» diye düşünüyor, erkekliğin yarısının tedbir olduğunu unutmamaya çalışıyordu. Gözleri dörtbir yanını kolaçan ediyordu. Ağaçların altından süzülüyor, taşların dibine yatıp etrafı dinliyordu. İri bir kayanın etrafını dolandı. Etrafta çıt yoktu. Başını kayanın yanından uzatıp ileriyi gözledi. Birden irkildi. Feyzo az ilerisinde kara bir taşa sarılmış uyuyordu sanki. Taş çizgi çizgi kana bulanmıştı. Mahmudo ileri atılmak duydu içinden. Zor tuttu kendisini. Birden beş on tüfek birden patladı. Bir kurşunun yeli değdi yüzüne. Kafasını çekti kayanın ardına. Tüfeğin namlusunu uzatıp ateş etti kayanın önüne. Bir ses geldi karşıdan:

«Mahmudoooo, teslim ol! Elimizden kurtulamazsın artık. Boşuna kan dökme. Teslim ol! Dört yanın sarıldı!» diye.

«Ulan itoğlitler behen Mahmudo demişler, diye gürledi Mahmudo, namımı duymadınız mı daha. Beş onunuzun cemdegini (cesetini) bu dereye sermeden teslım olırsem behende Mahmudo demesınler. Ulan

siz alsaz alsaz ancak benim ülmüş cemdegimi teslim alırsız.»

İngiliz onlusunun tetiğine dokundu. Bir, bir daha. Karşıdan beş on tüfek birden cevap verdi. Keklikler çaşır diplerine sindiler. Gök boşaldı alıcı kuşlardan. Acı bir sessizlik çöktü dereye. Ağudan beter.

Hazel kıratın başını çekti. At durdu. Bekledi. Mahmudosuz nereye giderdi. Mısto ağanın evinde Mahmudoya söylediği sözler çalındı kulağına yeniden, «Ölsek de beraber, kalsak da beraber Mahmudocan.» «Ölsek de beraber... ölsek de beraber... kalsak da...» diye söylendi. Attan indi. Kıratın dizginini bir ağaç köküne sardı. Gitti bir taşın üstüne oturdu. Başını elleri arasına aldı. Tüfek sesleri doldurdu dereyi. Karşıdan bir ses geldi yeniden.

«Mahmudoooo, gel iyliğinen teslim ooool! Sora arkadaşının gününe düşersin. Kanun önünden kaçılmaz. Teslim ooool!» diye.

Mahmudo tetiğe dokundu. Dere uğuldadı.

«Ulan itoğliii, ulan ergişiysen gel teslim aaal, ulan hepızın avradınıiii ...ceğim!» diye bağırdı.

Kurşun yağmuru başladı birden. Kayalara çarpan kurşunların yerinden alevler çıkıyordu. Bir zaman sonra silahlar sustu. Mahmudo yer değiştirdi. Gözleri fıldır fıldır dönüyordu yuvalarında. Aynı ses tekrar ulaştı Mahmudoya.

«Etme eyleme, gel teslim ol Mohmudo. Yoksa seni de karını da vururuz. Biliyoruz karının da seninle beraber olduğunu. Gelin teslim olun. Kanunun kestiği parmak acımaz.»

Mahmudo bu sefer cevap vermedi. Bulunduğu yeri kaybetmek istedi. Birden yamaçtan küçük bir taş yuvarlandı. Geldi Mahmudonun siperlendiği kayaya çarptı. Nefesini tuttu. Tüfeğini taşın geldiği

tarafa çevirdi. Gözleri yamacı taradı. Yukarlarda bir kuşburnu tumunun kıpırdadığını farketti. Tüfeğini omuzuna dayadı, nişan aldı. On mermiyi de boşaltı tumun üstüne. Bir kafa çıktı tumun ardından. Elleri yüzünde. Parmaklarının arasından kan fışkırmakta. İki adım attı ileri. Elleri yanına düştü. Beli kıvrıldı. Sonra bir yabani gül yığının üstüne usuldan uzandı. Mahmudo geri geri kaçmaya başladı. «Hayıfını aldım Feyzo!... aldım Feyzo!... aldım Feyzo!...» diye söyleniyordu koşarken. Bir at götü ağacının yanını dolanırken dere yeniden inledi tüfek sesleriyle.

Hazel tekrar kalktı oturduğu taşın üstünden. «Şükür daha sağ Mahmudom!» diye söylendi.

Mahmudo sürüne sürüne uzaklaşmaya başladı. Bir bıçak ağızlı taş yardı dizini. Acı içine aktı. Bu sefer de başka bir ses kayalarda yankılandı:

«Başçavuşuuuuuuum! Başçavuşuuuuum!» diye.

«Ne oldu ulaaan?»

«Başçavuşuuum! Hasan vurulmuuuuş!»

Mahmudo fırsatı kaçırmadı. Dikeldi. Koşmaya başladı varıyla yoğuyla. Dizinden akan kan ayakkabısına doluyordu. Aldırmadı.

«Sarın dört yanını namussuzuuun, sağ koymayıın!» diye bir ses yükseldi. Dere tüfek seslerinden inim inim inlemeye başladı o anda.

Hazel: «Şükür sağ Mahmudom! Şükür saklayana!.. Şükür... Şükür...» Tüfekler ateş saçıyordu beş on ağızdan. Mahmudo yeniden sürünmeye başladı.

Hasan yatıyordu yaban güllerinin üstünde. Yüzünde pıhtılaşmış kanlar. Sol elinin parmağında bir ince altın yüzük. Yüzüğün üstüne bir sinek kondu. Kara bir sinek. Kondu, kalktı. Yüzüne kondu bu defa. Başını kana soktu. Bir yandan da göğsünden akan

kanlar yaban güllerini suluyordu. İbrahim başçavuşun sesi duyuldu:

«Kaçırmayın bu zalimi, Hasanın intikamını koymayın yanına! Ateeeeşşş!»

Hazel kalktı atın yanına gitti. Titreyen elleri kıratın yelesini sıktı. «Ölmedi... Mahmudom sağ daha... Şükür saklayana...»

Feyzonun gözleri açık. Dört bir yanı sinek. Sinekler kan emen. Bir eli yumuk. İçinde bir Yenice sigarası.

Mahmudo tüfek menzilinden kurtulduğunu anladı. Kurşunlar sağından solundan kayalara çarpıp ufak taşlar gibi düşmekteler yere. Dirsekleri, dizleri sızım sızım sızlamakta. Birden doğruldu Mahmudo. Koşmaya başladı. Bütün gücüyle. Ceketinin kolu bir kuşburnu dalına takıldı. Durmadı. Bir parça Suriye kumaşı ziyaret mendili gibi asılı kaldı kuşburnu dalında. Koştu, koştu. Ardında anlaşılmaz bağrışmalar. Dere tüfek sesleriyle inip kalkmakta. Nefesi soluklandı Mahmudonun. Göğsüne yüreği sığmaz oldu.

Hazel: «Şükür daha sağ Mahmudom. Ölse bu tüfek sesleri niye? Sağ.» diye mırıldandı. Bir tapırtı duydu yakınında. Kırat ürktü. Hazel irkildi. Koştu kıratın boynuna sarıldı. Gözleri korkuya bulandı. Mahmudo çıktı ağaçların arasından. Dizleri, dirsekleri kan içinde. Üstü başı paramparça. Durdu. Hazele baktı. İnanmadı.

«Hezal sen misin?» Diye sordu.

«Davran,» dedi Hazel, «davran benim. Gidemedim. Davran konuşmanın sırası değil.»

Atı bir taşın yanına çekti. Mahmudo taşın üstüne çıkıp atladı kıratın sırtına. Hazel dizgini atın başından aşırıp uzattı Mahmudoya. Kurşunlar kayalara çarpmakta. Bu defa Hazel çıktı taşın üstüne.

Kırat göt attı. Mahmudonun ayağına basıp sıçradı atın terkisine. Mahmudo mahmuzladı kıratı. Kırat sıçradı öne. Başçavuşun kısılmış sesi duyuldu.

«Kaçırmayın namussuzu! Derenin üstünü tutun! Bırakmayın Hasanın kanını yerde!»

Kırat fırladı ileri hamle hamle. Hazel:

«Yaralı mısın Mahmudo-can?»

«Yok. Konuşma da iyice sarıl bana.»

Hazel daha bir sarıldı Mahmudoya.

XXIII

O gece kurt kuş uyudu, Ali Gizme uyumadı. Şafak kızarana kadar at sürdü Aladağlarda. Yıldızlar solmaya başladığında Mısto ağanın kapısı önüne çekti yorganın dizginini. Çomo canını dişine takıp saldırdı yorgaya. Yorga çifteler savurdu Çomonun üstüne. Köyün köpekleri de baş kaldırdılar duvar diplerinden. Tokluk düşleri yarıda kaldı. Ulumaya başladılar Çomoya inat. Büyük dışkapı aralandı. Don gömlek katına biri başını uzattı dışarı:

«Kim o?» diye sordu ürkek ürkek.

«Benim. Ali. Ali Gizme.»

Don gömlekli adam çıktı kapının arasından. Çomoyu taşladı. Çomo kuyruğunu altına kıstırıp bir tezek yığının arkasına sindi. Köyün köpekleri de sustular. Ali Gizme attan indi. Yorganın dizginini hulamın eline sıkıştırdı.

«Ağa evde mi?» diye sordu hulama.

«Beli beyim, evde.»

«Şimdi acele atı içeri çek, sonra da ağaya benim

geldiğimi haber ver.» Hulam ses çıkarmadan yorganın dizginine asıldı. Ali Gizme sağrısına vurdu. Yorga iki arka ayağını yanlara ayırdı. Sıçtı Mısto ağanın kapısı önüne. Sonra da uysal uysal gitti hulamın dalıncak. Kıratın yerine bağladı yorgayı. Yorga huysuzlandı. Hulam aldırmadı, çıktı. Ağanın dördüncü karısının penceresini tıkırdattı. Zeronun sesi geldi uykulu uykulu.

«Kim o?» diye.

«Benim Zero abla. Mehro. Ali Gizme geldi şimdi. Ağayı görmek istiyor acele.»

Beklemeden döndü, yürüdü. Ali Gizme lambayı yakmış oturuyordu sekide. El bağladı Mehro kapı ağzında. Ali Gizmenin kırçıl sakalı uzamış, gözleri küçüldükçe küçülmüştü. Elindeki kamçıyı çizmesine sırıyordu (sardırarak vurmak) durmadan. Mısto ağanın öksürüğü duyuldu avluda. Mehro kapıyı açtı, bekledi. Mısto ağa girdi içeri. Don gömlek. Ali Gizme kalktı ayağa. Mısto ağa:

«Vay, vay,» dedi, «sen misin gelen! Bizim karı, Ali gibi bir şeyler söyledi, ama senin geleceğini düşünemedim doğrusu. Sen hoş geldin, gözüm üstüne geldin.»

Sarıldılar. Kırk yıllık hasretten beter.

«Hoşbulduk beyim,» dedi Ali Gizme yerine otururken, «hoş bulduk.» Cebinden çıkardığı Yenice sigarasını uzattı Mısto ağaya. Mısto ağa sigarayı aldı, yaktı, dumanını odanın içine üfledi.

«Kuro Mehro, git Nazo bacını kaldır yemek hazırlasın. Ali bey uzak yoldan geldi, açtır,» dedi.

Mehro kapıdan avluya süzüldü. Mısto ağa:

«Eh, şimdi anlat Ali bey. İnşallah hayırlı haberler getirdin.»

«Eh, hayırlı sayılır beyim.»

«Yani haberin hayırsızı da mı var?»

«Öyle sayılır.»

«Nasıl yani?»

«Şöyle ki: Efendim, sizin Kor Reco geldiği günün ertesi Saragöldeki bütün adamlarıma haber saldım. Aman yaman, Mahmudo diye birini görürseniz veya ondan bir haber alırsanız hemen bana ulaştırasınız diye. Bir yandan adamlarıma haber gönderdim, bir yandan da kulağım seste. Bir yandan da kendi kendime hesap ediyorum ki Mahmudo Saragöle inerse hangi ağalar saklarlar. Kaso ağa saklamaz, çünkü motoru var. Cımşıd ağa saklamaz. Onun da eşkiydan korkusu yok. Çünkü dağda koyunu yok, düzde malı yok. Niye korksun Mahmudodan. Motoru da yakamaz. Çünkü kapısının önünde. Başında bir iki bekçi. Dilaver beyi desen gene öyle. Ferzo bey, Şero bey, Haydar bey de saklamaz. Geriye Çelebaşılı Kutto ağa, Meterli Kazo, bir de Hasunlu Bişar kalıyor. Saklasa saklasa bunlar eşkiya saklar. Çünkü eşkiyadan korkuları var. Çünkü dağda koyunları, çayırda otları, düzde hayvanları var. Kendi kendime dedim ki: Oğlum Ali senin işin de bu üç ağayı kollamak. Fakat feleğin işine bak ki ben ne işler hesap ediyorum, o ne işler hesap ediyor. Hani bir söz var: 'Kurban olayım tipiye, sürdü getirdi kapıya,' diye. Meğer ne lüzum varmış Saragölü zelzeleye vermenin. Ne lüzumu varmış sabahlara kadar oturup hesap yapmanın. Uzatmayalım Kor Reco döndükten dört gün sonra, bir akşam vakti seninkiler bizim oğlanla çıkıp gelmezler mi bizim kapıya. Dağda bizim oğlana rastlamışlar. Bizim oğlan akıllı. Hemen anlamış bunların eşkiya olduğunu. Almış getirmiş eve. Ne yalan söyleyeyim, Mahmudoyu önce karşımda görünce şaşırmadım değil. Ama hemen kendimi topladım. Buyur

ettim içeri. Mahmudo, karısı, bir de senin o hulamın.»

«Feyzo, Feyzo namussuzu,» dedi Mısto ağa.

«He işte bir de Feyzo. Akşamdan yedirdim, içirdim. Mahmudoya Yenice sigarasının birini söndürmeden birini uzatıyorum. Bu arada da sorup soruşturuyorum. Uzatmıyayım bu arada sabahleyin Saragöle ineceklerini de ağızlarından aldım. Herifler dört gündür dağlarda perişan olmuşlar. Aç, susuz, uykusuz. Gece bir vakit geçtikten sonra yataklarını serdim. Bizim oğlana da sabahleyin misafirleri iyice ubandırmasını (geciktirmesini) tembihledim. Gece atladım yorgaya doğru kazaya. Buldum İbrahim başçavuşun evini, çaldım kapısını. Başçavuş beni karşısında görünce şaşırdı. 'Hayrola Ali bey?' dedi. 'Hayırdır,' dedim. 'Mahmudo, karısı bir de Zilandan azılı bir eşkiya yanında bu gece bizdeler.' Başçavuş önce inanamadı. 'Yahu biz o eşşoğlunu güzün Aladağları aşamadan boğuldu tahmin etmiştik,' dedi. 'Demek iki canlı eşoğlunun biri.' Başçavuşun da heyfi var Mahmudoda. Mahmudonun sağ olduğuna, hem de bende misafir olduğuna o kadar sevindi ki ağzı kulaklarına ulaştı. Ağzı yırtılacak sandım. Herifin içeri girmesiyle giyinip çıkması bir oldu. Yüzbaşıdan gitti izin aldı. Yüzbaşı benim haberlerime inandığından İbrahim başçavuşa hemen izin vermiş. On tane de jandarma yanımıza alıp şafak sökmeden yola düştük. Sür babam sür. Kuru dereye ulaştık gün Aladağların başında kızarınca. Başçavuşa dedim ki, 'bak başçavuşum bu namassuzları bizim evde kıstırsak zararı benim çoluk çocuğuma olur. En iyisi Kuru derede pusu kurup bekleyelim. Saragöle ineceklerine göre mecburi burdan geçecekler.' İbrahim başçavuş da yattı benim aklıma. Kabul etti. Herifin içi yanmış

Mahmudodan. Yol boyu, 'iyi tanıdın mı, Mahmudo mu?' dedi durdu. Uzatmıyalım Kuru derede pusu kurup beklemeye başladık. Ama pusu kurduğumuz yer nasıl biliyor musun? Kuş kurtulmaz. Önümüz açıklık. Bir harman yeri genişliğinde. Dört bir yan kayalık, ağaçlık. Başladık beklemeye. Bir de baktım senin hulam göründü açıklığın öbür başından. Belinde bir kuşak sarılı. Başçavuşa: 'Başçavuşum işte o Zilanlı azılı eşkiya dediğim adam bu,' dedim. Seninki geldi meydanın ortasında durdu. Dönüp dönüp arkasına bakmakta. 'Aman ses etmiyelim başçavuşum. Mahmudoyu da bekleyelim,' dedim. 'Nerdeyse baş verir Mahmudo da.' Ama seninki birden neden işkillendiyse ürkek ürkek etrafına bakınmaya başladı. Baktım ki geri döndü kaçacak. 'Aman başçavuşum bu namussuz elimizden bir kurtulursa bir daha ele geçmez. Fırsat budur. Kaçırmak olmaz.' Başçavuş elini havaya kaldırdı. Jandarmalar tetikte. Seninki birden dönüp kaçmaya başladı. Başçavuşun da eli indi havadan. Kalbur gibi taradılar itoğliti. Yığıldı kaldı bir taşın üstüne.»

«Geberdi yani babasının gorna sıçtığım,» dedi Mısto ağa.

«Geberdi de söz mü? Delik deşik oldu.»

«Ya Mahmudo? Mahmudo ne oldu? Sen onu anlat. Meraktan çatlıyacağım valla.»

«Meraklanma anlatacağım Mısto ağa, anlatacağım. Ben başçavuşa dedim ki, 'yazık oldu başçavuşum, ne yazık ki Mahmudoyu kaçırdık.' Başçavuş kurt adam. Hasılı kayış olmuş bu işlerde. 'Kaçmaz,' dedi. 'Bunlar kaçmaz kolay kolay. Arkadaşının yardımına gelir muhakkak.' Dediği de çıktı. Bir de baktım ki Mahmudonun başı bir kayanın yanından gözüktü. Seninkini gördü. Yüzü buruştu. Tam başını

çekeceği sırada başçavuş işaret verdi, verdi ama boşuna. İtoğlit insan değil de cin sanki. Uzatmıyalım çarpışma başladı. Başladı ama ne başladı. Dersin karşıdan on kişi birden ateş ediyor. Yanımızdan yöremizden gülle yağıyor yağmur gibi. Jandarmalar başlarını sokmuşlar bir sipere atıyorlar havaya. Takka da takka. Başka bir şey yok. Ama Mahmudo alav ataş kusuyor. Tazı gibi adam. Bir bakıyorsun derenin bu geçesinden ataş etti, bir de bakıyorsun tüfeği öbür geçede şavkılandı. Tüfek öyle olur işte. Pırıl pırıl.»

«Elbet parlar,» dedi Mısto ağa, «tüfek benim tüfeğim. Baba yadigarı. Onu da götürdü namussuz gidende.»

«Neyse,» dedi Ali Gizme, «herif bu arada bir de jandarma vurdu mu sana?» Baktım başçavuşun eli ayağı titriyor. 'Yahu başçavuşum,' dedim, 'böyle durmaynan bu namussuz vurulmaz. Birşeyler yapmak lazım,' dedim. Başçavuş: 'Etrafını sarın,' diye bağırdı. Bağırdı ama kime. Herkes canının hayına düşmüş. Başçavuş: 'Ali bey benim de çoluk çocuğum var. Bir namussuz için kendimi ateşin önüne atamam,' diyor durmadan. Jandarmaların ise adım atacak halleri yok. Hele bir arkadaşlarının da vurulduğunu öğrenince bokları bulamaçlarına karıştı iyice. Uzatmayalım derken Mahmudonun tüfeğinin sesi hırp diye kesildi birden. Ve yer yarılıp içine girdi sanki namussuz. Karısı ne oldu, at nereye gitti anlayamadık.»

«Yaneku kaçırdınız elinizden.»

«Bu seferliğine öyle sayılır. Benim ağımdan kurtulmaz sandım, kurtuldu. Ama bir daha düşerse elime Hızır gelse imdadına kurtaramaz. Canını sıkma. Biri gitti, kaldı biri.»

Birer Yenice yaktılar. Mehro tepsiyle girdi içeri. Mısto ağa tepsiyi sekiye koy diye işaret etti. Ali Gizme yumuldu bulgur pilavıyla çaşır kavurmasına. Mehro kapının dibinde seyretti sekide olup bitenleri. Silip süpürdüler sofrada ne var ne yok. Yeniceler tazelendi ardından. Mısto ağa:

«Ben Muso paşanın torunuyum Ali bey. Ben ne iyilik altında kalırım, ne de kötülük. Şimdi sana on kuzulu koyun vereceğim Feyzo itinin müjdesine. Mahmudonun vurulduğu gün de gelir elli koyununu alırsın. Tamam mı?»

«Senin canın sağ olsun ağam, sen ondan yana hiç meraklanma. Bu can bu tende oldukça o Mahmudo iti yaşayamaz. Zati yüzbaşı da şimdi kan kusmaktadır ki mevla hiddetinden koruya. Bir yanım ağa, bir yanım hükümet olduktan sonra dert mi bana. Onu Mahmudo düşünsün.»

Ceketinin kolunu sıyırıp saatine baktı.

«Ohoooo,» dedi, «sabah olacak nerdeyse. Burda görünmem iyi olmaz. İzin verirsen kalkayım.»

Mısto ağayla sarılıp helallaştılar. Mısto ağa:

«Kuro Mehro,» dedi, «tez Ali beyin atını çek. Sen de yanına düş. Beraber yaylaya gidin. Kor Recoyu bul selamımı söyle. Ali beye on kuzulu koyun seçsin versin. Burda duyduklarını da unut. Yoksa kendi başına iş açarsın, tamam mı?»

Mehro eli önünde bağlı:

«Beli beyim,» dedi çıktı.

Şafak Acem elinden kızarıyordu.

ikinci bölüm

I

Mahmudo ile Hazel tam yedi güz aştılar Aladağları. Yedi kış Aladağlarda, yedi yaz da Saragölde geçti. Zaman durmadı. İbrahim başçavuş, Nazmi başçavuş geldi geçti. Murat sessizce aktı gece gündüz. Yüzbaşılar değişti. Ölen öldü, kalan durmadan değişti. Mahmudo değişti, Hazel değişti. Acı Saragölün, Aladağların karnında sancı. Acı ak günlere gebe. Acı doğurmadı tezden. Saragöl acı çekti. Aladağlar acı çekti. Acıya doymadı Mahmudo. Vurdu, kırdı, yaktı. Attığını vurdu tuttuğunu vurdu. Vurdukça nam saldı. Nam dağlardan yüce, nam yedi kat yerin altında engerek ağusu. Ağlattı, güldürdü. Acımadı. Acıya acıya acıyı unuttu yedi yılda. Hulam olduğu günleri unuttu. Baş eğdiği, el bağladığı günleri unuttu. Anadan doğma eşkiya, soydan eşkiya bildi özünü. Hasenanlı Kaçak Ferzande belledi kendini. Unuttu ağladığını, unuttu güldüğünü. Yokluğu unuttu. Vurmayı, vurulmamayı öğrendi. Kalleşliği, hayınlığı öğrendi. Vurdu, vurdu, vurdu... Talan vurdu,

kuş vurdu, jandarma vurdu. Kaybettikçe vurdu, kazandıkça vurdu. Ağlayanı vurdu, güleni vurdu. Vurdukça kudurdu, kudurdukça vurdu. Saragölde vurdu, Aladağlarda vurdu. Yetmedi Bitliste vurdu, Malazgirtte vurdu. Vurdukça vurulmamayı öğrendi. Öğrendikçe vurdu, vurdukça öğrendi. Ne gece dedi, ne gündüz. Ne kış bildi, ne güz. Vurdu, kırdı. Bey kapıları açıldı önüne. Aşiretler haraç gönderdi, yoksul selam. Ne aşiret tanıdı, ne bey. Yoksula tükürdü geçti. Oldu bir afat, zulüm yağdırdı. Bir gecede Mısto ağanın dörtyüz koyununu kesti. Çiçekler kan açtı Aladağlarda. Kor Reconun sırtında yedi kurşun. Dokuz canlısı aç, susuz.

Ali Gizme gece oldu Mahmudo gündüz. Gecenin koynunda kahpe planlar. Kahpe planlar kâr etmedi gündüze. Eridi. Mahmudo: «O hayını vurmazsam karımın leçeği başıma olsun,» diye haberler saldı dört bir yana. Ali Gizme Saragöl ağalarının koltuğuna sığındı. Saragöl ağaları demir kapı. Kâr etmez eşkiya kurşunu. Dağlara sığındı Mahmudo. Dağlar yoksul kapısı. Kapı açık her gelene. Eşkiyaya, kurda, kuşa. Güvenmez oldu herşeye Mahmudo. Hazele bile sırtını dönüp yatmadı. İşkillendi dağdan taştan. Şüphenin ağzında kurşun. Şüphe bir atımlık barut namlu ağzında. Şüphe oynak orospu. Her gösterilen yolun tersine gitti şüphe. Kaldığı köylerde yatmadı. Yattıysa bile yatak değiştirdi sabahlara dek.

Hazel de uydu Mahmudoya. Değişti yedi yılda. Bey sofralarına oturdu. Lokma kesti beylerden önce. «Rahat otur,» dedi yaşlıya, gence. İt kursağı yağ götürmedi. Azdı. Azdı kızan köpeğinden beter. Hazelin kadınlığı, Mahmudonun erkekliği azdı. Bey karıları Mahmudodan gebe. Yattılar altına. Yatmayan beyinden, aşiretinden oldu. Mağaralarda, çalılarda sallandı

durdu güllü donlar. Zeronun ölüsünü buldular bir derede. Çırılçıplak. Kalçası kurşunlardan paramparça. Mısto ağanın koynunda taze bir dördüncü. Kısır. Hazelin koynunda bıyıkları yeni terlemiş çobanlar. Çobanlar sır saklayan. Çobanlar dağlara borçlu. Dağlar Mahmudoyla Hazele.

Küheylan atlar geldi geçti altlarından. Küheylanlar Urfa beylerinden hediye. Küheylanlar çatladı altlarında. At hasret kavuşturan. At murat alan. At yol kesen. Atın sırtında zulüm. Küheylanlar köy basan, ev yıkan oldu altlarında. Dur durak bilmediler yedi yıl. Çocuklar korkuyla uyandılar her at kişnemesinde. Tam yedi yıl. Dile kolay. Saragöl kan ağladı tam yedi yıl. Çocuklar korkulu gözlerle büyüdüler. Cinsiz, hortlaksız, umacısız, Mahmudolu, jandarmalı. Kapılar akşamdan kapandı. Kapılar ardında demir küsküler. Küsküler Kaf dağına kilit. Ürkek ve de korkak büyüdüler Saragöl çocukları. Korkunun gözünde acı, korkunun gözünde yokluk, sahipsizlik.

Saragöllü, kaçtı Mahmudodan. Jandarma da kaçtı. Mahmudo kaçmadı. Düştü peşlerine. Tuttuğunu vurdu, vuramadığının peşini bırakmadı. Küheylanlar patladı altında. Saragöl el'amana geldi Mahmudo ile Hazelin elinden. Mahmudo ağızlarda söylendi. Türkü oldu Aladağlarda. Saragölde küfür. Saragölde zulüm afat oldu ağızlarda. Beddua oldu yaşlı çaresizliklerinde. Mahmudolar doldurdu Saragölü.

Her dağa çıkan Mahmudo koydu adını. Kaçakçı, yol kesen, hırsız. Yol kesildi, «Mahmudo kesmiş,» dediler. Mal çalındı, «Mahmudo çalmış,» dediler. Köy basıldı, «Mahmudo basmış,» dediler. Bir gecede hem Bitlis deresinde, hem de Hamur deresinde kamyonlar soyuldu, «Mahmudo soymuş,» dediler. İnandılar. İnandılar altındaki doratın uçtuğuna. Saragöl beyleri

ürktüler. Haberler gönderdiler birbirlerine. Hulamlar köprüler kurdular beyler arasında. Saragöl beyleri, «Olmaz,» dediler. «Bu adamın sonu gelmeli,» dediler. Yüzbaşılar, «Olmaz,» dediler. «Saragölü bu adamın zulmünden kurtarmalı,» dediler. Başçavuşlar, jandarmalar, «Olmaz. Artık bu işe bir çare bulmalı,» dediler. Ali Gizmeye maaş bağladılar Saragöl beyleri.

Kış bahara el edende Mahmudo sökün etti Aladağlardan Hazelle. Aladağlar bel verdi küheylanlarla. Eğildiler. Utandılar koca dağlıklarından. Baş indirdiler.

Bir şafak vakti vardılar Karahalıta. Üç el ateş ettiler Aponun kapısı önünde. Uykuları bölündü çocukların. Gözleri korkuya büründü. Karahalıt Mahmudonun Aladağlardan indiğini anladı o an. Yorganlarını çektiler başlarına. Aponun kapısı açıldı tezden. Apo don gömlek katına. Köheylanlardan indiler. Hazel:

«Apo bizi tanımadın mı yoksa?» diye sordu.

«Tanımaz olur muyum sultanım,» dedi apo ürkek ürkek, «tanımaz olur muyum hiç. Buyurun. Yüzümü ağarttınız kapıma gelmekle. Buyurun.»

«Çok konuşma da atları içeri çek,» dedi Mahmudo, «hayvanlar terli.» Apo atları içeri çekti. Çıktı el bağladı önlerinde. Mahmudo ile Hazel kapının önündeki sal taşın üstüne oturdular. Apo koştu içerdeki ayı postunu getirip altlarına serdi. Kenara çekilip başı önünde beklemeye başladı. Hazel:

«Apo, ne öyle Mamonun ayısı gibi dikildin kaldın oraya. Haydi çabuk ayran hazırla bize. Susadık.»

Apo kapıdan süzüldü. Mahmudo bir Yenice sigarası çıkardı yan cebinden. Hazele uzattı.

«Şimdi içmem, ayran gelsin sonra.»

Apo bir tas ayranla çıktı evden. Mahmudo çekip

aldı tası aponun elinden. Kafasına dikti tası. Yarıladı. Hazele uzattı. Hazel dibini getirdi tasın. Ağızlarını kollarıyla sildiler.

«Açız,» dedi Mahmudo, «akşamdan bu yana at sürüyoruz gırç üstünde. Şimdi bize bir koyun kes. İki kadın da çağır pişirsinler tezelden.»

Apo ellerini oğuşturdu. Rengi kaçtı. Soluk yüzü ap-ak oldu o an.

«Apo musun ne karın ağrısısın, duymadın mı Mahmudonun dediklerini?» diye çıkıştı Hazel.

«Duymasına duydum,» dedi Apo, «duydum ema..»

«Eması ne?» dedi Mahmudo sert sert.

«Eması odur ki evimde benden başka canlı yok Mahmudo beyim.»

«Bak apo,» dedi Mahmudo, «zamanın birinde ekmeğini yedik, nasihatını dinledik. Onun hatırına ses etmiyorum bu cevabına. Eğer ki bunu başka biri söyleseydi cemdeğini çoktan yere sermiştim. Bunu bilmiş olasın. Bana senden başka kimse yok demedi bu güne kadar. Anladın mı? Ama seni bağışladım geçiniştekinin hatırına. Git içerden allah ne verdiyse getir şimdi.»

«Sağol beyim,» dedi Apo ezile büzüle, «çok sağol. Allah ömrünü artırsın. Ellerinizden öperim.»

Başı önünde içeri gerdi. Çok geçmeden de elinde birkaç ekmek, bir sahan çökelek, bir çanak da yoğurtla çıktı. Elindekileri saygıyla Mahmudo ile Hazelin önüne koydu. El bağladı, bekledi. Mahmudo:

«Şimdi de haber et köylüler toplansınlar buraya,» dedi.

Kapılar çalındı. Kapıları korkuyla aralandı Karahalıtın. Kadınlar, erkekler, gençler, ihtiyarlar yürüdü Aponun evinden yana. Küme küme. Başları önlerinde. Saygılı. Çocuklar daha bir sokuldular birbir-

lerine, daha bir sarıldılar yorganlara. Gidenler elini öptüler Mahmudonun. Ellerini göğüslerine basıp baş eydiler Hazelin önüne gelince de. Erkekler toprağın üstüne diz çöktüler. Kadınlar ayakta kaldılar. Hazel:

«Rahat oturun,» dedi, Mahmudonun başı önünde düşündüğünü görünce. Ayaklarının tekini altlarından çıkarıp dizlerini göğüslerine yasladılar .Mahmudo gençten birini çağırıp sigara paketini verdi.

«Kuro, sigara tut millete.»

Kuro sigara tuttu millete. Kimi aldı, kimi almadı. Korkudan, saygıdan. Gün de Aladağların doruğundan sıyrıldı bu yana. Toprak damların üstüne sarı ışıklar saldı. Hazel bir sigara yaktı. Döndü güne üfledi dumanını. Mahmudoya eğildi.

«Acele et,» dedi fısıltıyla, «geç oldu.»

Mahmudo kalabalığı süzdü. Gözü kime ulaştıysa, o çeki düzen verdi kendine. Mahmudo yüzbaşısına benzetti kendini o an. O da kıtayı teftiş edende kime baksa o daha bir toparlanırdı. Hoşuna gitti. Uzattı teftişi. Başını yukarı kaldırdı, öksürdü.

«Sizin köyde muhbir kim?» diye sordu ortaya.

Kalabalık dalgalandı ufaktan. Gözler birbirine baktı kaçamak. Sonra da derin bir sessizlik çöreklendi Aponun evi önüne. Yaşlı, sakalı aklaşmış bir apo bir iki öksürdü. Boğazını iyice temizledi. Bastonuna dayandı.

«Oğul,» dedi ağır ağır, «bizim köyden hayın çıkmaz. Bunu iyi bilesin. Hayınımız olaydı, beyimiz de olurdu. Beyimiz olaydı toprağımız olmazdı. Toprağımız olmasaydı, o zaman hayın çıkardı bizim köyden. Bir garip köyüz biz. Bitlisten kovulmuşuz zamanında. Ağamız atmış bizi toprağından. Satıp savıp gelip bu dağların eteğine kapılanmışız. Geçinip gideriz. Hayın olsaydık Bitliste kalırdık. Ağamızın itliğini ya-

pardık. Yağımızla kavruluyoruz. Ne hukümata ihtiyacımız var, ne de ağaya. Ama onlar rahat bırakmaz bizi. Hani hırsız-oğul misali. Bilirsin adamın birinin evine hırsız girmiş de oğlu yakalamış hırsızı. 'Baba bir hrsız tuttum,' diye bağırmış babasına. Babası da: 'Allahından bulsun oğul, bırak gitsin,' demiş. Oğlu da: 'Baba, ben onu bırakıyorum, o beni bırakmıyor,' demiş. Şimdi bizimki de hırsız-oğul misali Mahmudo beyim. Bakarsın gecenin birinde cendırme bastı köyü 'Siz eşkiya saklıyormuşsunuz,' diye. Dökerler namusumuzu ortalığa. Bakarsın komşu aşiret mallarımızı götürüp kesmiş sınırı geçti diye. Hayın olsak hiç cendırme basar mı köyümüzü. Sen Ali Gizmenin köyünde cendırmenin hiç hırsız, eşkiya aradığını gördün mü? Ali Gizmenin evinde silah sayısız. Cendırme onun evini aramaz da bizim köyü basar 'Silahınız var,' diye. Doğru silahımız var. Yalan değil. Ama ne eşkiyalık için, ne de hırsızlık için. Silahımız sahipsizlikten. Silahımız kurda kuşa karşı. Hırsıza karşı. Silahımız korkumuzdan. Güvencesiz, kimsesiz oluşumuzdan. Cendırme bizim dalımız olsa silah bizim neyimize. Cendırme ağanın dalı, muhbirin dalı. Cendırme de haklı belki. Bizim dilimiz yok, derdimizi anlatacak kimsemiz yok. Biz tek susmak biliriz. Yoksulun dalı yuka olur Mahmudo oğlum. Bunun için rahat ol oğul. Bizim köyden herşey çıkar da muhbir çıkmaz. Açız, yoksuluz, kimsesiziz ama namusluyuz. Hayın değiliz. Zaten namustan başka birşeyimiz yok. Hiç değilse onu çok görme bize. Ya oğul, işte böyle. Laf lafı açtı. Nerden vurduk, nereye çıktık.»

Mahmudo başını önüne indirdi apo lafını bitirince:

«Haklısın apo, hem de çok haklısın. İnandım sizin köye.»

Sessizlik yeniden çöktü ortalığa. Gençler göz altından Mahmudoya bakmaya başladılar. Hayranlıkla baktılar iri göbeğine, kaytan bıyıklarına, siyah kravatlı beyaz gömleğine, çelik yeleğine, körüklü çizmelerine. Kadınlar Hazeli süzdükçe patladılar hasetten. Apo delikanlılardan birine el edip yanına çağırdı:

«Kuro, git bizim evden yastık döşek getir. Mahmudo bey kuru postun üstünde oturmasın.»

Kuro yel gibi gitti. Hazel sigarasını tazeledi. Kalabalığın ortasına sordu:

«Söyleyin, bu yakınlarda hiç cendırme uğradı mı buraya?»

Deminki apo cevapladı gene:

«Geçmedi sultanım, geçmedi. Hem cendırmenin zamanına daha var. Biliyorsun Saragöle alacalık daha yeni yeni düşmekte. Kar iyice kalkmadan cendırme çıkmaz buralara. Uğrasaydı hiç saklar mıydık sizden.»

Mahmudo:

«İsterseniz saklayın. Zararı size dokunur. Cendırmenin yeli bile bana dokunamaz, kaldı kendi. Onu siz düşünün,» dedi.

«Haklısın,» dedi apo, «hem yerden göğe kadar haklısın. Cendırme senden alamadığı hayıfı bizden alıyor. Sen vurdukça, onlar da bize zulüm ediyorlar. Bir senin değil oğul, bütün dağa çıkanların. Biz fakiriz, biz bılıngazız. Bilirsin, fakirin dostu bitidir. Bizim bitimiz de kalmadı. Keçe külah ortada kalmışız. Cendırme bize zulum eder, kış bize zulum eder, eş..»

(Eşkiya bize zulum eder,) diyecekti vazgeçti.

«Kurt bize zulum eder,» diye lafı değiştirdi, «gece bize zulum eder. Allah bile rahmetini esirgiyor bizden. İşe yarayacağı zaman yağmura hasret kalırız. İşe yaramayan zamanda da damları deler geçer

yağmur. Kalmışız tek başımıza bu dünya üstünde. Arkasız, sahipsiz. Neye elimizi atsak ataş olur yapışır canımıza.»

«O sizin ahmaklığınızdan,» diye Mahmudo aponun sözünü kesti, «korkaklığınızdan. Cendırme bana niye zulum edemiyor, ağa niye benden korkuyor? Kurt, kuş herşey korkar benden. Niye? Çünkü ben onlardan korkmam. Kalkmış suçu ona buna buluyorşun apo. Suç kendinde. Sen korkaksan, sen zavallıysan onun bunu suçu ne? Eşkiya çoban değil ki gelsin başını beklesin.»

«Haklısın,» dedi apo başı önünde, «haklısın Mahmudo bey.»

Mahmudo elinde yastık minder, başucunda bekleyen delikanlıya baktı.

«İstemez kuro, istemez. Birazdan kalkacağız.»

Delikanlı yastık minderler koltuğunda geri döndü. Kimse ses çıkarmadı. Mahmudo:

«Size birşey sormak için buraya topladım,» dedi. «Ama laf nere vurdu gitti. Bana bir dürbün lazım. Uzağı kollamak için. Tedbir iyidir. Bu havalide dürbünü olan biri var mı tanıyıp bildiğiniz?»

Kalabalık uğultuya kesti bir zaman. Gençlerden biri iki adım öne çıktı, el bağladı.

«Var beyim,» dedi, «Çoban Sılonun var bir dürbünü. Milanlı Çoban Sılonun. Koreden getirmiş.»

Mahmudo:

«İyi biliyor musun kuro? Satıp-matmasın?» dedi.

«Hayır,» dedi delikanlı, «iyi biliyorum. Hem Çoban Sılo dürbününü satmaz. Çünkü o dürbünsüz edemez. Köylülerinden birisinin anlattığına göre, gece bile çıkarmıyormuş dürbününü boynundan.»

«Öyleyse iyi,» dedi Mahmudo, «hem de çok iyi.

O zaman biz kalkalım Hezal. Akşama ancak tutarız Milanı.»

Kalktılar. Mahmudo kemerini gevşetti. Göbeği daha bir sarktı ileri. Kravatını düzeltti. Hazel tabancasını yanına doğru kaydırdı. İri kalçalarını salladı. Mahmudo:

«Apo, atları çek,» dedi.

İki delikanlı apodan önce seğirttiler içeri. Mahmudo tekrar o delikanlıya döndü:

«Bak kuro, bizi boşa göndermiyesin. Eğer yalan çıkarsa seni delik deşik ederim döndüğümde.»

«Valla doğru,» dedi delikanlı kızara kızara.

Delikanlılar atları çektiler kapıya. Zor zaptediyorlardı dizginleri. Atlar küheylan. Biri al, biri doru. Bir kış beslemişler arpaylan bey kapılarında. Tüyleri pırıl pırıl. Hazel al olanın boynunu okşadı.

«Dur Aloşum, dur. Huysuzlanma muradım. Dur.»

Delikanlı dizgini başına geçirdi Aloşun. Hazel üzengiye ayak koydu. Yekinip bindi. Mahmudo da doruya bindi. Atlar oynamaya başladılar hovardaca. Mahmudo köylüden yana çevirdi atın başını.

«Bakın, ne buraya geldiğimizi gördünüz, ne de duydunuz buradan geçtiğimizi. Tamam mı? Haydın eyvallah.»

Bir uğultu koptu. «Güle güle, yolunuz açık olsun» lar birbirine karıştı. Mahmudo doratı mahmuzladı. İleri sıçradı dorat. Ardından Aloş asıldı dizginlere. Apo tuttuğu nefesini boşalttı «ohhhh» diye. Atlar beyaz karın üstünde gittikçe ufaldılar.

II

Çoban Sılo o gün sürüyü kardan yürütüp Musik dağına çıkardı. Sürü saldırdı topraktan yeni uc veren dağ otlarına. Koyun dağa daraştıkça bir sevinç doluyordu Çoban Sılonun içine. Sevinçle türküler söylüyor, oynayıp zıplıyordu çocuklar gibi. Altından çirişler fışkıran bir kayanın üstüne oturdu sonra. Saragöl ayağının altında. Kar kuzu gibi yatıyordu koca ovada. İşgın dağı, Çaşır dağı, Kateviler kardan kurtulmuş etekleri, alacalı bulacalı doruklarıyla duruyorlardı ovanın dört bir yanında. Sıra sıra. Dürbününü tuttu gözüne. Dağlara daha bir yakından baktı. «Ohoooo,» dedi dürbün gözünde, «Çaşır dağında da sürü var. Herhalde Çoban Muhacır da sürüsünü çıkarmış dağa.» Dürbününü indirdi gözünden. Hasret kalmıştı bu güne. Tam altı ay. Tam altı aydır dürbünsüz, sürüsüz, dağsız kapanmıştı evine. «Onbeş güne dağlar yeşerir, ova da kararır. O zaman da gel keyfim gel.» Sevinçle dağarcığını açtı boynundan. Kara bir ekmek çıkardı içinden. Süt beyazı, iri memeli bir keçiyi kovaladı kayaların arasında. İki taşın arasına sıkıştırıp tuttu sonunda. Arka ayaklarından tutup keçiyi önüne doğru çekti. İri memelerini avuçladı. «Cemo karı gene kargışı basar bana bu gece,» diye gülerek söyledi. Beş on sıkımda tası doldurdu köpüklü sütle. Keçiyi bıraktı. Keçi kısa kuyruğunu sallaya sallaya sürüye karıştı. Kara ekmeği süte doğradı. İştahla yemeye başladı. Dürbününü tuttu gözüne yeniden. Bu sefer Köse dağı gözlemeye başladı. Köse dağ boz bulanık duruyordu Kılıç gediğine yapışık. «Suç senin Köse dağ. Ot bitireydin sana da

iyi bir ad koyarlardı köse yerine.» Tekrar başladı sütünü içmeye. İçti, bitirdi. Ağzını koluyla sildi. Taşı çiriş yapraklarıyla temizledi. Dağarcığını boynuna geçirdi. Kalktı. «Akşama kadar bir dağarcık da çiriş toplamalı ki çocukların ağzı yeşile değsin bir.» Başladı çiriş toplamaya kayaların, taşların arasından. Topal ayağını çeke çeke dağın yamacında kayboldu. Bir dağarcık çirişle döndü bir zaman sonra. Aşağılardan bir koyun meledi acı acı. Dikeldi sağlam ayağının üstüne. Dürbününü gözüne tuttu. Aşağıları taradı. «Meconun koyunu» dedi dürbününü gözünden indirirken. Seke seke aşağı koştu. Kara bir koyun uzanmıştı yere. Dört ayağını germiş ıhlıyordu. Başını toprağa sürüyor, acı acı meliyordu. Koyunun iki arka bacağı arasından küçük, beyaz iki tırnak gözüküyordu. Koyun tanıdı Sıloyu. Yalvaran gözlerle baktı çobana. Sılo: «Sabret anam, şimdi kavuştururum seni hasretine,» dedi. Toprağı avuçladı yerden. Elinin içini toprakla ovdu. Arkadan ucu çıkmış tırnakları tuttu. Çekti. Koyun inledi derinden. Siyah bir baş göründü tırnakların arasından. Kuzunun başını tuttu. «Sabret anam, sabret. Az kaldı,» diye başını çevirip koyuna söyledi. Koyun başını indirdi. Melemeye başladı. Cemo karının süt beyaz keçisi Sıloyu seyrediyordu bir kayanın üstünden. «Defol namussuz,» diye bağırdı keçiye. «Defol, nasıl olsa sen kurtuldun bu dertten. Acın halinden tok ne anlar?» Kuzunun arka ayakları da kurtuldu anasından. İnce ince meledi kuzu. Anası ses verdi balasına. Kuzuyu koyunun başı hizasına çekti Sılo. Koyun yalamaya başladı kuzuyu. Karşılarına geçip seyretmeye başladı. «Gayret kara koyunum gayret,» dedi. «Bu kaçıncı kuzundur ki ben ebesi oldum. Unutmuşum sayısını. Sen de unutmuşsun ya! Ne emekle büyüttün kuzularını bu-

nu bir ben, bir de sen bilirsin kara koyunum. Ama hiç biri de sana yar olmadı. Bu sevincin de güze kadar kara koyunum, güze kadar. Güzün Meco gene sormadan satar balanı tüccarlara. Kalırsın yana yana. Beklersin bir dahaki baharı. Beklersin kara koyunum, beklersin binbir umutla.»

Kuzu dört ayağı üstüne dikelmeye başladı. Dikeldi, düştü. Yeniden çabaladı kalkmaya. Ayakları titredi. Anası başını kaldırdı. Daha bir hızla çevresini yalamaya başladı kuzunun. Sılo da kalktı oturduğu yerden. Kuzuyu karnından tutup kaldırdı. Yürüdü. Kara koyun peşlerine düştü meleye meleye. İki arka ayağı arasından kuzunun eşi sallanıyordu. Sılo dönüp acı acı meleyen kara koyuna baktı. «Korkma kara koyunum,» dedi, «korkma. Kaçırmam yavrunu. Hangisini kaçırdım ki bunu da kaçırayım. Kaç kuzunu kurda verdim kara koyun? Korkma, kuzunu daha çok güneş alan bir yere koyacam o kadar. Kurumuş götüreyim ki Mecodan iki yumurta almayı hak edeyim. Benim bütün kârım bu senden.» Kuzuyu gün alan bir kayanın dibine koydu. Koyun da arka ayaklarını sürüye sürüye ulaştı kuzusuna. Yalamaya başladı. «Bak kara koyun,» dedi Sılo, «Ben şimdi sürüyü toplamaya gidiyorum. Buraya döndüğümde kuzunu kurutmuş olasın, tamam mı?»

Dağ yukarı tırmanmaya başladı sağlam ayağından destek ala ala. Keçileri kayaların üstünden, koyunları dağın yamaçlarından taşlaya taşlaya bir araya topladı. Sürüyü önüne kattı. Göz kararıyla sayıp tamamladı. Yüreği sevinçle dolu, kavalını çıkardı belinden. Üfledi. Bavrkonun türküsünü çalmaya başladı kaval. Mor bir koyun döndü döndü geri baktı. Keçiler önde, koyunlar ardında yola dizildiler.

«Hêré vi Bavıké qurban	**Ey Bavık kurbanın olam**
Chiyay bîlınd bé dâr nêwi	**Yüce dağlar ağaçsız olmasın**
Hêré vi Bavıké qurban	**Ey Bavık kurbanın olam**
Nâlé khuro bé av nêwi	**Derin dereler susuz olmasın**
Hêré vi Bavıké qurban	**Ey Bavık kurbanın olam**
Chavé rêşo bé yâr nêwi»	**Kara gözler yarsız olmasın**

Türkçesi: **Hüseyin Erdem**

Diyordu kaval. Kayanın dibine ulaştığında kavalını beline soktu. Eğilip kuzuyu aldı kucağına. «Aferin sana kara koyun, iyi kurutmuşsun,» dedi. Kuzu kucağında yürüdü. Kuzu meledi. «Haydi sende beni takip et kara koyun.» Sürüye ulaşmak için hızlandı. Sürü ovaya indi. Geldiği yoldan ğırca ayak bastı sürü. Gölgeleri uzadıkça uzuyordu beyaz karın üstünde.

Koyun karın üstünde tek sıra girdi köye. Köyün altında büyük oğlu Esko karşıladı babasını.

«Baba,» dedi soluk soluğa, «baba, Mahmudo ile karısı bizdeler şimdi. Az evel geldiler. Seni sordular.»

«Kim? Mahmudo ile karısı mı?»

«Beli baba.»

«Beni mi sordular?»

«Beli. Seni sordular.»

«Bunca zengin varken köyde niye benim kapımı seçe ki?»

«.....»

Başını iki yana salladı. Bir anlam veremedi bu işe. Koyun köyün içine dağılıyordu. Sılo topal ayağını ardınca sürüye sürüye evine yollandı. «Vakitsiz gelen misafir kesesinden yer, demişler. Madem benim kapıma deyip geldi, hoş geldi sefa geldi.» Kapının önünde karısına rastladı. Karısı:

«Mahmudo ile karısı bizdeler,» dedi fısıltıyla, «atlarını da Cemo karının evine çektim.»

«Duydum,» dedi Sılo, «iyi etmişsin.»

Çarıklarını çıkarıp ayaklarının çamurunu sildi kapıda. İçeri girdi. Mahmudo ile Hazel karısının serdiği döşeğe kurulmuş sigara tüttürüyorlardı.

«Selamünaleyküm,» dedi usulca dürbününü direğe asarken.

Mahmudo selam aldı. Sılo gitti Mahmudonun elini öptü. Hazele eli göğsünde «Hoşgeldin abla,» dedi saygıyla. Mahmudo gözünü dürbünden ayırmadan sordu:

«Bu dürbün senin mi Sılo?»

«Beli. Benimdir beyim.»

«Hele getir bir bakayım.»

Sılo kalktı. Dürbünü indirdi direkten. Eliyle dürbünü sildikten sonra Mahmudoya uzattı. Mahmudo dürbünü elinde evirdi çevirdi. Gözüne götürdü, duvara baktı.

«Yakını göstermez beyim,» dedi Sılo.

«Ya?»

«Uzağı gösterir.»

«Uzak dediğin nereyi gösterir mesela.»

«Ta Köse dağı. Ayağının altına getirir.»

Kalktı dürbünü aldı Mahmudonun elinden. Yanına çömeldi.

«Bak beyim,» dedi sevinçle, «bu düğmeyi bu yana büktükçe uzağı yakına getirir. Dumanlandı mı bil ki gücü o kadar. Benim dürbünüm Köse dağdan sonra bulanır. Köse dağdan o yanı göstermez.»

Mahmudo:

«Demek ta Köse dağı gösteriyor ha?»

«Beli beyim,» dedi heyecanlı heyecanlı, «gösterir. Ama üstündekileri göstermez. Ama Çaşır dağında, İşgın dağında kuş uçsa görürüm bu dürbünle. Tabi her dürbün gösteremez bunun gibi. Bu gavur icadı. Bu dürbün olmasaydı ayı, kurt aman vermezdi ba-

na bu güne kadar. Ama bu dürbünün sayesinde kurt daha ininden çıkanda haberim olur.»

«Çok iyi, çok güzel. Peki senin eline nerden geçti bu dürbün?»

«O hikaye çok uzun beyim. Koreden getirdim. Ben tam bir sene Korede harp ettim. Bak, bu gördüğün ayağım o zaman sakatlandı. Şarapnel düştü ayağımın üstüne. Tam üç ay yattım amerikan hastanesinde. O gavur doktorlar kurtardı beni. Arkadaşlar: 'Türkiyede olaydı ayağını keserdiler,' dediler. Ama gavurun düzeni kuvvetli, kurtardılar beni. Dürbünün hikayesi de başka. Ablamın yanında da yüzüm kara, bir gece rüyalandım. Su lazım oldu. Ey, başı pis pis de harbe gidilmez. Bir adam başı pis şehit olursa şehitliği batal olur bilirsin. İşte o gün şafakta kalktım, daldım ormana. Oralar hep ormanlıktır beyim. Bir göl bulup yıkandım. Abdest alırken bir de etrafıma baktım ki ne görem? Beş on ufak baş beni gözlemiyor mu ağaçların arasından. Anladım ki beni esir almaya gelmişler. Yavaştan suyun kenarında duran matarama el attım. Matarayı elime aldığım gibi sıçradım ayağa. «Tesliiiiim!» diye bağırdım. Elleri havada çıktılar ağaçların arasından. Sonra anladık ki benim matarayı bomba sanmışlar. Uzatmıyalım, tam oniki tane düşman askeri. Kattım onikisini de önüme. Koyun gibi. Matara elimde. Doğru Amerikan kumandanının çadırına. Kumandan çıktı çadırdan yanındaki tercümanıyla. Ben meseleyi tercümana, tercüman da komutana anlattı. İşte o komutan bana bu gördüğün dürbünü hediye etti.»

«Aferin,» dedi Mahmudo, «hak etmişsin ama.»

Hazel aldı dürbünü. Gözüne tuttu, tekrar Mahmudoya uzattı. Silonun çocukları doldular eve. Bir sürü. İrili, ufaklı. Delinip boyunlarına geçirilen bez

parçaları örtüyordu çıplaklıklarını. Köşede, iki dana bağlı duruyordu direğe. Çocuklar gidip danaların yanına kümelendiler. Sılo'nun karısı:

«Ocağı dışarda yaktım Sılo, aşı dışarda pişiriyorum. İçerde duman misafirleri rahatsız eder diye korktum.»

«İyi etmişsin karı.»

Çok geçmeden Sılonun karısı tekrar girdi içeri. Köşeden aldığı bir bezi Mahmudoların önündeki hasırın üstüne yaydı. Cebinden bir anahtar çıkardı. Gitti danaların yanında duran sandığı açtı. Üç kara ekmek çıkardı. Çocuklar yan gözle baktılar analarına. Çiriş çorbasını kalayı gitmiş bir tasa koyduğunu, iki yumurtayı suda pişirdikten sonra soyduğunu, hep gizliden gizliye izlediler. Sofra hazırlandı. Sılo başıyla işaret etti çocuklara. Çocuklar teker teker kapının arasından dışarı süzüldüler. Sılo:

«Buyurun beyim,» dedi utana utana, «azımızı çok görün. Kusurumuza kalmayın». Karısı ayakta kaldı. El bağlayıp bekledi. Sılo yumurtanın birini Mahmudonun, öbürünü de Hazelin önüne sürdü. Mahmudo çirişe kaşık saldı.

«Demek çiriş çıktı ha?» diye sordu Sıloya.

«Beli, çıktı. Bunları bugün Musik dağından topladım.» Silip süpürdüler ne varsa. Sılo:

«Karı ekmek getir, misafirlerimiz doymadılar herhalde.» Mahmudo eliyle durdurdu Sılonun karısını. Ağzındaki son lokmayı yuttu alele acele.

«İstemez,» dedi, «doyduk.»

Çekildiler sofradan. Hazel Yenice sigarasını çıkardı cebinden. Sıloya uzattı.

«Sağol abla,» dedi Sılo eli göğsünde, «kullanmıyorum.»

Mahmudo ile Hazel sigaralarını tellendirdiler.

Sılonun karısı görünmeden çıktı kapıya. Çocuklar teker teker girdiler içeri. Ocağın başına kümelendiler. Küçük kızları:

«Ana bize de ekmek,» dedi.

Esko, çimdikleri kızı. Kız başını indirdi önüne. Kızardı.

Mahmudo:

«Sılo, biz yorgunuz. Yatak ser bize. Sen de dışarıyı kolla bu gece. Tetikte ol. Bir şeyden şüphelendiğin an haber ver.»

«Sen rahatına bak beyim, ben sabaha kadar gözümü yummam dışarda.»

Sılonun karısı evin üst başına yamalı bir döşek serdi. Üstüne kirli bir yorganı katladı koydu.

«Kusurumu bağışlayın,» dedi elleri önünde bağlı geri geri giderek. Çocukları yanına aldı, danaların baş ucuna büzüldü. Sılonun çoban keçesini üstlerine çekti. Sılo dışarı çıktı. Mahmudo soyundu. Kıllı göbeğini bir zaman kaşıdı çıranın ışığında. Hazel de soyunmaya başladı. Üç dört entari üst üste giymişti. Entarilerin altından iri göğüsleri çıktı meydana. Sılonun karısı Hazelin iri memelerini, sırtını döven kara saçlarını, geniş kalçalarını hayranlıkla seyretti. Elinde olmadan eli kendi göğüslerine gitti. Körleşmiş, cıvımış memesinin ucunu göbeğinin üstünde buldu ancak. Mahmudo lâmbayı söndürmeden döndü Hazele baktı.

«Hemen uyuma,» dedi, «kalk ilk nöbeti sen tut. Uykun bastırınca uyandır beni.»

Hazel kalktı yatağın içinde oturdu. Mahmudo tüfeği direkten Hazel'in kucağına koydu. Hazel mermiyi namluya sürdü, tüfeğin emniyetini kapadı. Çocuklar korkuyla açtılar gözlerini. Mahmudo çırayı üfledi.

Hazel, Mahmudoyu gecenin bilmediği bir vaktinde uyandırdı.

«Haydi kalk, sıra sende,» dedi, «benim gözümden uyku dökülüyor artık.» Mahmudo homurdandı bir zaman. Tüfeği kucağına aldı. Hazel hemen uyudu. Mahmudo bir sigara yaktı. Dumanı karanlığa üfledi. Horozlar ötmeye başlayınca kalktı giyindi. Kuşandı, dışarı çıktı. Sılo bacadan indi kapının sesine. Titriyordu.

«Rahat yattın mı beyim?» diye sordu diş dişe vururken. «Merak etmeseydin, nasıl olsa ben vardım dışarda.»

Mahmudo:

«Sen şu titremeyi bırak da, bir su getir. Elimi yüzümü yıkıyacağım,» dedi. Sılo elleri koynunda içeri gitti. Hazel çarmıha gerilmiş gibi yatıyordu yatağın üstünde. Yorgan yanına kaymıştı. İri göğüsleri gömleğinin arasından dışarı fırlamış, yukarı kayan eteğinin altında göbeği gözüküyordu ap-ak. Sılo başını çevirdi yana. Yürüdü, çocukların arasında yatan karısını dürttü.

«Kalk,» dedi karısına, «kalk da ibriğe su koy, dışarı götür. Mahmudo beyim elini yüzünü yıkayacak. Ben biraz ısınayım çocukların arasında.»

Kadın usulca kalktı. Hazeli gördü. Dönüp kocasına baktı. Gitti usulca yorganı Hazelin üstüne örttü. İbriği suyla doldurup dışarı çıktı. Mahmudo eli götünde kapıda dolaşıyordu. İbriği yere koyup Mahmudoyu beklemeğe başladı elleri göbeğinin üstünde bağlı. Mahmudo bir zaman gidip geldi kapının önünde. Sonra yere çömeldi.

«Getir dök,» dedi Sılonun karısına.

Kadın döktü, Mahmudo elini yüzünü yıkadı. Cebinden çıkardığı ak bir mendille sildi yüzünü.

«Sıloyu çağır bana,» dedi soğuk soğuk.

Kadın ibriği eşiğe koyup içeri süzüldü. Sılo çıktı kaşına kaşına.

«Bu köyün ağası kim?» diye sordu Mahmudo.

«Fero.»

«Hah, şimdi sen o Feroya git, selamımı söyle, bize bir bohça azık hazırlatsın al, gel.»

Sılo köyün üst başına doğru seğirtti. Bir damın üstünden ezan sesi geldi. Mahmudo içeri girdi. Hazeli uyandırdı. Hazel giyindi alel acele.

«İyi yatmışım,» dedi gülerek.

«Beni akşamdan kaldırırsan nöbete elbet rahat yatarsın. Hadi elini yüzünü yıka da yola düşelim. Geç oldu.»

Hazel önden Sılonun karısı da arkasından dışarı çıktılar. Çocuklar keçenin altından başlarını çıkarıp Mahmudoyu gözlemeye başladılar sessizce. Mahmudo önce tüfeğini taktı omuzuna. Sonra direkte asılı duran dürbünü aldı, boynuna taktı. Esko gördü olanı. Sessizce keçenin altından kayıp dışarı süzüldü. Anası dışarda Hazelin eline su döküyordu.

«Babam nere gitti?» diye sordu anasına.

«Erken erken ne işin var babanla?»

Esko cevap vermedi. Gözü köyü taradı boydan boya. Babasını gördü Feronun kapısında. Koştu. Sılo da gördü oğlunu. Esko babasına ulaşır ulaşmaz:

«Baba,» dedi soluk soluğa, «baba Mahmudo dürbünümüzü alıp boynuna taktı.» Sılonun gözleri iri iri açıldı.

«Nee, Mahmudo dürbünümü boynuna mı taktı?»

«Beli baba.»

«Oğlum sen burda bekle,» dedi acele acele, «Fero ağanın karısı azık getirecek. Ben eve gidiyorum. Sen de azığı al gel dalımcak.»

Hızlandı eve doğru. Mahmudo ile Hazel kapıda duruyorlardı. Dürbün Mahmudonun boynunda. Sılo geldi önlerinde durdu. Gözü dürbününde. Göğsü inip kalkmakta ki demirci körüğü sanırsın. Sırtı terledi soğuk soğuk. Karısı da çıktı kapıya.

Hazel:

«Atları getir,» dedi kadına.

Kadın koştu. Mahmudo:

«Azık vermediler mi?» diye sordu Sıloya.

«.....»

«Sana söylüyorum, duymadın mı? Azık vermediler mi?»

«Dürbünümü ver,»

«Anlamadım, bir daha söyle.»

«Dürbünümü ver dedim.»

«Ne dürbünü?»

«Benim dürbünümü.»

«O dürbün benim oldu artık, senden bana hediye. Sen bir çobansın altı üstü. Ne yapacaksın dürbünü? Dürbün çobana göre değil, bir eşkiyaya göredir. Hele eşkiyanın adı Mahmudo olursa.»

Sılo iki adım daha yaklaştı Mahmudoya.

«Ver dürbünümü,» dedi yalvarırcasına, «dürbünümü alacağına canımı al.»

«İstiyorsan onu da alırım Sılo. Zor değil benim için can almak. Hadi çekil başımdan.»

Esko azık torbası elinde geldi babasının yanında durdu. Dik dik bakıyordu Mahmudoya. Kadın atlar yedeğinde çıktı Cemo karının evinden. Sılo:

«Dürbünümü ver Mahmudo. O benim varım yoğumdur.»

«Sahi mi?» dedi Mahmudo gülerek.

Sılo birden atıldı Mahmudonun boğazına. Dürbüne sarıldı. Mahmudo Sılonun iki bileğini kavradı.

Sıktı, sıktı. Sonra kaldırıp attı Sıloyu yere. Gelişi güzel tekmelemeye başladı. Kafa göz dinlemeden. Esko azık torbasını atıp Mahmudonun bacaklarına sarıldı. Hazel gülmeye başladı kıkır kıkır. Mahmudo bıraktı tekmelemeyi. Eskoyu da kaldırıp kenara fırlattı. Köylüler kapı aralarından seyrediyorlardı olup biteni. Sılo ellerine dayanıp kalktı. Ağzından burnundan kan geliyordu. Hazel atların dizginini aldı kadının elinden. Sılo çanaklarına kan dolmuş gözleriyle baktı Mahmudoya.

«Bu dünya sana da kalmaz ey zalım,» dedi boğuk boğuk.

Mahmudo güldü. Sılo son gücüyle atıldı Mahmudonun üstüne.

«Ver dürbünümü... Ver dürbünümü... ver dü...»

Mahmudo tekrar attı Sıloyu yere. Bu sefer daha hızlı tekmelemeye başladı. Esko bacağına sarıldı gene Mahmudonun. Mahmudo tabancasını sıyırdı birden kınından. Sılonun kafasına doğru düzeltti. Esko irileşmiş gözlerle geriledi. Kadın birden sıçrayıp kapandı kocasının üstüne. Köylüler kapılarını kapadılar. Mahmudo iki adım geri çekildi.

«Çekil bu itin üstünden,» dedi kadına, «çekil yoksa seni de geberteceğim. Ulan bu güne kadar bana beyler el kaldıramadı, sen mi kaldıracaksın it dölü!»

Kadın başından leçeğini açtı. Mahmudonun ayakları altına attı.

«Bağışla beyim,» dedi ağlıyarak, «çoluk çocuğunun hatırına bağışla. Namusum senindir. Bir kusurdu işledik. Affet.»

Mahmudo tabancayı kınına soktu. Dizgini aşırdı, atladı sırtına. Hazel de atladı Aloşun sırtına. Mahmudo:

«Bu iti sana ve çocuklarına bağışladım,» dedi kadına.

Atın başını çevirdi, sürdü. Sılo kana bulanmış başını kaldırdı yerden. Arkalarından baktı. Elleriyle yeri tırmalayıp böğürmeye başladı. Çocukları başına yığıldılar babalarının. Köylüler kapı aralarından çıkıp ürkek ürkek Sılonun evine doğru yürümeye başladılar. Esko babasının kanlı başını aldı kucağına.

«Ağlama baba,» dedi içini çeke çeke, «ağlama. Büyüyüp ben de eşkiya olacağım. O iti gebertip dürbünümüzü gene geri alacağım. Ağlama... Ağlama baba...»

III

Çala kamçı indiler Milanın altına. Bir zaman dereden gittiler. Yamaca vurup ovaya çıktılar. Şimdi önlerinde süt beyaz Saragöl uzanıyordu.

Hazel:

«Haydi, var mısın atları yarıştırmaya,» diye sordu Mahmudoya.

«Varım, ama hangi tarafa süreceğiz atları? Önce ona karar vermek lazım.»

Mahmudo dürbünü aldı, gözlerine götürdü. Dürbün İşgın dağını, Çaşır dağını, Katevileri taradı.

«Çok iyi gösteriyor,» diye söyledi, «dersin bütün dağlar önündedir.»

Hazel:

«Hele ver ben de bakayım.»

Mahmudo dürbünü Hazele uzattı.

«Mahmudo bak, Çaşır dağında bir sürü otluyor. - Dürbünü gözünden indirdi - İstersen oraya süreriz

atları. Olmazsa çobana da bir koyun kestirtir yeriz güzelce. Ha, ne dersin?»

«Sen bilirsin,» diye cevap verdi Mahmudo.

Atların başını Çaşır dağından yana çevirdiler. Mahmudo birden ikiye doğru saymaya başladı Üçte at başı bıraktılar. Atlar öne doğru fırladılar. Dorat önü aldı. Bir zaman sonra kesildi. Aloş vurdu geçti bu defa. Mahmudo ulaşamayacağını anlayınca atın dizginini çekti. Dorat dörtnaldan eşkine düştü.

Hazel döndü arkasına baktı. Mahmudonun yavaşladığını gördü. O da atın dizginine asıldı. Aloş bir zaman daha zorladı dizgini. Sonra ağırlaştı, durdu.

Hazel:

«Ne oldu senin ata?» diye bağırdı.

«Benim ağırlığım sende olsaydı senin Aloşun yüz metre koşamazdı altında. Hüner atında değil, hüner senin hafifliğinde.»

Mahmudo ulaştı Hazele. At başı gitmeye başladılar yeniden. Mahmudo:

«Biraz hızlı sürelim de kar düşmeden Çaşır dağını tutalım. Yoksa kar batmaya başlarsa ovada kalırız atlarınan,» dedi.

«Bu sene Saragöle erken indiğimize hiç de iyi etmedik,» dedi Hazel, «baksana kar ovada hâlâ kuzu gibi yatıyor.»

«Senin canın istedi, suç bende değil. Ne güzel yan gelip yatıyorduk Aladağlarda. Sen tutturdun canım sıkılıyor diye.»

«Yanılmışım,» dedi Hazel, «ben Saragöle alacalık düşmüştür diye düşünmüştüm o zaman.»

«İyi düşünmüşsün. Aferin sana.»

«Olmazsa bir dağ köyüne çekilelim,» diye Hazel yol gösterdi, «kar ovadan kalkıncaya kadar.»

«Haklısın, bir dağ köyüne çekilmek iyi olacak.

Kar kalktıktan sonra inmeli ovaya. Zaten Saragöle indiğimiz duyulmuştur kasabada. Muhbirlere hay gerek. En iyisi senin de dediğin gibi bir dağ köyüne çekilip karın kalkmasını beklemek.»

«Kar kalktıktan sonra inelim tabii. Ne acelemiz var? Ataş almaya mı geldik Saragöle. Kar kalktı mı işimiz kolay. Nasıl olsa dürbünümüz de var. Uçan kuştan bile haberimiz olur o zaman.»

Mahmudo:

«Bu dürbün işi iyi oldu.»

«Oldu ama, Silo iti de bizi epey uğraştırdı. Ama suç Siloda değil, suç sende. Ne lüzum vardı o kadar nazını çekmeye. Sıkacaktın kurşunu beynine olup bitecekti.»

«Canım istemedi. Bu baharın siftahını götü boklu bir çobanla açmak istemedim. Hem çobanlar tekin değildir. Peygamber mesleğidir çobanlık. Bu sebepten vurmadım. Yoksa kurşuna acıdığımdan değil.»

Sustular. Atların ayakları altından çıkan ğırcın sesine dalıp gittiler. Gün ovanın üstüne dikildiğinde kar da düşmeye başladı ağırdan. Hayvanlar bata çıka gidiyordu. Bereket Çaşır dağına ulaştılar. Dağın vadilerinden akan kar suları ovada karın altına sızıp gidiyordu. Dağ buğulanıyor, nefes veriyordu. Karaya ayak basınca atlardan indiler. Atlar yedeklerinde dağa tırmanmaya başladılar. Çok geçmeden de nefes nefese kaldılar. Sekilik bir yere varınca Hazel:

«Yoruldum Mahmudo, burda biraz nefeslensek?»

«Ben de yoruldum Hezal. Bir kış Aladağlarda yiyip içip yatmak hamlattı bizi. Şimdi de bir tepeyi çıkmadan nefesimiz kesiliyor.»

Atların gemlerini kollarına dolayıp bir kayanın yanına oturdular. Sırtlarını kayaya dayadılar. Gün yüzlerine vurdukça gevşediler, yayıldılar. Hazel dür-

bünü aldı. Saragöl yıldız yıldız parlıyordu. Dürbünü birden gözünden indirdi.

«Hele al bak Mahmudo, diyesin kasaba tarafından bir atlı geliyor.»

Mahmudo dürbünü aldı. Hazelin parmağıyla işaret ettiği tarafa baktı.

«Beli, gelen bir atlıya benziyor. Üstünde de çok iri bir adam var.»

«Zengin biridir.»

«Belki, hele iyice yaklaşsın anlarız.»

Hazel sigara tuttu. Yakıp tellendirdiler. Mahmudo:

«Hadi kalk, atlı gelene kadar biz de atları otlatalım biraz. Zavallı hayvanlar dünden bu yana açlar,» dedi.

Kalktılar. Gemlerini ağızlarından çıkartıp boyunlarına taktılar. Atlar topraktan yeni fışkıran yeşil otlara saldırdılar. Mahmudo dürbünü tekrar gözüne tutup atlıyı aradı. Dürbünü gözünden indirip saatına baktı.

«Yarım saat sonra burdadır.»

Yeniden atların otlamasını seyre daldılar. Aloş otlarken Hazel de tüylerini parlatmaya çalışıyordu. At kuyruk sallıyordu zevkinden. Mahmudo bir türkü tutturdu inceden. Sözleri duyulmuyordu. Hazel:

«Yüksek sesle söyle de ben de duyayım,» dedi.

Mahmudo türküyü kesti. Dürbünü aldı. Atlıyı kollamaya başladı. Dürbün gözünde konuştu:

«Bunlar iki kişi,» dedi, «terkileşmişler.»

Hazel bir elini güneşe siper etti, baktı. Mahmudo devam etti:

«Biri yaşlı, biri genç. Buranın köylülerinden olacaklar. Ya Karahalıtlı, yada Çalbaranlı.»

Hazel:

«Çalbaranlıdır.»

«Nerden bildin?»

«Ne bileyim, içimden öyle geldi.»

Atlılar iyice yaklaştılar. Çıplak gözle de seçiliyorlardı iyice. Az sonra gelip önlerinden geçecekti. Hazel:

«Mahmudo, sen bir atışta o arkadakini vurabilir misin?» diye sordu.

«Niye öndeki değil de arkadaki?»

«Ne bileyim. Öndeki daha genç gibi geldi bana. Yazık.»

Mahmudo:

«Vururum,» dedi.

«Vuramazsın,» diye Hazel Mahmudoyu kızıştırdı.

«Vururum.»

Tüfeğini indirdi omuzundan. Nişan aldı, bekledi. Hazel de hemen dürbünü kaptı. Seyretmeye başladı. Gerçekten de arkadaki daha yaşlıcaydı. Eliyle ayağıyla bir şeyler anlatıyordu. Öndeki durmadan gülüyordu. Birden tüfeğin sesi Çaşır dağında yankılandı. At şaha kalktı. Arkadakinin gülüşü dondu ağzında. Atın sargısından aşağı kaydı. Öndeki atın başını geri çevirdi. Gerisin geri kamçıladı atı. Mahmudo tüfeği indirdi omuzundan. Hazel karın üstünde yatan adama çevirdi dürbünü.

«Aferin sana Mahmudo, adamı tam kulağının üstünden vurmuşsun.»

Tek kalan öbürü atı çala kamçı sürüyordu. Mahmudo gidenin ardından baktı, güldü. Dürbünü Hazelin elinden aldı.

«Ağzı açıkta kalmış. Altın dişleri gözüküyor.»

Hazel:

«Neyse bu sene siftahı altın dişliden açtın,» deyip güldü.

Mahmudo:

«Öbürü de neye uğradığını şaşırdı. Kasabaya kadar atı çatlamasa iyi,» dedi.

«Kasabaya niye gitsin ki?» dedi Hazel, «kasabaya kadar köy mü yok sanki?»

«Mecbur gitmeye, gidecek ki arkadaşının vurulduğunu haber versin binbaşıya. Sanki binbaşı benim ....mi kesecek?»

Mahmudo kalktı atı açtı bağladığı yerden. Hazel de kalktı.

«Azık torbasını unutmasaydın ne iyi olacaktı Mahmudo.»

Mahmudo:

«Namussuz herif bende akıl koydu mu ki torbayı hatırlıyayım. Haydi yukarı çıkalım. Eğer sabahki sürü dağdan inmemişse sana bir koyun kestiririm çobana.»

Atların kolanlarını sıktılar. Ağızlarına gemlerini vurdular. Binip dağa baş yukarı sürdüler. Çaşır dağı önlerinde bel vermeden sürüden ayrılmış koyunlara rastladılar.

«Şansın varmış Hezal. Çoban daha sürüyü toplamamış bile.»

Beyaz bir koyun sırtını küçük bir kayaya vermiş doğuruyordu az ötelerinde. Hazel atın başını çekti doğan koyunu görünce. Dizgini koyundan yana çevirdi. Koyun başını kaldırdı. İrileşmiş gözleriyle Hazele baktı. Tekrar düştü başı toprağın üstüne. İki arka ayağı arasından ak bir baş gözüküyordu. Sürmeli gözlü, küçük bir baş. Atın başını çevirdi Hazel. Kamçıladı Aloşu. Aloş dorata ulaştı. Hazel:

«Mahmudo çoban kısır koyun kessin bize. Kuzulu olmasın karnı.»

«.....»

Genç bir çoban elinde kavalı, sırtında keçesi, yanında iki iri kurt köpeği bir kayanın başına oturmuş, dağ yukarı çıkan Mahmudoları seyrediyordu. Hazel de gördü çobanı.

«Bak Mahmudo,» diye Hazel çobanı gösterdi.

Atların başını çobana doğru çevirdiler. Çoban ayağa kalktı. Köpekler kayadan aşağı atladılar. Kuyruklarını bellerinin üstünde kıvırdılar. Çoban da indi kayanın üstünden. İtleri kovdu.

«Selamünaleyküm,» dedi Mahmudo.

Çoban koştu, Mahmudonun atının başını tuttu.

«Aleykümselam.»

Mahmudo attan indi. Hazel çobanı süzdü üstten aşağı. Başında kıllı papağı, ince bıyıkları, sırtındaki keçeyle uymuştu birbirine. Mahmudo:

«Kuro bizi tanıdın mı?» diye sordu çobana.

«Tanıdım,» dedi çoban, «siz altı cendırme vuran Mahmudo değil misiniz?»

Mahmudo güldü:

«Beli, iyi bildin.»

Çobanın ince dudakları arasından beyaz dişleri göründü. Döndü Hazele baktı. Hazel yüzünü çevirdi. Çoban:

«Hazel abla inseydin attan,» dedi.

Hazel duymamazlıktan geldi. Aloş ön ayağıyla yeri eşeledi. Sonra da arka iki ayağını yanlara gerdi, işedi, köpüklü, ak.

«Açlığınız nasıl Mahmudo beyim,» diye sordu çoban, «açsanız hemen süt sağayım size.»

Hazel sıçradı attan indi. Aloşun gemini çobana uzatırken:

«Süt değil, koyun kes bize,» dedi soğuk soğuk, «kısır olsun ama.»

Çoban elini sokup papağının altından başını kaşıdı.

«Emrin başım gözüm üstüne Hazel abla,» dedi gülerek, «size şimdi bir kısır koyun keserim.»

Atları kurumuş bir ağacın dalına bağladı. Koşarak yamaçtan aşağı gitti. Çoban önünde bir kısır koyunla döndüğünde, gün de enişe akmaya başladı üstlerinden. Çoban koyunu yere uzattı. Büküp kıbleye çevirdi yüzünü. Mahmudo:

«Bu getirdiğin koyun kimin koyunu?» diye sordu.

«Sero beyin.»

«İyi, Sero bey iyi adamımdır. Bana kestiğini söylersen laf gelmez sana.»

Çoban belinden dört ağızlı bir bıçak çıkardı. Ağızlarından birini açtı, yanındaki taşa sürdü. Hazel kalktı oturduğu taşın üstünden. Gitti koyunun iki arka ayağını tuttu. Çoban çaldı bıçağı koyunun boğazına. Kan oluk gibi fışkırdı. Sonra bir hırıltı çıktı kesilen boğazdan. Çoban iliği de kopardı bıçağın ucuyla. Bıçağı koyunun yününde temizledi. Ağzını katladı cebine koydu. Koyun önce çırpındı. Hazel zor zaptediyordu ayaklarını. Derken çırpınma titremeye döndü. Hazel ayağa kalktı. Elleri belinde seyretti koyunun ölümünü. Koyun son defa çırpındı. Ayakları kaskatı kesildi. Hazel gitti Mahmudonun yanına oturdu yeniden.

«Hayvanların canı insandan daha tatlı. Daha zor ölüyor,» dedi.

Mahmudo döndü koyuna baktı. Çoban koyunu soymaya başlamıştı bile.

«Hepsini soyma,» dedi Mahmudo, «bir butunu soysan yeter bize. Zay olmasın. Geri kalanını köye götürürsün.»

«Başüstüne,» dedi çoban.

Alışık elleri çabucak soydu koyunun butunu. Kalktı kayaların arasından çalı çırpı topladı bir kucak. İki kayanın arasında koca bir ataş kaladı. Ataş közlenmeye başlayınca butu bir dala geçirdi, iki kayanın üstüne uzattı. Et kokusu dağıldı ortalığa. Hazelin ağzında tükrük bollandı.

«Hele bir sigara ver,» dedi Mahmudoya.

Mahmudonun verdiği sigarayı cebinden çıkardığı çakmakla yaktı. Kalktı ocağın başına gitti.

«Sen bırak, ben çeviririm. Sen ekmekleri hazır et.»

Çoban kalktı. Hazel başladı butu çevirmeye. Çoban dağarcığından çıkardığı ekmekleri keçenin üstüne yaydı. But kızardı. Mahmudo ile Hazel buta saldırdılar. Görülmemiş bir uğraş başladı. Çoban ayakta el bağlayıp bekledi yemek boyunca. Yemekten sonra sigara yakıp tellendirdiler. Mahmudo:

«Kuro susadık, bu yakınlarda su var mı?»

«Var beyim, aşağı derede güzel bir göze var. Bekleyin gidip getireyim.»

Dağarcığından bir tas çıkardı. Tas elinde bayır aşağı koştu. Mahmudo sırt üstü uzandı keçenin üstüne.

«Bu gece hiç yatmadım,» dedi, «çoban suyu getirene kadar ne kestirsem kârdır.»

Başını koymasıyla horlamaya başlaması bir oldu. Hazel bir zaman seyretti Mahmudoyu. Sonra yavaşça kalktı. Çobanın ardından yürüdü bayır aşağı. Aşağılarda bir kayayı Mahmudoya dalda etti, oturdu. Kofisini çıkardı başından. Saçlarını dağıttı. Dudaklarından bir türkünün sözleri döküldü önce. Sonra söz ezgi oldu. Çoban göründü. Elindeki su dolu tası dökmeden yürümeye çalışıyordu. Hazel el etti

çobana. Çoban Hazelden yana döndü. Geldi, önünde durdu. Tası Hazele uzattı. Hazel suya baktı tasın içinde. Çobanın yüzüne bakmadan sordu:

«Evli misin kuro?»

«Evli değilim Hazel abla,» dedi çoban başı önünde.

Hazel tası başına dikti. Buz gibi suyu kana kana içti. Su içinin ateşini söndürmedi. Boş tası çobana uzattı. Çoban elini uzattı tasa. Hazel çobanın bileğini kavradı. Çekti üstüne çobanı. Bir koyun acı acı meledi yakınlarda. Duymadılar. Geçten geç çoban kalktı Hazelin üstünden. Şalvarının uçkurunu düğümledi. Işıl ışıl gözleri Hazelin yüzünde şavkılandı.

«Hakkını verdim,» dedi Hazel güllü donunu ak bacaklarına geçirirken, «haydi şimdi koş Mahmudo beyine su ulaştır.»

Çoban tas elinde koştu bayır aşağı. Hazel saçlarını topladı, dört bir yanından altınlar sallanan çenberli kofisini koydu başına. Kalktı. Yeni doğurmuş bir koyun alaca kuzusunu yalıyordu az ötede. Hazel ellerini götüne koyup dağ yukarı yürüdü. Bir koççeriyi ıslıkla çala çala Mahmudonun yanına ulaştı. Mahmudo horultuyla uyuyordu hâlâ. Uyandırdı. Mahmudo kalktı keçenin üstüne oturdu. Gözlerini oğuşturdı. Etrafına bakındı.

«Çok yiyince uyuşukluk geldi üstüme,» dedi. «Çoban nerde kaldı? Su getirmedi mi?»

«Getirmedi, göze çok uzak olsa gerek.»

Mahmudo kalktı. Dürbünü aldı aşağıları gözledi.

«Görünürlerde çoban moban yok.»

Hazel de kalktı. Aloşun dizginini ağaç dalından açtı. Otlatmaya başladı Aloşu. Mahmudo da Hazele uydu. İki at kıpır kıpır otlamaya başladılar. Çoban

elinde su tası bir kayanın arkasından çıktı. Yanlarına ulaştığında Mahmudo:

«Kuro, niye bu kadar geciktin?» diye sordu.

Çoban Hazelin yüzüne baktı. Hazel yüzünü çevirdi.

«Beyim birinde ayağım takıldı düştüm yarı yolda. Su döküldü tamı tamına. Tekrar indim dereye. Bu sebepten...»

Çoban, Hazelin güldüğünü farketti. Bakamadı. Mahmudo tası aldı çobanın elinden. Tası yarıladı, Hazele uzattı. Hazel başını arkaya attı.

«Benim susuzluğum gitti Mahmudo, sen iç.»

Mahmudo tası başına dikti. O arada Hazel çobanla göz göze geldi. Çoban göz kırptı. Hazel güldü. Aloşu çekip uzaklaştı. Çoban ellerini önünde kavuşturdu, bekledi. Mahmudo:

«Ne oldu kuro?» diye sordu.

Çoban başını önüne bıraktı.

«Beyim, izin verirsen ben sürüyü toplayayım. Ancak kavuştururum.»

Mahmudo:

«İzin verdim, Şero beye selamımı götürmeyi unutma. Yakında geleceğimi söyle.»

Çoban yerden dağarcığını aldı, keçeyi sırtına attı, bir butsuz koyunu sırtladı.

«Allah yolunuzu açık etsin beyim,» dedi, dere aşağı yollandı.

Mahmudoyla Hazel bir zaman daha otlattılar atlarını. Kolanları sıkıştırıp atladılar sonra da atların sırtına. Gün Katevilerin üstünde kıpırdayıp duruyordu.

Hazel:

«Hangi tarafa Mahmudo?» diye sordu.

«Karahalıta.»

IV

Terkisi boşalan atlı dönemeci aşıncaya kadar bakmadı ardına, bakamadı. Dönemeçten sonra da bakamadı. Çaşır dağında binlerce namlu. Namluların ucu sırtında. Bin kurşun namluda. Ha geldi, ha gelecek. Bin parmak tetikte. Hazır, beklemekte.

Bu bin namlu senin işin Saragöl. Bu tuzak senin tuzağın.

Az önce Ferzonun anlattığı öykü. Ağanın çobanıyla, nazlı, kırk örüklü kızının öyküsü. Ve Ferzonun dudaklarında yarım kalan sözcük. Öykü en acıklı yerinde.

Yoksula acı, kimsesize karanlık gece, yarım öykü, eşkiyaya kurt gözü Saragöl. Bu hayınlık, bu zalımlık senin işin.

Kar batmaya başladı atın cılız ayakları altında. At zayıf. At danacı Ferzonun atı. Arpasız, otsuz büyümüş. At korkmuş silah sesinden. Kulakları kıpır kıpır.

Çobana ayak bağı. Bey kızının önünde demirden töre kapıları. Hep senin işin Saragöl.

Atlı kamçılar, at direnir. Gitmez, gidemez. Kanı çekilir ayaklarının. Atlının ardında bin namlu. Bin el tetikte. Hazır, beklemekte. Kurtulmak yoksul düşü.

Keşiş dualı, bey bereketli, yoksul lanetli Saragöl. Bu iş senin işin.

İndi attan. Çeker çeker at gelmez. At bin namluya ortak. Çakılmış olduğu yere. Ağzında köpükler. Gözleri de bir acılı ki! At bin namluya ortak değil. «Ahh, ah! Ah ki ne ah. Ah şimdi altımda Kutto ağanın kır atı olaydı. Kurşun ulaşmazdı dalımdan.»

Yoksul düşmanı, hayın barındıran, bey yurtlu, kalleş, it soylu Saragöl. Keşiş kızı lanetli, şeyh tekkeli, bey konaklı, zalım mayalı Saragöl. Bütün bunlar hep senin işin. Senin oyunun.

Bıraktı atın gemini. Yürüdü bata çıka. Önündeki ovaya baktı. Baktı gözünün gücü kadar. Ova ıssız. Ova soğuk.

Yoksula ıssız çöl, hayına, ağaya, eşkiyaya, şeyhe sihirli papak. Kan emen, kan kusan. Kanla kuruyan göl. Çoban kanına muhtaç Saragöl.

Düşe kalka koşmaya başladı. Kar amansız. «Ahh, ah! Ah ki ne ah. Ah bu kar olmasaydı. Nasıl koşardım o zaman. Kurşun ulaşmazdı dalımdan.»

Kalleşlikte hünerli, bey görkemli, hulama iç yaktıran Saragöl. Bu hayınlık senden. Kış senin işin, tipi senin işin. Ağaya, eşkiyaya, şeyhe, haine Şeddadın cenneti, ırgata topraksız, taşlı Saragöl.

Karaköm göründü uzaktan. Cımşid ağanın konağı kardan beyaz. Ardına bakamadan koştu. Düştü, kalkamadı. Nasırlı elleri karı avuçladı. Kar cıvık. Ardında bin namlu. Namlular kardan da soğuk. Titredi. Kalktı. Birden geri döndü, baktı. Çaşır dağındaki bin namluyu gördü. Namlular ışıl ışıl.

«Vurun ulaaaaaaaaaaaan, vuruuuuun!» diye bağırdı, «vurun da kurtulayıım! Vuruuun, vuruuun. Vuruun... vurun... vurun.»

Karakömden yana döndü. Başı önünde ağır ağır yürüdü. Korku Kaf dağının ardında yedi zincirle bağlı şimdi. «Silahım olaydı Ferzonun ahını koymazdım yanınıza. Ne fayda ki silahım yoktu. Dua edin, kurtuldunuz elimden. Hem de ne kurtuldunuz elimden. Bana Mıkko demişler ulan. Çalbaranlı Mıkko,» diye söylendi. Döndü Çaşır dağına baktı. Çaşır dağı duman duman. Gözü seçemedi. Cımşid ağanın konağını

tuşlayıp yürüdü. Köyün köpek seslerini duydu çok geçmeden. Gün Katevilerde oynaşırken Cımşid ağanın kapısına dayandı. Mıkkoyu Cımşid ağanın itleri gördüler en önce. Üçü saldırdı Mıkkoya. En irilerinden biri başını kaldırdı baktı yattığı yerden. Aldırmadı. Başını tekrar ön ayaklarının üstüne koydu, uyudu. Diğer üçü Mıkkoyu kalağa tırmandırdılar. Hulamlar çıktı kapıya. Kalağın üstünde Mıkkoyu gördüler. İtleri kovdu biri. Öbürü zorla indirdi Mıkkoyu kalaktan. Mıkko, gözleri çanağında donmuş, üstü ıslak, diş dişe vurmakta ki bahar leyleği sanırsın.

«Beni Cımşid ağaya götürün,» dedi diş dişe, «anlatacaklarım var.»

Hulamlar kollarına girdiler Mıkkonun. Mıkko kollarına düştü. Sürükleye sürükleye misafir odasına soktular.

Cımşid ağa:

«Kuro, bu adama ne olmuş böyle? Derdi ne?» diye sordu.

Sekide Cımşid ağanın yanında oturan tahsildar Veli efendi bağdaşını bozdu. Hayrete bulaşmış gözlerle baktı Mıkkoya.

«Bilmiyoruz beyim,» dedi hulamlardan yaşlı olanı, «demincek itler ürüdü kapıya çıktık. Bu adam kalağın başına tırmanmış, orda duruyordu. Zorla indirdik. Size anlatacakları varmış.»

Cımşid ağa Mıkkoyu iyice gözden geçirdi.

«Hele bir nefesini topla kuro,» dedi Mıkkoya, «sonra anlat.»

Mıkko kapının önüne diz çöktü. Veli efendi Yenice sigarasını çıkardı. Mıkkonun önüne bir sigara attı. Mıkko sigarayı aldı, kulağının arkasına koydu.

Cımşid ağa:

«İç iç,» dedi, «izin verdim.»

Mıkko sigarayı ağzına aldı, yaktı. Derin bir kullep çekti, içinde bir zaman bekletti, bıraktı. Cımşid ağa:

«Haydi anlat bakalım anlatacaklarını,» dedi.

Mıkko bir iki yutkunduktan sonra:

«Beyim,» dedi, «ben Çalbaranlıyım. Bu sabah bizim köylü Ferzoyla kasabaya indik. Askerlik şubesinden çağırmışlardı. Ferzonun atına terkileşmiştik. Tam Çaşır dağının altından geçerken biri dağdan ateş etti bir el. Ferzo vuruldu. Ben de zor attım kendimi buraya.»

Cımşid ağa:

«Peki, öldü mü?» diye sordu.

«Herhalde beyim.»

«Düşmanı falan var mıydı?»

«Yoktu beyim. Bizim köyün danacısıydı senelerden beri. Karıncayı incitmeyen bir adamdı. Kim ona düşman olacak.»

«Dağdan mı ateş ettiler dedin?»

«Beli.»

«Peki, ateş edeni gördün mü?»

Mıkko kızardı. Korktuğunu sakladı.

«Baktım ama, göremedim,» dedi.

Cımşid ağa başını kaşıdı. Bir zaman başı önünde düşündü. Kalın bir tütün sardı tabakasından. Tabakayı Veli efendiye uzattı.

«Demek ki zalım indi Aladağlardan,» diye söylendi. «Böyle işler Mahmudo itinin işidir. Ama anlayamadığım birşey var. O kurnaz zalım niye insin bu vakit Saragöle. Kar daha kuzu gibi yatıyor ovada.»

Veli efendi:

«Ne olmuş Cımşid ağa?» diye sordu.

«Ne olecek Veli efendi,» dedi, «Mahmudo iti inmış Aladağlardan. Kefine bir adam vurmuş Çaşır

dağında. O namussuziden başke kefine kim adam vurur Saragölde?»

Veli efendi:

«Belki de o değildir. Peşin hükme varmak insanoğluna zarar getirir bilirsin. Bir başkası da olabilir.»

«Veli efendi, cehal cehal konuşme Allah eşkıne. Saragöl de eşğiya kaldı mi bu itten başke? Eşğiya adi nerdeyse dünya üzünden silinecek, bizin millet hela esgi zagoni sürdürir. Sürdürir dedimse bu itoğli sürdürir yalanız. Sağolsun hökümatımız eşğiyanın köküni kazıdı, kazıdı hema arada sırada beyle namussuziler gene de çıhıyor. Elımi Kelamı Kadime basarım ki o fekiri vuren Mahmudodur. Balı bu sozım kulağıne küpe olsun. Bu gece ürgenırız. Eğer cidden Mahmudo inmişse Aladağlardan halı harap demekdır. Bu karda heç bir terefe atamaz gendını.»

«İnşallah efendim, inşallah,» dedi Veli efendi. «Bir himmet buyurasınız da belki Saragöl bu musibetten kurtula sayenizde.»

Cımşid ağa kapıdaki hulama döndü:

«Kuro,» dedi, «çabuk bana bizim şoförlernen öbür hulamları çağır gelsinler.»

Hulam çıktı. Mıkko, donmuş iri gözleriyle önüne bakıyordu hâlâ. Cımşıd ağa:

«Kuro,» dedi, «garip itten daha yaman korkmuşsun. Olur böyle şeyler. Hadi kalk üstünü başını ısıt sobada.»

Mıkko başı önünde kalktı sobanın arkasına oturdu. Üç hulam, iki şoför içeri girdiler. Kapının önünde el bağlayıp beklediler.

Cımşid ağa:

«Uşaklar,» dedi, «bu gece size iş düştü. Hem de yaman bir iş. Tahminimce, bu kuronun anlattıklarına da bakılırsa Mahmudo inmiş olmalı Aladağlardan.

Ama emin değilim. İşte bunu öğrenmek size düşecek bu gece. Halıto sen Şero beyin köyüne, Halıso sen Milana, Rızo sen Çalbarana. Filit sen de Dilaver beyin köyüne. Ali Gizme orda. Söyleyeceksin acele gelsin bu gece. Eğer tahminim doğru çıkarsa Ali Gizmeye çok iş düşecek. Sıro sen de Karahalıta. Dikkat et orası berbat köydür. Sen orda Ağonun evine gideceksin. O iyi adamımızdır. O doğruyu söyler. Tamam mı? Haydın sizi göreyim uşaklar. Bu gece kurt uyusun, kuş uyusun siz uyumayın. Artık bu itin sonu gelmeli. Şeri bize dokunmaya başladı çünkü.»

Halıto, Halıso, Filit, Sıro bir de Rızo ellerini göğüslerine bastırarak ağanın divanını terk ettiler. Veli efendi:

«Ne oldu Cımşid ağa?» diye sordu, nedir bu telaş, nedir bu hay-ı huy?»

«Veli efendi uşahlari hevadise günderdım. Bu kuronun arhadaşına çaşır dağından ataş edılmışdi ya, eger ki bu Mahmudoysa bu gece ya Şero begın koyında konakler, ya Milana vurır çıhar, ya Çalbarana, yada Karahalıta. Bu dört yerin dışında heçbir yere gidemez. Kar batmasaydı amennah. Ema bu karda başka bir köye gitmesi imkan haricidir. İşte telaşımız bu Veli efendi. Belkeme bu namussuzinin yerini bulah.»

«Haklısın,» dedi Veli efendi, «çok haklısın Cımşid ağa. Mülahazalarınız oldukça isabetli. Brova azizim.»

Yenildi içildi Cımşid ağanın konağında. Gecenin bir vaktinden sonra Veli efendiye sekide bir yatak serdiler. Döşeği örtülü, tüy yastıklı. Mıkko da bir çoban keçesine büründü sobanın dalında. Ay soluk ışıklarını şafağa kadar Saragöle saldı durdu.

Şafakla Ali Gizme birlikte, sökün ettiler Cımşid

ağanın kapısına. Kapıda traktörlerin yanında nöbet tutan seslendi:

«Hey, kimsin?» diye.

«Ali Gizme.»

Hulam biliyordu Ali Gizmenin geleceğini. Ağanın akşamki emri üzerine Ali Gizmeyi kiler tarafında küçük bir odaya buyur etti. Sonra Cımşid ağayı uyandırmaya koştu son karısının koynundan. Çok geçmeden de Cımşid ağa girdi küçük odaya. Don gömlek katına. Ali Gizme ayağa kalktı. Cımşid ağanın elini öptü.

«Sağol Ali,» dedi Cımşid ağa otururken, «berhudar ol. Ben seni daha geç gelirsin diye düşünmüştüm. Hulam sana yolda bir şeyler anlattı mı?»

«Karmakarışık birşeyler anlattı beyim.»

«Mahmudo inmiş Aladağlardan. Dün de sizin köylü birini vurmuş Çaşır dağında.»

«Başkasıdır,» dedi Ali Gizme, «kendi adını 'Mahmudo' koyan birisinin işidir. Mahmudo tilkiden kurnazdır. Hiç iner mi bu vakit Aladağlardan.»

«İmkansız,» dedi Cımşid ağa, «adamın biri adını 'Mahmudo' koysa bile keyfine adam vurmaz, bunu iyi bilesin. Hem işin aslını biraz sonra anlarız. Hele şimdi sana bir çay demleteyim de gerisi kolay.» Hulamına döndü:

«Kuro çabuk bir çay demlet bize.»

Ali Gizme Yenice sigarasını çıkardı. Birer Yenice tellendirdiler. Küçük oda dumana boğuldu. Hulam bir tepsi üstünde iki bardakla girdi.

«Halıso, geldi beyim,» dedi tepsiyi yere koyarken.

«Çağır çağır. Tez gelsin buraya.»

Hulam kapıya çıktı, Halısoyla tekrar girdi içeri.

«Anlat kuro, çabuk anlat. Ne oldu?»

«Beyim,» dedi Halıso, «Mahmudo evelsi gece uğramış Milana. Çoban Sılonun evinde geçirmiş geceyi de. Sabahleyin de Sılonun dürbününü almış gitmiş karısı Hazelle beraber. Sıloyu da hurdahaş etmiş döve döve.»

Cımşid ağa iki elini dizine vurdu sevinçle.

«Ben sana demedim mi Ali? Demedim mi?»

Ali Gizme başını kaşıdı.

«Akıl alacak iş değil,» dedi. «Hayret! Kudurdu bu it desene. Ecel dolandırıyor. Yoksa kar Saragölde kuzu gibi yatarken Mahmudo gibi kurnaz tilkinin ovaya inmesi başka şeye yorulmaz.»

«Tabii ecel dolandırıyor,» dedi Cımşid ağa sevinçle, «bilirsin keçinin eceli gelende çobanın değneğine sürtünürmüş.»

«İnşallah,» dedi Ali Gizme düşünceli düşünceli, «inşallah.»

Çaylar içilirken Şero beyin köyüne giden şoför Halıto girdi odaya. Soruyu Cımşid ağanın gözleri sordu:

«Beyim, dün Çaşır dağında olan Mahmudoymuş. Şero beyin de bir koyununu kesmiş dağda. Ama çoban hangi tarafa gittiklerini bilmiyor,» diye Halıto, ağanın soran gözüne cevap verdi.

Cımşid ağanın gözleri ışıldadı. Ali Gizmenin dizine vurdu avucuyla.

«Ya,» dedi, «nasılmış Ali oğlum. Gördün mü? Hâlâ inanmıyor musun Mahmudonun Aladağlardan indiğine? - Hulama döndü - Peki kuro sen git, çok sağol.»

Aladağlar günü doğuranda Rızo da Çalbarandan döndü. Başını önüne indirdi:

«Beyim Çalbarana uğramamış. Sonra görüp duyan da yok Mahmudonun Aladağlardan indiğini.»

«İyi iyi, çık dışarı uğursuz itoğlit. Senin yüzünde bir meymenet var mı ki getirdiğin haberde olsun?»

Rızo başı önünde, yorgun, ayakları dizine kadar su, perişan bir halde çıktı dışarı. Gün kuşluğu sırtladı. Sıro da döndü Karahalıttan. Yorgun, perişan.

Cımşid ağa ile Ali Gizme kapıda duruyorlardı Sıro geldiğinde. Veli efendi uyanmamıştı daha. Cımşid ağa:

«Kuro gittin mi Karahalıta?» diye hızlı hızlı sordu.

«Beli,» dedi hulam, «gittim. Mahmudo Karahalıtta.»

Ali Gizme Cımşid ağanın yüzüne baktı. Güldüler ufaktan. Cımşid ağa:

«Demek Karahalıtta?»

«Beli.»

«İyi öğrenseydin kuro.»

«İyi öğrendim beyim. Gece vardım Ağonun kapısına. Selamını söyledim. Hal hekat böyle böyle, dedim. Ape Mirzonun evinde kalıyormuş. Ağonun çok selamı var, ellerinden öpüyor. Bir de: 'Cımşid ağaya selamımı söyle, Mahmudonun burda olduğunu benden duymamış olsun,' diye yalvardı.»

Cımşid ağa kara cüzdanını çıkardı, bir yeşil yüzlük çıkardı, Sıroya verdi. Sıronun gözleri ışıklandı.

«Sağol beyim,» dedi parayı avucunda sıkarken, «sağol. Ben senin hulamınım.»

«Haydi savuş,» dedi Cımşid ağa, «kimseye de birşey söyleme.»

Sıro baş indirdi, uzaklaştı.

«Ben sana demedim mi Ali?» dedi Cımşid ağa sevinçle. «Belli keçinin eceli gelmiş.»

Ali Gizme:

«Hiç inanamıyorum beyim,» dedi, «hiç inanamı-

yorum. Bu itoğli kudurmuş valla. Bu tilkiden kurnaz namussuz nasıl oldu da indi bu zamanda Saragöle, aklım ermiyor. Anlarız...»

Cımşid ağa:

«İşte şimdi iş sana düştü Ali,» dedi, «haydi seni göreyim. Kurtar bu cenabetten Saragölü. Bundan sonra umut sana kaldı Ali.»

Ali Gizme:

«Haklısın beyim,» dedi, «durmanın sırası değil. Hem yedi senelik bir hayıfım var o namussuzda. Şimdi itoğlit birşeyden kulaklanıp Karahalıtı terk etmeden inmeli kasabaya.»

Kalaktan tezek çıkaran hulama seslendi:

«Kurooo, tez atımı çek.»

Hulam tezeği bıraktı, ahırlardan yana koştu.

Mısto ağa elini yeniden attı kara cüzdanına. Bir beşyüzlük seçti destenin arasından. Ali Gizmeye uzattı.

«Al bunu oğlum,» dedi, «al bu şimdiden benim müjdem olsun Mahmudo itinin başına. Ben misafirin yanına gideyim şimdi, herif işkillenmesin. Haydi yolun açık olsun.»

Ali Gizme Cımşid ağanın uzattığı eli öptü. Cımşid ağa silkelendi. Palto omuzlarına yerleşti. Eve girdi. Veli efendi sekide mindere kurulmuş oturuyordu. Mıkko sobanın dalında bir yumak olmuştu sanki.

«Sebahı şerifler heyirli olsın Veli efendi,» dedi, «rehat yattın mi bu gece?»

«Teşekkür ederim efendim,» dedi Veli efendi, «çok rahat uyudum evet.»

V

Ali Gizme köprüden geçmedi. Murat nehri boyunca sürdü atı. Şırşırdan geçti. Hastahanenin arkasını dolandı. Mahalle arasına vurdu atı. Kimseye görünmeden karakolun arka bahçesine dayandı. Nöbetçi jandarma tanıdı Ali Gizmeyi. Jandarmaya binbaşıyı acele görmesi gerektiğini söyledi. Jandarma:

«İhbar mı?» diye sordu.

Ali Gizme cevap vermedi. Jandarma karakola girdi. Döndü çok geçmeden. Jandarma:

«Binbaşım seni bekliyor,» dedi.

Ali Gizme attan indi. Dizgini nöbetçinin eline verdi. Odada binbaşıdan başka Şero beyin muhbiri İsmeto, Milanlı Şafo, bir de kendi oğlu Orhan vardı. Çay içiyorlardı. Binbaşı yer gösterdi, Ali Gizme oturdu.

«Herhalde hayırlı haberin var Ali bey,» dedi, güldü.

Ali odadakileri gözden geçirdi.

«Binbaşım, herhalda Mahmudonun Saragöle indiğini duymuşsınız. Ele tehmin ederım.»

«Doğrudur tahminin,» dedi binbaşı, «duyduk.»

Ali Gizme kızdı içinden. Haberi kendinden evvel verenleri süzdü hayın hayın.

Binbaşı:

«Yalnız, şu anda hangi köyde olduğunu bilmiyoruz.»

Ali Gizmenin yüzüne güleçlik geldi.

«Onıde ben soyliyeyım binbaşım, Mahmudo şındi Karahalıt koyında Ape Mirzonun evında.»

Binbaşı masanın arkasından kalktı. Alabros saçlarını karıştırdı.

«İyi biliyor musun Ali? Sonra bizi yanıltmayasın. Elimiz boşa çıkarsa kaçırırız fırsatı. Duyarsa bizim peşinde olduğumuzu, fırtar yeniden Aladağlara. Bir daha da kar kalkmadan inmez ovaya. Bu yüzden ihbarın doğru olmalı.»

«Doğrudur,» dedi Ali Gizme, «ben yanlış heber almem. Heber çoh teze bir heber. Ama sız avara kalır herıfı elden kaçırırsaz, o zaman de suç benden gider. Ema şindi elımın içi kimi biliyorım ki Mahmudo Karahalıt koyında, Ape Mirzonun evında. Bu sozıme burdakiler de şahat olsın.»

Binbaşı eli götünde bir zaman dolaştı odanın içinde. Sigara üstüne sigara yaktı durmadan. Sonra birden odanın ortasında durdu.

«Çok sağolun,» dedi ortaya, «dördünüz de çok sağolun. Sizden bir ricam, şimdi kalkın doğru köylerinize gidin. Kasabada dolaşmayın. Hakkınızda iyi olmayabilir. Ağzınızı kapatın, oturun çoluk çocuğunuzun yanında. Artık işin bundan ötesi bize ait. Çok merak ediyorum şu Mahmudo denen adamı. İnşallah karşılaşırız bu gece. Haydi şimdi size güle güle.»

Ali Gizme önde, öbür üçü arkada, başları önlerinde, saygıyla selam verip çıktılar. Binbaşı zile bastı, posta girdi içeri.

«Oğlum, çabuk bana Yavuz başçavuşu çağır.»

«Başüstüne,» dedi posta.

Yarım döndü, topuk vurdu, çıktı. Az sonra da Yavuz başçavuş girdi içeri. Selam verdi, hazırolda bekledi. Binbaşı:

«Otur Yavuz, otur,» dedi.

Oturdu.

«Şimdi beni iyi dinle; şu anda aldığımız bir is-

tihbarata göre Mahmudo ile karısı Karahalıt köyünde bulunuyorlar. Bu gece basacağız köyü. Memleket bu köpekten temizlenmeli artık. Biz de bıktık, halk da bıktı.»

«Demek Mahmudo inmiş Saragöle?» diye sordu başçavuş.

«Evet indi,» diye cevapladı binbaşı, «indi. Şimdi, biz bugün kaç jandarma gönderdik göreve?»

«Sekiz,» dedi başçavuş.

«İyi. Dört jandarma da karakolsa kalsın, geri kalanını da hazır beklet. Mahmudodan bahsetme. Herhangi bir eşkiya olduğunu söyle. Gece kar sertleştiğinde yola çıkarız. Yalnız dikkatli ol dışarı haber falan sızmasın.»

Yavuz başçavuş:

«Başüstüne komutanım,» dedi, çıktı.

Binbaşı masasına oturdu. Başını elleri arasına aldı, bir zaman öylece kaldı. Sonra bir sigara yaktı, zile bastı. Posta girdi içeri.

«Oğlum ben şimdi eve gidiyorum, şayet beni arayan soran olursa rahatsız olduğumu ve bu yüzden istirahat etmek için eve gittiğimi söylersin. Anladın mı?»

«Anladım komutanım.»

Binbaşı kasketini aldı çıktı. Dışarda otuz kırk jandarma tüfek temizliği yapıyordu güle oynaya.

VI

Mahmudo ile Hazel yattıktan sonra Ape Mirzo kapıya çıktı. Saragöldeki karın şavkı Aladağlara

vurmuştu. Sessiz sedasız bir gece vardı dışarda. Sal taşın üstünden çoban keçesini aldı sırtına. Evin arkasını dolandı, dama çıktı. Sırtını bacaya verdi, oturdu. İki gecedir uyumuyordu. Gündüzleri de bir duvar dibinde bir iki saat kestirmek yetiyor, artıyordu bile. İki gündür şeyh tekkesi olmuştu kapısı. Köylü bulduğunu taşıyordu kapısına. Yoğurtlar, sütler, kaymaklar, peynirler. Dolup taşıyordu evi. Kendisi de Mahmudolarla birlikte oturuyordu sofraya. Onlarla birlikte yiyor, içiyor, sigara tellendiriyordu. Dün öğlende Ağo davet etmişti. Kuzu yediler Ağonun evinde. Süt kuzusu. Eti tavuk etinden yuka. Yanında bulgur pilavı. Tas tas ayranlar su yerine. Mahmudolar bir başkalık getirmişlerdi yaşamına. Bir hareket bir canlılık. Bilmediği, anlayamadığı bir sevinç. Bunca ağa, bunca bey varken Saragölde, Mahmudo onun kapısına at sürmüştü. Onur duyuyordu. Tabakasını çıkardı koynundan. Alışkın parmakları kalın bir sigara sardı tabakanın üstünde. Sonra yaktı, dumanı Saragöle doğru üfledi. Artık gözü karanlıkta seçemiyordu. Gündüzleri çarnaçar idare ediyordu az da olsa. Geçmiş, çok uzaklarda kalmış gecelere gitti. Ta Hasenanlı Kaçak Ferzandenin yanında vuruştuğu günlere. Karanlık gecelerde at koşturduğu günlere, Özgürlüklere, sızısız günlere. Kırk örüklü Meyrosunu Zilandan kaçırdığı günlere. Karısının koynunda geçirdiği ıslak, terli gecelere. Sonra çobanlık günlerine. Bey kapılarında boyun büktüğü günlere. Karısının öldüğü, uykusuz gecelere. Ondan bu yana koptu düşünceleri. Tek anımsadığı, gir içeri çık dışarı. Ölmeden yaşa. Gülmeden, ağlamadan, üzülmeden, düşünmeden yaşa. Yaşa babam yaşa. Aç yaşa, susuz yaşa.

Bir köpek ürüdü bir damın üstünde. «Kor Hemitin iti,» dedi. «O namussuz da boşa ürümez ya! Ney-

se hayra tebdil ola.» diye ekledi. Nefesini tuttu. Papağını kaldırdı kulağının üstünden. İnce bir at kişnemesi duydu Saragölden yana. Dizinin üstüne dikeldi. Köpek yeniden ürüdü. Kalktı. Damdan usulca indi. Köyün altındaki harmanlardan yana yürüdü. Harmanlarda ayağı ğırca değdi. Uzandı ğırcın üstüne. Kulağını kara dayadı. Kar soğuk, kar sert. Uğultular geldi karın içinden kulağına. Kalktı. Yüzünü Saragöl'e doğru dönderdi. Geceyi dinledi bir zaman. Bir at kişnemesi duydu gene. Belli belirsiz bir sızıltı gibi. «Kulaklarım da yanlış duyuyor artık.» diye söylendi. Tekrar dayadı kulağını karın üstüne. Aynı uğultuları duydu. Kor Hemitin iti ürüdü acı acı. Keçeyi aldı yerden. Köye doğru hızlandı. Ayağı bir taşa takıldı. Tökezledi, elindeki değeneğini yere karşı verdi, düşmedi. Daha bir hızlandı. Kapısına ulaştı. Nefesini boşalttı birkaç kere. Nefesini topladı, içeri girdi.

«Mahmudo, Mahmudo oğlum,» diye seslendi odanın içine.

«Ne oldu Apo? Ne var?»

«Hele kalk oğul. İşkillendim bu gece. Saragöl tarafından acayip sesler geliyor kulağıma.»

Hazel de uyandı.

«Ne olmuş Muhmudo?»

«Birşey yok Hezal. Sen uyumana bak.»

Mahmudo tüfeği elinde odanın karanlığından gecenin aklığına çıktı. Kapının önünde durdu, etrafı dinledi. Apo:

«Hele Saragöl tarafına bak oğul, bak birşey görüyor musun? Benim gözüm seçmiyor birşey.»

Mahmudo gecenin altında beyazlanan Saragöle baktı. Belli belirsiz kıpırtılar gördü beyaz karın üs-

tünde. Döndü, konuşmadan, hızla içeri girdi. Ape Mirzo da peşinden. Mahmudo:

«Kalk Hezal, kalk. Kalk ki yatmanın sırası değil.»

Hazel kalktı. İsli dumanlı çakmak çıraya uzandı Mahmudonun elinde. Çıra soluklandı sarı sarı. Hazel elleriyle gözlerini oğuştururken sordu:

«Ne var? Ne oldu Mahmudo?» diye.

«Ne olacak daha, basıldık.»

«Basıldık mı?»

«Haydi konuşma da giyin. Durmanın sırası değil.»

Hazel giyindi tezden. Kemerini bağladı, tabancasını taktı kemere. Mahmudo:

«Apo, atları kimin evine çekmiştin?»

«Ağonun.»

«Ağonun mu?»

«Beli.»

«O zaman vaz geçelim atlardan. Ubanmayalım, geç kalırız. Sonra gelir alırız atları.»

Mahmudo da kuşandı. Dürbününü boynuna taktı. Çıktılar. Ape Mirzo peşlerine çıktı kapıya.

«Yolunuz açık olsun,» dedi arkalarından.

Tekrar içeri girdi. Çırayı üfledi. Az önce Hazelin kalktığı yatağa girdi, yorganı başına çekti. Yıllardan sonra ilk defa kadın kokan bir yatağa giriyordu.

Mahmudo ile Hazel dağa vurdular. Hazel tökezlendi. Bir dolu küfür etti ayağının takıldığı taşa, Mahmudo geri döndü, kolundan tuttu, kaldırdı Hazeli. Tekrar dağa tırmanmaya başladılar. Dağın yarısına ulaştıklarında Hazel:

«Nefesim kesildi Mahmudo,» dedi, durdu.

Mahmudo da durdu. Soluklandılar. Mahmudo

aşağılara baktı. Jandarmalar açık seçik belli oluyorlardı köyün altında. Hazel:

«Kurtulduk Mahmudo,» dedi.

Mahmudo birden Hazelin kolundan tuttu. Aşağı doğru çekmeye başladı. Hazel şaşırdı.

«Niye dönüyoruz geri? Kurtulduk sayılır, dönmek niye?» diye sordu.

«Dönmezsek bu sonumuz olur,» dedi Hazeli sürüklerken iniş aşağı.

«Anlamadım. Ne demek sonumuz olur?»

«Bundan sonra hiçbir köy saklamaz bizi de ondan.»

«Şimdiye kadar nasıl sakladıysa, gene öyle saklar.»

«Saklamaz. Cendırmenin önünden kaçan bir eşkiyayı saklamaz Saragöl. Bu da sonumuz olur. 'Mahmudo on cendırmenin önünden kaçmış,' derler.»

«Demezler kurban olduğum, demezler. Gel vazgeç bu delilikten. Bak nasıl olsa kurtulduk.»

«Derler. Ben on cendırmenin önünden kaçıp da kara çaldırmam namıma. Ölürüm daha iyi.»

Hazel sustu. Üst baştan köye girdiler. Jandarmalar da aşağıda harmanların altına ulaştılar. Mahmudo:

«Hezal sen Aponun evine gir. Ben dama çıkacağım. Ben ateş etmeden de ateş etme. Kendine sahip ol. Ölürsem hakkını helal et şimdiden.»

Sarıldılar, ayrıldılar. Hazel:

«Helal olsun Mahmudo. Ananın ak sütü gibi helal olsun,» dedi.

Mahmudo evin arkasından vurdu, dama çıktı. Bacanın arkasına uzandı. Mermiyi namluya verdi, beklemeye başladı. Gözleri aşağıları kolaçan ediyordu. Jandarmalar harmanlarda atlardan indiler. Otuz

kırk kadar vardılar. Bir yere yığıldılar, sonra dağıldılar etrafa. Mahmudo: «Gelin itoğlitler, gelin. Gelin pilav var,» diye söylendi. Yarım ay şeklinde, tüfekler ellerinde, Ape Mirzonun evine doğru ilerlemeye başladılar. İyice yaklaştıklarında Mahmudo:

«Heeeeeey! Ulan bana Mahmudo demişler. Kalleşlik yoktur benim kitabımda! Tedbirinizi alın!» diye bağırdı.

Tetiğe dokundu. Hazel de aşağıdan çekti tetiği. Jandarmalar Mahmudo adını duyunca tam siper yattılar. Başladılar kara düzen ateş etmeye. Köy cehenneme döndü o an. Yorganlar başlara çekildi. Çocuklar birbirlerine sokuldular anasız yataklarında. Kurşun sesleri yakın köylere ulaştı. Köpek sesleri duyulmadı. Cımşid ağa çıktı kapıya. Kulak verdi Karahalıttan yana. Ali Gizme kapıda sağa sola gidip gelmeye başladı. Tüfekler bir zaman sonra sustu. Bir ses geldi karşıdan.

«Mahmudoooo, teslim ooool! Kurtulamazsın elimizdeeen!» diye.

Mahmudo tetiğe dokundu. Bir, bir daha. Sustu, kulak kabarttı. Hazel ateş ediyordu aşağıda. Bacanın arkasından kalktı. Kurşunlara aldırmadan damdan aşağı indi. Duvarın köşesinden karşıyı gözlemeye başladı. Bir jandarma evin arkasını dolanmaya çalışıyordu. Mahmudo gördü jandarmayı. Nişan aldı, bekledi. Jandarma sindiği taşın ardından kalkar kalkmaz dokundu tetiğe. Tüfeği elinden fırladı jandarmanın: «Ooooy, yandım anaaaam!» diye bağırdı.

Sesi tüfek seslerine karıştı. Mahmudo: «Bu bir!» diye söylendi. Elini tüfeğinin namlusuna götürdü. Namlu alev alev yanıyordu. Namluyu toprağa soktu. Tüfek sesleri kesildi yeniden. Az önceki ses gene geldi bir taşın ardından:

«Etme Mahmudoooo! Teslim ooool, dört yanın da sarıldıın!»

«Varın işinize gidiiin!» diye cevap verdi Mahmudo sese, «belanızı benden bulmayıın. En an onunuzu gebertmeden teslim olmaaam. Teslim olsam da ancak ölüm teslim oluuur!»

«Suç bizden gittiii!» dedi aynı ses, «cezanı kendin tayin ettiin!»

Mahmudo tetiğe dokundu. Kulak kabarttı. Hazelin tabancasının sesini duyamadı.

İçine bir korku düştü. Tekrar dama çıktı. Bacağında bir uyuşukluk hissetti bacanın arkasına yatarken. Elini bacağına götürdü. Eli sıcak kana bulaştı. Korktu. Deli dolu ateş etmeye başladı. Köy yeniden ana baba gününe döndü. Köpekler kaçıp derelere attılar kendilerini. Ahırlarda koyun, kuzu melemeye başladı. Çocuklar ağladılar yorganların altında. Şafak Aladağların doruğunda kızarmaya başladı. Soğuyan yara sızladı. Acısı yüreğine vurdu Mahmudonun. Artık duymuyordu Hazelin tabancasının sesini. Öldüğünü düşündü Hazelin. Gözleri karardı.

«Hezaaal!» diye bağırdı bütün gücüyle.

Bağırmasıyla karşıdan otuz kırk tüfek birden ateş kustu üstüne. Bir kurşun sol koluna saplandı. Ortalık iyice ışıklandı. Jandarmalar artık Mahmudonun ateş ettiği yeri iyice görüyorlardı. Başını çıkarmasına fırsat vermiyorlardı. Mahmudo da kara düzen ateş ediyordu artık. Çok geçmeden kolu da sızlamaya başladı. Tüfek sesleri arasında:

«Hezaaaaaaaal!» diye bağırdı.

Damın önünden:

«Mahmudoooo!» diye bir ses yükseldi.

Mahmudo duymadı Hazelin sesini. Birden kalktı bacanın ardından, ateş ede ede damın önüne geldi.

Atladı aşağı. Kırk tüfek birden taradı kapının önünü. Mahmudo yığıldı kaldı. Başçavuş bir taşın ardından başını kaldırdı, baktı. Boylu boyunca uzalı yatan Mahmudoyu gördü kapının önünde.

«Binbaşııım! Binbaşııım, Mahmudo vurulduuuuu!» diye bağırdı.

Arkalarda bir taşın ardına yatmış olan binbaşı başını çıkardı taşın ardından. O da gördü Mahmudoyu.

«Belki numara yapıyordur başçavuş,» diye seslendi. «İyice emin olmadan kalkma yerinden.»

Başçavuş döndü köyün içine baktı. Kapı aralığından bakan birini gördü. El etti, adam çekinerek çıktı kapı ardından. Başçavuş:

«Git bak bakalım gebermiş mi köpek,» dedi.

Adam ağır ağır yürüdü. Mahmudonun başı ucunda durdu bir zaman. Sonra döndü başçavuşa baktı. Başçavuş:

«Gebermiş mi?» Diye sordu.

«Beli. Gebermiş,» dedi adam.

«Binbaşııım, binbaşııım! Vurmuşuuuuz Mahmudooooooyu!» diye bağırdı başçavuş.

Binbaşı yattığı taşın ardından kalktı. Gün güle oynaya çıktı Aladağların arkasından. Jandarmalar siperlerinden kalktılar. Binbaşı koştu. Hazel de çıktı kapıya. Mahmudonun başucunda durdu. Kurşunlardan parçalanmış kafasına, al kana bulanmış kıravatına baktı anlamsız anlamsız. Başını indirdi önüne, öylece kaldı. Binbaşı da ulaştı. Baktı Mahmudonun delik deşik olmuş cesedine.

«Demek Mahmudo dedikleri bu köpekmiş. - Hazele döndü - Sen de karısı Hazel misin?»

Hazel binbaşının yüzüne baktı donuk donuk.

«Beli. Karısıyım Mahmudonun,» dedi.

Jandarmalar toplandılar Mahmudonun başına. Köylüler sessizce, konuşmadan uzaktan seyrettiler Mahmudonun ölüsünü. Binbaşı jandarmalara döndü:

«Aferin çocuklar,» dedi, «iyi başardık. Böylece memleketi bir zalimin belasından kurtardık. Şimdi acele bir kızak bulun köyün içinden. Bu iti kasabaya götürelim. Buna imrenenler ibret alsın hiç değilse.»

Yaşlı bir köylü yanaştı binbaşının yanına. Bir iki öksürdükten sonra:

«Binbaşım,» dedi yavaşça, «damın arkasında bir jandarma ölüsü var.»

Binbaşı köylünün gösterdiği yana koştu. Başçavuş, jandarmalar ardından gittiler. Bir jandarma taşın dibinde sanki uyuyordu. Alnından akan kan yüzünde kurumuştu. Binbaşı baş ucunda oturdu jandarmanın. Başını kaldırdı toprağın üstünden. Gözlerini kapadı.

«Demek bir şehit verdik bu namussuzun uğruna,» diye söylendi.

Kalktı, damın önüne doğru yürüdü. Geldi Mahmudonun başucunda durdu, döndü Hazele baktı. Ölüye ağız dolusu tükürdü.

Ağo tek at koşulu kızağı çeke çeke geldi kapının önüne. Binbaşı başçavuşa:

«Bizim jandarmayı getirin,» dedi.

İki arkadaşı jandarmayı kucaklarında getirdiler.

«Arabanın içine koyun,» diye emir verdi binbaşı.

Jandarmayı kızağın içine uzattılar. Sonra da binbaşının emriyle Mahmudonun ölüsünü kollarından kızağın arkasına bağladılar. Binbaşı:

«Çek,» dedi Ağoya.

Ağo dizgini çekti. Mahmudonun ayakları süründü kızağın ardınca. Ayakkabısının teki çıktı ayağından. Beyaz işlemeli çorabı kana bulanmıştı. Başça-

vuş Hazelin kolundan tuttu. Yürüdüler kızağın ardınca. Binbaşı atına bindi. Jandarmalar atları yedeklerinde, başları önlerinde, kızağın ardınca yürüdüler. Hazel kolunu silkti kurtardı başçavuşun elinden. Ellerini koynuna soktu, hızlandı. Kızağa ulaştı. Mahmudonun yanında yürümeye başladı. Başçavuş başını iki yana salladıktan sonra, yanında atını getiren jandarmanın elinden dizgini aldı, atına bindi. Kafile ağır ağır harmanları geçti.

●

Ape Mirzo bir zaman kapının önünde göllenmiş Mahmudonun kanını seyretti. Evin yanından taşıdığı taşlarla göllenmiş kanın etrafına bir duvar ördü. Gitti içerden bir kucak çalı çırpı çıkardı. Çalıları ördüğü duvarın üstüne örttü. Ellerini göğe kaldırdı, dudakları kıpırdadı bir zaman. Başını indirdi geçten geç. Duayı çalıların üstüne üfledi. Yerden değneğini aldı, evinin önüne toplanan çocuklara salladı.

VII

Mahmudonun vurulduğu haberi çığ gibi yayıldı Saragöle. Daha jandarmalar kasabaya ulaşmadan dağ köylerinden gelenler doldurdu kasabanın tek caddesini. Akın, akın. Kafile, kafile. Katevilerin eteklerinden, Kılıç gediğinden, Çaşır dağı eteklerinden, İşgın dağından, Almalı deresinden bir insan seli akı-

yordu kasabaya. Gün kuşluk vaktine ulaşmadan kahveler doldu. Kasabanın yaşlıları sabahın erinden tutmuşlardı caminin duvar diplerini. Eğri, dar ve kısa caddesinde kasabanın bir insan seli dalgalanıyordu. Kasaba, kasaba olalıdan beri böyle bir gün görmemişti. Ne kurtuluşunda, ne at yarışlarında, ne de seçim konuşmaları yapıldığı zamanlarda. Cadde dolup boşanmıyordu. Yürümek, dolaşmak olanağı yoktu. Saragöl beyleri eşraf sohbetine tutuşmuştu kahve köşelerinde, kepenkleri kapalı dükkanlarda. Zakir efendi dükkanın kapısına zırza, soba küreği, süpürge, kilit, tencere, kendir ne bulmuşsa asmış, gelene geçene selam dağıtıyordu. Kazığın devranıydı bugün. Bekir iri göbeğini hoplata hoplata çıktı dükkanından. Zakir efendinin dükkan kapısına baktı. Aceleyle içeri girdi. Ve çok geçmeden dükkanın kapısındaki çiviler kendirle, zırzayla, tırpanla doldu. Manav Şaban efendiyle Topal Eço kıştan kalma, çürümüş portakal elma tablalarını sergilediler kapı önüne.

Caddeyi dolduran kalabalık dalgalanıyor, kıpırdıyor, uğulduyordu. Uğultunun arasından sigara dumanları yükseliyordu. Sanki bir yanardağ püskürmeye hazırlanıyordu. Babalarının eteğine yapışan köy çocukları aşağıdan yukarı bakıyorlardı konuşulanlara. Mollanın garsonları çay taşıyorlardı hükümet binasına. Kasaba baştan ayağa heyecana bulanmıştı. Bayramlarda bacalara tüneyen çarşaflı kadınlar çoktan almışlardı yerlerini. Binlerce kara karga tünemişti sanki damlara. Kaymakamın, binbaşının, savcı beyin hanımları çay içiyorlardı doktor beyin evinin balkonunda. Kasabanın beyaz gömlekli gençleri kol kola, sigaralar ağızda, voltaya girmişlerdi doktor beyin evi önünde. Dağ köylerinden gelenlere takılıp gülüyorlardı.

Birden «geliyorlar» fısıltısı kapladı ortalığı. Kahveler boşandı, duvar dipleri yalnızlığa büründü. Halk karakolun önünü doldurmaya başladı. Bahçe kapısını tutan silahlı dört jandarma bahçeye sokmamaya uğraşıyordu kalabalığı. Caddenin öbür ucundan binbaşının atı göründü. Binbaşı başı önünde, dimdik durmaya çalışıyordu atın üstünde. Doktor beyin evinin önünden geçerken balkondaki kadınlar ayakta alkışladılar binbaşıyı. Binbaşı başını eğerek selam verdi. Gülmeden, bakmadan. Ardından Ağonun tek atlı kızağı girdi kalabalığın içine. Zakir efendi dükkanını kapadı alel acele. Karakoldan yana koşarken, bir yandan da siyah gözlüklerini taktı gözüne. Kalabalığı yara yara ilerledi. Zakir efendi alkış tuttu binbaşıya. Tek tük alkış sesleri duyuldu. Bir uğultu boğdu alkış seslerini. Mahmudo sürünüyordu kızağın ardında. Çorapları yırtılmış, lime lime etler sarkıyordu ayaklarından. Etleri parçalanmış ayaklar. Kemikler gözüküyordu. Kanı gitmiş ak kemikler. Hazel elleri koynunda, başı önünde yürüyordu Mahmudonun yanıncak. Kalabalık ortadan yarılıyor, yol açıyordu kızağa. Yarık yeniden kapanıyordu kızak geçince. Jandarmalar kalabalığın arkasında kalmıştı. Kızak Zakir efendinin önünden geçince Zakir efendi ileri atıldı, Mahmudonun ölüsüne tükürdü ağız dolusu. İki berber çırağı da yaptı aynı işi. «Ölüye tükürülmez» diye bir ses çıktı kalabalığın içinden.

Derken «tükürülmez» sesleri çoğaldı. «Tükürülmez... tükürülmez... tükürülmez... O ölü artık...» Uğultu çoğaldıkça çoğaldı. Zakir efendi başını önüne indirdi, sessizce kalabalıktan ayrıldı. Kızak karakolun bahçesine girdi. Binbaşı emir verdi. İki jandarma Mahmudonun kollarını açtılar kızaktan. Başı toprağın üstüne düştü. Kara kana bulanmış kravatı

ceketinin yakasına yapışmıştı. Dürbünü boynundan kaydı. Jandarmanın biri tüfeğini getirdi Mahmudonun. Kundağı gümüş işlemeli tüfeğini. Ölüsüne dayadı. Hazel başucuna çöktü Mahmudonun. Başını kaldırdı kalabalığa baktı. Yorgun, uykusuz, acılı gözleri tekrar yere döndü. Kalabalık karakolun bahçe duvarını taşıyordu. Jandarmalar zaptedemiyorlardı kalabalığı. Eşraftan bir kaçının, Saragöl beylerinin bahçeye girmesine ses çıkarmadılar. Zakir efendiyle Bekir de girdiler bahçeye. Derken hükumet binası boşandı. Kaymakam, doktor, savcı önde, diğer memurlar arkada bahçeye doluştular. Bahçe ana baba gününe döndü. Kimi Mahmudoyu seyrediyor, kimi binbaşıyı tebrik ediyor, kimi kalabalığı süzüyor, kimileri de Hazele bakıp şakalaşıyordu. Kaymakam bey bir jandarmanın getirdiği sandalyenin üstüne çıktı. Uğultunun kesilmesini bekledi. Bahçedekiler kollarını kavuşturup kaymakamdan yana döndüler. Kaymakam bir iki öksürdü.

«Kıymetli vatandaşlar,» diye başladı söze, «sözlerime başlamadan önce çok değerli komutanımız Burhan binbaşıyı bu büyük başarısından dolayı huzurunuzda tebrik etmek isterim.»

Sandalyeden indi, binbaşıyı başarısından dolayı kutladı. Bahçe alkış tuttu, kalabalık sustu. Tekrar çıktı sandalyeye:

«Evet vatandaşlarım, bu başarı cidden kutlanmaya layık bir başarı. Uzun zamandan beri kıymetli kasabamızı korkuya sokan böyle bir caniden halkımızı kurtarmak cidden alkışlanmaya değer. Bir jandarmamızı daha şehit verdik dün gece. Kahramanca çarpışarak sizler için öldü. Toprağı nur olsun. Şimdi burada bir caninin, bir zalimin, bir eşkiyanın akibetini görüyorsunuz. Dilerim ki bu zalimin akibeti eş-

kiyalığa özenenlere bir ders olsun. Ayrıca bu büyük başarıyı sağlamada yardımlarını esirgemeyen Saragöl halkına teşekkürü bir borç bilirim.»

Bahçe alkış tuttu. Kaymakam indi sandalyeden. Bu sefer kasabanın sözü çok özü yok belediye başkanı çıktı sandalyeye.

«Aziz ve muhterem vatandaşlarım, bu ulviii, bu mukaddeeees, bu cansiperaneee, bu kutsiii, bu sitayişkâraneeee, ve uluu ve mutluuu.....,» diye uzun bir nutuk attı.

Dediklerini ne bahçedekiler, ne de bahçe dışındakiler anlamadılar. Sadece sandalyeden inerken bahçe alkış tuttu. Fötr şapkasını çıkardı, bahçe dışını selamladı. Binbaşı bahçedekilere Mahmudoyu nasıl vurduklarını anlatmaya başladı. Bahçe dışındaki uğultu «hırrrp» diye kesildi. Binbaşının anlattıkları yarı buçuk duyuluyordu dışarıdan. Binbaşı olayı anlatıp bitirdikten sonra tekrar tebrik edildi. Kaymakam bey:

«Binbaşım arzu ederseniz şu günü birkaç fotoğrafla tesbit edelim. Ha, ne dersiniz?»

«Hayhay efendim, madem arzu ediyorsunuz derhal.»

Binbaşı başçavuşu çağırdı, kaymakamın arzusunu söyledi. Başçavuş sordu soruşturdu. Kasabada Terzi İsmetten başkasının fotoğraf makinası olmadığını öğrendi. Bir jandarma koştu Terzi İsmetin dükkanına. Dükkan kapalıydı. Geri döndü. Başçavuş kalabalığa:

«Terzi İsmet aranızda mı?» diye sordu birkaç kez.

Bahçe kapısı dalgalandı. Terzi İsmet girdi kapıdan.

Başçavuş:

«İsmet bey, sizin bir fotoğraf makineniz varmış. Binbaşım bir kaç fotoğraf çekmenizi arzu ederler,» diye ricada bulundu.

İsmet bir jandarmaya çakmağını verdi.

«Bak kardeş, şimdi doğru bizim eve git, hanıma bu çakmağı göster. İsmet abi fotoğraf makinasını istiyor de. Al, gel.»

Çok geçmeden jandarma fotoğraf makinasıyla döndü. Binbaşı Mahmudonun başucunda sohbete dalmıştı. Başçavuş yavaşça yaklaştı binbaşının yanına.

«Binbaşım,» dedi yavaşça, «fotoğrafçı hazır.»

«Çok iyi başçavuş. - Kaymakam beye döndü - Kaymakam bey fotoğrafçı arkadaş hazır. Fotoğraf çektirmeyi arzu etmiştiniz de.»

«Ha, evet,» dedi kaymakam, «çok iyi olur. - Bahçedekilere - Arkadaşlar buyurun birkaç fotoğraf çektirelim. Böylece bu güzel günü bir hatıra olarak tesbit etmiş oluruz.»

Binbaşı başçavuşa Mahmudoyu bahçenin ortasındaki tümseğin üstüne çekmesini söyledi. Zakir efendi koştu başçavuşun yardımına. Mahmudoyu tümseğin üstüne kadar sürüklediler. Zakir efendi Mahmudonun başı altına iri bir taş koydu. Canlılık vermek istedi ölüye. Başçavuş gümüş kundaklı tüfeğini yanına uzattı Mahmudonun. Kaymakam:

«Arkadaşlar şöyle buyurun,» diye tümseğin arkasını gösterdi.

Onbeş yirmi kişi tümseğin arkasında toplandılar. Hazeli ortalarına aldılar.

Terzi İsmet karşılarına diz çöktü.

«Hazır mısınız? Çekiyoruuum,» dedi, çekti.

Kaymakam:

«Binbaşım arzu ederseniz bir fotoğraf da ikimiz çektirelim.»

«Hayhay kaymakam bey.»

Kaymakam ceketinin yakasını, binbaşı kravatını düzeltti. Hazeli ortalarına aldılar. Kaymakamla binbaşının elleri götlerinde, Hazelin elleri koynunda bir fotoğraf daha çektirdiler Mahmudonun başı ucunda. Terzi İsmet birkaç tane de Mahmudonun tek pozunu çekti. Sonra da fotoğraf makinası boynunda kalabalığa karıştı. Bahçe kapısındaki kalabalık dalgalandı, açıldı. Belediyenin çöp arabası girdi bahçeye. Bir jandarma Mahmudonun dürbününü çıkardı boynundan. Kaymakam aldı dürbünü jandarmanın elinden.

«Bu ne mal binbaşım? Hiç bu tip dürbün görmedim bu güne kadar.»

Bu sefer binbaşı aldı dürbünü eline.

«Amerikan malı olacak herhalde.»

«Nerden bulmuş acaba?»

«Kim bilir?»

«Hayret...»

Jandarmalar çelik yeleğini çıkardılar Mahmudonun. Kemerine sokulu gümüş saplı kamasını, tabancasını aldılar. Belediye reisi ellerini oğuştura oğuştura binbaşıya yaklaştı.

«Binbaşım,» dedi saygıyla, «müsade buyurursanız köpeğin ölüsünü arabaya atalım gitsin.»

«Tabii, iyi olur reis bey.»

İki çöpçü, iki jandarma Mahmudoyu kol kıç ettiler. Kaldırıp arabanın içine attılar. Mahmudonun kolu sarktı arabadan. Hazel birden koştu. Gitti Mahmudonun sarkan eline sarıldı. Döndü binbaşıya baktı. Bahçe dışındaki kalabalığı gözden geçirdi. Başlar indi. Başçavuş ulaştı, Hazeli kolundan çekti. Eli Mahmudonun elinden yüzüldü. Araba homurdandı. Bah-

çe kapısından çıktı, kalabalığın arkasında kayboldu. Binbaşı bahçedekileri çay içmeye davet etti odasına. Bahçe boşaldı. Kırçıl sakalı birbirine karışmış, ince zayıf yüzlü bir köylü Hazele baktı, baktı.

«Ölmeli, dedikleri kadar da güzelmiş,» dedi, arkasını döndü, yürüdü.

Başçavuş Hazeli kolundan çeke çeke karakola soktu. Zakir efendiyle Bekir dükkanlarına koştular. Topal Eço:

«Portakalaa geliiiin, portakalaaaaa,» diye bağırmaya başladı çürümüş portakal sandıklarının başında.

Saragöl beyleri kasa başlarını tuttular eşraf dükkanlarında. Karakolun bahçesi tek başına kaldı gene.

Ve çok geçmeden kasaba boşalmaya başladı. Gelenler ayrı ayrı kollardan, akın akın köylerinin yolunu tuttular. Yaşlılar Hasenanlı Kaçak Ferzandeyi, Letoyu, Siyabendi anlattılar gençlere yol tez bitsin diye. Damlara tünemiş olan kara çarşaflar kayboldular. Doktor beyin balkonundaki hanımlar içeri geçtiler. Zakir efendi tezgahının arkasında şube katibi Abdurrahmanla gevezeliğe daldı. Beyaz gömlekli kasaba gençleri Mollanın kahvesinde fantiye tutuştular. Yoksulluk belini büktü toprak caddenin yeniden.

Öğleden sonra Hazeli savcının huzuruna çıkardılar. Savcı:

«Adın ne?» diye sordu Hazele.

«Hezal.»

«Evli misin?»

«Dulum.»

«Babanın adı?»

«Kazo.»

«Ananın adı?»

«Zeyno.»

«Doğum yerin?»

«.....»

«Bilmiyor musun?»

«.....»

«Şimdi bana bu güne kadar ne yapmışsan tek tek anlat.»

Sorgu akşama kadar sürdü. Savcı serbest bıraktı sonunda Hazeli. Bir jandarmanın yanında çıktı Hazel adliye binasından. Jandarma:

«Serbestsin,» dedi.

Hazel elleri koynunda bir zaman durdu bahçe kapısında. Issız caddede kaldı gözleri. Ağır ağır yürüdü. Bekirin dükkanı önünden geçti. Bekir gördü Hazeli. Kapıya çıktı. Öksürdü. Hazel döndü, baktı. Bekir göz kırptı. Hazel yere tükürdü, yürüdü. Bekir güldü, içeri girdi.

«Hezal bacı, Hezal bacı.»

Hazel durdu. Uzun beyaz gömlekli, elinde çay tepsisi, orta yaşlı biri yanına yaklaştı. Hazel adamın yüzüne baktı, yürüdü. Adam da hızlandı. Hazele ulaştı.

«Beni tanımadın mı Hezal bacı?»

«Tanımadım,» dedi Hazel adamın yüzüne bakmadan.

«Ben Fadılım. Ne tez unuttun bacım.»

Hazel durdu. Fadılın yüzüne baktı.

«Yaşlanmışsın. Kusura bakma Fadıl kardaş. Önce itin biri sandım seni.»

«Haklısın bacım, haklısın. Burda it çok. Evim de burda. Mollanın kahvesinde garsonluk yapıyorum. Haydi dön eve gidelim. Sen benim öz-be öz bacımsın. Ne yapalım? Ölenlen olanın çaresi yokmuş. Zero seni görse çok sevinir. Haydi.

Geri döndüler. Bekirin dükkanı önünden geçtiler yeniden. Bekir çıktı kapıya.

«Aferin sana kuro.» dedi alay dolu, «aferin. İyi ayarladın maya gibi karıyı. Haydi beline kuvvet.»

Fadıl döndü, Bekire ters ters baktı.

«Öyle konuşma Bekir abi. O benim bacımdır.»

Mollanın kahvesinden yana saptılar.

üçüncü bölüm

Haber yal atlı. Tez yayıldı. Gazeteler Mahmudonun zalımlığını, binbaşı ve jandarmaların kahramanlığını yazdılar. Doğruydu. Jandarma Genel Komutanlığı bir telgrafla kutladı binbaşıyı. Hakkıydı. Ölen jandarmanın ailesine baş sağlığı telgrafı ve para yardımı yağdı ülkenin her yanından. Binbaşı ve jandarmalar hediyelere boğuldu. Jandarmalara birer takım elbiselik kumaş, binbaşı ve başçavuşa para, bir de hepsine birer ay mükafat izni. Başarılarından ötürü. Yedi yıldır başarılmayan bir işti başardıkları. Ne yapılsa değerdi. Azdı bile.

●

Yazın sarı sıcağı çöktü kasabanın üzerine. Bakkallar, manifaturacılar uyuyorlardı tezgahların ardında. Caminin yanındaki çeşmenin çamur arkında üç dört kaz birşeyler arıyordu.

Alnı domur domur ter, sırtı kambur, saçı sakalına karışmış yaşlı bir köylü girdi Terzi İsmet'in dükkanına. Başını indirdi, bekledi. Terzi İsmet elindeki iğneyi dizinde duran kumaşa soktu, başını kaldırdı, köylüye baktı.

«Allah versin dayı.»

İğneyi aldı, kumaşı dikmeye başladı. Bir zaman sonra sehbanın üstünde duran sigaraya uzandı, çakmağı çakarken köylüyü gördü. Başı önünde bekliyordu.

«Dayı Allah versin dedik ya!»

İşini bıraktı. Adamın çıkmasını bekledi. Adam ellerini oğuşturdu.

«Ya, ne istiyorsun?»

«Begım,» dedi köylü ezile büzüle, «ben dilençi degılım. Senden bir isdegım var. Korharım kızasın.»

«Söyle hadi ne isteğin varsa. Ben tekke kapısı mıyım? Neyse söyle, kızmam.»

«Kızarsın.»

«Kızmam yahu. Ne söyleyeceksen söyle. Görmüyor musun elimde işim var.»

«Kızma begım. Bu behar sen Mahmudonun bir şeklini almışdın ya!»

«Ey, almıştım, n'olacak?»

«Bir tene isdiyorım varsa.»

Terzi İsmet başından savmak istedi köylüyü.

«Var. Ama beş lira.»

Köylünün yüzüne bir güleçlik geldi. Elini koynuna soktu, karıştırdı. Bir kirli çaput çıkardı. Dolağını açtı. İçindeki beş lirayı çıkardı, Terzi İsmete uzattı.

«Büyür begım.»

Terzi İsmet beklemiyordu bunu. Beş lira deyince adamın çekip gideceğini umut etmişti. Hem resim

de yoktu. Silik çıktığından sadece bir resim almıştı. Onu da kimbilir nereye atmıştı. Masanın gözlerini karıştırdı. Fotoğrafı veresiye defterinin arasında buldu.

«Al, dayı.»

Köylü fotoğrafı aldı. Parayı çıkardığı çaputa dikkatle sardı, başı önünde çıktı. Terzi İsmet başını iki yana salladı, işine daldı.

«Begım?»

Başını kaldırdı işinden. Gençten bir köylü şapkası elinde, dükkanın ortasında duruyordu.

«Ne var kuro?»

«Begım sende Mahmudonun şekli varmış, satirmişsin. Bir tene de bene sat.»

Başka fotoğrafı yoktu Mahmudonun. Ne etsem, diye düşündü. Ve birden kafasında şimşekler çaktı.

«Bak kuro,» dedi, «şimdi yanımda resim yok. Yarın gel kaç tane istersen vereyim. Ama bir resim beş lira. Oldu mu?»

«Olsun.»

Delikanlı çıktı. Terzi İsmet elindeki kumaşı sehpanın üzerine bıraktı, kalktı. Kapıyı kilitledi, yürüdü. Köprüden karşıya geçti. Şosenin kenarında Ağrıya giden arabayı beklemeye başladı. Bir yük kamyonunun üstünde attı kendini Ağrıya. O gece Foto Doğuya Mahmudonun tek resminden yüz tane tab ettirdi. Sabahın erinden döndü kasabaya. Dükkanı açtı, işine koyuldu. Dün gelen delikanlı girdi içeri çok geçmeden. Yanında üç köylü daha vardı.

«Begım, dünegın gelmışdım Mahmudonun şekli üçün. Sebah olanda gel dedın. Bu arkadeşler de alacek.»

«Olur. Bir dakka vereyim.»

Terzi İsmet masanın gözünden dört silik resim çıkardı, delikanlıya uzattı. Yirmi lirayı alıp pantolonunun cebine soktu. Delikanlılar çıktılar.

Başkaları girdi bu sefer. Onlar da Mahmudonun resmini istiyorlardı. Onlara da sattı. İşini bıraktı, kapıyı kollamaya başladı. Yüz resim öğlende bitti. Öğlende dükkanı kapadı. Doğru karşı yakaya geçti. Ağrıya giden bir vasıta beklemeye başladı. O gece Foto Doğuya beşyüz resim daha tab ettirdi. Şafakla döndü kasabaya. Bir haftada o beşyüz resim de bitti. Tekrar tuttu Ağrının yolunu. Vasıta beklemedi gosede. Sedatın minübüsünü kiraladı elli liraya.

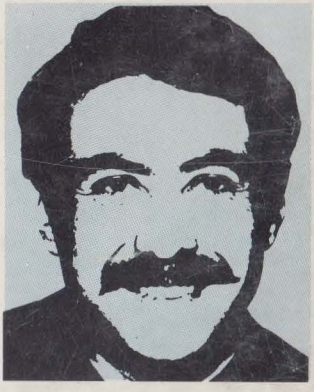
«Beni bekle,» diye de emir verdi Ağrıda. «Parasından çekinme.»

Akşam kasabaya dönmeden karısına bir manto aldı kırçıllı. Parasını peşin verdi veresiyeci Ayhana.

Ve derler ki «Terzi İsmet, Muratın kenarındaki o bahçeli evi Mahmudonun fotoğraflarından kazandığı paralarla yaptırdı.» O geniş bahçeli, ak badanalı evi.

MAHMUDO İLE HAZEL

ömer polat

1942 yılı ile 1945 yılı arasında, anamın dediğine göre «**koyunlar kuzulamaya başlayanda**», yani bir bahar günü doğmuşum. Babam çok sonraları hatırlamış nüfusa kaydettirmeyi. Köyümüz Ağrı ilinin Tutak kasabasına bağlı küçük bir köy. Adı: Sincan.

İlkokulu köyümde, liseyi Ağrıda, Atatürk Üniversitesinin Alman Dili ve Ed. Bölümünü de Erzurumda okudum. İki yıl Bingöl lisesinde Almanca öğretmenliği yaptım. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığınca bir ara tutuklandım. Özürlü olduğum halde Bingöl Milli Eğitim Müdürünün gayretleri ve Milli Eğitim Bakanlığının yardımlarıyla «**Özürsüz olarak görevine dönmediği...**» gerekçesiyle «**mustafi**» durumuna düşürüldüm. Bakanlık tutukluluk halimi özür olarak görmeyerek, göreve başlatmadı. Ben de ülkeme ve halkıma yazarak daha iyi hizmet edeceğime inandım.

15 Lira